İNSANCIL

AYLIK KÜLTÜR SANAT DERGİSİ YIL 6 SAYI 71 EYLÜL 1996 150.000 .TL.(KDV DAHİL) ISSN 1300-4158

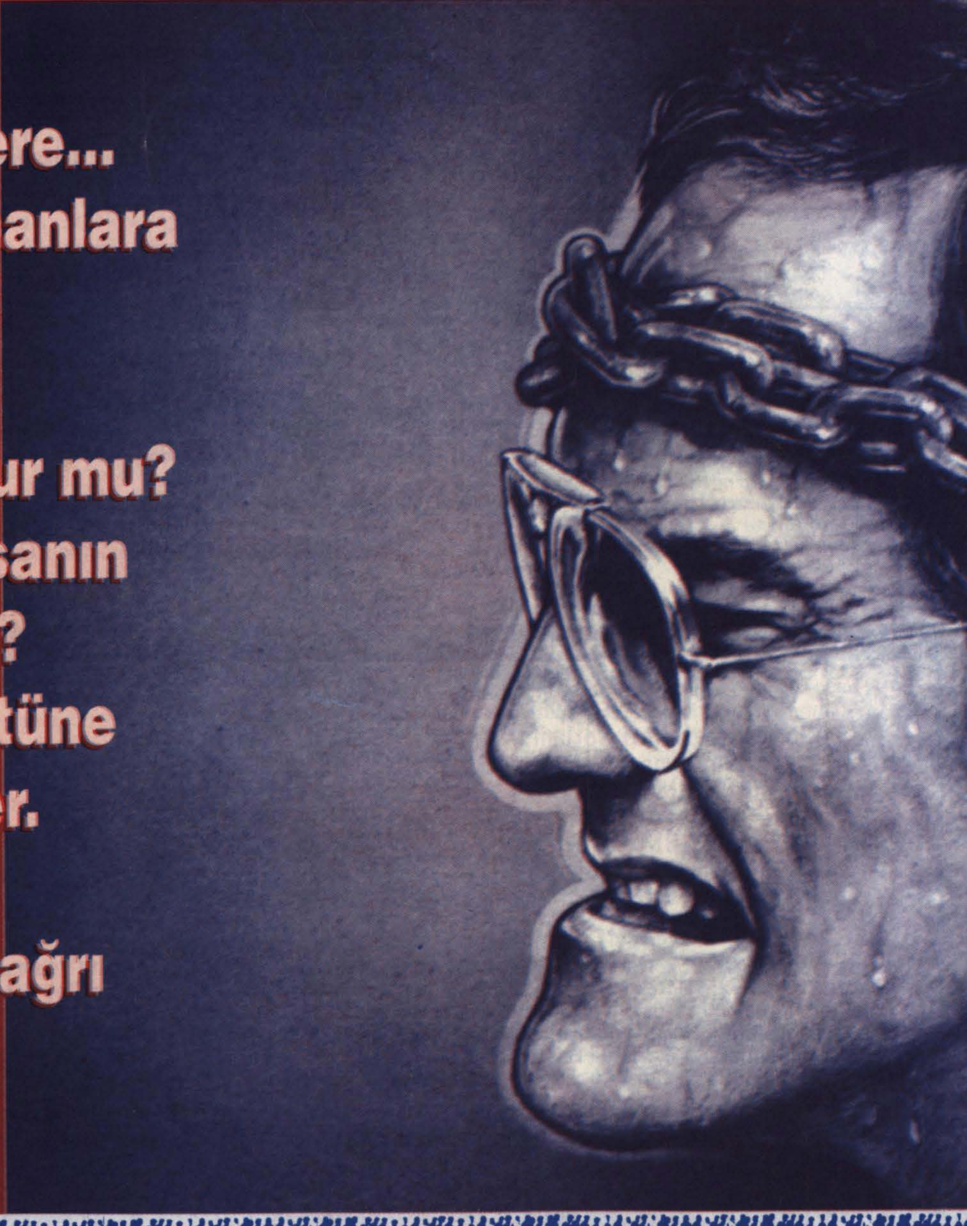

- Yeni Dertlere... Yeni Düşmanlara Doğru ...
- Marx'çı Estetik Olur mu?
- Felsefe İnsanın Neresinde?
- Borges Üstüne Düşünceler.
- YDD: Vahşete Çağrı

İÇİNDEKİLER

CENGİZ GÜNDOĞDU Yeni Dertlere... Yeni Düşmanlara Doğru — 1

3 — Marx'çı Estetik Olur Mu? **AFŞAR TİMUÇİN**

MUSTAFA TOPAL Felsefede Şike ve İnsancıl — 5

12 — Sivas Ağıdı (Şiir) **BERRİN TAŞ**

AYHAN VAROL Felsefe "İnsan"ın Neresinde — 13

16 — **ŞİİRLER**

ZÜHTÜ BAYAR Borges Üstüne Düşünceler — 17

21 — Cumartesi Anneleri - Anımsamanın Zaferi **HAŞİM ŞAHİN**

M.BAYRAM MISIR Geceye Karşın Umutla — 23

26 — Umut Söyleşileri **AYDIN ÖZTÜRK - KEMAL ÖZER**

İBRAHİM AYDOĞAN Bahar Geldi Hüznüme (Şiir) — 30

31 — **BALABAN'IN GÖZLEMİ**

TEMEL DEMİRER "YDD" Vahşete Çağrı — 32

40 — Arınmalar **İ.KEMAL KARADAYI**

AYHAN ERGÜN Hoşgeldin (Şiir) — 42

43 — Kaplan Kemal'in Maceraları **KAAN ARSLANOĞLU**

AFŞAR TİMUÇİN - YILMAZ ELMAS Söyleşi — 48

52 — Sıfırdan Sonra (Öykü) **A.AYDIN DOĞAN**

CENGİZ GÜNDOĞDU Yıldız Güncesi — 55

İnsancıl'a gönderilen ürünler geri verilmez. Yazıların A4 kağıdın tek yüzüne çift aralıkla yazılması reca olunur

Sahibi ve Yazıişleri Sorumlu Yönetmeni
BERRİN TAŞ
Genel Yayın Yönetmeni
CENGİZ GÜNDOĞDU
Bilgiişlem Sorumlusu
CELAL ERGÜN

Kurum Yazmanı
ŞADİYE GÜLE
Ofset Hazırlık
AJANS D
Tel: (0212) 528 64 64

ISSN 1300-4158

Görsel Yönetmen
BUKET ÇETİN
Kapak Tasarımı
İBRAHİM KARAKAŞ
Baskı
Ilıcak Matbaası Tel: (0212) 880 40 75
Dağıtım
Bir-Yay

Adres : Mollafenari Sok. Nadir Han. No 40-42 Kat 5 Cağaloğlu / İSTANBUL Tel: 511 79 94 - 513 93 99
Ankara Temsilciliği Burak Gürcan. Necatibey Cad. Lale Sok. 4/18 Sıhhiye Ankara. Tel: (0312) 232 00 80
Antakya Temsilciliği Müslüm Kabadayı. Silahlı Kuvvetler Cad. No 3 Antakya. Tel: (0326) 214 53 31 - 215 53 02
Adana Temsilciliği Hasan Hüseyin Gündüzalp, Muhittin Çoban. Reşatbey Mh. Adliye Arkası. 3. Sk. No 20/A Adana
Çanakkale Temsilciliği Songül Baştürk. Cevdet Paşa Mh. Kayserili Ahmet Paşa Cd. 22/17 Çanakkale
Konya Temsilciliği Kazım Oğuz. Sahaf Oğuz Rampalı Çarşı No 37 Tel (0332) 353 01 61

Yeni Dertlere... Yeni Düşmanlara Doğru

Bu sayımızda iki yazarımız... Mustafa Topal'la Ayhan Varol, Türkiye'de felsefeyi sorguluyor. Mustafa Topal, "Bana göre doğması gereken Türk felsefesini besleyecek kaynaklardan birisi İnsancıl olmalı" dedikten sonra, **İnsancıl**'ı bu noktada eleştiriyor. Mustafa Topal, ayrıca felsefede bir centilmenlik anlaşması olduğunu, bunun, tartışmayı önlediğini söylüyor. Hem Topal'a hem Varol'a göre, Türkiye'de felsefe, insandan, toplumdan uzak. Bu yazarlarımıza göre, felsefecilerimiz yalnızca felsefenin klasik sorunlarıyla uğraşıyorlar. İnsan nerde... Türkiye'de neler olup bitiyor... toplum nerde... ilgilenmiyorlar bunlarla.

İki arkadaşımın söylediklerine katılıyorum. Ancak bir de işin öte yanı, pek görünmeyen bir yanı var. Ben, bu konuda düşüncelerimi söylemek istiyorum.

Türkiye'de düşünce özgürlüğünü yasaklayan pekçok yasa maddesi var. Ama Türkiye'de düşünce özgürlüğünü engelleyen bir durum daha var. Despotik kültür. Düşünceme göre... deneyimlerime göre düşünce özgürlüğünü engelleyen bütün yasalar kadırılsa bile, despotik kültür yüzünden düşünce özgürlüğü yerleşemez bu ülkede.

Despotik kültürü sarsacak yeni bir kavram için, Türkiye'de en azından onbeş, yirmi yıllık kahredici bir mücadeleyi göze almak gerekir. Kendimden örnek vereyim. İşte Sanatta Star Sistemi... Yalnızca bu kavram için ben onbeş yıldır nice sövgüleri sindirmek zorunda kaldım. Benim aşk konferansları var ya, aşk konferansları değildir onlar, felsefe konferanslarıdır, felsefenin önemini anlatan konferanslardır. Ama bu konferanslar yüzünden nice insan sarakaya aldı beni.

Türkiye'de "Arkadaşlar, insani kültürü edinin. Bilimi... felsefeyi kavrayın" dedikte despotik kültürden beslenen cahiller ordusu önce susar, aldırmaz. Diretirsen... mücadele edersen, cahiller ordusu ayağa kalkar boğar insanı.

Mücadeleci karakterim yüzünden boğamadılar beni. Ama iç dünyamı delik deşik ettiler. İşin daha acısı, bu mücadelede pek dost bulamazsınız yanınızda. Çünkü yazarlar, şairler pek ilgilenmez sanatın yapılanmasıyla. Bu yapının orasında burasında ürününü yayınlatmak yeter onlara. Bu mücadeleye giriştiklerinde en azından onbeş yirmi yılı göze almaları gerekir. Yoksa o yapı kırıverir kalemlerini. Bu ortamda derdinizi alatacak insan bulamazsınız gün gelir. Bakın, **İnsancıl**'in mali sorunları var. Bu mali sorun iki ayda çözülür. **İnsancıl** bir özeleştiri yayılar, burjuva saflarına döner. İki ay sonra en az dörtyüz milyon aylık reklamlarla yayınına devam eder. Bizde ballı börek yaşarız. Bunu kavramayan kimi kişiler, ellerinde hesap makinesi, **İnsancıl** kaç sattı, kaç para geldi... niye mali sıkıntı çekiyor diye sağda solda bizi eleştirir hesap kitap bilmiyoruz diye. **İnsancıl**'ın bütün Türkiye'de dağıtılması için bizlerin her gün değil, bazen her saat nasıl güçlüklerle mücadele ettiğimizi bilmeyen, "hesap bilmiyorlar" diye bıyık altından güler.

Söylemek istediğim şu. İnsani kültür mücadelesine girsin... bizim çektiğimiz sıkıntıları çeksin denemez hiç kimse için. Gerçekçi olmalıyız. Hiç kimse despotik kültürle mücadeleyi aç kalma pahasına göze alamaz. Hiç kimseye "Derginin ihtiyacı var. Tansiyon ilacını şimdi alma. Burnun kanarsa bunu kimseye belli etme" diyemeyiz.

Felsefeye geldikte... İşte felsefede insani mücadeleyi sürdüren Afşar Timuçin. Sorkates gibi baldıran zehiri içirmediler ama, bin beterini yaptılar. İşin en acısı, Afşar Timuçin devletin bahçesine su taşımakla suçlandı. Olacak iş değil. Böylesine haksız... böylesine yersiz bir suçlamadan ötürü Timuçin küsüp giderse, hiç kimse suçlayamaz Timuçin'i.

Söylemek istediğim şu. Türkiye'de marksistler tartışma terbiyesi edinmeli. Bu yetmez. Türkiye'de marksistler Politzer'den kurtulmalı. Politzer, felsefede cim karnında nokta bile değil. Türkiye'de marksist kanatta felsefenin starı Politzer. Önce Politzer yerlebir edilmeli.

Ayhan Varol arkadaşımız Ioanna Kuçuaradi'yi eleştiriyor. Tabii eleştirecek. Ama haksızlık yapmadan. Kuçuradi, 9-12 Nisan 1980'de Ankara'da düzenlenen **İnsan Haklarının Felsefi Temelleri Semineri**'nin önayak olucusu. Kuçuradi, daha sonra bu seminerdeki bildirileri kitap haline getiriyor. Bu kitap, Türkiye'nin o karanlık döneminde, 1982'de yayınlanıyor. Bakın ne diyor Kuçuradi o seminerde "Şu anda gereksindiğimiz şey, bir bütün olarak insanlığın, dünyanın her yerinde insan haklarını koruma hakkını-insanın olanaklarının gelişmesi engellendiği yerde karışma hakkını- kullanabilmesini sağlayacak yolları ortaya koyan, dünya düzeyinde bir proje geliştirmektir." Buyurun, Türkiye'de hangi marksist ilgilendi böyle bir projeyle. Kuçuradi, semineri özetleyen konuşmasında son derece önemli şeyler söylüyor. "İnsan hakları düşüncesi ve bu düşünce 'ile milli devlet' anlayışı arasındaki bağdaşmazlık, gelecekte, milli devletin ortadan kalkmasına götürebilir" diyor.

Kuçuradi bu konuşmasında felsefenin işini şöyle belirliyor. "İnsan haklarına ilişkin çeşitli hukuksal ve siyasal kararlarda, insan haklarının özü, sözgelişi evrensellik talepleri, gözardı edilmekte ve bu haklar, belirli koşullara bağlı imişcesine hareket edilmektedir. Felsefeye özellikle düşen, insan haklarının bu özüne dikkat çekmek ve evrenselleşmelerine katkıda bulunmaktır, bütün insanların eşit olmasını sağlayan insanın onuruna dikkati çekmek, felsefenin işidir."

Bu seminerde önemli bir kavram öneriliyor. Önce insan haklarını devletin çiğnediği saptanıyor, devletin bu eylemine "legal terrorizm" deniyor. İşte Kuçuradi'nin bu konuda söyledikleri "İnsan haklarının korunmasına ilişkin ortaya çıkan bir sonuç da şudur: bugün insan haklarını devletlerin de çiğnediğine, yani legal terrorizm'in egemen olduğuna bakılırsa, kişinin temel insan haklarını korumak, bir bütün olarak insanlığın hakkı oluyor."

Legal terorizm, devletin insan haklarını çiğneyişini açıklayan içlemi geniş... güzel bir kavram. Ben bu kavramı birçok yerde anlattım. Yine de uyduruk... anlamsız, üstelik yargılı infazı meşrulaştıran yargısız infaz kavramı kullanıldı. Anladım bu kavram için de bir onbeş yıl daha mücadele etmek gerekiyor. İşin ardını bıraktım.

Türkiye'de sisteme uygun bir bilinç durumu oluşturulmuş. Bu bilince karşı mücadele başlattın mı, insanın önüne bir tas baldıran zehiri koymuyorlar. Kendi hayatımdan biliyorum. Hergün damla damla zehirliyorlar insanı. İşte bu sayıda felsefe üstüne düşman çağırıcı yazılar var.

Bakalım başımıza ne işler gelecek, nasıl suçlanacağız. Suçlamalar başladıkta tabii hiç kimse **İnsancıl**'ın yanında olmayacak. Mustafa Topal, şöyle diyor yazısında "Bu çağrının, özellikle zaten "sevmeyeni bol olan" Cengiz Gündoğdu'nun başına yeni dertler açması olası" Ne olası... ne olası. Kesin. Ama buna karşın **İnsancıl**, felsefede centilmenlik anlaşmasını kıracak bir mücadeleye kararlıdır. Bu nedir. Bu yeni dertlerdir... yeni düşmanlardır.

Evet, yürüyoruz yeni dertlere, yeni düşmalara doğru. Bakalım, hangi kumpasın cenderesinde kemiklerimiz kırılacak.

Cengiz GÜNDOĞDU

Duyuru

İnsancıl'a Bir Yıl (12 Sayı) Abone Olun

Üç Seçenekli
İnsancıl Abone Etkinliği'nden yararlanın

Seçenek 1:

Çağrısız Hayalim (Roman) Kaan ARSLANOĞLU
Arka Balkon (Öykü) Kezban ÖZBAY
Taş Bebek Ağlamaz ki (Şiir) H. Hilmi BULUNMAZ
Ayrıca eski sayılardan 12 İnsancıl

Seçenek 2:

Proxıma Centauri (Roman) Ömer BAYTAŞ
Martısız Deniz (Öykü) Semiha UÇUK
Abc Denemesi (Şiir) Aytekin ARIK
Ayrıca eski sayılardan 12 İnsancıl

Seçenek 3:

Şiir Gündemi (Deneme) Sennur SEZER
Uzaydan Gelen Kadın (Öykü) Semiha UÇUK
Açık Gece (Şiir) Ömer BİLGE
Ayrıca eski sayılardan 12 İnsancıl

Ayrıntılar: 1-12 sayı İnsancıl tükenmiştir Bu yüzden abone etkinliğinde değerlendirmeye alınmamalıdır. Bunun dışında **12 sayı İnsancıl**, değişik yıllardan değişik sayılar olabileceği gibi, bir yıla ait sayılar da olabilir.

Kitapların gönderiminde posta masrafı nedeniyle abone bedeli bu etkinlik süresince **1. 600. 000 TL**'sı olarak saptanmıştır.

Abone bedeli PTT yoluyla **666 043** nolu çek hesabına ya da banka yoluyla T. İş Bankası 9. Kısım Ataköy-İstanbul **11 386 78** Berrin Taş hesabına gönderilmelidir. Abone bedeli yatırıldıktan sonra gönderi makbuzunun aslıyla birlikte seçeneği belirten mektubu İnsancıl Dergisine göndermek gerekmektedir.

Yurt dışından abone olmak isteyenleri abone bedeli **130 Alman Markıdır**. Yurt dışı abone bedeli T İş Bankası 9. Kısım Ataköy 301.003.179305 nolu döviz hesabına yatırılmalıdır.

Bu etkinlik, Ağustos-Eylül aylarını kapsamaktadır. Abone etkinliğimiz **1 Ekim 1996**'da bitecektir.

Marx'çı Estetik Olur mu?

Afşar TİMUÇİN

Eskiden estetikten filozoflar sorumluydular. Eskinin filozofu her alanda kalem oynattığı gibi estetiğin alanında da kalem oynatmak isterdi. Filozofun işi zordu, bir bakıma her şeyi bilmek zorundaydı. Bir ara fizik bile kimya bile ondan soruluyordu. Bilimler laboratuvara ya da deneyin alanına yönelip felsefeden uzaklaşınca ve felsefeyle daha ussal, daha tutarlı bir ilişkiye girince doğrusu felsefe de şöyle bir soluk aldı. Kimileri artık felsefenin işi bitti diyorlardı. Kötülüğü erkenden bildirmeye meraklı bu şom ağızlılar, bilirsiniz, ikide bir şiir öldü gibilerden, sosyalizm öldü gibilerden, artık yazacak bir şey kalmadı gibilerden boş görüşler öne sürerler. Felsefe ölmedi, gereksiz yere bilgi üretmekten kurtuldu, salt insanın kavramsal bilgisine yönelmekle sınırlandı, gerçek işini yüklendi, anlamadığı alanlardan, fizikten, kimyadan, ruhbilimden, gökbilimden elini çekti. Tamam, onların gelişmesini yetişmesini, büyümesini özverili bir baba gibi o sağlamıştı, ancak çocuklar artık büyümüşlerdi ve yuvadan uçmaları, babaya da şöyle rahat bir soluk aldırmaları gerekiyordu.

Bu arada iki alan, felsefenin henüz büyümemiş, belki de kolay büyüyemeyecek iki yavrusu görünümünde iki alan, mantık ve estetik, ne kadar kanat çırpıtlarsa olmadı, yuvadan bir süre uçamadılar. Mantığı bilmiyorum, ben mantığı sevmem ve mantıktan bir şey anlamam, bana sorarsanız verimsiz bir alandır. Kant'ın da buyurduğu gibi Aristoteles'den bu yana gelişmemiştir. Aristoteles, dünyalar durdukça dursun, insanın düşünsel işlevlerini yeterince belirledi, sanki onların haritasını çizdi, ondan sonra yapacak bir şey kalmadı. Leibniz'den çağdaşlarımıza kadar kimi felsefe adamlarının mantıktan giderek matematiğin diline benzer özel bir felsefe dili oluşturmaya çalışmaları da olacak iş değildir. Her neyse, mantik bizi çok ilgilendirmiyor. Estetiğe gelince, estetik XVIII.yüzyılın sonlarından başlayarak bilim olma yolunda büyük adımlar attı. Bize "uzam" ve "zaman" kavramlarını estetiğin temel kategorileri olarak armağan etmiş olan Lessing'den ve "Estetik bir bilimdir" deyip çıkan Baumgarten'dan bugünün estetiğinde kadar, Bayer'lere, Lalo'lara, Dufrenne'lere, Weber'lere, Souriau'lara kadar uzanan çizgi üzerinde estetik gerçek anlamda bir bilim olmaya doğru ilerledi. Öbür bilimlerle arasında şöyle bir ayrım vardı: öbür bilimler özel olarak ölçülebilir onlanla yani niceliklerle ilgilenirken estetik konusu gereği nitelikselle ilgileniyordu. Kendimizi bir nitelikler bilimi olabileceğine inandırabilirsek estetiğin bir bilim olduğunu yadırgamayacaktık. Gerçekten, estetik, uzun zaman içinde somutun alanından kavramlara yükseldikçe, kavramlardan somutun alanını aydınlatmaya yöneldikçe, öylece tam anlamında bir laboratuvar çalışması sürdürdükçe bilimsel tutarlılıkta doğrular ortaya koyabilecekti, koyabilmekteydi de.

Eskiden estetikler filozofların adıyla anılırlardı. Platon estetiği ya da Aristoteles estetiği gibi, hatta daha yakın zamanlar için Kant estetiği ya da Hegel estetiği gibi terimler kullanıldı. Bu estetikler daha çok kuramsal estetiklerdi, sanatı doğrudan doğruya konu edinmeden sanatta gerçekleşen güzelin kaynağını ve niteliklerini arıyorlardı. Eski zamanlar için bu çok doğaldı, çünkü bilindiği gibi Yeniçağ'ın başlarına kadar sanatın anlamı bugünkü anlamından çok uzaktı, sanatın toplumsal-dinsel bir işlevselliği vardı. Günümüzde estetik dediğimiz şey sanatla ilgili felsefi bir yorum olma özelliğini yitirmiştir, bu yüzden ayrı ayrı estetiklerden, bir Kant estetiğinden, bir Platon estetiğinden, bir Marx estetiğinden bilimsel estetiğe varıldı. Bu anlamda ikide bir kullanılan "Marx'çı estetik" sözünün ciddi bir anlamı yoktur. Bir sanatçı elbette sanatının felsefesini yapıtlarında ortaya koyan biri olarak Marx'çı diyebileceğimiz ürünler verebilir. Bu çerçevede örneğin bir Nazım Hikmet'in, bir Aragon'un ya da bir A.Kadir'in Marx'çı şairler olduğunu rahatça söyleyebiliriz.

Gelgelelim, estetikçinin Marx'çı ya da Kant'çı olmasının onun estetik yargılarını ortaya koymasında çok belirgin özellikler göstermeyeceğini rahatça söyleyebiliriz.

Diyelim ben estetikçiyim ve Sait Faik'in öykü anlayışını incelemeye koyuluyorum. Benim Marx'çı oluşum elbette konuların ele alınması bakımından, biçimsel oluşumların gözlenmesi bakımından, insan değerlerinin işlenişi bakımından bir takım özellikler ortaya koyabilir. Ancak önemli olan Sait Faik'in öykücülüğünün özelliklerini estetiğin temel kavramlarına götürerek incelemektir ki bu da doğrudan doğruya niteliklerin saptanması gibi bir

çabayı gerektirir, bunun da şu anlayışta ya da bu anlaşıta olmakla hiçbir ilgisi yoktur. Sait Faik'in öykü anlayışında biçimbozmaların tıpkı resimdeki gibi öne çıktığını, onun öykülerinde denizli bir doğanın zaman zaman fona kaçar gibi olsa da en önde bulunduğunu, kişilerinin yer yer aşırı gerçek görünümlerine karşın yer yer masal kişisi görünümü aldığını, bu öykülerde zaman boyutunun çok belirleyici olduğunu hatta neredeyse her şeyin çok belirgin bir zamansallık içinde özel anlamını kazandığını, buna benzer şeyleri anlatırken benim Marx'çı olup olmayışım hiç de önemli değildir. Önemli olan nitelikleri kavramlara götürürken yani laboratuvar verileriyle kavramsal bilgi arasında ilişki kurarken ortaya koyduğum tutumdur, gösterdiğim tutarlılıktır.

Efendim, Marx'çı estetik diye bir şey elbette vardır, çünkü Marx'çı dünya görüşü her ürünü, her değeri, her oluşumu tarihsel-toplumsal özellikleriyle ele alır diyenler çıkacaktır. Efendim, günümüzde, birkaç kendini bilmezin dışında hiçbir ürünü, hiçbir değeri, hiçbir oluşumu tarihsel ve toplumsal özellikleri dışında ele alabilecek kimse yoktur. Yaşadığımız yüzyıl tarihselliğin ve toplumsallığın temel yaşam kategorisi olarak alındığı bir yüzyıldır. Eskiden Marx'ın, Engels'in, başka toplumcu düşünürlerin kitaplarında gördüğümüz tarihsel-toplumsal bilgiler bugün toplumcu çizginin dışında kalan insanbilimcilerin, budunbilimcilerin, toplumbilimcilerin kitaplarında en ince ayrıntılarıyla bol bol yer alıyor. Eski toplumcular örneğin "ilkel komünal toplum" sözünü ettikleri zaman bir dua okumuş gibi olurlardı. Şimdi "ilkel komünal toplum" kavramını karşılayan tüm bilgiler gündelik bilgiler olmuştur.

Pekiyi, yapısalcılık gibi toplumdışı ve tarihdışı bakışlara ne diyeceksin? diyenler olabilir. O konuda bugüne kadar söylediklerimizi söyledik. Toplumsal-tarihsel bakış Marx'çı dünya görüşüne sahip olmayan estetikçilerin de ortak bakışıdır. Hatta bu konuda Lalo gibi ileri gidenler, "Sanat tarihinin dışında estetik yoktur" diyenler bile vardır. Estetikçi yapıları inceleyen adamdır, ama yapılar hiçbir zaman dural değildir, buna göre estetikte de insanlığın bitmez dönüşümünü göz önünde tutarak araştırma yapmak gerekecektir. Bunun için özel olarak Marx'çı olduğunu söylemeye gerek yoktur. Marx'çı olmanız bizi sevindirir (Marx'dan daha çok Marx'çı değilseniz), ama bizi ilgilendiren yapıtlara bakışınızdaki keskinlik ve tutarlılıktır. Bugüne kadar Marx'çılık adına çok iş yapıldığı gibi eleştiricilik de yapıldı, estetikçilik de yapıldı. Ben artık hemen hemen aralarında ciddi bir ayrım kalmamış olan estetikçiden ve eleştiriciden beni bilgisinin ışığıyla yapıta yönlendirmesini beklerim, kalanı beni hiç mi hiç ilgilendirmez.

Beni en çok kızdıran binlerce, onbinlerce, yüzbinlerce Marx'çının bulunması, bunların ikide bir Marx'çı estetikten sözetmeleri, ama ortada estetik adına dişe dokunur bir sonucun bulunmamasıdır. Baylar, haydi artık şu çokbilmişliği, tembel inatçılığını bırakıp işe koyulalım. Bu topraklar Sait Faik gibi çok az adam yetiştirdi, ama Sait Faik üzerine tek bir köklü estetik araştırması yoktur. Pekiyi, yapın, yapın da Marx'çı estetik adına yapın ya da ne bileyim burjuva estetiği adına yapın (böyle bir estetik varsa!). Söz çok, iş yok. Haydi Marx'çı estetikçiler iş başına. Bu ülkenin şiir tarihi bile yazılmadı, ne duruyorsunuz. Marx'dan iki cümle alıp tehdit yollu yazılar yazmakla kendinizi bir şeye benzetemezsiniz. İşe sıvanın bakalım, görelim gölgenizi.

Afşar TİMUÇİN
FELSEFE BİR SEVİNÇTİR
İNSANCIL YAYINLARI

"Felsefecimiz Afşar Timuçin'in "Felsefe Bir Sevinçtir" adlı tadına doyulmaz yapıtını okurken düşünmeye başladım bunları; özellikle o kitaptaki "Nietzche'nin Başkaldıran Dünyası" başlıklı yazıyı."
Melih Cevdet Anday
Cumhuriyet 2.8.1996

ARKADAŞ DAĞITIM
Tel: (212) 513 65 86
(212) 511 79 35
YÖN DAĞITIM
Tel: (212) 511 79 16
BİRLEŞİM YAYIM DAĞITIM
Tel: (212) 526 86 65
(212) 527 73 90

İNSANCIL YAYINLARI
Molla Fenari Sok.
Nadir Han No:40-42 Kat:5
Cağaloğlu/İSTANBUL
Tel:(212) 511 79 94-513 93 99

Felsefede Şike ve İnsancıl

Mustafa TOPAL

Insancıl için yazdığım bu ilk yazının ana konusuna geçmeden önce birkaç noktaya kısaca değinmek istiyorum.

Yaklaşır bir yıldır dışarıdan biri olarak **Insancıl**'a yardımcı olmaya çalışıyorum. K.Arslanoğlu'nun çabalarıyla **Insancıl**'da yer almaya başlayan yazılarımın İnsancıl'a katkı sunma ve renk katmanın ötesinde bir işlevleri olmadı. Oysa bu yazıyı **Insancıl** için sorumluluk duyarak yazıyorum. Bu demektir ki bundan sonra **Insancıl**'ın başarı ya da başarısızlığında az da olsa bir payım olacak. Kısacası bu yazı **Insancıl** çorbasında artık benim de bir tuzum olacağı anlamına geliyor.

Yazacağım felsefeyle ilgili yazılarda kavrayışım doğrultusunda **Insancıl**'a felsefi bir çeşni katmak istiyorum. Bana göre artık doğması gereken Türk felsefesini besleyecek kaynaklardan biri **Insancıl** olmalı. İnsancıl çevresinde bu birikimin olduğuna ve ilk adımların zaten atıldığına inanıyorum.

Yerli ve özgün bir felsefenin olmazsa olmaz iki koşulu var. Birincisi özgür bir kafa, ikincisi sağlıklı düşünmek... Bu iki konuda **Insancıl** yazarlarının ülke ortalamasının üzerinde olduklarından kuşku duymuyorum. Ne var ki, bu durum, felsefe sözkonusu oldukta yeterli olmaktan epey uzak. Felsefi alanda **Insancıl**'da önemli eksiklikler görüyorum.

Eli kulağında, doğdu doğacak Türk felsefesini besleyecek damarlardan biri olması için **Insancıl**'ın böylesi bir görevi bilince çıkarması ve somut bir hedef olarak önüne koyması gerekiyor. Bunun içinse İnsancıl'ın felsefeyle ilişkisinin ve felsefi tutumunun sorgulanması gerekiyor. **Insancıl**'ın felsefe alanında daha iyi şeyler yapmasının yolunun buradan geçeceğini düşünüyorum.

Bana göre felsefe; hayvanlıktan, biyolojik-doğal bir hayvan türünden, gerçek kültürel bir varlık olarak insana geçişin ilk gerçek adımı. Felsefe ilk gerçek insan eylemi...

Felsefe ortaya çıkana dek insanın evrimi bir hayvan türünün biyolojik varlığı sürdürme amaçlı ölüm-kalım mücadelesinden başka bir şey değildi. Bu mücadelenin kültürel bir boyutu olsa da, felsefe öncesi insan yapıp ettikleriyle hayvanlarla arasına aşılmaz sınırlar çekse de, bu gerçek değişmez. Doğaya karşı insanın yarattığı herşey olarak tanımlanan kültürün hayvanlarla insanlar arasındaki gerçek farklılıkların dışavurumu olduğu gözününde tutularak şu söylenebilir: Felsefeyle birlikte gerçek insanal kültür başlamıştır!

Felsefe öncesi dönemde insan kültürü yok muydu? Vardı kuşkusuz. İnsanla ilgili çeşitli sorulara mitolojik ve dinsel tasarımların verdikleri yanıtlar, sanatın ortaya çıkışı, destanlar, yazın... bunların tümü insanal kültürün parçaları. Ama bunların hiçbirisi katıksız, hayvansal biyolojik varlığın gereksinimlerinin ötesine tümüyle uzanabilmiş gerçek insan edimleri değildi. Sanat; büyüyle içiçe geçmiş avlanmada ya da tarımda etkili sonuçlar almanın bir aracı olarak boyvermişti. Çeşitli kuramsal tasarımlar (mitolojik, dinsel, yazınsal vb.) sonuçta yaşamı kolaylaştırma, insanları ayakta tutma ve bir şeylere yöneltmenin araçlarıydılar. Oysa felsefeyle birlikte, insanlık, tarihide ilk kez, her türden hayvansal gereksinimi aşarak kendisine yöneldi. Felsefe, insanın gerçek **insanlaşmanının** (*) ilk adımıdır!

"Ben kimim", "varlığımın amacı denir", "nereden gelip nereye gidiyorum"... Kuşkusuz bu sorular felsefeyle birlikte ortaya çıkmadı. İlk insanal düşünce dizgeleri (animizm, totemizm vb.), mitoloji ve dinin bu türden sorulara verdikleri çok farklı yanıtlar vardı. Ama bu yanıtların hiçbirisi felsefenin verdiği yanıtlarla, felsefece yanıtlarla, karşılaştırılamaz. Her türden doğaüstü tasarımı yadsıyarak evrensel insan aklı adına ve doğal nedenlerle dayanarak bu sorulara yanıt arayan insanları... tümüyle hayvandan farklı ilk gerçek insanal edimin gerçekleştiricileri olan ilk filozofları ortaya çıkaran felsefeden başkası değildi.

Yeniden gerçek insanal değerleri ayağa dikmeyi önüne koyan İnsancıl'ın **gerçek insanlaşmanın** başlatıcısı felsefeye özel bir önem vermesinin gerekleri bence bunlar. Konuya böyle baktığımdan **Insancıl** için yazdığım bu ilk yazıda felsefe cephesinden **Insancıl**'ı sorgulamak istiyorum.

"Sanatta Star Sistemi" Var. Ya Felsefede?

Sanat alanında işlerin nasıl yürüdüğünü betimleyen ve bu alandaki çarpıklığı ortaya koyan **Insancıl** yazarlarının "sanatta star sistemi" kavramlaştırmasına bir diyeceğim yok. Sanatta, daha doğrusu genel olarak kültür/düşün dün-

yasında, işlerin nasıl yürüdüğünü bilmediğim için bu konuda söz söyleyecek değilim. Ne var ki, felsefeyle ilgilenen birisi olarak **İnsancıl** yazarlarına şunu sormak istiyorum. "Sanattaki stra sistemi" felsefede yok mu?

Belletimci-devlet yanlı, devlet destekli ya da sözüm ona "yansız"-felsefecilerle ve onların çevresiyle ilişkim olmadığı için felsefe alanında işlerin nasıl yürüdüğünü bilmiyorum. Bu "alemde" ünvanlar nasıl alınır, kimler nasıl yükselir, star olunabilir mi, dergilerde yazılar nasıl basılır, kitaplar için kurallar-eğilimler nelerdir... bunların hiçbirisiyle ilgili bir bilgim yok. Bizde (Türkiye ve Kürdistan'da) felsefe açısından sistemin nasıl yürüdüğünü anlatan birileri olursa sevineceğim.

Dediğim gibi "felsefede star sistemi" var mı yok mu bilmiyorum, ama bizdeki felsefeyle ilgili olarak varlığından kuşku duymadığım üç olgu var. Bunlar;

1-Bizde yerli ve özgün bir felsefi gelenek yok. Ne Türk ne de Kürt felsefesinden -henüz- sözedilemez.

2- Bizdeki sol, işbirlikçisinden en devrimcisine kadar, felsefe bilmiyor.

3- Felsefecilerimiz arasında, adı konmamış da olsa bir **Centilmenlik Anlaşması** var.

Başlı başına birer inceleme ve yazı konusu olan ilk iki olgu değil, ama üçüncüsü bu yazıdaki temel izleğim olacak.

Yerli ve özgün felsefi bir geleneğimizin olmamasının tarihsel, yerel ve toplumsal değişik nedenleri var. Bunlar tartışılabilir. Ne var ki, bana göre, birazdan değineceğim adı konmamış centilmenlik anlaşması bugün bizdeki felsefenin önündeki en büyük engel. Bu anlaşma öylesine sinsi, öylesine kurnazca tasarlanmış ki; dokunduğu her şeyi sarartıp solduran uğursuz bir ölüm öpücüğü gibi gerçek felsefenin kıpırdanıp boy atmaya heveslendiği her girişimi anında köstekleyip yolundan saptırabiliyor. Felsefenin sağlıklı ve temiz havasını solumak isteyen her gerçek felsefe gönüldaşının soluğunu kesen bu tiksindirici kokunun (mal aria) felsefe dünyamızdan temizlenmesi gerekiyor.

Özgürce ve sağlıklı düşünmenin canına ot tıkayan bu başbelasından kurtulmadıkça felsefi alanda bir atılım beklemek hayal olacaktır.

Felsefi Tartışmanın Yok Edicisi: Centilmenlik Anlaşması

Yok edici (Terminator) yalnızca çizgi filmlerde ve Hollywood yapımlarında karşılaştığımız bir olgu değil. Yok edici böceköldürücü kimyasalların felsefe dünyasındaki işlevini bizde yerine getiren **Centilmenlik Anlaşması** (CA)dır. Amaç aynıdır: haşaratın yok edilmesi!

Felsefede haşaratın ne anlama geldiğini Atina'lı egemenlerin baş belası Sokrates'ten bu yana biliyoruz: "Atina uyuşuk tembel bir at, bense onu canlandırmaya çalışan bir atsineğiyim." diyen Sokrates'e yapılanlar sır değil. Koskoca bir devletin bir filozofun suratına arsenik buharı püskürterek onu öldürmesi yakışık almazdı. Bugün bizim haşaratlara karşı böcek öldürücülerle yaptığımızı, öz olarak, Atinalı egemeler de Sokrates'e yaptılar. Tek fark; Sokrates'in zehiri solumadan baldıran tasından kendisinin içmesiydi.

Protagoras, Anaksagoras, Aristoteles, Bruno, Molla Kabız, Servetius, Campanelle... Düşünce tarihi, insanlığın yüz akı büyük düşünürlerin haşarat işlemiyle öldürüldüğü, sürgüne yollandığı, eserlerinin yakıldığı örneklerle dolu. Baldıran zehiri, derisini yüzme, çarmıha germe, hapis, sürgün... biçimiyle gelişen düşünürleri yok etme eyleminin bugün incelmiş araçlarla sürdürülmesi işin özünü değiştirmiyor. İşin özü ise şudur: Egemenleri rahatsız edecek düşüncelerin susturulması! Egemen sınıflar düşünürlerden her zaman çenelerini kapatmalarını istemişlerdir. Çenesini kapamayan Anaxgoras'ı ölümden nüfuzlu öğrencisi ünlü devletadamı Perikles kurtarmıştı. Çenesini tutmayan Protagaras ise sürgün yolunda öldü. Çenesini tuttuğunda Aristoteles Büyük İskender'in hocası oldu, ama 12.yüzyılda kilise onun kitaplarını yakmayı sürdürdü. Sesini kısan paragöz-fırsatçı Galileo yokedilmekten kurtuldu vb.

Gelelim bugüne ve ülkemize. Düzeni rahatsız etmediğiniz sürece her türden görüşü "özgürce" dile getirebilir, dilediğinizce "felsefe" yapabilirsiniz. Ama ya bu özgürce düşünceleriniz egemenleri rahatsız ediyorsa? O zaman bu düşünceler egemenler için artık birer haşarattır. Yok edilmeleri gerekir. Size önce DGM savcıları ve düzenin yargı sistemi saldırır. Ardından devlet destekli, düzen yanlısı çevreler sesinizi kısmaya çalışır. Diretir ve aynı şeyleri söylemeyi sürdürürseniz bu sefer sessizlikle kuşatılır ve görmezden gelinirsiniz... İşte bütün bu yöntemleri eşsiz bir ustalıkla taçlandırmanın bizdeki aracı CA'dır.

Nedir CA?

İşin aslında CA anlaşılması güç bir olay değil. İnsanal birçok durumda CA ile karşılaşıyoruz. Emperyalizmin boyverdiği 1900'lü yıllara gelirken ortaya çıkan tekel biçimlerinin özü CA idi. Fiyatlar üzerinde anlaşıp birbirine güvence veren firmalar kartel oluşturuyordu. Daha gelişmiş güven ilişkilerinin sonucunda ortaya çıkan birliklere ise tröst deniyordu. Tröst sözcüğünün kökeni de bunu açığa vurur: güvenmek!

Daha somut bir örnek olarak faizlerin çıldırdığı dönemlerde bankalar arasındaki faiz oranlarını düzenleyen CA'ları verebiliriz. Ateşli transfer dönemlerinde büyük futbol kulüplerinin birbirlerinden futbolcu alımını yasaklayan CA ise konuyla ilgili bir başka çarpıcı örnek. Açıkça görüldüğü gibi CA'nın temelinde karşılıklı olarak çıkarların kollanması yatıyor.

"Sen bana zarar verme ben de sana zarar vermeyeyim" ya da "sen benim fincancı katırlarımı ürkütme, ben de sana göz yumayım"... CA'nın özü de, son sözü de budur!

Bizdeki felsefi yayınlara biraz dikkatle göz atan herkesin kolaylıkla felsefecilerimiz arasında bir CA olduğunu göreceklerine inanıyorum.

Bin yıllardır ne olduğu üzerinde bir anlayış birliği sağlanamamış olan felsefede yüzlerce farklı yaklaşım (anlayış) var. Felsefenin olmazsa olmaz ilk koşulu bu olgunun temelinde yatıyor: eleştirerek sorgulama! Eleştirerek sorgulama olmadan, kısacası tartışma olmadan, felsefe olmaz. Olamaz.

Oysa bizdeki felsefecilerin yapıtlarında ne görüyoruz? Her felsefeci kendince "felsefe" yapıyor. Şu ya da bu görüşü benimsiyor, onu açımlıyor, temellendiriyor, geçmiş filozoflara başvuruyor, çağcıl düşünürleri tanık tutuyor, yerli felsefecilere güller dağıtıyor, hep birlikte felsefeyi ve birbirlerini övüyor, umut dağıtıyorlar... Oh! ne güzel... gül gibi geçinip gidiyorlar(!) Ne bir eleştiri, ne bir sorgulama, ne bir kavga, ne bir kapışma... ortada hiçbir yaşam belirtisi, hiçbir canlılık yok. Bu felsefe dünyasını izlerken insan sanat dünyasındaki olumsuz ve düzeysiz kişisel kavgaları bile özlüyor (?!) Düşünceler sakız gibi çiğneniyor, çekilip çekilip uzatılıyor, sonra sündürülüyor, daha sonra avuçta yuvarlanıp tekrar ağıza alınıyor ve yine çiğnenmeye başlanıyor...

Bu felsefede dünyasında Kürdistan yok, köy yakmalar-boşaltmalar yok, kayıp anaları yok, yargısız infazlar yok, ölüm oruçları ve cezaevleri direnişleri yok... Kısacası bu felsefe dünyasında yaşam yok, acı çeken, mücadele eden, direnen, ezilen halk yok. Ya ne var? Kant'ın ödev ahlakı, Sokrates'in maeutike'i, Heidegger'in zaman anlayışı, Augustinus'un "İtiraflar"ı, Wittgenstein'in çözümsel irdelemeleri vb. var. Kuşkusuz bunlar da önemli. Bunlar da felsefenin birer parçası, ama felsefe bunlarla bitmiyor ki!

Felsefede Şike ve İnsancıl

Halktan kopuk bir biçimde kendileri için ve kendilerince "felsefe yapan" belletimcilerin felsefi tartışmalarının bizlere yavan ve zevksiz gelmesi son derece doğal. Nasıl "sanatta star sistemi"nin yıldızları medyada ellerinde tuttukları köşelerden birbirlerinin sırtını sıvazlayıp, birbirlerini kollayarak güle oynaya düzenle "mücadele" ediyorlarsa belletimciler de benzer işleri felsefede yapıyorlar. Kuşkusuz kimileri, tırnak içinde de olsa, bir mücadele bile sürdürmüyor. Çünkü bu belletimcilerin düzenle bir sorunları yok(!)

Sanırım bu söylediklerim **İnsancıl** okurları için bildik şeyler. Sonuçta felsefe sanatla birlikte düşün dünyamızın bir parçası. Birbirlerine az çok benzemeleri pek yadırgatıcı bir şey değil.

Ancak hepsi bu değil!

Felsefe sözkonusu oldukta bence durum daha kötü.

Düşünsel bir etkinlik üzerinde egemenlerin uyguladığı baskı iki biçimde gündeme gelir: Dışsal ve içsel baskı... Dışsal baskı şunlardan oluşur: Ceza yasaları, tutukevleri, yayın tekelleri, sansür, medya denetimi, düzen yanlısı kültür-sanat kurumlarının engellemeleri vb. İçsel baskının özünü ise ya düzenin kendiliğinden ürettiği ya da Enzensberger'in "bilinç endüstrüsi" dediği, Amerikalıların ise "think tanker" dedikleri kuruluşların düzenin kalımı için ürettikleri ideoloji ve kuramlar oluşturur. Bu "bilinç üretme sanayii" öylesine etkilidir ki, bir de bakmışsınız, düzen karşıtı olduğunu ve devrim için mücadele ettiğini sanan kişi söyleyip savundukları düzeni savunmaktadır; ama bundan haberi bile yoktur (!) **İnsancıl** yazarlarının post-modernizm savunucularına yönelik eleştirileri bu olguya denk düşen bir durum olsa gerek.

"Sanatta star sistemi" yukarıda andığım dışsal ve içsel baskıların sanat alanında nasıl uygulandığını anlatıyor. İzlediğim ve anladığım kadarıyla bu alanda dışsal baskılar ülkemizde çok belirgin. **İnsancıl** bunun canlı kanıtı... Gerek **İnsancıl**'a ve benzeri dergilere uygulanan baskılar, gerekse bu alanda genelde yapılanlar sanatta dışsal baskıların ağırlıklı olduğunu gösteriyor. En azından hiçbir **İnsancıl** yazarı **İnsancıl** üzerindeki içsel baskının büyük önem ve gücünden söz etmeyecektir. İşte "felsefe söz konusu oldukta durum daha da kötü" dememin nedeni bu. Sanat için söylenemeyecek olanı felsefe için ben söylüyorum: Felsefe alanında İnsancıl içsel baskıların önemli bir etkisi altında!

Somut bir örnek vermek istiyorum. Geçen aylarda "Sofi'nin Dünyası" adında sözümona felsefi bir roman yayınlandı. Medya ve burjuva basın bu kitabı göklere çıkardı. Belletimcilerin kimisi övdü, kimisi beğenmediyse bile CA gereği sustu. Felsefe açısından temel önemdeki bir yaklaşım yanlışıyla kaleme alınan, gerçek felsefenin yaşam damarlarını kesip budayan, felsefeyi bir zihinsel beyin sporuna dönüştüren bu kitapla ilgili **İnsancıl**'da ciddi bir eleştiri yazısı çıkmadı. Belletimcileri anlıyorum. Onlar çıkları gereği CA'na uymak ve seslerini çıkarmamak zorundalar. İyi ama **İnsancıl**'a ne oluyor? Neden **İnsancıl** yazarları onlarca baskı yapan böylesi bir kitabın çevresinde şişirilen balonu patlatmıyorlar?

Bana göre bu soruların yanıtı felsefe alanında İnsancıl üzerindeki içsel baskıların gücüdür. **İnsancıl** yazarları, en azından, susup onay vererek felsefeciler arasındaki CA'nı kabul ediyorlar. Ya da şöyle diyeyim: CA'nı kabul ettiklerinin farkında bile değiller. CA'nın sonucu olarak eleştirmeme, sorgulamama ve cesaretle tartışmama yalnızca belletimciler için değil, **İnsancıl** da içinde olmak üzere, solun büyük bir bölümü için geçerli. Solda

felsefi bir tartışmaya ben tanık olmadım. Olan var mı?

Felsefi tartışma derken, gerçek bir felsefi tartışmadan söz ediyorum. Yoksa Marks'a dayanarak birilerinin marksçılığını sorgulama, Augustinus ve Heidegeer'e dayanarak birisinin zaman anlayışını eleştirme, diyalektik adına herhangi bir burjuva düşünürün idealizmini eleştirmeden vb. söz etmiyorum.

Kanıt mı istiyorsunuz? En somut kanıtım **İnsancıl**...

Sol dergiler içinde **İnsancıl** felsefi yazılara ayırdığı sayfaların sayısı bakımından en önde gelen dergi. Şu an elimin altında **İnsancıl**'in son dört sayısı ve bu dört sayıda yer alan onlarca felsefi yazı var. Ama gelin görün ki bu onlarca yazıdan bir tanesi bile gerçek bir felsefi tartışmanın tarafı değil. Bir filozofu ya da bir felsefi akımı tanıtan, felsefenin değişmeyen konularını (zaman, varlık, ölüm, yaşam vb.) ele alan, marksçılık ya da diyalektik üzerinde duran, yaşamın değişik yönlerini felsefi açıdan ele alan bu yazıların hiçbirisi benim gönlümdeki felsefi yazılara benzemiyor. "İyi o zaman, elini tutan mı var? Gerçek bir felsefi tartışma yazısı yaz da görelim" diyenler olabilir. Biraz aşağıda buna benzer, kısaca bir şeyler yazarak dediklerimi örneklemeye çalışacağım. Ancak önce felsefede şike konusuyla ilgili olarak söylediklerimi bağlamak istiyorum.

Geçmiş yıllarda ünlü Alman kaleci Schumacher şikeyle ilgili bir kitap yazıp futbol dünyasındaki olumsuzlukları ortaya dökmüştü. Doğal olarak Schumacher karanlık-pis işler çevirenlerin hışmına uğradı. O kadar ki Alman futbol piyasası onu aforoz etti. Futbol oynayacak kulüp bulamayan Schumacher sonuçta Türkiye'ye gelip yıllarca burada top oynadı. Efendiliği, çalışkanlığı, görev anlayışı ve dürüstlüğüyle herkesin sevgilisi olan Schumacher büyük bir sporcuydu. Sanırım biraz da şanslıydı. Çünkü güç odaklarının ortasında şike gibi pis bir işi açığa vurup ayakta kalmak her babayiğidin harcı olmasa gerek.

Schumacher'in öyküsü gerçekte daha farklı olabilir. Belki de benim bilmediğim yanlar vardır. Ama asıl olan bu öyküden çıkan derstir: bir şikeyi açığa çıkarmak belalı bir iştir! Başınıza olmadık işler gelebilir, haksız saldırılara uğrayıp yıpranabilirsiniz.

Bütün bunları göz önünde tutarak, **İnsancıl**'a bizdeki felsefe dünyasındaki şikeyi açığa çıkarma ve var olan adı konmamış CA'nı tanımama çağrısı yapıyorum! (Dikkat: Schumacher'i unutmayın!)

Bu çağrının, özellikle zaten "sevmeyeni bol olan" Cengiz Gündoğdu'nun başına yeni dertler açması olası. Bu çağrının gerekleri yapıldığında **İnsancıl** karşıtı "cephe"nin genişleyeceği de büyük bir olasılık. Ama her şeye karşın **İnsancıl**'ın bugüne dek yapıp ettikleri felsefe alanında bu türden bir adımı dayatıyor.

İnsancıl her türden savrulmaya, moda akım ve özentilere karşın insanal değerlere bağlılıkta kararlı oldu. İkinci olarak, izlediğim kadarıyla, **İnsancıl**, felsefi hepaynıcılığa (doğmatizm), düşünsel tutuculuğa ve kısırlığa karşı olumlar adımlar attı. Değişik renklerden düşüncelere sayfalarında bolca yer vererek kendisine güvendiğini ortaya koydu. Şimdi bu adımları sağlıklı yeni bir bir adımla pekiştirmek ve Türk felsefesinin temellerinden -hazırlayıcı kaynaklarından- birisi durumuna gelmek gerekiyor. Eleştiren, sorgulayan ve tartışan bir felsefi gelenek... **İnsancıl**'ın şu anki en büyük eksiği bence budur.

İnsancıl Yazarları ve Felsefe

Cengiz Gündoğdu'nun deyişiyle "milimetrik mücadele" veren **İnsancıl**'ın amacı nedir diye sorulsa sanırım yanıt şu olurdu: İnsanımıza bilinç götürme... insanımızı aydınlatma!

İyi ama bunu nasıl yapacağız? Yalnızca gerçekleri yazıp çizmeyle bu iş olmuyor. İnsanlara bir şeyler anlatarak onları bilgilendirmenin sınırları da ortada. Buna ne güç yetiyor, ne de olanak ve zaman bulunabiliyor. "Bataklığı kurutmadan tek tek sinekleri öldürerek sonuca gidemezsiniz" sözünün altında yatan mantığı insanımızın aydınlatılmasına uygularsak ortaya şu sonuç çıkar. Bu iş, ne yalnızca gerçekleri yazıp çizmeyle, ne tek tek insanlara doğru ve gerekli bilgileri aktarmayla, ne de onları düşünmeye ve mücadele etmeye çağırmakla başarıya ulaşamaz.

Böylesi ayrıksın çabalar yoksul yerlilere balık vererek onlara yardımcı olduğunu düşünen yufka yürekli beyaz "sahibin" tavrını insana anımsatıyor. Oysa yoksula yardım etmenin gerçek yolu ona balık tutmayı öğretmektir. Yoksul kendi yazgısını belirleme işini kendisi üstlenmelidir.

İnsancıl yazarlarının önemli bir bölümünün insanımızı aydınlatma sürecindeki tutumlarının felsefi anlamı bence biraz beyaz "sahibin" tavrına benziyor. Onlar "biricik doğru düşünce" olarak marksçılığı bir an önce en fazla sayıda insana öğretmeye çalışıyorlar. Bu yaklaşımın birkaç noktada felsefi açıdan hatalı ve yanlış bir yaklaşım olduğuna inanıyorum.

İlk olarak, felsefenin görevi yalnızca insanlara doğru bilgiler sunmak değildir. Felsefenin temel görevi insanlara özgürce, sağlıklı bir biçimde ve kendi kafasıyla düşünmeyi öğretmektir. Bu koşulları gerçek kılmayan felsefi bir eğitimden kimseye bir yarar gelmez.

İkinci olarak, hiçbir düşünce dizgesi ve kuram "biricik doğru" olamaz. Marksçılığı biricik doğru olarak sunan herkes, zorunlu olarak, hepaynıcılığa, tutuculuğa ve durağanlığa saplanmak zorundadır.

Kuşkusuz bu konular oldukça kapsamlı bir tartışmayı kışkırtacak nitelikte. Kısa bir dergi yazısında bunları ele almak olanaksız. Ben burada yalnızca sorunun önemine ve boyutlarına dikkat çekmeye çalışacağım. Bunun için **İnsancıl** ya-

zarlarının büyük bölümünün tartışılmaz bir doğrusunu ele alıp eleştirmek istiyorum.

İnsancıl yazarlarının çoğuna göre diyalektik evrensel bir bilme ve düşünme yöntemidir. Bu neden böyledir? Çünkü diyalektik bilimseldir, bilimlerin sonuçlarına uygundur. Nitekim bu durumun evrenselliğini bir **İnsancıl** yazarı şöyle vurguluyor.

"Diyalektik yapılı doğanın ve tarihin materyalist sürecinde diyalektik, dogmatik ve tinsel bakışı reddeden, objektif, tutarlı, bilimsel bir yaklaşım ve açıklama yöntemidir."(1)

Bu düşünceleri aşağı yukarı K.Arslanoğlu'da savunuyor. **Bilim ve Ütopya** dergisinde beni kavramları karıştırmakla ve diyalektiği bilmemekle suçlayan bir yazarın bu konudaki eleştirilerine K.Arslanoğlu hak veriyor. Benim "doğru bir amaçla-salt gerçeği arama amacıyla-ama yanlış bir teknikle" düşündüğümü öne süren K.Arslanoğlu "nicelik ve nitelik kavramları üzerinde oynadığımı, "kavramları yerli yerine" oturtmadığımı, tek sözcükle diyalektik düşünemediğimi söylüyor.(2)

Diyalektik Üzerine

Sevgili Dostum K.Arslanoğlu yanılıyor!

Ben diyalektik **düşünemiyor** değilim. Ben diyalektik **düşünmüyorum**! Bu ikisi oldukça farklı şeyler.

Neden diyalektik düşünmüyorum? Diyalektiğin her olay ve gelişmeyi açıklayacak bilimsel biricik yöntem olduğuna inanmıyorum. Diyalektik, bana göre, gerçeği anlama ve açıklamanın yararlı araçlarından birisi. Ama yalnızca birisi! Ne biricik araç, ne de biricik evrensel bilme yöntemi...

Çağcıl fiziğin temelinde yer alan kuantum fiziği ile az çok tanışan herkes klasik nedensellik ve belirlenimciliğin, Marks-Engels'teki biçimiyle savunulamayacağını bilir. Biyolojiyle ilgili kendi araştırmalarımdan "nicel birikimlerin nitel dönüşümlere evrilmesiyle" ilgili diyalektiğin ikinci yasasının birçok durumda yetersiz kaldığını gördüm. Konu üzerinde biraz yoğunlaşınca şu sonuca vardım: diyalektiğin bilimsel ve evrensel biricik yöntem olduğu savı bir söylence(!) Diyalektiğin yasaları olarak sıralananlar bana göre yararlı düşünce ilkeleri, yararlı düşünsel yaklaşımlar... Ama bunlar ne evrensel ne de her olay ve gelişmeyi açıklayabiliyor.

Şimdi bu söylediklerimi kısaca temellendirmeye çalışacağım.

Diyalektiğin gerçek ustası Hegel'in en büyük açmazı devinim, gelişme ve değişimi evrensel bir ilke olarak kabul etmesine karşın insan düşüncesinin evrimi sözkonusu oldukta bu evrensel ilkeyi yadsımış olmasıydı. Heryerde ve her şeyde geçerli olduğunu öne sürdüğü diyalektik gelişmeyi insan düşüncesinin geçmişine başarıyla uygulayan Hegel, bu devinim, gelişme ve değişimi yarıda keserek insan düşüncesinin gelişiminin kendi felsefi dizgesinde sona erdiğini öne sürmüştü. Ona göre kendi dizgesiyle insanlık saltık bilgiye ulaşmıştı(?!)

Apaçık bir çelişki olarak görünen ve Hegel gibi büyük bir zekaya yakışmayan bu gafın altında Hegel'in mistik-hep tanrıcı varlık bilim anlayışı, kısacası Hegel düşünceciliği yatıyordu. Marksçılığın kurucularının ustaları Hegel'i eleştirmeye ve aşmaya buradan başlamaları rastlantı değildi kuşkusuz. Her ne kadar, Marks, Hegel diyalektiğini aştıysa da, bu "aşma"nın gerek biçimi gerekse anlamı, ne yazık ki, bizde pek bilinmiyor. Bu bilinmediği için Hegel, diyalektik ve Marks üçlüsü arasındaki ilişkiler kavranamıyor. Sonuçta ise ortaya bir dizi yanlış anlama ve hata çıkıyor.

Marks, Hegel'i aşmıştır. Doğru. İyi ama Marks, Hegel'den ne almıştı? Marks en önemli yapıtı **Kapital**'in önsözünde Hegel'in öğrencisi olduğunu vurgulayarak neden onu savunma gereği duymuştu? Neden Engels her fırsatta Hegel'e olan borçlarını sayıp döküyordu? Neden Lenin, Hegel'in mantık kitabını anlamadan Kapital'in, Hegel anlaşılmadan Marks'ın anlaşılamayacağını söylüyordu? Bizde marksçıların bu sorular üzerinde yeterince düşündükleri söylenemez.

Özellikle diyalektik söz konusu oldukta marksçılığı hegelcilikten ayırmak zor. Marks ve Engels'in diyalektik üzerine söylediklerinde tümüyle yeni bir şey yoktur. Diyalektikle ilgili olarak Marks'ın tüm yaptığı Hegel'i varlık bilimsel -ve bir ölçüde bilgi kuramsal- bir düzeltmeden geçirmekten öteye geçmez. Marks, Hegel'deki diyalektiğin ne yasalarına, ne kullanım tekniğine, ne de yapısına karşı çıkmamıştır. Marks ve Engels'in diyalektik üzerine söylediklerinin neredeyse tümü, verdikleri örneklere kadar, Hegel'den alınmadır. Kuşkusuz birebir aynı sözcüklerle değil, özgün bir biçemle... ama aynı mantık ve aynı düzlemde.

Stalin'in anlamsız bir elçabukluğuyla dörde çıkardığı diyalektiğin yasaları aslında üçtür. Marks ve Engels bu konuda Hegel'i olduğu gibi benimsemişlerdi. Diğerleri gibi nicel birikimlerin nitel dönüşümlere yol açmasıyla ilgili diyalektik yasayı ilk kez tanımlayan Hegel'di.

"Herhangi bir nesnenin nicel belirlenimleri bunun niteliği etkilenmeksizin değiştirilebilirken yine de bu ilgisiz artış ya da azalmanın öyle bir sınırı vardır ki bu sınır aşılınca nitelik değişim ortaya çıkar" diyen Hegel konuya ilişkin birçok örnek vermişti. Örneğin ısıtılan suyun sıcaklığı derece derece artar. Sıcaklık 99 dereceden 100 dereceye çıkınca sıvı olan su nitel dönüşümle gaza, yani buhara dönüşür. Tersine olarak soğutulursa donar ve katı duruma dönüşür. Birer birer eklenen buğday taneleri belli bir anda tek bir buğdayla buğday yığınına dönüşür. Tek tek kopartılan saçların sonuncusu kopartıldığında niteliksel bir dönüşüm olur ve kellik (**) ortaya çıkar. Bir devletin

yüzölçümü ve nüfusu derece derece artar, bu artışlar anayasanın niteliğini değiştirmez. Ama belli bir sınır aşılınca bu niceliksel artışlar anayasanın niteliğini değiştirirler vb. (3)

Hegel'in bu örneklerini ve bunların benzerlerini Engels, Stalin ve diğer marksist yazarlar sık sık yinelediler. Örneğin G.Politzer, su nasıl nitel bir dönüşümle donarsa çiçeğin de yavaş bir olgunlaşmanın ardından birdenbire açtığını, bir adayın seçilmesi için gerekli 60.223 oyun tam 60.223'cüsünün adayın miletvekili olmasını sağlayan nitel sıçramayı gerçekleştirdiğini vb. söylüyordu. Böylesi örneklerin son derece basit, yüzeysel ve yanıltıcı örnekler oldukları kuşkusuz. Su donduğunda bir nitelik dönüşümü olmaz. Değişen yalnızca su moleküllerinin devnim hızıdır. Buz durumundayken su molekülleri çok daha yavaş devinirler. Hepsi bu! İşin aslında su yine bildiğimiz sudur. Bir adamın kafasında üç tane ya da daha faza, diyelim 20 tane saç olunca o adama kel demeyecek miyiz? Hiç çiçek açmayan ya da çiçek açıp açmadıkları belli olmayan bitkilerin tohum, filiz ve olgun durumlarını nasıl bileceksiniz? Bir adayın milletvekili seçilmesiyle niteliği değişir mi? Bu aday ne olur? Cinsiyeti mi değişir? Yoksa başka bir hayvan türüne mi dönüşür? İşin aslında değişen o insanın kartvizitine eklenen yeni bir sıfat değil midir?

Gelelim nicel birikimlerin nitel dönüşümlere sıçramalarla (devrimle) geçmesine. Marksçılar bunun marksçı diyalektiği hegelci diyalektikten ayıran önemli bir özellik olarak görürler. Bu, ele aldığımız yasanın en önemli yanıdır onlara göre. Ne var ki, bir yandan da şunlar yazılır:

"Birden bire göze görünür bir biçimde patlak veren devrim yavaş bir evrimin hazırladığı sıçramalı bir değişikliktir. Ama bu demek değildir ki bütün nitel değişiklikler, bunalımlar, patlamalar biçimini alırlar. Öyle olaylar vardır ki, burada yeni niteliğe geçiş, dereceli nitel değişikliklerle meydana gelir. Stalin, 'Dilbiliminde Marksizim Üzerine' adlı yazısında dildeki dönüşümlerin, dereceli nitel değişikliklerle meydana geldiğini gösterir. Aynı şekilde birbirine düşman sınıflara bölünmüş toplumun bir üst üretim ilişkisine geçişi sıçramalarla olurken, sosyalist toplumun gelişmesi, bunalımsız, dereceli nitel değişikliklerle gerçekleşir. (...) Sosyalizmden komünizme geçiş de bir nitel değişmedir, ama bunalımsız gerçekleşen bir nitel değişimdir."(4)

Çeşitli marksçı kitaplarda bir üretim biçiminden diğerine evrimci yoldan geçilebileceği uzun uzun anlatılır. Amerikan tipi ya da prusya tipi denen tarımda feodalizmden kapitalizme geçiş örnekleri ya da Stalin'in "sekiz on yıllık bir süre içinde, ülkemiz tarımında burjuva düzeninden sosyalist kolhoz düzenine tedricen geçişi başardık" demesi vb...

Görüldüğü gibi marksçı anlayışa göre bir nitelikten bir başka niteliğe geçiş yalnızca sıçramalarla (devrimle) gerçekleşmiyor. Dilde, üretim biçimlerinin dönüşümünde vb. sıçrama olmadan da nitelik dönüşümü olabiliyor (?!) Bu durumda soruyorum: bunca kuraldışı olgunun bulunduğu bir yasa olur mu? yasa,her şeyden önce evrensel ve her koşulda etkisini sürdüren kalıcı özsel bağıntı değil mi?

Yerçekimi yasasının geçerli olmadığı iki kütle gören, duyan var mı? $E=MC^2$ formülünü yadsıyan bir madde parçası bilen var mı? Yoksa ayrıksın örnekler kuralı bozmaz mı denilecek?

Marksçı anlayış çerçevesinde bile "nitel dönüşüm" yasasının bir yasa olamayacağı anlaşılıyor. İşin aslı da budur doğrusu. Bu "yasa", düşünmeyi, kavramayı ve açıklama yapmayı kolaylaştıran, belli olgu durumlarında işe yarayan, ama ayrıntılarda belli konularda yetersiz kalan soyut bir düşünce ilkesidir. Bu düşünce ilkesine evrensel bir özellik yakıştırarak onu her olaya uygulamaya kalkıştığınızda kolaylıkla yanılgılara düşebilirsiniz.

Bilimin emekleme döneminde tümevarım uygun bir düşünce ilkesi olarak belli yasaların bulunmasında (Boyle ve Ohm yasaları vb.) başarıyla iş görmüştü. Tümevarımın bu başarılarından etkilenen bazıları bu ilkeyi evrensel bir bilim yöntemi olarak sunmuşlardı. Aynı durum Newton ve ardından Einstein'ın büyük başarılarından sonra tümdengelim için gündeme geldi. Ama bugün evrensel bir bilim yönteminin bir düş olduğu ortaya çıkmış durumda. Diyalektik yöntem de bunun dışında değil.

Biraz yukarıdaki alıntıda B.Akdağ şöyle yazıyor: "diyalektik yapılı doğanın ve tarihin materyalist sürecinde..." Ne demek bu? Çok zor bir konu olan tarihi bir yana bırakarak soralım: doğanın diyalektik yapılı olduğunu nereden biliyorsunuz? Doğanın bütün işleyiş yasalarını, özünü vb. biliyormusunuz?

Bugün bilimlerin hiçbir yanıt veremedikleri, anlayamadıkları sayısız olay ve olgu var. Kuarklar, canlı hücresi, içindeki yapılar, DNA ve genlerin gizemi, ışık, ışığın yansıması, Big-Bang öncesi, kara delikler, suyun nasıl donduğu, bilincin doğası, beynin işleyişi... Böylesi yüzlerce sorun karşısında bilimler çaresiz. Söyledikleri birbiriyle çelişiyor. Örneğin dünyanın nasıl oluştuğunu "açıklayan" tam otuz tane "bilimsel kuram" var (!) Hume'den bu yana tümevarımın sınırlarını biliyoruz. Diğer yöntemlerin durumunun daha iyi olduğunu ise kimse söyleyemiyor.

Bu kadar bilinmeyen ortadayken her şeyin diyalektiğe göre olacağını nereden biliyorsunuz? Bunu belirleyen yüce bir güç mü var? Kaos'tan evreni oluşturan süreç niye her şeyi diyalektiğin yasalarınca düzenlesin? Doğanın tüm işleyiş ve yasalarını bilmeden doğanın hangi yapıda olduğunu nasıl biliyorsunuz?

Kuantum fiziğiyle ilgili olgular, bırakalım diyalektiğin yasalarını, mantıkla bile açık-

lanamıyor. Neyin, nasıl olduğu, nasıl yürüdüğü bilinemiyor. Madem her şey diyalektik gelişiyor neden maddeci ve diyalektikçi biliminsanları bu olayları açıklayamıyorlar? Kuantum fiziğinin tarihi 70 yıl... Neden 70 yıldır ortadaki mantıksızlıklar açıklanamıyor? Evet... belki ilerde açıklanacaktır. İyi ama bu açıklamanın diyalektiği doğrulamasını garantileyen ne var? "Doğa diyalektik yapıda olmalı" diyerek inanç ve umudunuzu ortaya koyabilirsiniz, ama bunun bilimsel ve felsefi bir değerinin olmadığını söylemek zorundayım.

Yaşambilimde Diyalektik

Canlılığın temelinde yer alan kalıtsal yapı programı olan DNA zinciri nükleotid adı verilen büyük kimyasal moleküllerden oluşur. Her canlı türünün DNA zinciri yaşamın temelinde yer alan ilk DNA zincirinin milyarlarca yıl boyunca geçirdiği rastlantısal değişimlerin sonunda ortaya çıkan özgün bir birleşimdir. Bu özgün birleşimin parçaları olan nükleotid molekülleri şeker, baz ve fosfatların küçük moleküllerinden oluşur. Yaşamın temelinde yer alan ilk dört element olan C, H, O, ve N'un ilk DNA zincirini oluşturdukları denizlerdeki ilksel çorbada bir araya gelen ilk küçük moleküllerin daha büyük molekülleri oluşturmaları, bunların DNA zincirini oluşturmaları vb... bütün bu gelişmeleri öngören, belirleyen ve belli bir amaca yönelten hiçbir güç yoktur. Her şey, başlangıç koşullarının belirlediği kendiliğinden bir sürecin rastlantılarıyla gerçekleşmiştir. Dolayısıyla milyonlarca molekülün rastgele bir bileşimi olan kalıtsal yapı programı değişmeyen saltık bir dizge değil dış koşulların etkilerine açık sürekli devingen bir bütünlüktür. Bu devingenlik ve değişimi durdurmak olanaklı değildir. Maddede devinim saltıktır!

Milyonlarca kimyasal molekülün özgün birleşiminin ürünü olan DNA programına göre üretilen her canlı organizmanın oluşumunda başka birçok rastlantıdan da söz edilebilir. Herhangi bir canlı türünde dişi ve erkek bireylerin dağılımı, bu türün gen havuzundaki farklı genlerin dağılımı, herhangi bir gen çiftinin alellerinin dişi ve erkek üreme hücrelerine ayrılış biçimi, milyonlarca erkek üreme hücresinden hangisinin dişi yumurtasını dölleyeceği, canlı türünün çevresel koşullara bağlı olarak yalıtılmışlık durumu, göç vb. ile nüfus bileşimi ve gen dağılımının değişmesi... Bütün bu olaylarda önceden belirleme ve öndeyi olanaksızdır. Dolayısıyla bunların hepsinden geçerli olan rastlantılardır. (***) Bu rastlantıların sonucu olarak önce tek tek bireyler, ardından bireysel farkları tür içi farklılıklara çeviren çeşitlenmeler, onun ardından türün kalıtsal bütünlüğünde gündeme gelen değişimler... bütün bunlara yön veren çevresel etmenlerin sürekli devingenliği, karşılıklı etkileşimleri... kısacası canlıların evrimi hiç durmayan, hiçbir zaman durağanlığa saplanmayan sürekli bir akışkanlık içindedir. En önemlisi canlı türlerin başka türlere dönüşümünün şu ya da bu birey ya da topluluğuyla ilgili niceliksel değişikliklerle değil türü oluşturan bütün nüfusun gen havuzundaki anlamlı değişmelerin sonucunda gerçekleşmesidir. Bunun anlamı ise sayısız küçük farklılık ve nicel değişikliğin bütününün uzun bir dönem sonunda şu ya da bu bireyde değil, nüfusun çoğunluğunda gözlemlenen anlamlı değişiklikle tanımlanabilecek olmasıdır. Demek ki evrimin bir anında herhangi bir canlı türünün nüfusu içinde öyle bireyler olabilir ki bunlar ne ata türün temel özelliklerini ne de oluşmakta olan yeni türün temel özelliklerini bütünüyle taşımayabilirler. Bu geçiş döneminin kaç kuşak süreceği ve değişimin hızı koşullara bağlıdır. Ama kural olarak evrimde yukarı çıktıkça bu geçiş döneminin uzadığı söylenebilir. Çeşitli laboratuvar deneylerinde birkaç değişimin ardarda gerçekleşmesiyle kısa sürede yeni ilkel canlı türlerin elde edildiğini biliyoruz. Ancak bu durumun gelişmiş canlı türler için çok daha uzun ve zorlu bir süreç olduğu açıktır.

Yukarıda söylenenler en somut olarak canlı türlerin sınıflamasıyla uğraşan taksonomi (sistematik) biliminin tarihinden izlenebilir. Taksonomiyle uğraşan ya da azçok tanışık olan herkesin çok iyi bildiği gibi canlı türlerin sınıflandırması olağanüstü zor, karmaşık ve duyarlı bir konudur. Bilimin emekleme dönemlerinde birçok bitki ve hayvan türünün cansız nesne olarak kabul edildiklerini biliyoruz. Çok uzun zaman dilimleriyle gerçekleşen canlı türlerin oluşumunun evrimin hangi durağında gerçekleştiğini belirlemek son derece zorlu bir bilimsel çalışmayı gerektirir. Taksonomide karşılaşılan birçok farklı kuramın varlık nedeni bu zorluktur. Canlı türlerin sınıflandırılmasında yapısal, fizyolojik, davranışsal sayısız olgu gözününde tutulmak zorundadır. Yüzbinlerce böcek türünün ayrım noktalarını bir böcekbilimciden başka kim bilebilir? Ateşböceği deyip geçtiğimiz böceklerin yüzlerce çeşidinden üç tanesini hangimiz tanımlayabiliriz? Bize göre hepsi çam ağacı olan ormanlardaki yüzlerce farklı ağacı bitkibilimciden başka kim ayırt edebilir? Çok kaba ve basit bir örnek olarak balinayı alalım. Birçok insan balinayı balık sanır. Oysa balina balık değil memelidir. Bir balık ile bir memeli arasında dağlar kadar fark olduğunu bilse de birçok insan bir balinanın köpekbalığından çok insanın akrabası olduğuna şaşırmaktan kendisini alamaz. Köpekbalığının kuyruğu, su semenderinin kuyruğu, timsahın kuyruğu, kertenkelenin kuyruğu, uçan kertenkelenin kanadı, kuş kanadı, memelilerin ön ve arka ekstremeleri (kol ve bacaklar)... bütün bunlar aynı organın evrimsel uğraklarda aldığı biçimlerdir. Ama bir canlı türü açısından bir organın önemi nedir? Balinanın bacağının at bacağına değil de köpekbalığının kuy-

ruğuna daha çok benzemesi neyi değiştirir? Bazı amfibianlara (hem suda hem karada yaşayan hayvanlar) kimilerinin balık kimilerinin kara sürüngeni demelerinin nedeni bu hayvanların bir geçiş uğrağında olmaları değil mi? Yılın belli mevsiminde solungaçları ile soluyarak suda yaşayan bazı balıkların yazın sular kuruyunca deri değiştirerek kara yaşamına ayak uydurmaları ve akciğerleriyle soluyan bir hayvana dönüşmelerine ne diyeceğiz? Bu hayvanlara yakın hayvanları nitelerken bunlara kışın balık, yazın kertenkele mi diyeceğiz? Bütün bu olguları netleştirecek ve ayrım noktalarını belirleyecek olan elbetteki biliminsanlarıdır. Bu konuda yaşanan sorunların nedeninin canlı türler arasındaki nicel ayrımların milimetrik doğası olduğu, nitel ayrımların sonuçta kabul edilen kurama bağlı olarak saptandığı, yani niteliğin adını koyanın insan olduğu açık değil mi?

Görüldüğü gibi nicelikten niteliğe geçiş sanıldığınca kolay belirlenebilecek bir iş değil. Bu belirlemeyi yapmak için bir kurama ve bu kuramı kavramış deneyimli insanlara gerek var. Ormanda gezip tozan piknikçilerin "hadi mantar toplayıp yiyelim" demeleri kolay. Ama zehirli ve zehirsiz mantarların niteliklerini belirlemek hiç de kolay bir iş olmasa gerek (!)

Sağa sola hain-dönek diye yıldırımlar yağdıran,her olayda hazır kalıplarla çözümler üreten, onyıllardır değişmeyen politik taktikleri yineleyen solcuların tümü gerçekte diyalektiğin hegelci kullanıcılarıdırlar. Onlar kendilerini marksçı sanarak herşeyin niteliğini kendi kafalarındaki kurgularla oluşturduklarının ayırdında değiller. Çünkü onlar Hegel'i bilmiyorlar. Hegel'i bilmedikleri için Marks'ı ve diyalektiği anlamıyorlar. Sonuçta Marks adına hegelci bir eylemce sürdürerek marksçılık değil hegelcilik yapıyorlar!

Solcuların Hegel'i nasıl anladıkları -daha doğrusu anlamadıkları- ise ayrı bir yazının konusu olabilir.

Dipnotlar:

(*) Bir hayvan türü olarak insanımsıların (huminidae) primattadan nasıl farklılaşarak çağcıl insana (homo sapiens sapiens) dönüştükleri doğa bilimleinin incelediği bir konu. Gerçek insanlaşma ile insanal değerlerle donanmış, gerçek bir kültür varlığı olarak insanın ortaya çıkışını dile getiriyorum.

(**) Kellikle ilgili örnek Hegel'in, C.Gündoğdu'nun özürlü insanlarla ilgili gülmeceler konusunda yaptığı uyarıyı gözönünde tutarak bu örneğin okunması gerekiyor. Kellik burada bir olgu durumu olarak ele alınıyor, bir gülmece unsuru olarak değil.

(***) Evrimde rastlantıların böylesine önemli bir rol oynamasını bilimsel nedensellik ve belirlenimciliğin, giderek bilimsel yasaların nesnelliğinin yadsınması olarak yorumlayanların görüşleri kabul edilemez. Çağcıl idealist görececilerin böyle düşünmek için haklı nedenleri olabilir. Aynı yönde düşünen maddecilerin ise çağcıl bilimi izlememe ve bilisizlik dışında hiçbir özrü olamaz.

KAYNAKLAR :

1- Bülent Akdağ, İnsancıl, Temmuz 96
2- Bkz. Bilim ve Ütopya, Temmuz 96
3- Bkz. Seçme Eserler, G.W.Hegel, Sol Y.s.229
4- Felsefenin Temel İlkeleri, G.Politzer, s.89

SİVAS AĞIDI

Sivas'ta gök yanıyor
hava tutuştu
yanıyor dağlar taşlar
karanlık yıldızları yakıyor

nerdesin ey
ateşi bulan ilk insan
karanlık yıldızları yakıyor

is koktu ağaçlar
ciğerlerim kül oldu
yandı kavruldu şiirler
karanlık karanfili yakıyor

nerdesin ey
ateşi bulan ilk insan
karanlık karanfili yakıyor

uçmayı unuttu kuşlar
duman sürükledi şairi, aşkı, sözcükleri
yetişin coşkun akan ırmaklar
karanlık suları yakıyor

nerdesin ey
ateşi bulan ilk insan
karanlık suları yakıyor

toprağı gözyaşlarımızla suladık
ağıt kokuyor bebeler
hızlanın hey yarına giden trenler
karanlık insanı yakıyor

nerdesin ey
ateşi bulan ilk insan
karanlık insanı yakıyor.

Berrin TAŞ

Felsefe "İnsan"ın Neresinde

Ayhan VAROL

Bu yazıyı kaleme almamdaki temel kaygım felsefenin bir takım konular içinde kapalı tutularak temel sorun olan insan yaşamından uzak bırakılmasıdır. Uzunca bir süredir hemen hiçbir kitap dergi ve gazetede bu konuya ilişkin yazı okuyamadım (bir yazı dışında)*. **İnsancıl** da içinde olmak üzere izlediğim felsefe yazıları genel anlamıyla bilgi kuramsal açıklamalar - ya da tanıtmalar - ağırlıklıydı. Oysa felsefenin yalnızca düşüncel çabanın belli kesimlerine değil, eylemde ve duyuşta da bütünleyici ilişkileri yakalayıcı, eleştirici duyarlılığı geliştirdiğini sanırım belirtmeme gerek yok. Çok çeşitli ve hemen hemen her felsefeciye göre değişebilen felsefe tanımlarına girmek istemiyorum burada. Bu nedenle, bu konuyla bağlantısını kurabilmek açısından genel bir tanımlama yapmam sanırım gereksiz bir uzatma olmayacaktır. Felsefeyi insan eyleminin sonucu olarak insanlaşma uğraşı içerisinde yaşamı adlandırma ve anlamlandırma olarak tanımlıyorum. Her felsefe tanımı gibi bu tanım da eksiklik taşıyacaktır. Ancak konumuz olan felsefenin insan yaşamındaki yeri açısından genel bir tanımlama olarak yeterli olduğunu düşünüyorum.

Felsefenin insan yaşamında çok önemli olduğu bir gerçek. Düşünen, türlü sorunlarla karşı karşıya kalan insanlar olarak, felsefeyi yaşamımızda, içimizde duyumsamak felsefenin yapısı açısından bir zorunluluk. Bu zorunluluğun nedeni olarak da insanla felsefenin içiçeliğini gösterebilirim. Felsefenin işlevi, yorumlamanın yanında, bulunduğumuz çağda toplumu, doğanın, tarihin yapısına uygun olarak değiştirici, dönüştürücü olmaktır... İnsan yaşamını düzenlemekle de ilgilendiği için yaşamsal sorunlara kılgısal çözüm üretmede, toplumu, tarihi, doğayı değiştirebilecek düşünsel çabada da bu işlevini korur.

Girişte kısaca felsefeye ve işlevine değinmeye çalıştım. Bu bölümde ise birkaç örneklemeyle felsefenin işlevi konusunu biraz daha açmak istiyorum. İlkçağ felsefecilerinden başlayarak günümüze değin felsefeyi bir yaşama, insan yetiştirme sanatı olarak algılayan birçok felsefeci toplum yaşamının düzensizliğine çözümsel anlamda etkide bulunmuştur. Sokrates'in kendi döneminde kent yaşamında ne denli etkin olduğu biliniyor. Kendi geliştirdiği ahlak felsefesi tutumunca insanları uyarmak, eğitmek, düşünmelerini sağlamak amacıyla onlarla tartışmayı uğraş edinen Sokrates bu uğraşlarının sonucu olarak ödülünü alır: bir yığın suçlamayla ölüme mahkum edilir. Yine hemen hemen Sokrates'le aynı dönemde yaşayan ilkçağ felsefecilerinden Anaxagoras Sokrates'ten biraz, ama biraz daha şanslıydı (!) Dinsizlikle suçlanan Anaxagoras aynı tutumu sürdürünce ölümle cezalandırılmış... ancak öğrencisi olduğu söylenen ünlü yunanlı devlet adamı ve komutan Perikles bu cezayı uygulatmamış, ama sürgüne gönderilmiştir. Thales, Protagoras, Abelardus, Thomas Aquino ve yakın dönemde Cezayir konusundaki tutumuyla belleklerde yer eden varoluşçu felsefeci J.P.Sartre'ı örnek verebilirim. Daha birçok örnekle, felsefenin ve felsefecilerin insan yaşamına ilişkin, toplumu ve doğayı değiştirip-dönüştürme amaçlı edimlerini sıralamak olanaklı. Ancak burada temel vurgusunu işlediğim nokta, felsefenin toplum yaşamıyla ne denli ilgili olduğunu kendi düşünsel çabamızla kavrayabilmemizdir. İnsanı ilgilendiren her yerde, her şeyde felsefe var... ve bu, felsefenin sorunlarının başında gelir. İlkçağlardan beri süregelen madde, varlık, hiçlik, ölüm, erdem, mutluluk vb. tartışmalar da insan yaşamını anlamlandırmak amacıyla yapılmıyor muydu? Bu nedenle felsefe sorunlarını aynı öğeleri içeren, tekyazım bir biçimle değil... tüm felsefe sorunlarını tarihsel, toplumsal ve ekonomik temellerinden yalıtmadan bir bütünselliği koruyarak ele almanın gerekliliğini vurgulamaya çalışıyorum. Bu sorunlardan sistemi rahatsız ve tedirgin eden sorunları bir kenara koyup diğerleriyle uğraşmanın felsefeyle bağdaşır yanı olamaz. Ama bugün "bazı" sorunları bir kenara itip, suya sabuna dokunmadan (felsefecilerin yanlış görüşlerine bile) felsefe yapmaya çalışılıyor. Bizdeki durum tam anlamıyla bu!

Biz'de Felsefe

Şimdi bulunduğumuz coğrafyaya (Türkiye ve Kürdistan'a) felsefenin işlevi açısından eleştirel bir bakış yöneltmek istiyorum. Toplumumuzda ne yazık ki felsefenin toplum yaşamıyla ilgili örnekleri görme şansını henüz yakalamış değilim. Gerek devlet destekli, gerekse özgür (bağımsız) alanda. Bunu felsefe yoksulluğumuz diye ni-

teliyorum... Bu yoksulluğu önce devlet açısından (zaten bilinen yanıyla) ele almaya çalışacağım çok kısa olarak. Türkiye'de varolan 50 üniversitenin on ikisinde felsefe bölümü var. Yanlış anlaşılmasın felsefe okulu ya da üniversitesi demiyorum, yalnızca bölümden söz ediyorum. Çünkü ancak bölüm olarak felsefe dersi verilebiliyor (!) Devlet de sanırım daha fazlasını istemiyor. Bu bölümlerde 1400'e yakın öğrenci ve yüz-yüz on kadar öğretim görevlisi yer almakta. Liselerde ise yalnızca seçmeli ders olarak okutulabiliyor. (1) Sanırım burada şunu söylemek yanlış olmaz. Yukarıdaki sayımlamada (istatistik) sözü edilen felsefenin, felsefeye ve insanlara en ufak bir yarar getirmeyeceği, özgür alandaki felsefecilerin de görüşü olsa gerek. Peki ama, ya özgür alandaki felsefecilerimiz? Bir türlü özgün bir felsefe geleneği yaratamayan felsefecilerimiz bu acıyı ne zamana dek duyumsamadan durabilecekler? Bunun da en önemli adımı özgün, yerli kendi düşüncelerimizle bir felsefe yaratmak. Ama bundan da önce felsefeciler arasındaki iletişimsizlik çözülmeli...yoksa bir geleneği yaratma istemi ayakları havada bir istem olmaktan kurtulamaz. İkinci önemli adım da yaşamımızla birlikte felsefeyi çözümsel gücüyle ele almak olacaktır.

İnsanlaşma uğraşında çok önemli bir yer tutan felsefe günümüzde felsefecilerin çabasıyla salt bir bilme, ansiklopedik birikim sağlama ediminin ötesine geçmiş değildir. Felsefecilerimizin bu konu ele alındığında felsefe yapabildiği söylenemez. Daha çok felsefe öğrenimi ve öğretimi gerçekleşmesi söz konusu. Felsefeci olarak felsefece düşünmenin eksikliği, felsefenin bugün bulunduğu durumundan da anlaşılabilir.

"Ne varmış felsefecilerimizin durumunda" diye sorular yöneltilecekse yanıtım şu olacaktır; ya henüz felsefeci olmanın gerçekliği (ciddiyeti) kavranmamış, ya da halen felsefenin yaşam sorunlarına kulak tıkama çabasının sürdürülmesinde ayak diretiliyordur. Felsefe bir anlamda yaşamla gerçeği ortaya serme çabası olduğuna göre felsefecilerimizin yaşamsal önemde sorunların dışında toplum yaşamından kopuk duruma gelmeleri nasıl, hangi felsefeyle açıklanabilir. Çoğunlukla felsefecilerimiz, sıradan aktarıcı, ansiklopedik akıl niteliğinde, bilgi kuramsal, kavramsal tartışmalar yürütmekte... Felsefe öğretmeye çabaladığında da bunların dışına taşmamaktadır: Varlık, hiçlik, yokluk, nesne, tin, zaman vb. kavramları üzerinde felsefi temellendirmeler yapmak! Salt soyut yanlarına (ya da yalnızca bir yanına) takılıp kalmaktadırlar. Sınırlarını daraltmaktadırlar felsefenin. Felsefenin burada niye sevilmediğinin, insanlardan uzak durmasının bu denli sönük kalmasının nedenlerinden birisidir bu. Felsefenin insan yaşamının özüyle de ilgilendiğini gören birey, kendisini kapsayan bu etkinlikten niye uzak dursun... en azından kulağını tıkayıp da felsefeyi boş iş olarak görüp kaçmaya çalışmayacaktır. Felsefe, yukarıda sayılan kavramların (varlık, hiçlik, nesne vb.) yanında insan özgürlüğü, insan hakları gibi sorunlara da -soyut olmakla birlikte- somut çözümler sunabilir. Felsefe, tarihsel olgular ışığında ileriye yönelik her şeyi bilme savlarıyla kestirimler yaparak beklemez, bekleyemez. Yaşadığı insana ilişkin somut düşünceler de üretecek durumdadır. Tıpkı ilkçağda köleci bir toplumda, köleciliğe karşı çıkan bir felsefecinin, felsefenin işlevinin ayırdında olarak söylediği şu yaygın söz gibi: "Felsefeciler dünyayı değişik biçimde yorumlamaktalar, oysa sorun onu değiştirmektir."(2) Bu sözden yola çıkarak felsefenin ve felsefecilerin toplumumuzdaki yaşamsal sorunlarla, toplum yaşamına yönelik çabalarına ilişkin kaç örnek verebileceğiz? Ama bizden uzak toplumlardaki sorunlar için felsefecilerimizden, çokça örnekler sıralayabiliriz (?!) Bu konuda iki ayrı yerde bulunan ama bu iki yerde de bir türlü kendi ülkesindeki sorunlara değin-e-meyen Türkiye Felsefe Kurumu Başkanı Ionna Kuçuradi'yi örnek vererek durumun daha çık olarak görülmesini sağlayayım. İstanbul'da 1994 Nisan'da gerçekleştirilen "Fenomenolojik Sorun Olarak Avrupa'nın Dönüşümü" konulu Uluslararası Felsefe Kolokyumu'nda insan haklarına ilişkin bakın ne diyor I.Kuçuradi: "İnsan haklarını savunmak yetmez, onları temellendirerek savunmak gerekir."(3)

I.Kuçuradi bu tümceyle felsefenin aslında bu yönle de ne denli ilgilenmesi gerektiğini imliyordu. Acaba Kuçuradi, başkanı olduğu kurumun bulunduğu ülkede yaşanan, neredeyse vahşet boyuttaki insan haklarına aykırılığa hangi felsefe sempozyumunda değindi... hangi uluslararası felsefe kolokyumunda dile getirdi? Bir felsefe ilgilisi olarak bunları sorup, fazla uzatmadan vereceğim örneğe geliyorum. I.Kuçuradi "Dünya Problemleri Karşısında Felsefe" adıyla yayınladığı bildiride felsefenin insan haklarına eğilmesinin önündeki engelin bilgi kuramsal (epistemolojik) görüşler olduğunu vurguluyor. (Bu görüşlerin fazla profesyonel olduğunu söyleyerek konuyu burada açmadan bitiriyor.) Bunun ayrı bir tartışma konusu olduğunu belirterek, konuyu dağıtmadan I.Kuçuradi'nin örneklemeleri üzerinde sonuçlar çıkarmaya çalışacağım. Belletimci Felsefe Kürsüsü Başkanı I.Kuçuradi'nin verdiği örneklere bakılırsa felsefeyi Türkiye'den (şimdiki acınası durumu yetmezmiş gibi) uzak tutma çabası var.

Güney-Doğu Afrika'nın geri bıraktırılmışlığı üzerinde dururken sayımlamayı da Dolar'la açıklamayı seçiyor. Oysa I.Kuçuradi insan hakları açısından felsefe yorumları için daha yakın, üstelik içinde bulunduğumuz toplumu doğrudan ilgilendiren örnekler verebilirdi. Burada yaşanan dehşet boyutta insanlık dramı üzerinde açıklama

yapmanın felsefeye aykırılığı mı söz konusu yoksa? Bulunduğumuz ülkeye yönelik dolar yerine toplum insanları için daha anlaşılır olan TL. ile sayımlama verileri aktarmaya çalışsa daha iyi olmaz mı? Yoksa felsefe burada işe yaramıyor mu? Yani başımızda, insanlığı ilgilendiren uç boyutlarda süren bir kirli savaş, insan kıyımı, insan hakları sorunu söz konusu... Köylerin (ve insanların) yakılıp yıkıldığı, yine bu köylerdeki insanların, insanı yok etme eylemi için koruculaştırıldığı, yargısız infazların (aslında cinayetlerin), göz altında yitiklerin, cezaevlerinde ölüm oruçlarında yaşamlarını yiterenlerin olduğu... özcesi insanlık dışı uygulamaların, polis sultasının yaratılmaya çalışıldığı bu ülkede felsefe yapmak zor mu yoksa?

Elbette zor! Sokrates gibi baldıran zehirini içmeyi, Protagoras gibi sürgün yolunda ölmeyi göze almak... çağımıza uyarlarsak; işkencelerden geçmek... İsmail Beşikçi gibi yüzlerce yıl hapisle cezalandırılmak... baskılardan söz etme sonucu DGM'yle karşı karşıya gelmek... açlık grevleri, ölüm oruçları vb... vb. gerekecektir. Görünen o ki, felsefenin yaşama, insana yönelik tutumunu dile getirmek hiç de kolay değil!

Felsefecilerimizin bu konuları, bırakın çözümsel bir çabayla... yalnızca tartışmış olmak için bile tartıştığına tanık olmak şaşırtıcı geliyor artık. Çünkü gerçek anlamda Türkiye'de felsefenin durumu oldukça üzücü. Soluk... ve mat!

Sonuç olarak;

Felsefe Platon'un dediği gibi doğruyu bulmayla, Epikür'ce mutlu yaşam sağlamayla, Augustinus'ça tanrıyı bilmekle, Condillac'ça duyumlarla, Hume'ca insan zihniyle vb... ilgilenir. Evet... ama aynı zamanda kılgısal çözümlemeler üreterek toplum yaşamının düzenlenmesinde gösterilecek çabadır da! Türkiye'de insanlık sorunu durumuna gelen kıyım, vahşet düğümünü çözmek için harcanan çabadır da! Felsefe niçin felsefecilerin, toplumun iyi örgütlenmesi için çabalamalarına işlevsel bir düşünce temellendirmesin? Neden sağlığına kavuşmasın felsefe? Neden yeni, yerli ve özgün bir felsefe geleneği yaratılmasın?

Döne döne felsefenin bilgi kuramsal kökenli tartışmaların yanında yaşamla, insanla ilgili tartışmalara da girmesi gerektiğini vurgulamaya çalıştım. Bu felsefenin sağlıklı bir biçimde yerini koruyabilmesi, gelişmesi ve bir gelenek yaratabilmesi açısından zorunluluk olmaktadır. Felsefe, sönük, silik... kürsüde kalmak yerine gerçeğe ulaşma, insanla ilgili sorunlarla ilgilenip, düşünce üreterek geniş içeriğini yükseltebilir. Bugün bulunduğu okyanus derinliğinden görünür yüzeye çıkarak kendini Türkiye'deki insanlara duyumsatabilir. Felsefeyi bugün elle tutulur duruma getirmek, felsefenin yaşamda yeri olduğuna, insanın yaşamında olduğuna inanlarca gerçekleştirilecektir.

(*) Söz konusu tek yazı İnsancıl'ın Şubat 1996 sayısında çıkan "Türk Felsefesi Beletim Kürsülerinden Doğmayacak" idi. Ne var ki M.Topal'ın sonraki iki yazısı hiç de kendi savlarını doğrular yazılar olmadı. Bu yazılar da burada eleştirdiğim genel yazılar olmanın ötesine geçebilmiş değillerdi bana göre.

(1) Aktaran, Arslan Kaynardağ, 1993'te Türkiye'de Felsefede Neler Oldu, Varlık Dergisi, Şubat 1994, Sayı.1037 (Sayımlar 1994 verileridir.)

(2) Aktaran, Dr.Rennan Pekünlü, Gözlemsel Çalışmalara Konan Dinamit, Bilim-Ütopya, Ocak 1995, Sayı.7

(3) Aktaran, Çiğdem Kosovalı, İşte Avrupa Geçiyor, Varlık Dergisi, Haziran 1994, Sayı.1041

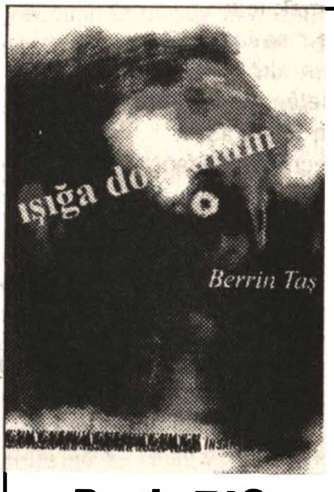

Berrin TAŞ
IŞIĞA DOĞRULUM
İNSANCIL YAYINLARI

"Berrin Taş'ın kişisel öyküsü, Yalnız Berrin Taş'ın değil, eğitim olanaklarıyla feodal bir toplum yapısı içinde karşılaşmak şansızlığıyla karşılaşmış binlerce Anadolu genç kızının öyküsüdür. Berrin Taş gibi yüreğinde kişisel devrim tohumları taşıyanlar, bu binlerin yanısıra bir elin parmakları kadar az kalır"
Zühtü Bayar
Kitap Gazetesi.
Ağustos 1996 Say. 59

ARKADAŞ DAĞITIM
Tel: (212) 513 85 86
(212) 511 79 35
YÖN DAĞITIM
Tel: (212) 511 79 16
BİRLEŞİM YAYIM DAĞITIM
Tel: (212) 526 86 65
(212) 527 73 90

İNSANCIL YAYINLARI
Molla Fenari Sok.
Nadir Han No:40-42 Kat:5
Cağaloğlu/İSTANBUL
Tel:(212) 511 79 94-513 93 99

BAHÇE DUVARI ÜZERİNDE

Bir zamanlar bir bahçede yürümüştüm
Düşümde. Çimleri sarıydı.
Ve cam kadar beyaz kum içinde
Büyüyen portakal ağaçları vardı.
Mermerdendi kar kadar beyaz
Eğri ve geniş duvar kenarları.
Bir peri prensi olarak yürüdüm o duvarı
Ağır adımlarla ve şaşırtıcı biçimde.
Yanımda yardımcılarım yürüyordu
İki dev kuş, iki büyük dost,
Yarısı kuğu, yarısı tavus kuşu.
Konuşuyorlardı soylu mu soylu.
Dış kanatları uçmak için
İç kanatlarıysa bir savaş arabası.
Beni düş-ülke'den alıp çıkardılar
"İyi geceler"le selâmladık ağaçları.
Yıldızların üzerinde dolaştık
Ve baktım çok geçmeden aşağı.
Hükmettiğim beyaz duvarlı bahçe
Yalnız bir çiçekti - âdeta bir ay.

Vachel LINDSAY
(Türkçesi: Anıl MERİÇELLİ-Ahmet NECDET)

M U T L U L U K

Hayatın anlamını öğreten profesörlere
sordum mutluluğun ne olduğunu.
Binlerce insanın patronluğunu yapan ünlü
yöneticilere gittim.
Hepsi de başlarını salladılar, gülümseyerek
baktılar bana.
Ve sonra bir pazar günü,
Desplaines nehrinin
kıyısında dolaşırken
Kalabalık Macarları gördüm,
ağaçların altında,
eşleri ve çocuklarıyla
bir fıçı bira ve akordiyonla.

Carl SANDBURG
(Türkçesi/Anıl MERİÇELLİ)

RESSAM ve MODELİ

Sen bağırıyorsun, ben senin canavarınım
diye,
ve, kinle güzelleşerek,
eğiyorsun, edepsiz bir hayvan gibi,
mavi omurganı ve boynunu.

Senin yakışıksız bir cümlene
katlanamam, bembeyaz kesilirim
saçmasapan olandan.
Ama sana tapıyorum ben.
Ve izin vermeyeceğim senin bir bir
başkası olmana.

Hey, dinle! Ben yaşadıkça,
yaşamım boyunca,
insanlar tapınaklarda hizmet edecekler,
dua ederek sana,
senin gibi bir cenabet kadına.

1973

Andrey VOZNESENSKİ
(Türkçesi: Gertrude DURUSOY-Ahmet NECDET-Mirbatır HUSANOV)

AŞKIM KIPKIRMIZI BİR GÜL

Aşkım kıpkırmızı bir gül
Haziran'da açan.
Aşkım sanırsın bir ezgi
Âhenkle çalınan.

Sen iyisin, hoşsun, aşkım
O kadar derin ki,
Deniz bitinceye kadar
Seveceğim seni.

Deniz bitinceye kadar,
Erise de kaya:
Aşkım sürecek, hayatın
Kumu akıyorsa:

Hoşça kal, biricik aşkım!
Hoşça kal, bir süre!
On bin mil olsa da yolum
Ben dönerim yine!

Robert BURNS
(Türkçesi: Anıl MERİÇELLİ-Ahmet NECDET)

Borges Üstüne Düşünceler

Zühtü BAYAR

Batıda bundan yirmi, otuz yıl kadar önce yeterince tanınmış ve altın çağını yaşamış olan Arjantinli yazar Jorge Luois Borges, son zamanlarda çevrilen ve yayınlanan iki kitabıyla Türk edebiyatında yeniden gündeme geldi. (1) Borges'in Türk okuru için (yazarı için de) yeniliği, şaşırtıcılığı ve hatta "garipliği", kitapların arka kapaklarına aceleden yanlışlarla aktarılmış kısa ve kesik bilgilerle ya da Andre Maurois gibi çağına ayak uydurmakta bir hayli gecikmiş yazarların üstünkörü tanıtma ve yorumlarıyla giderilmeye çalışıldı. Şimdilerde, "yaşamını kazanmak için zaman harcamak zorunda olmayan" kişilerin oluşturduğu çevrelerde bir Borges hayranlığı almış başını gidiyor. Bir edebî mitoloji oluşturuluyor. Ünlü yazar hiç kuşkusuz bütün bunların daha da fazlasına lâyık. Ama Borges'in; bu "yabancı" yazarın çeviri edebiyatımız içindeki yerini sağlıklı bir biçimde saptayabilmek ve tâ eski Mısır'ın "Ölüler Kitabı"ndan başlayarak, bugünün çağdaş Amerikan bilim kurgucularına gelip dayanan büyük bir edebiyat mirası içindeki özel yerini bulabilmek için azıcık yorulmamız gerekiyor. Çünkü "zor yazarlar" sülâlesindendir Borges. Ürünleri; bırakın ortalama okuru, ortalama yazarı bile yorup, usandıracak niteliktedir. Bu ürünler, çok başarılı, çok fantastik, çok anlamlı ve çok yönlü şeyler söylüyor olsalar bile...

Sultan fermanları, kufî el yazmaları ve eski belgeler arasında geçen günlerim içinde Borges'i okuyacak zamanım yoktu. Ama bundan birkaç yıl önce romanımı yayınlaması için verdiğim yayıncı İlhan Güngörün, benim, "Beat Generation"ın ünlü romancısı Jack Keruoac'a benzediğimi, "Bir Türk Jak Kerouac'ı keşfettiğini"(!) söyleyince, dayanamadım ve o güne değin hiç okumadığım bu yazarın kitaplığımda bulunan ve aslında Sungu Çapan'a ait olan "On the Road" adlı ünlü romanını okudum. Benzerlik sorununun sonuçları bir yana; yine bundan birkaç ay önce, beni yakından tanıyan yazar ve okur dostlarımın, yine aynı biçimde benim Borges'e benzediğim ya da Borges'in bana çok yakın olduğu yolundaki kanılarıyla karşılaşınca, içimde sınırlanması güç bir merak kıpırdamaya başladı. İşte Borges'i bu itilimler ve duygulanımların etkisi altında okumaya başladım. Doğrusu bu kez azıcık bir benzerliğe rastgeldim ama bu benzerlik; dostlarımın ileri sürdükleri gibi, ikimizin de fantastik ve mistik konulara ilgi duyması noktasından değil; ikimizin de bilimkurgucu olmasından; daha gerçeği benim bilimkurgunun iç yasalarına bağlı bir yazar olmamdan, onunsa; sınırsız bir fantazyanın esiri olmasından kaynaklanıyordu.

İnsanlara belli bir konuyu ya da belli bir düşünceyi sevdirip, benimsetmek için yıllarca uğraşır, didinirsiniz. Sonunda okuyucu istediğiniz noktaya gelir. Ancak okur o noktaya gelinceye kadar geçen süre içinde, köprülerin altından çok sular aktığından ve konuyla ilintili herşey baştan sona diyalektik bir başkalaşım sürecinden geçmiş bulunduğundan; bu kez siz yazar olarak bu yeni durumu benimsetmek için yeniden uğraşır didinirsiniz. Ne var ki, bu ikinci eylem, birincisinden çok daha zordur. Bu kez, daha önce söylediklerinizin tersini yazıp söylemek zorundasınızdır. Bu kez kum saatini kendi tabanı üstünde altüst ederken, okuru da altüst etmek zorundasınızdır ve bir yazar olarak bunu gerçekleştirmek her babayiğidin harcı değildir. Bu yüzden benim konumumda ve durumumdaki yazarlar, kendi edebiyatları içinde; "garip, yabancı ve anlaşılması zor" olarak kalmaya yargılıdırlar. Okurun da yazarın da son derece keyifli bir tembellik içinde bulunduğu bizim edebiyatımıza benzer edebiyatlarda, (2) Borges gibi ufukları son derece geniş, bilgisi ansiklopedik boyutlara varan, üslubu son derece ekonomik yazarlar tam olarak anlaşılamazlar. Ya da günümüzde ve bizde olduğu gibi yanlış anlaşılıp, yanlış değerlendirilirler.

Aşağıda Borges üstüne geliştirdiğim düşüncelerle, onun edebî ürünlerinden edindiğim izlenimlerin eklektik bir tarzda ve hiç bir sınıflandırmaya sokulmaksızın kayda geçirilmiş hallerini bulacaksınız. Borges üstüne yazı yazmanın, öyle pek de kolay bir olmadığını bana anımsatan yazar dostum Cengiz Öndersever'in kulakları çınlasın. Bu konuda tamamen haklı. Eğer öyle olmasaydı, hiç bunları böyle bölük pörçük notlar halinde yazar mıydım?

I

Borges, diyalektik idealist bir yazardır. Bu kanıya varmak için onun öykülerinden birkaçını okumak yeter. Bu idealizmin tabanı üstünde, onun çizgileri pek de belirgin olmayan ya da bulanık çizgili dünyagörüşünün yükseldiğini görürüz. Bu dünyagörüşü de öyle tanımı bir çırpıda yapılabilen, açık seçik bir dünyagörüşü değildir. Bu görüşün içinde zaman zaman "Absurd" niteliklerin, "nihilist" niteliklerle yanyana geldiği gözlenir. Borges çoğu kez, madde dünyasını bütünüyle reddeder. Ona göre, fizik dünya ve yaşam bir aldatmacadan, bir illüzyondan ibarettir. Borges, her tür sorunun karşılığını hemencecik vermeye hazır bir yazar olduğundan, bu illüzyonun ne olduğunu açıklamaya da girişir. Ona

göre; "Tanrı düş görüyordur, gördüğü düş de dünyadır."

II

Borges'in mistik ya da maddeci Hint teozof ve filozoflarından derinlemesine etkinlendiği bir gerçektir. Kranos ve kozmogoni konularında zaman zaman Tagore'a zaman zaman da Buda'ya yaklaşır. Ancak Borges, bu düşünürlerin biçimlendirip, formüle ettiklerinden yararlanmadan önce, onlara kaynaklık eden hinduism ve brahmanizmin arkaik temellerine inmeye başarmıştır. Öykülerindeki pessimist tavır, bu dünyanın "olanaksızlığı"ndan kaynaklanır. "Tlön, Uaqbar, Orbis Tertius" adlı öyküsünde bir grup "hikmetçi" ve bilim adamının, eski dünyayı yadsıması ve tamamen kitap ve kayıtlarda varolan bir dünya yaratması bu yüzdendir. Bu öykü bize göre fantastik öykü tanımından ayrılıp bütünüyle bilimkurgu öykü tanımı içine girer.(3) Ancak Amerikalı BK yazarlarından Muray Leinster, H.P.Lovecraft ve seksenli yılların sonunda ölen İngiliz bilimkurgu yazarı Frank Herbert ile adı bizde hiç bilinmeyen fantastik öyküler yazarı Gerald Kersh, çok daha önceleri buna benzer öyküler yazmışlardır.(4) İşte şimdi kum saatini tersyüz etmenin tam zamanıdır.

III

İslâm mitolojisi ile islâm filozoflarını çok iyi bildiğini söyleyen Borges'in El Gâzzâlî, El Birûnî, İbn-i Rüşd ve buna benzer islam düşünürleri hakkında edindiği bilgiler, orijinal ve asıllarından değil, çeviri ve kopyelerindendir. Bu yüzden, Borges'in, (Binbir Gece Masalları ve islam mitolojisi dışında-çünkü bunların yorumları açık seçik bir biçimde batı dünyasında yapılmıştır.) islam felsefesiyle ilgili bütün bildikleri, batıda tek yönüyle tanınan bu felsefenin "sufîzm" ile ilgili bölümleridir. Böylesine yüzeysel bilgilerin doğal sonucu olarak Borges, ünlü islam düşünürü, Hüccetülislâm El Gâzzâlî'yi "Derviş Gazalî" gibi gülünç bir isimle anmaktadır. Ama Hüccetülislam; bundan aşağı yukarı bin yıl önce: "... eğer bilgin kusur işlerse, bilgisi belki onun kefareti olur. Çünkü bilgi büyük bir şefaatçidir," diyerek Arjantin mistiğini kurtarmış bulunuyor. (Bu garip tecelli, Borges için yeni bir öykü konusu olabilir. Bizim için de...)

IV

"Yolları Çatallanan Bahçe"nin sonunda yeralan Andre Maurois'nın "sunu" yazısından öğrendiğimize göre Borges, Oscar Wilde'ın kendisini; "bilimsel bir Jules Verne" diye nitelemesi karşısında küplere binermiş. Bu öfkenin kaynağının, Jules Verne'in "bilimsel" ve Borges'in "bilim dışı" (Yani mistik) olmasında bulunması beni hiç şaşırtmadı. Wilde'in, gerçeğin tam tersini söyleyerek, o ince zekâsıyla Borges ile dalga geçmeye kalkmış olması da pek olasıdır. Çünkü Jules Verne, kurgularında (fiction'larında) pozitif bilimin postularından hareket eden, tanıma uygun tam bir BK'cıdır. Borges ise bir ucu Kabala'ya varan, öbür bacağı astroloji ve "occultisme" basan ve zaman zaman bilimkurgucu olabilen bir yazardır. Daha çok İngiliz yazarı Gerald Kersh ile Amerikalı H.P.Lovecraft'a benzer.(5) Her iki yazarın da korku, gerilim ve merak ögeleriyle dolu düş dünyası, yalnız mistik ve metafizik tematikten yoksun olmasıyla Borges'inkinden ayrılır.

V

Andre Maurois ile "Extraterritorial"ın yazarı Georg Steiner'in, Borges'i açıklamak için Baudelaire ile E.A.Poe'dan sözaçmaları, günümüze gelene değin fantastik, BK ve korku edebiyatına emek vermiş bir düzineden fazla ünlü yazardan sözaçmayışları pek garip geldi bana. Her zaman olduğu gibi sonsuzdan gelip sonsuza uzanan o paslı ve "kablettarih" zincirin baklaları yine atlanmış. Kum saatini ters çevirmenin yine tam zamanıdır. Sanırım bu konuda günümüze gelene değin bir Nathaniel Hawthorn'dan, bir Edgar Rice Bourrough'dan ya da bir Hugo Grnsbeck'ten de söz edilmeliydi. Bu listeye belki de E.A.Poe'nun öncüleri olarak Da Vinci ile Lukiyanos da eklenebilir. Onlarsız bir Poe ne mümkün? Tıpkı Isaac Asimov'suz bir Borges'in mümkün olamayacağı gibi. Ben Borges'in, Asimov'un kurgusal nitelikteki yapıtlarının A'dan Z'ye tümünü de okuduğunu (ya da dinlediğini) adım gibi biliyorum.

VI

Türk okurunun kafasında: bilimkurgu (sciencefiction), fantastik realism, füturoloji, occultism, mystery ve korku öyküleri, terim ve kavram olarak karmakarışık duruyor ve bu kaosun yansıması ya bilimgurgu ya da "fantastik edebiyat" biçiminde beliriyor. Çağdaş spiritüalist ve astrologların da bu konulara ilgi duyup, konunun dibini karıştırmaları, okurun kafasını daha da bulandırıyor. Herşeyden önce bu kavram kargaşasının içinden, çağımızın sanatı olan BK'yu sıyırıp çıkarmamız gerekiyor. Yukarıda anılan terimlerin tümü de ayrı ayrı sanat ve bilim dallarını belirleyen sözcüklerdir. Bu konu Türk okuru ve yazarının bugün en büyük problemlerinden biridir bize göre.

Borges ve benzeri yazarlar ise bu terim adacıkları arasında "spekülasyon kanosuyla" dolaşan Robensonlara benzerler. Hiçbir adada durup yerleşmezler, amaçları yerleşmek değil, olanaksız bir dünyanın okyanuslarında dolaşmaktır çünkü...

VII

"Kabala" gizli bilimlerle (occultisme) ilgilenenlerin neredeyse temel kitabı haline gelmiş. "Kabala"ya gizli bilimlerle uğraşanlar kısaca: "Tevrat yorumu" deyip geçiyorlar. Ancak ortaçağlarda hıristiyan apokalipsleri gibi ansızın beliriveren "Kabala" yazmaları, yine ortaçağ simyacılarının çok yakından ilgilendikleri bir kitap niteliğinde. Türkçe'de basılı bir çevirisinin henüz bulunduğu "Kabala", günümüz büyücüleri, mistikleri, gizli bilimcileri, fantastikçileri, falcı ve astrologları tarafından bir başvuru kitabı olarak ilgi

görmeyi sürdürüyor. Kabala'nın içi, anlaşılması olanaksız ifadeler, dualar, dua yorumları ve çeşitli kriptograflarla (ideogram ve sembollerle) dolu. Üstelik bir tek "Kabala" da yok. Birkaç tür "Kabala" var ve bunların her biri ayrı ayrı çağlarda ayrı ayrı kişiler tarafından derlenmiş. Borges'in sınır tanımaz merak ve ilgisinin occultisme'e ve dolayısıyla "Kabala"ya yönelmiş olması onun zihnî yapısına uygun düşer. Her mistik yazar gibi büyük bir "bilgi derleyeci"dir o... Bu tavrıyla: "Bizim bu fizik dünyadaki tek temel görevimiz, bilgi derlemektir," diyen El Gâzzâlî, El Bîrûnî, ve J.R.Oppenheimer ile aynı kanıyı paylaşır görünmektedir.

VIII

Borges'in beni etkileyen yanı, gözkamaştırıcı ama soğuk bir bilimsel üslupla kaleme aldığı öyküleri değil, bu öykülerde işlediği temalarla "resmî bilim öğretisi"nin dışına çıkabilme yürekliliğini göstermiş olmasıdır. Doğrulamadığım tek yanı, ölçüsüz ve disiplinsiz metafiziğidir.

IX

"Kabala" elyazmaları bir bakıma islam mitolojisindeki öykülere de benzer. Semavî olsun olmasın, her dinin resmî ilkelerinin dışında, ana öğretiden ayrılan "narrative" ve efsanevî birtakım kalıntılara rastlanır. Temel din kitaplarında yer almayan bu mitler, (Sözgelimi islamlıktaki "Eshâb-ı Keyf"-"Yedi Uyuyanlar" efsanesinde olduğu gibi) teozofik ve dinsel edebiyatın ana malzemesini oluştururlar. Borges islam mitolojisinin yabancısı değildir. Öykülerinde yer yer "Eshâb-ı Keyf"ten sözettiği görülür. Ancak bunlar konuya birinci dereceden yaklaşımlar değil, başka bir konuyu anlatmak amacıyla talî yaklaşımlar olarak kalır.

Ünlü Hintli düşünür Rabindranath Tagore bir şarkısında: "Niçin odadan odaya dolaşıyorsun? Nereye gidersen git, bu dünya bir mapushaneden ibarettir" der. Borges bu düşünceden hareketle kendi ünlü "Labyrentos kuramı"nı geliştirmiş ve bunu öykülerine yaymıştır. (Labirentinde Ölen Kral, İki Kral ve İki Labirent-Yolları Çatallanan Bahçe) Ancak Borges, Tagore'un tersine bu dünyanın "olanaksızlığına" inandığından, Tagore'daki Epiküryen tavrı ve coşkuyu yitirmiştir. Labirent, Borges'de bu fizik dünyada yaşayan, bu yaşam koşulları içinde "var olduğunu sanan" (Çünkü Borges yaşamın bir tür düş olduğuna inanır.) insanın dramını anlatmaya yarayan bir simgedir. Borges tarafından alabildiğine geliştirilir ve fantastik bir kılığa sokulur bu simge. İngiliz fantastik yazarı Gerald Kersh de bu tema üstünde durur. Öykülerinde zaman zaman dönüp dolaşıp bu tematiğe döndüğü görülür. Ortaçağ sufîlerinin bu konu üzerinde özellikle durduklarını, Budizmin bir kolunun bu inancın üstüne iyice bastığını önceden biliyoruz. İşte Borges sufizm ve budizm ile salt bu açıdan ilgilenmiştir. Öykülerinde zaman zaman bu öğretilerin başka yanlarına dokunuyor görünse bile...

XI

Borges'in , yüzyılımızın en önemli yazarlarından saydığım İngiliz BK romancısı Frank Herbert ile benzeşen yönleri, diğer BK'larla benzeşen yönlerinden daha fazla.(6) Herbert'in uzak ışık yılları ötesindeki dünyalarda yarattığı (Ya da Borges'in deyimiyle "düşlediği") insanlar, arasında peygamberler, mesihler, geleceği görebilen kâhinler ve insan-bilgisayarları, (Mentat-human computers) yer alır. Yıldızlararası yolculukların yapıldığı, "uzayın katlandığı", laser'ların hem tıpta hem de savaşlarda kullanıldığı bu "mistik teknolojik" çağdą, bütün bu insanlar büyük bir dinler ve mezhepler karmaşıklığı içinde, Shakespeare'in kahramanlarının yaşadığı dramları yaşarlar.

Frank Herbert ve Jorge Luis Borges... Her ikisi de metafizikçi bilimkurgucular sınıfına girer ama Borges öykülerinde teknolojik kurgu yapmaktan kaçınır. Onun kurguları bilim ve teknoloji üstüne değil metafizik üstüne inşâ edilmişlerdir. Ölüm ne, zaman ne, yaşamanın ve bu fizik dünyanın anlamı ne? Bunlar ilgilendirir Borges'i ve bu sorulara, bu türden başka sorularla karşılıklar bulmaya çalışır.

XII

Borges'in kahramanları da Frank Herbert'inkiler gibi "Shakespearienne"dir. "Kılıcın İzi" adlı öyküdeki (7) çifte kişilikli öykü kahramanı, John Vincent Moon eylemi ve vicdan azabıyla tıpkı lago ya da Raskolnikov'a benzediği düşünülebilir. Raskolnikov da Shakespearevarî bir kahramandır. Zaten Shakespeare edebiyat tarihinde öylesine bir "tipoloji-kahramanoloji" yaratmıştır ki, bu sınıflandırma ve liste, daha önümüzdeki hiç olmazsa yüzyıl için edebiyatçılara şematik bir yol göstericilik görevi yapabilecektir. Joyce ve Kafka'nın bu şemanın dışına çıkabilmeleri, Amerikan BK'cılarına ve çağdaş roman yazarlarına yararlı olmuştur denebilir. Ama bu olayda Freudvarî görüşlerin etkilerini de unutmamak gerekir. Yeni bir yüzyıl ve yeni bir insan tipi... Bir bakıma edebiyatı değiştiren, yenileyen bu olmuş gibi görünmektedir. Ama biz bu büyük değişikliğin temelinde madde ile insanın o ezelî ve ebedî çelişkisinden doğan gizli motivlerin varolduğuna inanıyoruz.

Şimdi kum saatini tepetaklak edersek, George Steiner'in de Andre Maurois'nın da sözünü ettikleri Borges'deki Baudelaire etkisini gözler önüne serebiliriz. "Cellat da benim, kurban da ben." diyordu Baudelaire. (B) John Vincent Moon ya da "Coloradalı İngiliz", Borges'in öyküsünde iki ayrı kişilik gibi görünmesine karşılık, hem kurban hem de cellat olabilen tek bir kişiliğin özelliklerini yansıtır. Borges'deki zaman, mekân ve konu belirsizliği (ya da karmaşıklığı) kişilere de bulaşır ve onları yaşamın anlaşılmazlığı adına problematik ve kompleks tüllere büründürür. Moon'un, öykünün sonunda, Borges'e:"Şimdi beni hor görebilirsin artık." demesi ise bir tür hıristiyanca günah çıkarmadan başka birşey değildir.

XIII

Borges bir edebiyatçı-filozof olarak kendini Pythagorasçı teozofinin, bundan iki bin beş yüz yıl önce geliştirdiği "sayı mistisizmi"ne kaptırmıştır. Borges'te geometrik biçimler, tek ve çift sayılar, "Aleph" adını verdiği mistik sayı ve harfler "Pythagoricienne" mezhebi üyelerinin ilkçağlarda yarattığı düşlerin, yirmici yüzyılın son çeyreğinde edebiyat ve kurgu düzeyinde yeniden yorumlanıp, yaratılmasından başka birşey değildir. Pythagoras için piramitler önemlidir. Borges için altıgen prizmalar... Gerçi, Borges "Aleph" adlı öyküsüyle dünya okurunu derinlemesine etkilemeyi bilmiştir ama bu, onu bazı kritikçilerin bilimkurgucu yazarların sınıfından sayması yüzünden olmuştur. "Aleph" konusu, günümüz occultiste'leriyle, fantastik realism taraftarlarını da derinlemesine etkilemiş, bu akımın önde gelen yazarlarından Pauwels ile Bergier; "Le Matin des Magiciens" adlı, Vatikan tarafından afaroz edilmiş kitaplarının son bölümünde geniş bir ayırarak, Andre Breton ile birlikte Borges'in bu konudaki görüşlerine de yorumlar getirmişlerdir. Hem bu yazarlara, hem de Borges'e göre bütün semitik diller alfabesinin ilk harfi olan "Aleph" ya da "Elif" şu anlamı ifade eder:

"... Evrende öyle bir nokta, öyle bir ayrıcalıklı yer vardır ki oradan bütün evren gözler önüne serilir. Yaradılışı, teleskoplar, mikroskoplar vb. araçlarla gözleriz. Ama bu noktada, gözlemcinin o ayrıcalıklı yerde bulunması yetecektir. Bir bakışta bütün gerçekleri anlayabilecek, zaman ile mekân tümüyle ve gerçek anlamıyla beliriverecektir."(9)

Bauwels ile Bergier'in dilimize "Evrenin Sahipleri" adıyla çevrilen kitabının son bölümünde yer alan bu ifadeler, bütünüyle Borges'in "Aleph" adlı o ünlü öyküsünün bir özeti gibidir. Ama Borges de bu düşünceleri kendisi uydurmuş değil, Kabalistlerle eski Hint mistiklerinden almıştır. İslam sufîlerinin "gönül gözü" ya da "üçüncü göz" adını verdikleri bu üstün görüş tarzının ya da Budistlerin "nirvana"larının da Borges'in bu düşünceyi geliştirmesinde az etkisi olmuş değil.

XIV

Borges, bazı bilimkurgu yetkilileri tarafından bir bilimkurgucu olarak ileri sürülmüşse de bize göre, (Bizim BK anlayışımız açısından) bir BK'cu değildir. Bizim anlayışımıza göre bir BK sanatçısı, elden geldiğince, mümkün mertebe günümüzde geçerli olan pozitiv bilimlerin teori ve postulalarından hareketle kurgusunu oluşturmalıdır. Borges ise hiç bir kural ve ilke tanımayan sınırsız bir düşgücüyle oturuyor yazmaya... Yazdıklarının, pozitiv bilimler tarafından hiç olmazsa geleceğin boyutları içinde desteklenebilir olup, olmaması onun umrunda değildir. Başka bir deyişle, ona metafizikçi bir bilimkurgu yazarı diyebilmemiz pek olasıdır. Ancak metafizik tavır, bilimkurgucu sanatın tanımına alabildiğine ters düştüğünden, onu bir BK'cu olmaktan daha çok, "mytery-giz-esrar" öyküleri yazan bir sanatçı olarak selamlamalıyız. Dilimizdeki iki öykü kitabının kitaplığımızda BK yapıtlara ayırdığımız bölümlerde değil de, kardeşleri, H.P.Lovecraft, E.A.Poe ve Gerald Kersch'in kitaplarının yanında durması bu yüzden...

Dipnotları

(1) Borges, Jorge Luis:"Yolları Çatallanan Bahçe", Çev.F.Özgüven, Can Y.İst., 1985

"Ölüm ve Pusula", Çev.Tomris Uyar, Ada Y. İst., 1982

(2) Borges'in üstüne fazlaca düşen bir okurumuzun, telefonda bana: "Kabala, Orbis Tertius" gibi çok az kullanılan yabancı terimleri sorması, Borges çevirmenlerinin bu ve buna benzer terimleri ve adları, Türk okuru için araştırıp, bularak kitaba eklemek zahmetinden kaçınmış olmaları, bu keyifli tembelliğin ifadesinden başka ne olabilir ki? Eğer bir yazar öyküsünü "Larousse"lar, "Britannica"lar yardımıyla yazıyorsa, okur da, (bir yorumcu olarak çevirmen de elbet) bu kaynaklara başvurmak zorundadır. Borges gibi çetin cevizlerin kabuğunu bertaraf etmeye çalışanlar bu tür yorgunlukları göze almalıdırlar. Yoksa mistiğe sırma simli kaftan giydirebilmek için bin yıllık "Aşk" sözcüğünün Arapça ve Osmanlıca imlası yanlış yazılır. Bkz.Ferid Edgü, Borges İle Düşte, Milliyet Sanat Dergisi, S.149, Ağustos 1986)

(3) Bkz.Orhan Duru, "Bilimkurgu Nedir?" Türk Dili, BK Özel Sayısı, S.256, s.338, Ocak 1973

(4) Kersh, Gerald:"On an Odd Note", Ballantine Books, New York, 1945.

(5) Lovecraft, H.P., "The Colour out of Space", Jove Publications Inc, New York, 1978 (Lovecraft'ın öyküleri yayın tarihi olarak 1924 ila 36 tarihlerini taşırlar.)

(6) Ünlü İngiliz BK yazarı Frank Herbert'ten dilimize henüz bir tek satır bile çevrilmiş değil. Yazarın ünlü trilogyası: "Dune", "Dune Messiah" ve "Children of Dune" bize göre çağdaş BK edebiyatın şimdiden klasikleşmiş yapıtları arasındadır. Bu trilogyanın ilk kitabı ünlü yönetmen David Lync tarafından 1984 yılında başarılı bir biçimde filme alınmıştır. Film yurdumuzdaki video kulüplerinde "Paylaşılamayan Gezegen" adı altında bulunmaktadır ama son derece karmaşık bir yapısı olan ve son derece kendine özgü bir atmosfer içinde ve karışık bir sinema diliyle yansıtılmaya çalışılmış olan yapıtı seyredenler, onu bütünüyle anlayamadıklarını ifade etmektedirler. Bu son derece kaklı bir açıklamadır. David Lynch'in filmi, bu filme temel olan 500 küsur sayfalık roman okunmadan anlaşılamaz. Film ancak, romanı okumuş olanların düşlerini sıraya sokmaya ve renklendirmeye yarayan bir araç niteliğindedir.

(7) Bu öykü "Yolları Çatallanan Bahçe"de yer alır.

(8) Baudelaire, Edgar Allen Poe'yu "ruh kardeşi" sayıyordu. Annesinden çok iyi İngilizce öğrenmişti. Poe'nin korku ve giz dolu öyküleriyle karşılaşınca bunlara hayran oldu ve hemen Fransızcaya aktarmaya koyuldu. Baudelaire'in bu çeviri çabaları on yedi yıl sürmüştür.

(9) Pauwels-Bergier; "Evrenin Sahipleri", Çev.Nihal Önol, Altın Kitaplar, İst., 1974, s.399

Cumartesi Anneleri-Anımsamanın Zaferi (*)

Haşim ŞAHİN

"Zalim: Sevmeyi anlayamamış bir yabancıdır kendine..." derken Aydın Öztürk, belki de bugüne dek zalimler için en trajik tanımı yapmıştır!

Öyle ya, enikonu zalimler de birer "insan değiller"mi, onlar da bir ananın "oğul kokan umutlarla" yüreğini nakış nakış işlediği birer "ana kuzusu" değiller mi?!

Peki onlar, bir ananın yüreğinin en değerli parçaları "ikibine dört kala" nasıl utancın bir sembolü olarak cumartesi anaları'nın yüreğine acı olarak yağıyorlar. Nasıl "dudaklarında susmuş bir şarkıyla" oğullarının fotoğraflarını taşıyan anaları saçlarından tutup yerlerde sürüyebiliyorlar, sürüyebilecek kadar zalimleştiler?!

Yoksa bu sevgisiz, aşksız bir büyümenin yarattığı utanç mı, ya da "vuruldukları yere, çelik tellerle boğuldukları kutuya" bir daha geri dönemeyenlerin onurlu aşkları karşısında duyulan kin ve nefretin suladığı bir eziklik mi?!

Aydın Öztürk'ü ilk kez Ekin Yayınları arasında çıkan, **Yanardağ Sıcağında, Bilirim Dayanar Yürek,** adlı kitaplarıyla tanıdım. Sonra **Derin Nehirler Gibi** ve Berfin Yayınları'ndan; **Bir Sevgi Kırılmasaydı, Ağıtlara Yazıldı Zaman, Yıkık Duvarlar Gibi Kaldı Gözlerim** adlı kitaplarıyla tanıdım. Aydın Öztürk hep; tarihi bilincin, toplumsal acıların ve aşkın o ezgin gülüşünün bileşkesi bir aydın sorumluluğuyla çıktı karşımıza.

Ama; **İnsancıl Yayınları**'ndan Çıkan **(Cumartesi Anneleri Anımsamanın Zaferi)** adlı kitabında insanımızın dışavurumunun fotoğrafı sanki Aydın Öztürk'ün yüreği!

"Teslim" olmanın, zavallılaştırmanın, ütopya karamsarlıklarının psikolojik projeleri hazırlanıyor. Derin Araştırma Laboratuvarlarında harıl harıl acının yeni türleri deneniyor" saptaması ancak yoğun bir duyarlığın ve halkının ve ülkesinin yazgısıyla her an ve sürekli ilgilenen bir sorumluluğun ürünü olabilir ancak!

Ancak böyle bir bilinç ve sorumluluk, ancak bir şair duyarlığı güncelle evrenselin arasındaki kopmaz ve ama görünmez bağı yakalayabilir, ortaya çıkarabilir.

Nitekim bunu; Plaza Del Mayo Anaları ile Cumartesi Anneleri'nin acılarının ne kadar ikiz olduğunu bize göstererek ispatlıyor.

Salt güncel bir acının anlatıcısı olmamış Aydın Öztürk.

Bu acıların ve bu acıları yaratan zalimlerin nasıl alt edilebileceğinin ip uçlarını da veriyor;

"Sevgi kazanmanın ilk şartı
kirli savaşın da yenemeyeceği bir ordu"

Acının ve zulmün, yaşamın ve umudun ülkesinin olmadığını vurgularken de;

"annelerin yürek viranelerine soluksuz bastırdığı fotoğrafların ayrı dilleri yoktur, gözyaşlarının çığlık, bütün ülkelerin makamlarında aynı sestir." diyor.

Aydın Öztürk bir halkın kendi acısı dışındaki acılara (biraz da korkutularak gözdağı verilerek) yabancılaştırıldığının altını çizerken, bu sonucu kabullenmeye de hafif ve ama anlamlı sitemler gönderiyor.

eger yolunuz beyoğluna düştüyse
ve günlerden Cumartesi
zaman da öğlene yaslanmışsa

kiminiz hızla yürür geçersizin
başınıza birşey gelsin istemezsiniz
kiminizin içi burkulur, onları görürsünüz
Cumartesi annelerini
ellerinde yükselen kayıp fotoğraflarını

çığlıkların fotoğrafı olur mu demeyin
dönüpte bakın, gözlerindeki küllerde
sıcak sakladıkları oğul özlemlerine

"yararsız" olduğunu biliyor. Aydın Öztürk ama zalimlere de sorular yöneltiyor. Hatta onların sonunu bile söylüyor;

"inan ki senden uzun yaşamayacak
boğazını sıkan telin devamındaki o zalim el"

Bir şair; her haksız ölümle neden ölüyor? Neden her ananın yüreğinden kopan dinmez bir sızı oluyor? Üstelik de bir şair hiçbir zaman bir anne kadar o çocukları sevmezken!

"Sevgiler yadigarı" bir annenin "ağlayan bir çocuğu avutmaya çalışan telaşıyken karanlık" bir şair neden "toprağın kirini örtemeyen kar'ı" sorguluyor?

Şair, annesinin okulun ilk günündeki yeni yaşamından dolayı mutluluktan ağlamasını düşlerken bir zalim neden annesinin o çocukluk yıllarındaki anlarını düşünerek anne kuzularına ölüm olup yağmaktan ürkmez ve korkmaz!

Yararsız olduğunu bile bile yineliyor Aydın Öztürk;

"Anımsayın hepiniz bir zamanlar çocuktunuz."

devam eder Aydın Öztürk; "Düşünün zalimler! Sizin de anneniz okuldaki ilk telaşınızı, gözlerinizdeki parıltılarla paylaştı. Annenizin acıyla titreşen ellerinde sadece bir fotoğraf olarak kalmak ister misiniz?!"

" hangi kar evlatsız bırakılmış bir annenin yüreğini ağartabilir? Faili belli ölülerin, faili belli kayıpların üstündeki tümseği kar örtemiyor... Yanardağ bir annenin acılı yüreği şimdi." diyen Aydın Öztürk; sitemine devam ediyor haklı olarak,

"Bir şiir uyandırıyor beni. Ardına düşüyorum dizelerin. Soğuk bir sokağa çıkarıyor beni. Hepimizin suç ortaklığına; suskunluğa."

Peki bir şair suskunluğun ülkesinde bile her cinayette, her utançta ve her incitilmede "irkilecek kadar insan kaldığına sevinirken", "saçlarını bir çığlığın gölgesinde ağartırken" bu suskunluk neden hâlâ bu kadar inatçı?

Bir şair "Hasan'ın cesaretini bir gül gibi" yakasına takarken, "ağlamaktan yorulmuş bir çocuğun zoraki uykusunu, " bir şair acaba "içinden, ellerinin kuramayacağı güzel şeylerden medet ummadan nasıl geçiyor" beyaz sayfa"ların başına?!

kıyıcılar, kıyıcılar!
beyinleri yolunmuş dikenler,
mutlu bir sanrı olur mu,
korkunun teri, yırtılan boğaz.
tetik yıkanır mı ellerinizden"

Şunu rahatlıkla söyleyebilirim ki; 1996 Türkiyesinde herkesin kendisine bir yolculuk yapmasının, "anımsamak ve unutmama"nın, "tarihin belleğine sızan kirli suyun yolunu kesme"nin yollarını önümüze koyuyor Aydın Öztürk "Cumartesi Anneleri" adlı bu güzel yapıtıyla!

Bilincin ve yüreğin hep aydın kalsın Aydın Öztürk!

(*) **Cumartesi Anneleri Anımsamanın Zaferi**
İnsancıl Yayınları 64 sayfa
Temmuz 1996

UZUN YÜRÜYÜŞ

Aylık Sosyalist dergi (Her ayın birinde çıkar)

HAYATIN HER ALANINDA ÖZGÜRLÜKLERİ KAZANMAYA

- Günümüz Alevi'sinin temel sorunu/ **MUZAFFER ORUÇOĞLU**
- Parti, işleyişi ve yabancılaşma üzerine/ **EMRE DOĞAN**
- Tanrı seni eleştiriden, sen kendini özeleştiriden koruyamazsın/ **ATA YADİGAR**
- "YDD", neo liberalizm ve özgürlük/ **TEMEL DEMİRER**
- Arslan ne diyor/ **CENGİZ GÜNDOĞDU**
- Ateşin üzerine yürüsüm emek/ **OZAN VELİ**

Aydınlanmacı bir mücadele, devrimci dönüşümü üretecek beyinler ve sosyalist felsefeye, politikaya, sanata, kültüre yaratıcı katkı sunacak çabalar için...

TOHUM Basım-Yayın, Gösteri ve Organizasyon Ltd.Şti.
Turnacıbaşı Sok.Çeşme Han, No.21/3 Beyoğlu-İSTANBUL
Tel: 245 54 24 Faks: 245 43 70

Geceye Karşın Umutla

Mustafa Bayram MISIR

Kemal Özer şiirinde, kolaylıkla gözlenebilecek bazı temel özellikler vardır. Bu, ozanın toplumcu şiirimizin önemli ve yeni bir kanalı olmasından kaynaklanıyor. Güncellik, evrenselik ve yalınlık ozanın yarattığı şiirsel damarın temel özellikleri olarak belirir. Kemal Özer şiiri, bunun yanısıra bazı temel temaları da izler. Umut, yaşama bağlılık ve toplumcu bir bildirinin vazgeçilmez öğeleri Kemal Özer şiirindeki temel temalara örnektir.

Geceye Karşı Söylenmiştir, Kemal Özer'in, **Kavganın Yüreği** ile yetmişli yılların başında ilk ürününü veren toplumcu şiir pratiğinin yetmişli yılların sonundaki ürünüdür. **Geceye Karşı Söylenmiştir**, bize Kemal Özer şiirinin sayılan özellikleri yanısıra, bazı temel içerik öğelerini de araştırma olanağı sunuyor. Kitap, **Tutanak**, **Gül Üzerine Çeşitlemeler** ve **Haliç** adlı üç bölümden oluşuyor. Her bölümü ayrıca incelemeye almak, bölümlerin iç tutarlılığı ve disiplininin eleştiricilerin karşısına koyduğu bir zorunluluk; bu yapıtın bütünselliğinin olmadığı anlamına gelmiyor, **Geceye Karşı Söylenmiştir**'in bütünselliği aşağıda belirteceğim gibi böylece sağlanıyor.

Tutanak

Tutanak, **Geceye Karşı Söylenmiştir**'in farklı şiirlerin toplamından oluşan tek bölümü. Diğer iki bölüm, uzun soluklu şiirlerden oluşuyor. Bölümler birbirinden, bazı içiçe geçişler olmakla birlikte, içerikleri ile ayrılıyorlar.

Geceye Karşı Söylenmiştir'de toplumcu bir bildirinin vazgeçilmez öğeleri yerinde bir tutarlılıkla dizilmişlerdir. Toplumcu bir bildiri, toplumsal gerçekliği bir bütün olarak; sömürü ve zulüm düzenini bir yandan, bu düzenin değişme ve değiştirici dinamiklerini öte yandan içerir. Devamla, toplumcu bildiri, kurtuluş olanaklarını yani sosyalizmi gösterir. İşte; **Haliç** ve **Tutanak** toplumcu bildirinin gerçekliğe ilişkin ilk bölümünü, **Gül Üzerine Çeşitlemeler** ise toplumcu bildirinin geleceğe ilişkin olan ikinci bölümünü içerir.

Tutanak uluslararası devrimci dinamiklerin ozan duyarlılığı içinde betimlendiği şiirler toplamı olarak tutulmuş. Ozan, tutanağı tutarken, dünyada odağında Sovyetler Birliği'nin yeraldığı uluslararası sosyalist sistemin varlığı gibi bir önkabulden hareket ediyor. O dönem, "resmi KP"lerce temsil edilen "reel sosyalizme bağlılık" biçiminde özetlenebilecek bu politikanın tarihsel olarak yanlışlığı ortada: bu, bugünden görülebiliyor. Burada bu bizi, ozanın şiirlerinde bir içerik öğesi olarak görüldüğü için ilgilendiriyor. Bu öğe, Bulgaristan övgüsünde olduğu gibi ozanın etkisini azaltıyor. **Tutanak**'tan bir örnek vermek gerekirse; reel sosyalizmin o günkü enternasyonalizm anlayışına uygun olarak, olimpiyatlarda yarışan Kübalı ya da Afrikalı sporcular övülüyor. Ozan, bir önkabulden hareket ettiği için, olimpiyatları sorgulamıyor. Olimpiyatlar, profesyonel her türden spor organizasyonu gibi gerici bir işlev görürler.

Bu önkabul dışta tutulacak olursa, **Tutanak**, enternasyonalist ozanın güçlü seslenişleriyle doludur. **Tutanak**, bu enternasyonalist bilinç sayesinde ozanın toplumcu duyarlılığının gücünü bize duyuruyor: "duyurmak için yarışın bütün dünyaya/ ürünsüz kalacağını devşirilen sevincin,/ son kurtuluş şafağı da sökene kadar!" (Geceye Karşı Söylenmiştir, S.7) Bugün reel sosyalizm yok, ama: "Bilir ki ulaştığı yerden yarın / daha ileri götürecek yaratılanı çocuklar, / bacaklarındaki yenilmeyen rüzgar / soluklarıyla dolu Kübalı anaların." (Age. s.8) Kemal Özer şiirini toplumcu şiir geleneğimiz içinde kalıcı kılan, onun toplumcu bildirinin esasına bir bilinç işçisi olarak ulaşabilmiş olmasıdır. Ozanı, bugün de, başeğmez bir toplumcu olarak ayakta tutan, bu bilinçtir. **Mustafa Suphi Destanı** yazanların Kemalistlerin eteğine kapandığını gördükçe, Kemal Özer'in toplumcu çizgideki ısrarının tarihsel önemini daha iyi anlıyoruz.

Tutanak'taki enternasyonalizm, ozanın toplumcu bilince ne derece eriştiğinin bir göstergesidir: "Her yıl 1 Mayıs yürüyüşünde / daha coşkuluyuz bir önceki yıldan, / Vietnam'da kutladığımız zaferin / Bedrettin'den bilenip geliyor çeliği / içtiğimiz antın onbeşler üstüne / Angola'da devşiriyoruz yemişlerini, / ve bayraklaşıyor dünya avuçlarımızın içinde." (Age, s.10) Peki hangi toplumcu bildiri **İlk Kez Birarada Olsak Bile**'deki dizelerden daha güçlü bir biçimde "yaşasın enternasyonalizm" diye bağırabilmiştir: "Aynı dili konuşmasak bile / anlıyoruz partizanların / söylediği inançlı türküleri / düşmana

karşı direnirken. (...) Ekimlerden geçip gelen bu ateşle / yoğuracak bizi emeğin elleri / daha da kaynaştıracak birbirimize / dünün örsüyle bugünün çekici." (Age. S.20)

Tutanak, uluslararası devrimci dinamiklere ozanca bir toplumcu duyarlıkla, enternasyonalizm temelinde yaklaşırken, uluslararası gericiliğin vahşetini de gözler önüne sermektedir. Yukarıda belirtildiği gibi, sömürü ve zulüm düzeninin teşhiri toplumcu bir bildirinin vazgeçilmez öğlerindendir. İşte "gece" bütün yapıt boyunca böyle bir anlam taşır. Uluslararası emperyalist-kapitalist sistem ve sistemin insanlığın üzerinde yarattığı tüm tahribatlar "gece" imgesi ile karşılanır: "Neyi söylemek istesem / dilime dolanıyor çünkü gece, / çünkü elleri kenetleyen / dostluk değil gecenin kelepçesi, / söz açmaya kalksam sevdadan kurşunlanıp düşüyor kaldırıma çünkü / gencecik biri daha / ve kanına banıp gecenin parmakları / yazıyor adını gazete sayfalarına, / çünkü yetmiyor anlatmaya güzel sözler/ yurdumun üstündeki geceyi, / yüreğimin üstündeki geceyi." (Dilime Dolanıyor Gece, Age, S.19) Burada yetmişli yılların sonunda yurdumuzun her yanına yayılan kanlı faşist saldırılar ozanın çıkış noktasını oluşturuyor. Burada, güncellikle ilgili kısa bir değinide bulunmak gerekiyor. Güncellik, "şiiri somutlaştırmada, hem herkesin anlayabileceği, hem de herkesin paylaşabileceği bir etkendir. Ama yalnız dar sınırıyla düşünmemek gerekir. Yani yalnızca günlük olaylara indirgenemez. Bir tarihsel olayı da, her gün içinde yaşadığımız ama görmediğimiz bir olguyu da güncelleştirebilir şiir. Bu anlamda güncel sınır tanımaz." (Kemal Özer, age, s.57) Ozanın açıkça dile getirdiği gibi güncellik günlük olaylara indirgenemez. **Yaşadığımız Günlerin Şiirleri**'nde bile ozan, güncelliğin sıradan bir tarih yazıcılığı olmadığını göstermiştir. Güncellik, şiire onu toplumsallaştıracak bir nesne olurken; şaire, bu nesneyi tarihselleştirecek bir toplumsal bildiri kaleme alma imkanı verir. Kalıcı olan da bu bildiriden çıkar. Bu bildiri, sınıf savgasından da, gülden de, bülbülden de sözedebilir. Ama, tarihler ötesine taşmakla kalıcı olabilecek olan nesnel tarihsel bağlarını kurabilmiş olan bu bildiridir. "Görmüş bulunduğumuz gibi insan kendini kendi nesnesi içinde, sadece bu nesnenin onun için insanal nesne ya da nesnel nesne durumuna gelmesi koşulu ile yitirmez. Bu da ancak, nesne onun için bir toplumsal nesne, o kendisi için toplumsal bir varlık, toplum onun için bu nesnede varlık durumuna geldiği zaman olanaklıdır." (K.Marx, 1844 El Yazmaları, s.177) Yani güncellik olmazsa, tarihsellik de, kalıcılık da, şiirin insanlığın ortak değerlerinden biri olarak insanal hafızada yer etmesi de söz konusu olmaz: İkinci Yeni, edebiyat tarihçilerinin dışında kimin umrunda?

Çünkü, ozanın bir işlevi vardır. Kemal Özer, "geceye karşın", ozanın işlevini gösterir: "İşte ozan / -sökmüş ve sökecek tüm şafakların habercisi- / baktığı vakit yıllarca uzaktan / -boynu ipte / ve yanıbaşında cellat / ve dudaklarında "eylül mayısa dönüşecek" dizesi- / baktığı vakit gözlerimize / yansıtmaktadır o alevi./ Ozan öldürülse bile / öldürülemez çünkü tanıklığı / maddenin ışığıdır çünkü / ozanın gözü evrende." (Ozanın Gözü, age, s.14) Şimdi sıra ozanın işlevini yerine getirmektedir. Kemal Özer, geceye karşın umudu muştular: "Umutsuz değildi, hayır, / umutsuz değildi ölürken bile, / bilinçleniyordu / düşmanın karşısında yeniden, / görüyordu ki bu gövde / bu azgın, bu kudurgan, bu kanlı / makine gibi işleyen bu faşist gövde / yoksundu bir yürekten. / Biliyordu "çünkü yarın" / bu çatı altında, bu kasım gecesi/ son türküsüyle birlikte yaşamının / çarpacak bir tek sesle binlerce yürek, / ve biliyordu, diyeceğimizi: "Beş bin kişiysek burda, kaç kişi olacağız kimbilir/ yürekleri böyle çarpan, / başka kentlerinde dünyanın?" (Şili Halkıyla Dayanışma Gecesinin Şiiri, age, s.16)

Gül Üstüne Çeşitlemeler

Gül Üstüne Çeşitlemeler, on bölümden oluşan uzun bir şiir. Kitabın ikinci bölümü... Kemal Özer şiirini "kaba" bulanların bir kez daha okumaları gereken bir şiir; Yahya Kemal'ın **Endülüste Raks**'ı ne kadar kulaklarımıza hitap ediyorsa, Gül **Üstüne Çeşitlemeler** de en az o kadar kulaklarımızı hoşnut ediyor. Kemal Özer'de müzik yok diyenlere, müziği sıradan ölçü ve kafiyelerin sonucu sayanlara bir yanıt bu şiir.

Kemal Özer, reel sosyalizmi toplumsal kurtuluşumuz olarak göstermektedir. Bu, ozanın şiirlerinde Bulgaristan övgüsü olarak sıkça gözlenebilecek bir olgudur. Gül **Üstüne Çeşitlemeler** bir "Bulgaristan Güzellemesi"dir ama bir "sosyalizm güzellemesi" olarak güzeldir.

Bir şiir eleştirisinde sosyalizmin sorunlarının başat rol oynaması olağan bir durum değil: bu eleştiride de böyle bir yöntem yeğlenmeyecek. Yalnızca, "Nöbet tutuyordu herkes gibi / yaşamı kurma ve yüceltme savaşında / mülkiyetsiz gül öbekleri" (Age, s.25) dizelerinde olduğu gibi reel sosyalizmin genel olarak komünizm ütopyasını ve sosyalizm programını yerlebir eden teorik arka planına ve pratik uygulamalarına parmak basmakla yetinilecek. Burjuva aydınlanmacısı, modernist ve totaliter bir sosyalizm uygulamasının yani Bulgaristan'ın bu bölümdeki övgüleri haketmediği açık... Ozana göre Bulgaristan, "gülleri konuşturan, yapma gülleri bile güzel olan" bir yer: ama şimdi öğrendik ki güllere bile nöbet tutturan bir totalitarizmdi.

Ozan böyle bir yanılsama için sorumlu tutulmamalıdır bence; hatta hoşgörülmelidir. Mantıksal sonucunu Stalin Dönemi'nde bulan ve uluslararası sosyalist harekete damgasını vuran pozitivist bir marksizm yorumunun yani hümanist

ve ekonomist sosyalizm anlayış ve pratiğinin sonuçlarından biri olarak algılamak gerekiyor ozanın yanılgısını...

Kemal Özer şiirinde, yalnızca **Geceye Karşı Söylenmiştir**'de değil, diğer yapıtlarında da özellikle Bulgaristan ve genel olarak reel sosyalizm olumlanır: "Ne demişti Nazım usta bir şiirinde: / "Ekmek, gül ve hürriyet günleri" / Bildiğimiz gibi insan yaşamında / "ekmek" ve "hürriyet"in yerini / "gül"ün de biliyoruz artık / Bulgaristan'ı gördükten sonra." (Age, s.29) Açık ki, ozan, hümanist ve ekonomist sosyalizmin etkisinde böyle bir tarihin olumsuzladığı duyarlılık edinmiştir. **Gül Üstüne Çeşitlemeler**'de daha önemli olan, ozanın reel sosyalizmi överken bile işçi sınıfının tarihsel devrimci kalkışmasını ve uluslararası sosyalist hareketi temel almasıdır. Yani "resmi KP"lerin söyledikleriyle yalnızca biçimsel olarak uyuşmaktadır; özünde devrimci bir yaklaşım taşımaktadır: "Sorup durduk kendi kendimize / bu güller kimin andaçı / can verenlerin değilse / çarpışanların değilse faşizme karşı / böyle kendini esirgemeyen / bu kadar alçakgönüllü" (Age, s.28)

Haliç

Haliç, **Geceye Karşı Söylenmiştir**'in son bölümü. Yetmişli yılların devrimci çalkantılarında; gerçek devrimci dinamikleri yüzeyde görünenden ayıran ve geleceği bugünden çıkaran güçlü bir destan. Ozan, **Haliç**'i, belgesel bir filmin yorumuna katkı altbaşlığıyla sunuyor; bu katkı bir yorumdur ancak herhangi bir yorum değildir, devrimci bir yorumdur.

Haliç, onbeş bölümden oluşuyor. **Haliç**'i önemli kılan elbette şiirsel gücüdür: Kemal Özer şiiri **Haliç**'le uzun soluklu söyleyiş olanaklarını kulanabileceğini gösterdi.

Ozan, **Haliç**'i toplumsal ilişkilerimizin ortasında bir kent parçası olarak betimliyor. Tercih ettiği, **Haliç**'in de içinde, güzelliğiyle ve çirkinliğiyle yeraldığı insan ilişkilerinin tasviridir. İşte bu, ozanı iyimser bir yaklaşıma, toplumdaki değiştirici dinamikleri, yani emekçileri **Haliç**'i izlerken ya da betimlerken de görmeye ve göstermeye götürür: "İstanbul çoktan uyanmış, / delip çıkmış alacakaranlığı / kubbeler ve minareler / çoktan uyanmış çalışan el / üreten göz, işleyen ayak, / çaylarını yudumlar yudumlamaz / yollara dökülmüşler çoktan; / işbaşı beklemiyor çünkü, / sabırsız fabrika kapıları." (Age, s.34) Bu betimleme, ozanın gözlem gücü eşliğinde sürüp gider: "Üstü kabuk bağlamamış bir yarayı / bir kez daha yırtıyor her pazarlık / çünkü yemişler değil alınıp satılan / parçalanmış umutlarıdır ırgatların." (Age, s.35) Devam ediyor: "Yağmalanıyor her sabah bu paylaşmada / denize ektiği tohum terli alınların / dalyanlarda bekleyenler sürülerin yolunu / ağ dökenler ıgrıp motorlarında / avuçları patlayana kadar kürek çekenler / yeniden düşüyorlar her sabah tuzağına / iğrenç pazarlıklarla biçilen fiyatın." (Age, s.30)

Emekçileri tasvir eden bu bölümler, toplumcu bir bildirinin başlangıcı, sömürü düzeninin eleverilmesidir. **Haliç**, bu başlangıcı ozanca bir duyarlılıkla şiirsel bildiriye taşır: "Avuçlara biriken nasır, çapalarken tütünü, / ve kırıp da dizerken gösterilen sabır / buluşuyor tezgah başlarında / hünerli elleriyle işçi kızların, / aynı kahırlı yazgı doluyor kutulara." (Age, s.37)

Burada belirtilmesi gereken **Haliç**'te o yılların havasına da uygun olarak iyimser bir yaklaşımın her dizeye sindiğidir. Toplumsal ilişkilerin şiirsel dizge içerisinde şaşırtıcı bir ustalıkla eleverildiği ondördüncü bölüm örnek verilebilir: "Bakıyoruz Eyüp sırtlarından / aşağıya doğru kuşbakışı, / ayaklarımızın altında kıvrılan / kırık kanatlı durgunluk / Haliç'in alnı olmalı, / yüzümüze vuran sıcak / yansıyor olmalı / çarpıp da Haliç'in alnına / döküm fırınlarından / çarpıp da sıçrayan ses kulaklarımıza / grev davullarının olmalı, / ve gördüğümüz adacıklar / silinmeye yüz tutmuş tek tük harfler olmalı / Haliç'in alnında bir yazıdan."(Age, s.46) **Haliç**, bu güçlü devrimci destan, yalnızca **Haliç**'in ortasına oturtulduğu toplumsal ilişkiler ortamında sömürü düzenini tasvir etmekle yetinmez, değiştirici ve devrimci dinamikleri gösterir asıl olarak: " İşte öylesine aydınlık / bilenmiş gelmiş elleri / ilk tersane grevlerinden işçilerin/ bir gemi için değil, / bir türkü için / bir ağızdan söylemek için / bir türküyü omuz omuza / salladıkları balyoz / vurdukları perçin / kızağa koydukları omurga. / Kaynak yapıyorlar / ellerindeki aydınlıkla, / ödenmemiş emeğin öfkesi / parlıyor oksijen alevlerinde, / parlıyor yüzlere tutulan maskelerde / yepyeni bir şafağın haberi, / öylesine duyarlı işte / ayrılırken tersaneden / Haliç üstündeki gökyüzü." (Age, s.41) İşte bu aydınlık şunları söyletiyor ozana: "Birer anı kıvamında /'yaşanan'la 'yaşayacak olan' Haliç insanlarında. (Agy, s.40) Açıktır ki, ozan değişimi muştulamakla yetinmemekte ona inanmaktadır da: "Geçenler karşıdan karşıya / bir dünyayı bırakıp / başlamak için / bir başka dünyaya / sıcak küllerin üzerinden." (Age, s.43)

Görülüyor ki, Kemal Özer şiiri, herşeyden önce bir şiirdir; fazlasıyla bir şiir: toplumcu bir bildiriyi okura taşımaktadır. O bildiri ki, bu zulüm saltanatı yıkılana dek, her ne pahasına olursa olsun yüksek sesle okunacaktır: "Anlıyoruz / durduramayacak Haliç'in akışını / (...) / Durduramayacak anlıyoruz / akışını denize doğru / bakınca Galata Kulesi'nden / görünce yeniden yaratılmış / gün ışığını akşam olurken / yorgun yüzlerinde emekçilerin / görünce ışımaya hazır / çalışkan ellerinde yeniden" (Age, s.48)

Kemal Özer: "*İnsan bilinçli bir seçimle kendi yaşamını, o yaşamın koşullarını değiştirebilir.*"

Aydın ÖZTÜRK

İyi akşamlar

Sevgili **radyo umut** dostları nisanın mayısla buluştuğu sabah hepimizin yüreğinden bir parça daha kopup gitti. Nisanın son gecesi güzel düşler kuran, belki mayıs, onu izleyen mayıslar ve daha sonraki mayıslar için güzel düşler kuran üç genç insan 1 mayıs alanında yaşamını da terk ederek aramızdan ayrıldı. Onlarcası ağır yaralar içerisinde hâlâ kıvranmakta, hâlâ hastane köşelerinde acılarıyla başbaşa, ve bu ülkenin gözlerinin önünde yaşanan bu olay, bütün insanlarımızın içini inciten ve insanlarımızın mayısı büyük bir coşkuyla bahar sevinciyle karşılamalarını engelleyen bir sonuç oluşturdu. Az önce radyomuzda yine gözaltında çocuklarını arayan anneler vardı. Gözü yaşlı anneler vardı. Onlarla yüzyüzeyken stüdyoya girdiğimde içimde bir eziklik vardı. Belki bunu vurgulama duygum biraz da bundan kaynaklandı. Ama şurası çok önemli, haklı olmak insanın geleceğe kalmasını başarmasında çok önemli bir etken ve haklı olmayı bilinçle yaşadığında hiçbir zorbalığın, hiçbir kuşatıcılığın, hiçbir baskının bunun önünde bir set olma konusu söz konusu değil. Belki bu yürekle, bu duyguyla ve bu coşkuyla bu acı günün arkasından gelen edebiyat ikliminde biraz daha umutlu olmanın, biraz daha coşkulu olmanın yolunu açan bir konuğumuz var. Bu konuğumuz yıllarca şiiriyle, ürettiği şiirlerle, yazdığı deneme ve değerlendirme yazılarıyla, anılar, gezi ve günlükleriyle, çocuklar için yazdığı kitaplarıyla, derleme ve araştırmalarıyla, gazeteci kişiliğiyle ve herşeyden önemlisi ütopyasıyla ve bu ütopyasıyla ilişkisinde çok insancıl ve insan kavramının içini dolduran gerçekliğiyle herşeyden önce bu ütopyanın daha yeni, daha güzel, daha olumlu olanına doğru evrilmesini sağlayan çabasıyla hep örnek aldığımız bir insan var: Sevgili Kemal ÖZER.

- *Kemal bey hoşgeldiniz.*

- Hoş bulduk.

- *Öncelikle sizin radyo umut dostları için mesajınızı almak istiyorum. Ayrıca biraz önce benim vurguladığım, 1 Mayısla ilgili çok kısa da olsa görüşlerinizi almak istiyorum.*

- Evet, çok güzel söyledin programa girerken. İnsanların düşleriyle karşılamayı düşündükleri bir günde, geleceğe açılmayı özlediği bir günde karşılaştığı olayların tam ertesinde bulunuyoruz. Şu anda o gerçekliği herkesle paylaşıyoruz. Ben, bunun sanata düştüğünü, bu tepkiyi dile getirme gereksiniminin sanatçıya düştüğünü, görev yüklediğini bir kez daha yaşıyor olduğumu dile getirmek isterim.

- *Sevgili radyo umut dostları, Kemal ÖZER çoğunuzun şiirlerini bildiğiniz bir insan, yazılarını gazeteden okuduğunuz bir insan ve yıllardır edebiyat yaşamındaki o tutarlı çizgisiyle hepimizin yüreğinde yeretmiş bir insan. Ama yine de öylesine ciddi bir kuşatıcılık altındayız ki Türkiye'de nitelikli şeyler üretmiş ve geleceğe kalmayı başarma noktasına gelmiş birçok insan, yine medyanın o biçimlendiren yapaylığı içerisinde gölgede bırakılıyor. Güneşte tutulanlar ise daha çok karizmatik kişilikleri olan insanlar oluyor ve Kemal Özer birçoğunuzun tanıdığı bir insan olmasına rağmen, bazılarınızın da Kemal Özer'i yeterince tanımadığını düşünerek önce Kemal Özer'in ürettiği yapıtlardan söz etmek istiyorum. Çünkü Kemal Özer'le tanışmanız onun yapıtlarını okumanızla, onları değerlendirmenizle, onları yüreğinizin süzgeçinden akıtmanızla mümkün olabilir.*

Kemal Özer'in demin de söylediğim gibi şiirleri var, deneme ve değerlendirme yazıları var, anıları gezileri ve günlüklerini içeren kitapları var, çocuklar için yazdığı kitaplar var, derleme ve araştırma kitapları var. Kemal Özer'in şiirine baktığımızda, isim olarak sayıyorum, Gül Yordamı, Ölü Bir Yaz, Tutsak Kan, Kavganın Yüreği, Yaşadığımız Günlerin Şiirleri, Sen de Katılmalısın Yaşamı Savunmaya, Geceye Karşı Söylenmiştir, Kimlikleriniz Lütfen, Araya Giren Görüntüler, Sınırlamıyor Beni Sevda, İnsan Yüzünün Tarihinden Bir Cümle, Oğulları Öldürülen Analar, Bir Adı Gurbet; bunlar Kemal Özer'in şiir kitaplarının isimleriydi. Bir de Kemal Özer'in deneme ve değerlendirmelerini içeren kitapları var. Onlar da şöyle: Umut Edebiyatı Yedi Canlıdır, Acı Şölen, Gün Olur Söze Yazılır. Anı, gezi ve günlük türündeki kitapların isimlerini de saymak istiyorum. Düşmanı Kardeş Yapmak, Tanık Günler 1, Tanık Günler 2 isimleriyle yeralıyor. Kemal Özer çocukları da

unutmamış, onların da yüreğinde bu parıltıyı, bu ışıltıyı ve bu güzel yarın yolculuğunu kazımak için şimdiden bir temel oluşturmak istemiş, onlar için yazmış. Trenler Ne Güzeldir, Tatil Köyünün Çocukları, Dünya Onlarla Daha Güzel, Şiirlerle Ezop Masalları, Çiçek Dürbünü isimlerini taşıyor. Bir de Kemal Özer'in Derleme ve Araştırma kitapları var. Soruların Gündeminde, Şiirlerle İstanbul isimli kitaplardan oluşuyor.

Evet sevgili Kemal Özer'in yaşamına baktığımız zaman, yaşamında herşeyden önce şiir olduğunu görüyoruz. Şiiri yaşamının her döneminde bu yoğunlukta, bu duyarlılıkta ve sorumluluk bilinciyle yaşamış. Bir dönem edebiyat dergisi çıkarma denemesine girişmiş. Adnan Özyalçıner, Cemal Süreya ve Ergin Günçe ile Yeni A adlı dergiyi çıkarma çabası var. Daha sonra Varlık dergisinde görüyoruz Kemal Özer'i, uzun yıllar süren Varlık dergisi sürecinden sonra bir de yayıncılık süreci var. Yordam yayınlarının yöneticisi ve yayınevinin kalmasını sağlayan belki tek askeri diyebilirim. Öyle bir çaba var.Şimdi çok ilginç bir şey daha var. Kemal Özer 1960'dan itibaren Cumhuriyet gazetesinde düzeltmen olarak çalışıyor ve oradan emekli oluyor. Kemal Özer yıllardır şiirle uğraşan bir insan, yani Cumhuriyet gazetesine girdiği zamandan önceki sürecinde de bir 10 yıllık şiir süreci var. Gül Yordamı var. İkinci Yeni dediğimiz sürecin yapıtaşlarından olma duygusu taşıyan veya üretimini taşıyan bir insan olarak var. Ama Cumhuriyet gazetesinde, kültür sanat sayfasında görmemiz gereken bir insan yerine düzeltmen olarak görüyoruz. Bugün aslında bu kaygı, yine gazetelerimizde çokça yaşadığım bir kaygı, yani kültür sanat sayfalarında edebiyat kimlikleriyle ağırlıklarını koymaları gereken insanlar arıyorsunuz, çoğu zaman böyle insanlar yerine gazeteci kimlikleriyle karşımıza insanlar çıkıyor. Belki bu eskiden de böyleydi, ben bunun nedenini hep merak ettim. Yani Cumhuriyet gazetesinde niye kültür sanat sayfasında başlamıyorsunuz da orada düzeltmen olarak görüyoruz Kemal Özer'i.

- Şimdi bunun aslında belli başlı iki nedeni var. Bir tanesi benim bir gözlemime dayanıyor. Bu gözlem; sanatçı, arkadaş çevresinden bir arkadaşımızın bizden daha önce bir gazetede gazeteci olarak çalışmaya başlaması ile ilgili bir gözlem. O gözleme göre, o arkadaş, gazeteci olan arkadaş sanatla olan ilişkisini sürdüremedi. Ne yazabildi, ne de sanat çevrelerinde bulunabildi, sanatçı kimliğini geliştirme ve sürdürme şansını yitirdi. Bu gözlem, gazetede çalıştığım halde gazeteci olmadan orada bulunma düşüncesini bende yarattı. Çünkü sanatçı olmayı seçmiş bir insanın başka bir meslekte, ki bu gazetecilik de olsa değişmiyor, başarılı olması sanatçılığından özveride bulunmasına bağlı. Daha doğrusu bana öyle göründü. O yüzden dediğiniz gibi hem gazetenin içinde, ama aynı zamanda gazeteci olmadan kalmayı seçtim. Bu benim belki öznel nedenimdi ama sizin de dile getirdiğiniz gibi gazetecilerin dünyasında biz sanatçılar her zaman tehlikeli insanlar olarak görülmüşüzdür. En azından meslek kaygısıyla böyle bakmışlardır. Belki zaman zaman bir sansür duygusuyla böyle bakmışlardır. Ama her zaman sanatçıların gazetede etkin olarak görev alması gazete çalışanlarını, gazete yöneticilerini ürkütmüştür, öyle bir gerçeklik de var. Benim durumumda sanıyorum her ikisi de bir nedendir. Ama demin söylediğim gibi gazetedeki sanat kültür insanlarına bakış bu durumun bir başka etkeni diyebilirim.

- En son yayınlanan kitaplarınızdan bir tanesi, şiir kitaplarınızdan bir tanesi Oğulları Öldürülen Analar'la ilgili. Tanık Günler adlı kitabınızda 21 Ağustos 1992 tarihli güncenizde bu kitaba ilişkin bir düşünceniz var. Diyorsunuz ki "oğulları 1978' lerden beri taşıyorum kafamda. Hatta ilk yazıya geçişi de o denli eski. 14, 15 yıl içinde bitmiş üç şiir var ancak. Üçü de ses getirdi, üçü de kalabalık karşısında, okur önünde sınandı, üçü de amacına ulaştı ama yapıt hâlâ bekliyor. Kapağını bile bastırdım kendimi kışkırtmak için. Şimdi de 1992-93 yayın dönemini sınır koydum; bu sınırdan öteye geçmemeli" diyorsunuz. Böyle bir saptama yapıyorsunuz. Bugün de Oğulları Öldürülen Analarla ilgili çalışmanızın ne denli büyük bir titizlik taşıdığını elinizdeki dosyadan gördüm. 1978'den beri, belki daha öncesi de var, öldürülen bütün genç insanların, o gazetelerde çıkmış ölüm ilanlarının bir dosyası olduğunu gördüm. O dosya gözlerimin önünden geçerken yaşamımın da geçtiğini hissettim. Bugün oğulları öldürülen veya kaybedilen anlarla bir kez daha karşılaştık. Oğulları Öldürülen Analar'la ilgili bu kitabınızdaki titizliğin, bu uzun zamana yayılan çabanın, bu sorumluluk duygusunu hiç yitirmemenin belki bir kez daha bugün vurgulanmasında fayda var diye düşünüyorum ve bu konudaki düşüncelerinizi almak istiyorum.

- Şimdi, sadece bu konu değil, ama genelde insanın sanatçı olarak taşıdığı sorumluluk ve görev duygusu ile ilgili. Bu konudaki görüşüm de böyle. Ben şöyle düşünüyorum, insanın dünya görüşü sanat açısını da oluşturur. O sanat anlayışının eğer kapsamı, toplumdaki her kesimden insanın varlıklarını, yaşadıkları duyguları, taşıdıkları düşünceleri, gösterdikleri tepkileri sanatlarına yansıtmak diye özetlenecek bir sanat anlayışı ile yola çıkıyorsa sanatçı, o toplumda yer alan gerçekliklerin, olayların dışında kalamaz, onlara duyarsız olamaz diye düşünüyorum. Bir defa belki söze buradan başlamak gerekir. Bu duyarlılıkla Türkiye'nin özellikle son yıllarında yoğun biçimde artan bir gerçeklik haline gelen bu öldürümler karşısındaki insanın duyarlılığını bir ozan olarak yansıtmayı, sanatçının, benim anlayışımdaki bir sanatçının görevi ve sorumluluğu olarak algılıyorum. O yüzden duyarsız kalamayacağım başka

olaylar gibi bu gerçeklik de benim karşımda bir canlı hedef olarak duruyordu, dediğiniz gibi, bu uzun yılları kapsayan bir çalışmanın sonucunda ortaya çıkan bir ürün oldu. Oğulları Öldürülen Analar 78'den günümüze kadar, geçen yıla kadar yapılan bir çalışmanın sonucu. Bu çalışmanın amaçları arasında sadece kendi duygularımı dile getirmek değil, ama kendi duygularımı dile getirirken bu toplumun insanlarının duygularını, düşüncelerini, tepkilerini, özlemlerini, acılarını da dile getirmek diye özetlenebilirdi tutumum. İstiyorum ki bunları okuyan insanlar bu konudaki tepkilerini dile gelmiş olarak orada bulsunlar, görsünler, bunları başkalarıyla paylaştıklarını duyumsasınlar. Bu şiirleri okudukları zaman, bu sanat yapıtındaki duyguları yeniden üreten, yeniden yaşama geçiren insanlarla biraraya gelsinler. Bir yolun iki ucu gibi birleşsinler. Yani yaşayan insanlarla sanat eserinin yansıttığı insanlar bu duyguda, bu düşüncede, bu tepkide birleşsinler kaygısıyla bu çalışmaya başladım ve öyle sürdürdüm.

- *Sevgili* radyo umut dostları *Kemal Özer'in bu kitabını edinmenizi özellikle salık veriyorum. Çünkü gerçekten, demin Kemal beyin de söylediği gibi, 78'den başlayarak bugüne kadar bu acıyı o denli yoğun hissetmiş ve bu acıyı da gerçekten yolun iki kıyısındaki insanı buluşturan bir evrenselliğe taşımış. Bir noktada üreten bir şairimizin yüreği aslında hepimizin yüreğinin bir coğrafyası, çünkü hepimizin acısını öylesine bir damıtmış ki, damıtılan bu acı hepimizin evinde küçücük bir damla olarak varlığını sürdürüyor. Oğulları Öldürülen Analar'ın sayfalarını çevirirken her sayfası da böyleydi aslında. Bu kitabın 64 sayfasında da böyle fotoğraflar, böyle ezgiler, böyle görüntüler, yüreğinizin böyle sıkıştığı bölümler, böyle vurgular, böyle resimler var. Bu kitaptan belki uzun uzun, bir program boyunca söz etmek gerekecek. Ama* radyo umut *dostları eğer bu kitabı edinirlerse zaten benim bu söylediğim duygunun çok daha yerli yerinde söylenmiş bir duygu olduğunu anlayacaklarını düşünüyorum.*

Bugün toplumcu gerçekçiliğe çok yoğun bir saldırı var. Bunu hem sağdan hem soldan görmek mümkün. Belki daha çok soldan bir saldırı var. Bu geleneğin, omurgası kırık, geleceğe kalmayı başaramayacak bir sistematiği olduğunu söyleyen, ondan kopuşun gerekçelerini böyle açıklayan, işçi sınıfının diliyle şiir yazılamayacağını söyleyen, o dili küçümseyen ve bu dili elit arayışlarla, soyut arayışlarla, yığma şiirlerde oluşturmaya çalışan bir izlek var, bir çizgi var. Bu güruh karizmatik yanıyla da şiir dünyasını işgal etmiş konumda.

Şimdi Kemal Özer toplumcu gerçekçi şiir çizgisinde böylesine kalmayı başaracak bir miras da ortaya koymuş. Bunu nasıl başardığınızı izah etmenizi istiyorum, bir de toplumcu gerçekçi şiir derken ne anladığınızın altının çizilmesini istiyorum.

Biraz kapsamlı bir soru ama yanıtlamaya çalışayım. Şimdi bir defa gelenek üzerinde durmamız gerekiyor galiba.Ben yalnız şiirin değil bütün sanat olaylarının, aslında bir zincirin halkaları gibi geleneksel gelişmenin bir durağını oluşturduğunu düşünüyorum. Yani günümüzdeki bir sanatı ele aldığımız zaman, o geçmişten sürüp gelen bir sanat gelişiminin, bir sanat geleneğinin bir halkasını oluşturur. Zaten sanatın kendi içinde gücünü aldığı yer de bu geleneğe doğru tanı koyması ve doğru yerde eklenmesiyle olanaklıdır diye düşünüyorum. Yani geleneğe eklenmenin kaçınılmaz olduğunu, ama o geleneği seçmenin, o geleneği belirlemenin de bir o kadar önemli olduğunu vurgulamak istiyorum. Şimdi ben kendimi sanatçı olarak, insan olarak tanımladığım, kendimi bulduğum, belirlediğim zaman bu geleneğin iki ana damarı olduğunu düşündüm. Bir tanesi, sanatın ilk ortaya çıktığı, mağara dönemindeki ilkel insanların toplumundan günümüze kadar geçirdiği bütün gelişmeler sanatın geleneğini oluşturuyor. Bir de bizim kendi edebiyatımızın, kendi şiirimizin gelişme çizgisi iki kaynaktan birini oluşturuyor diye düşündüm. Her iki kaynağın temelinde yatan şeyin ne olduğunu anlayarak bulmaya çalıştım. Sanatın gelişim sürecinde, ilk ortaya çıkışı mağara resimleri kabul ediliyor. Bugün ondan bugüne kadar geçen süre içinde değişmeyen bir niteliği olduğunu saptadım. Bu nitelik, insanların gereksinimlerini karşılamak için sanat yapması, bu güne kadar da değişmeden geliyor. Bu benim de sanata bakışımın, şiire bakışımın ana köklerinden birini oluşturuyor. İkincisi, bizim kendi sanat geleneğimize, şiir geleneğimize baktığım zaman bu geleneğin içinde en azından güçlü bir damar olarak yer alan insan ilişkilerinin emek temelinde algılandığı ve toplumsal savaşımın ana iticisi olarak, bu emek çevresindeki çekişmenin, mücadelenin sanata yansıdığını bize aktaran bir gelenek damarı olduğunu Türk şiirinde görüyorum ve bunu kendime gelenek edindiğim zaman hem sanatın kendi iç serüveni hem de Türk şiirinin kendi içindeki serüveninde o sözünü ettiğim toplumsal mücadeleyi yansıtan insanların bu mücadele içerisinde tavır almalarını isteyen tavır almaya onları yönelten, aynı zamanda onların duygularını, tepkilerini dile getiren bir şiir geleneğine günümüzde eklenmek gerektiğini de onun koşutu olarak düşündüm. İşte bugün ve sizin andığınız yazıda dile getirilen biçimiyle benim gelenekten anladığım şey böyle özetlenebilir. Onun özetini bir defa daha vurgulamak istiyorum.

Bir defa ben insanlara, topluma, insan ilişkilerine baktığım zaman bunun altında yatan belirleyici şeyin bu insan ilişkilerini oluşturan belirleyicinin bir kavga olduğunu, bir çekişme olduğunu, bir çatışma olduğunu algılıyorum. Bir, bunu yansıtmak için sanat yapmak gerektiğini

düşünüyorum. İkincisi, bu çekişme, bu mücadele içinde kendiliğinden yer almayı değil, bilinçli olarak ve yan tutarak yer almayı bir sanatçının görev olarak benimsemesini önemsiyorum. Bu iki şey benim hem gelenekten yararlanmamı hem de geleneğe bu anlamda bağlanmamı, ona zincirin bir halkası gibi eklenmekten ne anladığımı özetliyor.

Sizin Cumhuriyet gazetesinde çalıştığınız dönemlerde Melih Cevdet Anday'ın çıkan bir romanıyla ilgili bir söyleşi yapmanızı istiyorlar. Siz bu söyleşiyi gerçekleştirirken aslında belki de Türkiye'de edebiyatın önemli bir probleminin tanığı oluyorsunuz. Şimdi şunu söylüyorsunuz güncenizde, Tanık Günler adlı kitabınızın sanıyorum 15 mayıs 1975 tarihli güncesinin bir yerinde şunları söylüyorsunuz: "Melih Cevdet'le konuşurken yalın şiirden bugün yazdıklarına onu iten nedenleri öğrenmek istedim, söylediklerine bakılırsa ozan her deneye açık olmalı, kendisini sınırlamamalı. Bıkmak da ozanın hakkı. Günün birinde yine eski yalınlıkla yazabilirmiş." Siz orada tırnak içerisinde diyorsunuz ki çeşitlilik gerekiyorsa ana özellikler değişmeksizin de olanaklı bu diyorsunuz, Nazım'ı örnek gösteriyorsunuz. Sonra bir kaygınızı da ifade ediyorsunuz, tabii bunu sessiz bir şekilde yapıyorsunuz o ara, diyorsunuz ki; aslında sorun onun koyduğu kadar yalınkat değil, kendi konumunu ele alırken bir boyutu hep unutuyor, o da önemli bir boyut, yazdıklarıyla yaşamı arasındaki ilişki diyorsunuz. Buraya bir tırnak, bir çengel asılıyor ve ben onların tümünü okumadan sayfayı çeviriyorum.

Aslında şöyle bir sonuç oluşuyor kafanızda, şöyle bir fotoğraf, diyorsunuz ki; onun bana söylediklerine karşılık ben de ona sen yaşamını değiştirdin de aslında şiirin ondan değişti diyemedim, diyorsunuz. Sonra gazetede yayınlandığı kadarıyla bunların kaçta kaçını örtülü yansıtabildim meraka değer doğrusu diye bir ünlem koyuyorsunuz sonunda. Bu konuşma yayınlandıktan sonra Melih Cevdet sizi arıyor, bir sohbet geçiyor aranızda, şöyle deniyor: "eline sağlık dedikten sonra benim eski şiirlerime gönderme yaptı ve onları hainlik sayıp saymadığımı sordu" diyorsunuz. Gül Yordamı'nı kastediyor büyük bir olasılıkla. "Onları yazmamda, aldığım eğitimin, genel bilinçsizliğimin payı olduğunu söyledim. Hangi sınıfın işine yaradıklarını şimdi biliyorum derken aslında, şimdi senin yazdıkların hangi sınıfa hizmet ediyor demek istedim, ama başarıp başaramadığımı bilmiyorum" diye bırakıyorsunuz sorunuzu.

Şimdi sorunun ana omurgası şu: Türkiye'de bugün de çok yakıcı bir problem olarak edebiyatta varlığını sürdüren bir hayalet bu. Şiiri insanlarımızın, geniş katmanların anlayabileceği bir dille yazmak olanaklıyken, ki bunun yüzlerce örneği ortadayken, sırf daha böyle felsefi, daha derin bir şiirmiş izlenimi vermek kaygısı veya yaslandıkları kesimleri gölgelemek kaygısı veya daha üst düzeyde, daha üst perdeden şiirlerin üretildiğini ifade etmek gibi bir takım gerekçelerle, elit, yığma, sadece dar kesimlere hitap eden gerçeküstü diyebileceğimiz birtakım izlekler, birtakım yollar açıldı. Bu giderek bugün postmodernizm dediğimiz bir başka çizgiyle de koşa oynaya buluştu.

Şimdi geçmişte yaşadığımız bu örnek sizin yaşamınızda çok önemli. Yani siz bir yandan şiirin bir yalınlıkta yazılabileceğini, ama bu yalınlıktan uzaklaşılırken, aslında belki altının çizilmesi gereken noktanın hangi yaşamdan kopup, hangi yaşama eklemlendiğinin de işaretlerini görüyorsunuz. Bu önemli konudaki görüşlerinizi almak istiyorum.

Bu, söyleşi boyunca zaman zaman değindiğimiz gibi sanatçının, ozanın dünya görüşü ile ilgili herşeyden önce. Bu konu da onunla ilgili bir konu ama, dünya görüşü derken; dünya görüşü insanda nasıl oluşur onu da kısaca anımsamakta yarar var. Dünya görüşü insanın maddi olarak yaşamını belirleyen koşulların da aynı zamanda bir sonucudur. Buradaki olayda da görüldüğü gibi insan bilinçli bir seçimle de kendi yaşamını, o yaşamın koşullarını değiştirebilir. Başka şeyleri hedefleyebilir, başka türlü yaşamayı kendisine örnek seçebilir. İşte o zaman o insanın o güne kadar taşıdığı dünya görüşünün de o seçim doğrultusunda değişmesi gündeme gelir diye düşünüyorum. Çünkü dünya görüşü insanın yaşamıyla çok yakından ilişkili. Burada vurgulamak istediğim şey bu yaşamla dünya görüşü, dolayısıyla sanat anlayışı arasındaki vazgeçilmez veya başka türlü açıklanması mümkün olmayan o ilişkiydi. Bu demek değil ki aynı sanat görüşünü, aynı dünya görüşünü sürdüren insanlar bütün deneylere, yeni birtakım şeyler yapmaya kapalıdırlar, şiirleri değişmez, hep aynı şeyleri yazarlar, aynı şekilde yazarlar gibi bir sonuç bundan çıkarılmamalı.

Değişimin ana hedefleri önemli burda. Yani Nazım Hikmet örneğini verirken. Nazım Hikmet bir mektubunda kendi şiirinden bıktığını söylüyor. Yeni bir şeyler, yeni ifade yolları, yeni temalar, yeni konular aradığını söylüyor. Ama bu, şiirinin ana yapısını, hedeflerini, dolayısıyla sanat anlayışının özünü değiştirmeden yani ütopyasından kopmadan, daha doğrusu o ütopyadan, o dünya görüşünün bu toplumda ayakları yere basan sağlamlığından uzaklaşmadan yapılan bir değişim isteği. Ama burada, bu andığımız örnekte görülen böyle bir değişiklik değil. Bu bir yaşam seçimi, seçkinlere seslenen bir sanat yapma eğilimi burda söz konusu ve onun altında yatan o ozanın yaşamında ortaya çıkan köklü değişim burada vurgulanmak istenen.

Tanık Günler adlı kitabınızda, 9 Mayıs 1971 tarihini taşıyan güncenizin bir yerinde şunları söylüyorsunuz.:" Benim için kesinleşmiş bir şeyi

yazmak söz konusu değil. Kesinleşmiş olan boyutlarını, vardığı, varacağı olanakları ele vermiştir. Yaklaşılmaz ona, ne de aşılabilir, o artık ona bakanın önünde kasılır kalır. Gergin bir yaydır, iki nokta arasında çoktan yerini bulmuştur." Bu, çok önemli bir tespit bence. Yani şiirinizin belki temel omurgalarından bir tanesinin çatılmasında büyük payı var. Yani kesinleşmiş bir şeyi yazmak niye sizin için handikap.

Şunun için; bir defa sanatın ortaya çıkmasında onun yapısıyla ilgili bazı gerekleri yerine getirmek sözkonusu. Bu gereklerin içinde de sanatın yapı olarak varacağı yerin önceden belirlenmemesi, yazarken bunun kendiliğinden oluşması ve ortaya çıkması sözkonusu. Yani burada vurgulanmak istenen şey o. Herşeyi önceden planlanmış, daha başlamadan nereye varacağı belirlenmiş bir sanat ürününün, ben yaşamsal bir sanat ürünü olacağı kanısında değilim. Onun yaşayabilmesi biricikliğine, tekrarlanmamasına bağlı.

Bu söyleşi Aydın Öztürk'ün Radyo Umut'ta gerçekleştirdiği Edebiyat İklimi Programı'nın canlı akışı içerisinde kaydedilen kasetin çözülmesiyle oluşturuldu. Sorular ve yanıtları böylesi bir sohbetin atmosferi bozulmadan, doğallığıyla yayınlandı. Kaseti çözen Cem Erdoğan'a teşekkürler.

YORDAM KİTAPLARI
(KEMAL ÖZER'İN BÜTÜN YAPITLARI)

Şiir dizisi :

GÜL YORDAMI (150.000.- TL.)
KAVGANIN YÜREĞİ (150.000.- TL.)
YAŞADIĞIM GÜNLERİN ŞİİRLERİ (150.000.- TL.)
SEN DE KATILMALISIN YAŞAMI
SAVUNMAYA (150.000.- TL.)
GECEYE KARŞI SÖYLENMİŞTİR (150.000.- TL.)
KİMLİKLERİNİZ LÜTFEN (150.000.- TL.)
ARAYA GİREN GÖRÜNTÜLER (150.000.- TL.)
SINIRLAMIYOR BENİ SEVDA (150.000.- TL.)
İNSAN YÜZÜNÜN TARİHİNDEN BİR CÜMLE (150.000.- TL.)
OĞULLARI ÖLDÜRÜLEN ANALAR (150.000.-TL.)
BİR ADI GURBET (150.000.- TL.)

deneme/değerlendirme dizisi:

UMUT EDEBİYATI YEDİ CANLIDIR (200.000.- TL.)
ACI ŞÖLEN (250.00.- TL.)
GÜN OLUR SÖZE YAZILIR (125.000.- TL.)

İsteme adresi : Yordam Kitapları
İstanbul Evleri 27/1 Bahçelievler/İst.
Tel ve fax : 0(212) 502 16 90

BAHAR GELDİ HÜZNÜME

böylesi bir çok zaman
bu yürek ağlarken çaresizliğine
hep bir ezgimiz olsun istedim
şafaklara
de hade be gülüm
söyle şu şarkımızı da
yüzü gülsün hüznümüzün

bahar çağırıyor bizi bak dışarıda
aşk zamanıdır ömrümün
kış yok, karanlık yok, karamsarlık yok
hüzünlerle koyun koyuna yatmak
yok artık
kavuşmak vardır kendine
hüzünleri silkinmek vardır üzerinden

hade be gülüm
söyle şu şarkımızı da
şen olsun artık gönlüm
gam yok, keder yok, yanlızlık yok
gecelerin koynunda ağlamak yok artık
kavuşmak vardır kendine hasretle
hüzünleri silkinmek vardır üzerinden

de hade be gülüm
söyle artık şu şarkıyı
de söyle ha!
söyle de şen olsun bu gönlüm
de söyle lêê

İbrahim AYDOĞAN

Balaban'ın Gözlemi

Mapus Damı, Girerken Han Kapısı Çıkarken İğne Yurdu

BALABAN

Mapus damı, kocaman bir ev, ev değil han, yani kocaman bir kazanlık. Burası Bursa mapus damı.

Burası sanki bir ülke, yani Türkiye'nin her yöresinden üçbeş insan buraya tıkılmış. Şimdi bin kişi bu damda, her kafadan bir ses, sanki arı kovanında arılar... bin kişinin kıpırtısı, sanki yuvada karıncalar. Bu görüntü, bu duyu, insanı önce korkutur. İçeri düşen kişi bir kenara oturup büzülür. Günler aylar geçtikçe o da kıpraşmaya başlar. İlkin dama düşenlerin karnı tok, sırtı pektir. Yani dışardan beslenir, bir süre sonra görüşçüler azalır. Tutsaklıkta açlık doğaldır bir bakıma.

Benim içerde kaldığım yıllarda devlet tutsaklara bir kuru ekmekten başka bir şey vermiyordu... Bundan ötürü insanlar biribirini yiyordu. Nasıl mı?.. Tutsaklığı çok olanlar, kumar postunu delip kumar oynatıyordu. Esrar satıyordu.

Yıl 1940 2.Dünya Savaşı'ndan ötürü Türkiye'de kıtlık, içerde açlık vardı. Bursa mapus damında kumar vardı, esrar vardı, bıçak vardı. Eline bıçak geçirebilen, birini vurup kabadayılığını ilan ettikten sonra, bir bela alameti gibi volta atarken, o da belasını buluyordu... Neden? Onu da bir belalı vuruyordu. Sultan Ahmet damında adam vuran bir efe Feriköy İbram, kardeşi Yaşar, Kürt Hüseyin ile beraber buraya geldi. Her birinin 30'ar yıl cezaları varmış. Bu sırada kumarı Balıkesirliler oynatıyor, esrarı da Lazlar satıyordu.

İbram erkek güzeli çıta gibi bir delikanlı, Balıkesirlilerin postunu tutup attı. Bundan sonra benim postumda oynanacak kumar... Karınları doydu, cepleri parayla doldu.

Buna karşı Balıkesirli Hilmi ile Avni, Laz Ali ile Mesut bir plan kurmuşlar.

Şimdi burası bir sahne:

Yani Meydan yeri:

Meydan yerinde gardiyan

Tatar Galip:

Balıkesirlilerle Lazlar 4 kişi, 2.Kısımın merdivenin altında pusu da.

Feriköylü İbram 2.kısımın üst katından aşağı merdivenlerden iniyor. Altkata indi ve Meydan yerinin deniz kapısındaki kilide eliyle vuruyor. Gardiyan Galip kapıyı açmaya gelirken...

Balıkesirli Hilmi, İbram'ın kollarını arkadan kıvırıp, pusuda duranlara çeviyor. 3 kişi hep birden bıçaklarını saplamaya başlıyorlar İbram'a... Bu ara gardiyan kapıyı açmış. İbram'ı kuşatmak için meydan yerine çekti ve kapıyı kapattı. Vuranlar 2.kısımda kaldı. Vurulanla onu tutan yerde yumaklaşıyor. Gardiyan yerde yatanları ayırdı, ayırdı ama, kavga devam ediyordu.

İbram cesur bir adammış onca yaraya karşı o da bıçağını çıkarıp Hilmi'ye saplıyordu... Hilmi ile İbram yerde yattıkları halde biribirlerini dürtüyorlardı çünkü Hilmi'de İbram'ı tutarken kendi arkadaşlarından epey yara almıştı. Bu müthiş cengi gören tutsaklar çığlık çığlığa bağırıyoruz, düdükler ötüyordu.

Yıl 1940 kışıydı, içerde koğuştan koğuşa bir haber yayıldı; "Üstad geldi, üstad geldi!" üstad, ne demek?.. Üstad bir insan... Belki bir casus... Hayır Almancı, yani Komünist...

Hani, bizim Yavuz vapurunu kaçırırken yakalanan adam...

Ne iş yaparmış bu adam?.. Dedik ya komünist!..-Kaç yıl cezası varmış?.. - 28 yıl... - Demek ki Almancı faşist olmak kötü?.. Hayır Rusçu komünist olmak kötü... - Hükümete karşı gelmek nasıl?.. - Ben hükümet işine karışmam... - Hah şöyle, aşkolsun gablenin eniği!..

Nazım Hikmet için ağızdan kulağa dönüp dolanan bu söylemler, kendi kendilerini kuşkulandırıyordu.

Hücre cezalarından çekip çıkan Balıkesirlilerle, Lazlar, postu ele geçirdiler. 2.Kısımı Lazlar, 1.kısımla tevkifhane kısmını Balıkesirliler aldı. Kazandıkları paralar yetmiyordu. Çok daha çok kazanmak için, daha çok adam vurmalıydılar... Kimi?.. ünlü bir adamı... yani Almancı, ya da Ruscu olan o adamı... Neden onu vurmalıydı?.. Çünkü Nazım Hikmet'i vururlarsa tarihe geçerlerdi... Aralarında vurma kararı konuşulurken, onları dinleyen bir Adembaba bize gelip haber verdi. Bizde kendimizi savunmak için, ona göre tedbir aldık.

Fakat onlar, bu kötü kozlarını uygulamaya geçemeden araları bozuldu... Evet uzun sürmedi post ağalığı, aralarında hır çıktı... Hilmi ile Avni biribirinin pundunu arıyordu.

Birgün Avni berberde tıraş olmuş koğuşuna geliyordu. Hilmi onun yolunu kesti;

İkisi de bir anda bıçaklarını çektiler. Allah beterinden saklasın... ikisi de yaralı düştü... yukarı revire kaldırıldılar... Nazım Hikmet o güzel delikanlıyı, Avni'yi kanlar içinde görünce kucağına aldı...

Avni Nazım'ın kucağında gözlerini açtı baktı!

"Baba beni kucağına niye aldın" "İyi olacaksın evladım" "ben senin için çok kötü şeyler düşündüm" dedi. Başka birşey söyleyemedi.

"YDD": Vahşette Çağrı

Temel DEMİRER

1970'lerden beri şiddetlenerek süregelen kriz, "Yeni Dünya Düzen(sizliğ)i"nde ("YDD") somutlanan küresel bir kaosa dönüştü. Hızlı değişim ve dönüşümlerle realize olan kriz, dünya ekonomisi ve politik örgütlenmesini altüst ederken, küresel yıkımın yarıçapını genişletti. "YDD" boyutuyla kapitalist sistemin insanlığa dayattığı yıkım ve talanla; işsizlik, yoksulluk, suç oranını artırdı. Çoğalan savaşlar dünyayı kasıp kavurdu. Sonra salgın hastalıklar, sayıları 100 milyonu geçen sığınmacı dalgaları... En önemlisi de umutsuzluk ve geleceksizlik: Yeni kuşaklar gelecekten bir şey beklemeden büyüyorlar, umutları hızla yıkılıyor, intiharlar, seri cinayetler, uyuşturucu madde veya öylesine boş boş bekleyerek çürüme...

Tablonun Kuzey'den Güney'e uzanan öne çıkan görüngüleri ne denli karanlık olursa olsun, unutulmaması gerek: Kapitalist sistemin çimentosunu oluşturan hâkim ideolojik düşünce sistemindeki çatlaklar büyüyor. Ekonomik-toplumsal kriz, ideolojik bir boyut katıyor. Bu durum, "YDD" efendilerini zor duruma düşürüyor.

"YDD"nin genel hatlarına dair söylenebilecek şeyler bunlar... Ancak, kesinlikle yetersiz... "YDD" sorununu, genellemelerin yüzeysel propaganda malzemesi olmaktan kurtarmak ve inşaa halindeki "YDD" oluşumunu çözümlemek için dinamik bir yönteme (ve izahına) gereksinim(imiz) var.

• Nasıl Bir Yöntem?

Vulgarize edilmeden, soyut düzeyde ve somut gerçeğinden kopartmadan çözümlenmesi gereken "YDD" alelade ele alınabilecek "bir yoksulluk ve eşitsizlik edebiyatı"nın propaganda malzemesi olmaktan kurtarılmalıdır. Somuttan kopartılmadan, soyut ve diyalektik çözümlenmeden üretilen bilimsel bilgiye her zamankinden de daha fazla mutaç olunan "YDD" koşullarından insanlık çaplı bir toplumsal ve uluslararası bozulma çürmüye tanık ve taraf kılınmıştır. Bu noktada toplumbilim ve uluslararası ilişkiler disiplininin önemi giderek artmakta. Çünkü, sosyolojiden ekonomiye, siyaset biliminden tarihe dek geniş çapta irdelenmesi gereken "YDD" anatomisinin çözümlenmesi bütünsel bir bilim disiplininin kollektif çeşitliliğini gerektirir.

Örneğin "Büyük bir teknik, sosyal ve geopolitik değişimin ateşi"nin (Le Monde, 29 Mart 1994) önemine dikkat çeken filozof Jean-Luc Nancy'nin uyarısından hareketle, "YDD"yi hangi mantik, zihinsel gereçler ve yöntemle çözümleyeceğiz? "YDD"nin "Akhilleus Topuğu" ya da esaret zincirinin zayıf halkası neresidir?... sorusu ve aydınlatılamamış, muazzam bir gerçek karşısında; soru(n)lara hâkim olmaktan uzak olunduğu bir gerçek! Bu noktada, salt olgucu naklîlikle ya da "iskolastilik" düşünce ile yetinmek, "YDD" konusundaki tartışmalarımıza damgasını vuran (kurtulunması gereken!) bir musibettir. O halde "YDD"yi çözümlerken, ilk iş "musibetler"den uzak durmayı 'olmazsa olmaz' kılıyor.

Söylenenleri (ya da belletilen şeyleri), incelemeden, muhakeme etmeden, akıl süzgecinden geçirmeden, olduğu gibi kabullenme geleneği, yaratıcı zekaya ve düşünsel gelişmeye oluşum fırsatı bırakmayan hastalıktır. "Gerçek" denin şeyin, ancak dondurulmuş tek bir kaynakta (örneğin kutsal sanılan kitaplarda) bulunduğu inancına saplanmışlık nedeniyle kişi, "gerçek" diye kendisine belletilenlerin, akla ters ve birbiriyle çelişir verilerden oluştuğunun farkına varmaz. Bu nedenle kafa yapısı, iki atın birbirine ters yönde çektiği bir arabaya benzer... Olguculuğa gelince, sistematize edilmemiş ve soyutlanmamış derleme,özünde, bir tasvir veya nakildir... Oysa Fransız düşünür Gaston Bachelard'ın ifade ettiği gibi, "Bilim yapmak, bilinmeyini bulmaktır/Bilim yapmak, görünmeyeni aramaktır..." Çünkü, "görünenlerle gerçek aynı şeyler olsalardı, bilim yapmak gereksiz olurdu."(K.Marx)

"YDD"yi incelemek, kapitalizmin "yeni" küresel toplumsal ve tarihsel bir olgudur. Bu nedenle İradenin, bilincin ve kolektif eylemin müdahale ekseninde değiştirilip, şekilendirilen toplumsal-tarihsel olgular kavramak, ne sadece tümdengelim (deduction) ne de sadece tümevarım (induction)'la mümkün değildir.Bilimsel düşünceler üretme üretme serüveninde olgular bağlamı ile, kendi başına varolanla (nesne yönü), düşünme bağlamı (özne yönü) arasındaki ilişkiler bütününde aranmalıdır. Bilimin bu yoldaki yönelimi gerçeğe ne hükmetmek, ne de ondan kopmaktır...

Özetle toplumsal yapı ve uluslararası ilişkiler, onları oluşturan "içsel" ve dışsal ögelerin karşılıklı gerilimleri ve çelişkileri zemininde yük-

selerek şekillenir. Gerilimler ve çelişkiler toplumsal yapı ve uluslararası ilişkileri değiştirip, dinamize ederken; toplumsal ve uluslararası bozulma/çürümenin aşılması da atılım zeminini oluşturur.

"YDD" Nedir Ve Neyi Hedefler?

Dünya emperyalizmin "YDD" formlu "yenilenme"sinin, kapitalizmin temel kurucu unsurlarından mali sermayenin, tekellerin ve sömürgeciliğin yapısındaki bir evrime denk düştüğünü söylemek yanıltıcı olmaz. "YDD" ile ortaya çıkan belli başlı karakteristik öğeler şöyle sıralanabilir:

I) Mali sermaye, piyasaları dünya çapında bütünleştirme eğilimini güçlendirmiş ve mali sermayenin rolünü ön plana çıkarmıştır...

II) Kapitalist üretimin zamana, mekana ve insana bağımlılığı azalırken, sermaye yüksek bir akışkanlık kazanmıştır...

III) Meta fetişizminin küreselleşmesi, insani etkinliğin bütün alanlarını kucaklamıştır...

IV) Dünya ekonomisine egemen olan Çok Uluslu Şirketler (ÇUŞ), dev tekellerin ulusal devletle ilişkileri, çokulusluluk kavramıyla daha da giriftleştirmiştir...

V) NAFTA, AB, Pasifik Birliği vb'i bölgesel ekonomik birimlerin örgütlenmesi ve paylaşımı öne çıkmış ve bölgeselleşme eğilimi, "küreselleşme" ile tezgâhlanan emperyalist egemenlik ilişkilerinin yeniden tekrar üretmektedir...

VI) "YDD" ile küresel ölçekte ucuz geniş ve denetlenebilir bir emek piyasasının yaratırken, uluslararası üretim bandına ve pazara eklemlenmiş üretim/tüketim sarmalı, emeğin doğrudan ve yoğunlaştırılmış sömürüsüne ivme kazandırıyor...

VII) "Ulusal" (veya yerel) ekonomiler parçalanırken, "YDD" fiilayatı ile "ekonomi-dışı" denilen, marjinal ve kendi kaderine terk edilmiş nüfus ve toprak parçaları oluşturuyor...

VIII) "YDD"nin uluslararası kapitalist ilişkiler ağı, tüm ülke ve bölgeleri, dünya pazarı ile kurdukları ilişkilere göre tanzim ederek katmanlaşıyor...

IX) Sermayenin uluslararası entegrasyonu, emperyalist-kapitalist metropollerin IMF ve Dünya Bankası gibi uluslararası kumanda kurumlarının önemini öne çıkartırken, G-7 benzeri (metropoldeki kapitalist devletlerin temsilcilerinden oluşan) "Zengin Zirveleri" küreselleşmenin "yürütme komiteleri" işlevini görüyorlar...

X) Küreselleşmenin körüklediği ekonomik bütünleşme eğilimi, özellikle dünyanın Güney'in de, etnik ve dinsel çatışmaların parçalanma eğilimiyle eşzamanlı süreçte gelişiyor. Bütünleşme sürecindeki rekabet ve çatışmanın bedeli, dünya emekçilerine çıkarılıp, ekonomik çalkantılara ivme katıyor...

Tüm bunlar sosyalizmin birinci büyük dalgasının geri çekilmesiyle, devreye giren çöküş ve likidasyonun en çarpıcı sonucu. Dünya işçi sınıfı ve ezilen halklarının burjuvaziye ve emperyalizme karşı mücadelelerine büyük bir sekteye uğrattı. Sosyalizm değer yitimine uğrarken; milliyetçilik, dinsel köktendincilik gibi yıkıcı-gerici ideolojilerin etkisini artırdı. Toplumsal çelişkiler, devrimci bir çözüm kanalına yönelemeyince, siyasal muhalefet boşluğunu milliyetçi ve gerici hareketler doldurdu. İnsani etkinliğin, "YDD" tarafından metalaştırılması ve kapitalist ilişkilerin küreselleşmesi, işçi sınıfı profilinde değişimleri devreye soktu. Ancak söz konusu değişimler, sınıf mücadelesi ile diğer toplumsal mücadeleler arasındaki organik bütünleşmenin sağlanabilmesinin zeminini geliştirdi. İşçi sınıfı hareketi artık, eskiden olduğu gibi, Fordist montaj hattı ve kitle üretimine göre örgütlenmiş bir sanayi proleteryasının oluşturduğu ana kitle etrafında yapılanmıyor. Reel küresel özellikler kazanıyor.

Öte yandan "Terörizm/Demokrasi" ikilemine göre kurulan "YDD"nin uluslararası ilişkilerindeki değişim, Güney'de, Kuzey'in iç politikaya müdahalesini öne çıkarırken, kapitalist küreselleşme dört temel öğeyi içerir:

I) Ticari sermayenin veya mal akımlarının uluslararasılaşması dışında, mali ve üretken sermayenin uluslararasılaşmasındaki yükselişini...

II) Sermayenin uluslararasılaşması eğilimlerine karşı duran engellerin, özellikle de ulusal devlet sınırlarının liberalizasyon ile azaltılmasını...

III) Söz konusu sürecin uluslararasılaşması yanında uluslararasılaştırma fonksiyonu kazanmasını...

IV) Uluslararası sermayedeki yoğunlaşmanın merkezileşme düzeyinin daha da yükselmesini...

Böylelikle de kapitalist küreselleşme, sermayeye sınırsız bir özgürlük, hareketlilik ve esnekli imkânı sunarken, emek hareketinin kısıtlanmasını, ekonomik, demokratik örgütlerin etkisizleştirilmesini devreye sokuyor. Bu nedenle de neo-liberal akımlar, anti-sendikal yönelimleri, küreselleşmenin "olmazsa olmaz" koşulu olarak varsayıyor. Sonuç olarak da "YDD" ile emeğin etkisizleştirilmesi şu noktalarda yoğunlaştırılıyor:

I) İstihdamda kuralsızlaştırmayı geliştirmek...

II) Devleti ve kamu yaşamını daraltan politikaları yürürlüğe sokmak...

III) Dünya Bankası ve Uluslararası Para Fonu'nun genel yönelimlerini, özelleştirme politikası üzerinde biçimlendirmek...

IV) Emeği sendikasızlaştırmak...

V) Esnek istihdama yönelmek...

VI) Çalışma süresinin belirsizleştirmek...

VII) Ücretleri düşük tutmak ve aşağı çekmek...

Ancak kapitalist küreselleşme ile "emek pazarı" da pratik olarak uluslararasılaşırken, bu oluşum, emeğin dünya çapında serbest dolaşımı biçiminde değil, sermayenin üretimi işgücünün ucuz olduğu yere taşıması biçiminde gerçekleşmenin paradoksunu üretiyor. Kuzey metropollerindeki yedek işçi ordusunun, sınıf içi rekabeti ve bölünmeleri yaşam ve çalışma koşullarını kötüleştirirken, uluslararası işçi hareketi, Kuzey/Güneş işçisi olarak ikiye bölünüyor.

Bu noktada reel örgütlülüğü ulusal (veya yerel) çerçevede oluşmuş işçi sınıfının küreselleşme dayatmacalarına karşı başarılı bir mücadele yürütebilmesi, elbette, kolay değil. Çünkü ulusal (veya yerel) devletlerin siyasal egemenlik ve etki alanıyla sınırlanan sınıf hareketleri dar bir hareket alanına mahkûm olmakta. Bundan ötürü de emeğin sermaye karşısındaki konumu, sadece tek tek ülkeler düzeyindeki sınırlanmışlıkla kötürümleşiyor. Ayrıca "YDD" ile yaşanan süreç, geleneksel sınıf kültür ve kurumlarını da aşındıran özellikleri de bağrında taşıyor. Kapitalist üretim süreci, uluslararasi çapta üretimde yer değiştirme, işsizlik, kozmopolitleşme ve yabancı düşmanlığını ön plana çıkartıyor.

Bu durumda işçi sınıfının mücadele ekseni ulusal (veya yerel) bir mevzi (ya da devlet örgütlenmesi) değil, enternasyonal hattır. Çünkü kapitalist küreselleşme, yerel ve bölgesel sermayelerin, çok büyük firmalar biçimindeki üst örgütlenmelerle farklı ulusal (veya yerel) sermayelerin birarada varolarak, faaliyet alanının dünyalaşmasıdır. Bunun anlamı, sermayenin egemen biçiminin, uluslararası düzlemde yoğunlaşma ve merkezileşme aşamasına ulaşmasıdır. Ancak bu yönelim "Ulus-devlet bitir"mez! Küreselleşme ulusal olgu ve sorunları, yoketmek bir yana daha da körüklemekte. Yani ulusal olgunun temelinin ortadan kaldıracağı iddia edilen kapitalist küreselleşmenin egemenliğe eşitsizliğe, sömürüye ve baskıya dayandığı için, ulusal olguya süreklilik kazandıran ana etkeni oluşturur. Kaldı ki kapitalizm, emperyalist aşamasındaki yapısı, ulusal çelişkileri sistematik olarak yeniden tekrar üretir. Yani etnik-ulusal parçalanma ve çatışmaların temel etkeni kapitalist küreselleşmedir. Kapitalist küreselleşme süreciyle, "ulusal (veya yerel) tepkileri devreye girmesi kaçınılmaz oluyor. Örneği "üçüncü dünya solculuğu", "ulusal devletçi-milliyetçi sol" vb'i söylemler ve fiilayatlar bunun bir göstergesini oluşturuyor. Hindistan'daki Janata Partisi, Türkiye Mümtaz Soysal örneği benzerleri gibi...

Kapitalist küreselleşme saldırısına karşı, "ulusal devlet kalesini koruyarak karşı çıkmak" fikri, emekçiler için burjuva egemenliğinin yeniden tekrar üretiminden ve egemen boyunduruğun pekiştirilmesinden başka bir anlam taşımaz. Küreselleşme sürecine "üçüncü dünyacı" bir tepkidir. Ancak onu var eden uluslararası statükoların ve temellerin yokolduğu bir dünyada, "üçüncü dünyacılık" boş ve anlamsız bir çabadır. Küreselleşme ve "ulusal devlet" görüşünü savunanların ortak yanılgısı, siyasal oluşumların otomatik olarak ekonomik gelişmeleri izleyeceği varsayımına yaslanmalarıdır. Bu varsayım, küreseleşen dünyada "ekonomik bağımsızlık" ya da "karşılıklı bağımlılık" kategorilerini mutlaklaştıran bir yanılgıdır.

Teknolojik Gelişme "Masalları"

"Aspen Enstitüsü" Direktörü Jean Christophe Bas'a göre, "Ne yapılırsa yapılsın, Bilgi Çağı süreci işliyor. Tarihte ilk kez hiçbir devletin, iktidarın veya siyasi güç grubunun müdahalesine olanak tanımayan bir süreç içerisindeyiz. Benzersiz bir devrim gerçekleşiyor"muş... (Milliyet, 24 Mayıs 1996) Oysa gerçek denilenlerden ne kadar da farklı... "Bilgi Çağı" söylenceleriyle sunulmaya kalkışılan "YDD" barbarlığa koşullarındaki insanlık, Max Weber'in "düşkırıklığının dünyası" dediği bir gezegende yaşamaya mahkûm edildi. Kapitalizmin kontrolündeki "teknolojik gelişim", ekonomik-siyasal kaosun körüklediği kriz ve ekolojik felaket tehdidinin taşıyıcısı...

Teknolojik gelişim, insanlığın tümüne hizmetinde ise anlamlı ve savunulabilirdir. Ancak "YDD"nin dizaynındaki biçimiyle teknolojik gelişim, sermayeye daha geniş talan özgürlükleri sunarken, emeği de ulusal sınırları içine hapsetmektir. Küreselleşen rekabet ve sömürü düzenlemesi karşısında, ulusal sınırlar içine hapsedilmiş emeğin çalışma hayatını düzenleyen kurallar, hızla çalışan kesimlerin aleyhine değişiyor.

Kaldı ki, küreselleşen sermaye, emek cephesini örgütsüzlüğe teşvik ederken, "teknoloji fetişizmi"ne sarılmaktadır. Teorik ve soyut olarak karşı olunmaması gereken teknolojik gelişme, 20 yıl önce 3 bin kişinin çalıştığı bir işyerini 300 kişinin çalıştığı yere dönüştürmüştür.

Gerçek şu: Teknolojik gelişmeler toplumsal yasalardan ve sınıf ilişkilerinin koyduğu sınırlardan ve harekete geçirdiği dinamiklerden kurtulamadı. Aksine bunlar içinde şekillendiler. Bunlara hizmet ettiler. Gelişen teknoloji, ekonomik ve politik olarak egemenlerin elindeki baskı ve sömürü aracı oldu. Kapitalistlerin kontrolündeki teknoloji, genel toplumsal refahı artırmaktan çok, kârları artırılmasına hizmet etti. Hatta I. ve II.Dünya savaşlarında görüldüğü gibi yıkımın aracı oldu. 1980'lerde etkileri iyici hissedilmeye başlanan teknolojik gelişim de bir is-

tisna değil. Bu teknolojik gelişimde, kapitalizmin elinde, öncekilere benziyor ve izinden gidiyor.

Teknolojik gelişme fikrini gerçekci bir şekilde değerlendirebilmek için, şu temel gerçeği anımsamakta yarar var: Teknolojik gelişmeden faydalanabilmek için en azından bir bilgisayar, bir modem, bir de sağlıklı telefon hattı gerekiyor. Sonra da bir Network kapısı. Öyleyse belli bir alım gücü ve altyapı yatırımları düzeyine sahip değilseniz teknolojik gelişimden faydalanmak ham hayâldir. Bu zorunlu şart ise sadece dünyanın Güney ülkelerindeki parçasını değil, aynı zamanda Küzey ülkelerdeki önemli bir nüfusu da teknolojik gelişimin dışına itiyor.

Rakamlara bakınca, teknolojik gelişim denen olayın oldukça abartılı bir söylence olduğu açık. Çünkü 1995'te dünyada 180 milyon PC varmış, yani toplam nüfusun sadece yüzde 3'ü. Telefon hatlarına gelince de durum çok farklı değil: 1995'de dünya ana telefon hatlarının 3/4'üne, toplum nüfusun sadece yüzde 15'ini oluşturan zengin ülkeler sahip. Dünyanın yarısının henüz telefonu yok! Telefon olan ülkelerden de yüzde 4'sinde, hâlâ 100 kişiye bir telefon bile düşmüyor. İnternet'e dönersek, 1996'da Network'e bağlı bilgisayarların yüzde 60'ı ABD'de. Dünyada saat başı 800 yeni Network hizmet hattı oluşuyor. Ama bunların içinde Güney ülkelerin payi ihmâl edilecek kadar az, yaklaşık 8-10.

Teknolojik gelişimden faydalanabilmek için beli bir gelir düzeyi gerekir! Yapılan en son tahminler dünya nüfusunun sadece 1,5 milyarının, yani sadece yüzde 20'sinin mali gücünün bu Network için gerekli araçları almaya uygun olduğunu gösteriyor. Yani Network'in herkese açık ve demokratik olduğu yolundaki manipülatif "iddia"ya gelince: Gerçeklik çok farklı! Network sadece gelir ve altyapı engellerinden dolayı değil, bazı kapıların üye olmayanlara kapanması ile de demokratik olmaktan çok uzaktır. Bugün üye olmayanlara kapalı kapıların sayısı, serbest kapıların sayısının dört katına ulaşmış durumdadır! Tüm dünyanın uydu kanallarının, yazılı medyanın hemen tümünün İngilizce konuşan bir avuç dev kapitalist şirketin elinde olduğu da unutulmamalıdır... Özetle mevcut teknolojik gelişim deöncekilerin izinden gidiyor. Yani emeğe ve emekçilere rağmen...

"YDD"nin Vukuatı

Küreselleşen kapitalist dünya ekonomisiyle, son yıllarda hızlı bloklaşma süreci yaşıyor. Avrupa Birliği ile başlayıp, NAFTA (Kuzey Amerika Ticaret Anlaşması) ile devam eden bloklaşma hareketini Uzak Doğu'dakiler izledi. Gelişmeler, bu bloklara yenilerinin eklenebileceğini gösteriyor. Bu, ekonomide bloklaşmanın görünen yüzü... Bir de görünmeyen, ekonomik istatistiklerin arasına sıkışmış kalmış diğer yüzü var. Hani enflasyon veya yoksulluk bloku gibi! Örneğin enflasyon blokunun başını Latin Amerika ve eski Sovyetler Birliği ülkeleri çekiyor.Son 9 yılın ortalamasına göre şampiyon ülke Nikaragua, ardından da Brezilya, Peru ve Arjantin geliyor. Bunları, Türki Cumhuriyetleri ve Doğu Avrupa ülkeleri izliyor.

Enflasyon Şampiyonları

Ülke	Enflasyon Oranları (1985-1994 %)
Nikaragua	1.314.9
Brezilya	913.0
Peru	495.3
Arjantin	317.2
Gürcisan	233.9
Uruguay	160.2
Kazakistan	150.2
Beyaz Rusya	137.0
Ermenistan	133.7
Rusya	124.0
Azerbaycan	122.0
Tacikistan	104.3
Vietnam	102.6
Litvanya	102.3
Polonya	101.7
Kırgızistan	100.9
Özbekistan	92.8
Zambia	92.0
Estonya	78.1
Somali	75.4
Uruguay	73.9
Litvanya	69.9
Sierra Leone	67.8
Gine Bissau	66.0
Türkiye	66.8

Yoksulluğa gelince, çoğunluğunu Afrika ülkelerinin oluşturduğu bu blokta, kişi başına yıllık milli gelir 500 doların altında. Bazı ülkelerde ise, 100 doların altına bile iniyor. Asya'dan Hindistan ve Bangladeş'in katıldığı bu hatta, nüfus artısı Dünyada halen 3 milyarı aşkın yoksul var.

Kişi Başına Milli Gelir (Dolar - 1994)

	Ülke Sayısı	Milli Gelir T. (milyar $)	Toplam Nüfus (1994)	Kişi Başına Ortalama Milli Gelir
Düşük	67	1.251.000	3.178	390
Ortanın Altı	64	1.818.000	1.100	1.650
Ortanın Üstü	35	2.207.000	476	4.640
Yüksek	44	20.517.000	849	24.170
Dünya	209	25.793.000	5.603	4.600

Gezegenimizdeki Çürüme - Kötürümleşme

Dünya Sağlık Örgütü (WHO) Genel Direktörü Hiroşi Nakacima'ya göre"Bulaşıcı hastalıklarda bir dünya krizinin eşiğindeyiz. Hiçbir ülke bu hastalıklara karşı bağışıklık kazanmış değil. Hiçbir ülke bu tehlikeyi görmezden gelemez" deyip, çoğu kolayca ve az bir masrafla önlenebilir bulaşıcı hastalıklardan, 1995'de dünya genelinde 17 milyon kişinin öldüğünü açıkladı. WHO'nun 1995 yılı raporunda, "Dünya her gün 50 bin kişinin ölümüne yol açan bulaşıcı hastalıklar nedeniyle bir krizin eşiğinde" dedi. Kolera, sıtma ve verem gibi bulaşıcı hastalıkların yeniden arttığına dikkat çeken raporda, Zaire'de ortaya çıkan ve 245 kişinin ölümüne yol açan Ebola virüsü gibi son 20 yılda 30 yeni hastalık türediği hatırlatıldı.

1995'de en çok ölüme yol açan 10 hastalık sıralaması şöyle: Solunum yolları enfeksiyonları 4 milyon çocuk ile 400 bin yetişkinin ölümüne, verem 3,1 milyon kişinin ölümüne, kolera, tifo ve dizanteri dahil ishal hastalıkları ise çoğu çocuk 3.1 milyon kişinin ölümüne yol açtı. Yarısı çocuk olmaz üzere 2.1 milyon kişi sıtmadan, 1.1 milyar kişi Hepatit B'nin yol açtığı enfeksiyondan, 1 milyondan faza kişi de AIDS'ten öldü. Ayrıca kızamık 1 milyon, tetanos, boğmaca ve bağırsak solucanları da, toplam 1 milyon çocuğun ölümüne neden oldu. (Guardian) Gürcistan Sağlık Bakanlığı'ndan yapılan açıklamada. Tiflis'te yaşayan gençlerin yüzde 20'sinin frengi virüsü taşıdıkları belirtildi.

Yaşam Umutları Doğuştan Az (1994)

Ülke	Ortalama Ömür (Yıl)
Sierra Leone	39
Gine Bissau	44
Afganistan	44
Uganda	45
Gine	45
Malawi	45
Mozambik	46
Mali	46
Angola	47
Nijer	47
Burkino Faso	47
Benin	48
Ekvatoral Gine	48
Çad	48
Etiyopya	48
Zambiya	48
Orta Afrika Cumhuriyeti	49
Cibuti	49
Burundi	50
Yemen Cumhuriyeti	51
Fildişi Sahilleri	51
Tanzanya	52
Moritanya	52
Kamboçya	52
Zimbabwe	53

Kısa değinilerle çeşitli sorunlara örnek vererek ilerleyelim...

Bir de emeğin istismarındaki sınır tanımaz vahşet var!.. İngiltere'de, 11-15 yaş arası yaklaşık 1 milyon 700 bin çocuk yasadışı çalıştırılıyor. Paisley Üniversitesi'nin hazırladığı rapora göre, aralarıda 7 yaşında çocukların da bulunduğu çocuk işçilerin ücreti saat başına 1,5 sterlin civarında. İngiltere ve İskoçya'da 22 ilk ve orta öğrenim kurumundaki 2 bin öğrenciyi kapsayan araştırmaya göre, en genç çocuk işçi yaşı 7 Araştırmanın yapıldığı süre içinde öğrencilerin yüzde 35-50'sinin bir işinin olduğu, yüzde 70'inin ise, arasıra çalıştıkları ortaya çıktı.

Sonra baskı ve ayırımcılığın derinleşmesi!.. İngiltere'de her 3 eşcinselden biri saldırıya maruz kalıyor. "Stonewaal" adlı bir grup tarafından yapılan ve 4 bin 200 eşcinsel, lezbiyen ve biseksüeli kapsayan araştırma sonuçlarına göre, eşcinselerin yanısıra, her 4 lezbiyenden biri de toplum içinde şiddete maruz kalıyor. Her 10 eşcinselden 7'sinin tacize uğradığını ortaya çıkaran araştırmada, son 10 yıl içinde 181 eşcinselin öldürüldüğü de hatırlatıldı.

AB Komisyonu yetkilileri, Topluluk ülkelerinde her yıl 44 bin kişiden daha fazla insanın trafik kazalarında öldüğünü açıkladı. "Her gün büyük bir uçak düşse bu kadar kayıp olmaz" diyen yetkililer, 1985-1995 yılları arasında trafik yoğunluğunun yüzde 78 arttığına dikkat çektiler.

"The Guardian" Gazetesinin, ICM Şirketiyle yaptığı anket, İngilizlerin üçte ikisi Avrupa Para Birliği'ne (APB) karşı olduklarını ortaya koydu. İngiltere'nin APB'ye katılmasına karşı olunup olunmadığı sorulan İngilizlerin yüzde 29'u olumlu, yüzde 64'ü de olumsuz görüş belirttiler.

"Biz (Avrupalılar) ve öteki (yabancılar) ikileminin Kuzeyli ırkçılığı körüklediği coğrafya'da aşırı sağcılık hızla (ve Kuzeyli devletlerin de desteği ile!) yoğunlaştırılırken, halen AB ülkelerinde, topluluk dışındaki ülkelerden 12 milyon göçmen işçi yaşıyor. AB İstatistik Bürosu'nun (Eurostat) verilerine göre, halen 5.5 milyon AB vatandaşı da, kendi ülkesi dışındaki bir AB ülkesinde yaşıyor. AB'deki göçmen işçileri en büyük grubunu 2.8 milyon kişiyle Türkiyeliler oluşturuyor. AB'deki Türkiyelilerin yüzde 70'i Almanya'da yaşıyor. Sıralamada, Türkiyeliler'i 1.4 milyon kişi ile eski Yugoslavyalılar takip ediyor. Ayrıca AB'deki Faslıların sayısı 1.1 milyon, Cezayirliler'in ise 650 bin kişi olarak belirlendi. Fas'lıların yaklaşık yarısı, Cezayirlilerin ise yüzde 94'ü Fransa'da yaşıyor. AB'deki 400 bin

Amerikalının ve 1.8 milyon Asyalının büyük bir bölümü İngiltere ve Almanya'da bulunuyor. AB dışı yabancıların toplam nüfusa oranının en yüksek olduğu ülke yüzde 5.9 ile Almanya olarak belirlenirken, bu oran Avusturya'da yüzde 5.6, Fransa'da yüzde 3.9, Hollanda ve Belçika'da yüzde 3.7, İsveç'te yüzde 3.6 olarak belirlendi.

Bir de devlete güvensizliğin büyümesi!.. Japonya'da, 'Yomiuri Şimbun' Gazetesinin yaptığı araştırma, Japonların yüzde 78'inin bürokratların "kamu hizmeti için değil, kendileri için çalıştıklarına" inandığını ortaya koydu ve de ABD'nın Alabama eyaletinde ceza avukatı olarak çalışan Bryan Steveson, ABD'de 16 yaşında ya da daha altında 46 çocuğun infaz edileceği günü beklediğine dikkat çekiyor.

Ekolojik kriz!.. Amerika'da hava kirliliğinden her yıl 64 bin kişi ölüyor. 'Ulusal Kaynakları Savunma Konseyi' adlı çevre koruma örgütüne göre, hava kirliliğin özellikle kalp ve akciğer hastalarının durumunu ağırlaştırıyor. İstatistiklere göre, kalp ve akciğer hastalıklarından en fazla ölümler Los Angeles'ta görüldü. 5.873 kişinin hava kirliliğinden öldüğü bu kenti 4.020 kişiyle New York ve New Jersey ve 3.479 kişiyle de Chicago izliyor... 'China Daily' Gazetesine göre, Çin'in başkenti Pekin'in Pinggul İlçesinde, ABD'den getirilen 640 ton zararlı katı atık bulundu. İlçe'ye bağlı bir köydeki boş arazide bulunan 651 çuvalın içinden kirli plastik çantalar, lağım pisliği, fabrika atıkları, kullanılmış şırınga, pil ve plastik eldivenler çıktı. Yetkililer, bulunan çöplerin ABD'den Çinli Zhiqiang Fiber Kablo Şirketi tarafından 1995 yılının Eylül ayında Çin Okyanus Deniz Taşımacılığı Şirketi aracılığı ile "kullanılmış kağıt" olarak ithal edildiğini belirtti.

Büyüyen Yapısal Işsizlik

Kuzey ülkelerindeki teknolojik değişimin kurbanları, yine çalışanlar oldu. Kuzey'de işsizlerin sayısı hızla tırmanıyor.Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı'nın(OECD) hesaplamalarına göre ABD ve Kanada, Japonya, Avrupa ülkeleri gibi Kuzey'in sanayileşmiş ülkelerde işsizlerin sayısı, 1970'lerin başlarından bu yana geçen sürede üçe katlandı. OECD'ye göre, Kuzey'in sanayileşmiş ülkelerinde, 1970'lerin ilk yıllarında 11 milyonun biraz üzerinde seyreden işsizlerin sayısı, şimdilerde 35 milyonu aşmış durumda.

Dünya Bankası'nın verilerine göre, ABD'de sadece orta öğrenimli erkek işçilerin reel ücretleri 1970-1987 döneminde ortalama yüzde 20 oranında azaldı. 1995 yılı Aralık ayında, ABD'de Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması'nın (NAFTA) olumsuz etkileri sonucu işlerini kaybeden çalışanlardan, devlet yardımı almaya gereksinim duyan işçilerin sayısı 52 bin kişi daha arttı. 1995 yılı sonunda, ABD'nin imzaladığı diğer serbest ticaret anlaşmalarının olumsuz etkileri sonucu işsiz kalan 87 bin kişi de, Federal Devlet yardımı alacak duruma düştü.

Küreselleşme sürecinde, ABD, Japonya ve AB ülkeleri başta olmak üzere, Kuzey'in sanayileşmiş ülkelerden dünyanın Güney'ine yönelen sermaye akışı, Kuzey ve Güney emekçilerini sefalete mahkûm ediyor. Küreselleşme kaosu ile Kuzey'de rekabet şiddetlenince, Kuzey'in ÇUŞ yatırımları "üçüncü dünya"ya kayıyor. ABD'den Asya-Pasifik ülkeleri başta olmak üzere yoğun sermaye akışı nedeniyle, Kuzey ülkelerinde yüzbinlerce kişi işsiz kaldı. Kuzey'in oligarkları ucuz işgücü olmak üzere, üretim maliyetlerinin düşük olduğu, dünyanın Güney'ine kayıyor. Örneğin Malezya'nın Penang Adası Lepa serbest ticaret bölgesindeki fabrikalarda, birim başına üretim maliyet, ABD'den beş misli daha ucuz. Bu tesislerde çalışanların çoğunluğu Malezya ve Endonezyalı kadınlar oluşturuyor. İşçiler, fazla mesailer dahil ayda 280 dolar kazanıyor.

Dünyadaki Işsizlik Oranı

Ülkeler	1975	1980	1985	1990	1994
ABD	8.3	7.0	7.1	5.4	6.0
Almanya	3.6	2.9	7.1	4.8	6.9
Fransa	4.0	6.2	10.2	8.9	12.5
Ingiltere	4.3	6.4	11.2	6.9	9.6
Japonya	1.9	2.0	2.6	2.1	2.9
Belçika	5.0	8.8	11.3	7.2	9.7
Isveç	1.6	2.0	2.8	1.5	8.0
Ispanya	3.6	11.1	21.1	15.9	23.9

Dünyanın en güçlü ekonomilerinden olduğu iddia edilen Almanya ve Japonya'da işsizlik oranı, İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana en yüksek düzeyine ulaşmış durumda. Avrupa Birliği4ne üye ülkelerde ortalama işsizlik oranı yüzde 11.9'u aştı bile... İngiltere'de ise işsizlik yüzde 7.9 ABD ise yüzde 5.5'lerde seyrediyor.

Büyüyen Açlık Ve Besin Krizi

Dünya tarımı zorlu bir dönem geçiriyor. Gıda ürünlerine artan talep küresel arzı geçerken, dünyanın birçok bölgesinde hasadın çok zayıf olması ve ülkelerin tarım politikalarındaki değişiklik, tahıl stoklarının son birkaç on yılın en düşük seviyesine ulaşmasına neden oldu. Örneğin ABD'de buğday ve diğer tahılların stok miktarı 48 gün ile son 35 yılın en düşük seviyesinde. Kimi ekonomistler, tahıl fiyatlarının 1996 başından bu yana yüzde 100'e yakın artış gösterdiğini ve ABD'de bazı hayvan yetiştiricilerinin yem fiyatları çok artması nedeniyle hayvanlarını kestiğini hatırlatarak, küresel bir enflasyonist dönemin geri gelebileceğini iddia ediyorlar. Ayrıca, artan gıda fiyatlarının tüketici ülkelerden üretici ülkelere

doğru bir refah akışını da beraberinde getirmesi bekleniyor.

"The Economist" dergisi, 1992 yılında yayımladığı dünya ekonomisi ekinde, "1980'ler küreselleşme yıllarıydı. 1990'lar dünya ekonomisinin, bu küreselleşmenin gündeme getirdiği sorunlarla boğuştuğu yıllar olacak" diyordu. Gerçekten de 1900'ların ilk yarısında dünya, birbiri ardına gelen mali krizlerle sarsıldı. 'Business Week' yayımladığı bir araştırmaya göre, dünya gelecek 10 yılda ciddi bir gıda krizi ile karşı karşıya kalacak.

Dünya tahıl stokları, geçen yıllarda yavaş yavaş geriliyordu. Son gerileme ile kriz boyutuna ulaştı. 1993 yılı boyunca küresel tahıl stokları ortalama 75 günlük tüketime eşitken, 1996'da, son 35 yılın en düşük düzeyine indi. (Business Week, 20 Mayıs 1996) Buna paralel olarak tahıl fiyatları da hızla artmaya başladı. Ana besin maddeleri, mısır ve soya fasulyesi fiyatları da son 4-7 yılın en yüksek düzeyine çıktılar. Şikago tarım borsasına Jacobs Morowitz'e göre, bu fiyat artışları ilk anda zannedildiği gibi kötü hava şartlarından kaynaklanmıyor. Arkalarında güçlü bir uluslararası talep var. 1990'dan sonra, Rusya'nın tahıl üretiminin yüzde 20 gerilemiş olması da bir diğer etkeni oluşturuyor.

Halen mayalanmakta olan gıda krizinin ortaya çıkmasında, 1980'li yıllardaki gelişmelerin, yani IMF "Yapısal Uyum Programları'nın (YUP) büyük rolü var. YUP küresel felaketlere zemin hazırlarken, reçeteleri Güney'de uygulayan ülkelerin mali durumları daha da kötüleşti. Örneğin, IMF, Güney ülkelerinden, Batı bankalarına, 1984-1990 arasında 715 milyar dolar transfer edilmesini sağlarken Güney'in yoksul ülkelerinin borçları 1980-1994 arasında yüzde 400 arttı. YUP'u uygulayan ülkelerin toplam borcu 1980'de 685 milyar dolardan, 1993'te 1 trilyon 770 milyar dolara yükseldi. Bu arada IMF, dış ticaret dengesi bir türlü düzelmeyen bu ülkeleri sık sık devalüasyona zorladığı için, tahıl ithal etmek zorunda kalan azgelişmiş ülkeler de yoksulların ana gıdası olan ekmeğin fiyatını sık sık arttırmak zorunda kaldılar. Sonuçta, sık sık rastlanan ekmek ayaklanmaları devreye girdi. (D.Seddon, Economic Crisis in North Afrika, UEA Paper, No: 186) Toplumsal istikrar bozulurken, dünyada 800 milyon insan da açlığın pençesine düştü. (IDS, Food Security Unit Annual Report, 1984-1995)

Peki, 70 ülkede 566 YUP uygulamasından sonra IMF uzmanları, bu durumu nasıl değerlendiriyorlar? IMF'ye göre YUP'u uygulayan ülkelerde büyüme hızı, uygulamayanlara göre düşmüştür. MİT'ten Pro:Dornbusch Ise daha açık sözlü: "Bu ülkeler, uyum programları uygulayarak büyük bir çaba ile koşmaya çalışırken bir deliğe düştüler." (Le Monde Diplomatique, Nisan-1995) Dünya Bankası uzmanları ise, "Bu programlarda insan maliyetinin ne kadar yüksek olacağını düşünemedik" diyorlar.

Dünyanın En Yoksulları

Ülke	Kişi Başına Milli Gelir (ABD Dolar-1994)
Mozambik	80
Malawi	140
Burundi	150
Sierra Leone	150
Etiyopya	170
Çad	170
Vietnam	190
Uganda	200
Nepal	200
Haiti	220
Nijer	230
Bangladeş	230
Gine Bisau	240
Mali	250
Kenya	260

Şimdi "yeni bir besin krizinin" eşiğinde, dünya yeni bir "ikinci barbarlık dönemi"nin acılarını yaşıyor!

Silah Ticareti Ve Savaş Kışkırtıcılığı

Açlık içinde debelenen dünyada her yıl 30 milyar dolar düzeyinde silah ticareti gerçekleşiyor. Dünya silah ihracatının 20 milyar dolara denk düşen üçte ikilik bölümü, ABD ve Rusya kaynaklı, ABD yılda 12.4 milyar dolar, Rusya ise 7.6 milyar dolarlık silah satıyor. Silahda 2.1 milyar dolarlık yıllık ithalat ile başı çeken Hindistan'ı, 1.7 milyar dolar ile Japonya, 1.6 milyar dolar ile Suudi Arabistan, 1.S milyar dolar ile de Türkiye izliyor. ortadoğu, silah ticaret hacminin neredeyse dörtte birine alıcı oluyor. Karşılıklı anlaşmalar ve mal mübadelesi şeklinde gelişen silah alımı dışında, 1989-1993 arasındaki 5 yıllık dönemde, bazı ülkelerin gerçekleştirdiği silah ithalatı harcamaları ise şöyle:

1989 - 1993 Döneminde Silah İthalatı

Ülkeler	(Milyon Dolar)
Hindistan	10.478
Japonya	8.256
S.Arabistan	8.039
Türkiye	7.729
Yunanistan	6.257
Mısır	4.614
İsrail	3.132
İran	2.582
Birleşik Arap Emirliği	2.492

Kuveyt	2.308
Irak	1.945
Suriye	1.145
Bulgaristan	1.121
Bahreyn	616

Nereye Gidiyoruz?

"Zamanı gelmiş bir fıkrin önünde hiçbir güç duramaz" der Victor Hugo...Artık "YDD"ye başkaldırı zamanıdır... Çünkü "Walt-Whitman" merkezinin Başkanı Benjamin Barber'e göre, "küreselleşme ile sistem yurttaşlık değerlerinin içi boşalırken, tüketici yaratan sıradan bir aygıta dönüştü. Yani "YDD" ile "önü ardı kesilmeyen iç savaşlar ve kardeş kavgalarının pençesinde bir dünya çıkar karşımıza. Uluslar içten patlıyor. Birleşme süreci ile kaos eğiliminin birlikte var olması nasıl izah edilebilir? (...) Tüketici kapitalizm, tıpkı etnik ya da dinsel köktendincilik gibi egemen ulus devlete karşı savaşıyor. Biri pazarını büyütmek için sınırları delip geçerken, öbürü otonom topraklara sahip olmak istiyor." (Le Nouvel Observateur, 10 Nisan 1996)

"YDD"nin sunduğu karmaşalar demeti küresel düzensizliği, eşitsizlik uçurumunun derinleşmesini, toplumsal dıştalanmanın yaygınlaşmasını, iş-değer kavramlarındaki bunalımı, kitlesel işsizliği, milliyetçilik ve köktendinciliğin ayaklanmasını, kimlik arayışlarını, Güney'in açlığını gövdelendirdi... Düşkırıklığı ve belirsizlik, "YDD"nin geleceksizleştirmesinde somutlanırken, insanlığın önüne sürülen "pazar paradigma"sı, "her derdin devası" olarak sunuluyor. Ancak söz konusu gidişatta, (ekonomist MichelBeaud'un ifadesiyle) "para herşeyin üstündedir. Dünyanın güç durumda olan insanlarının yardımına koşmak yerine, tüm kaynak ve zekâlar paranın sağlığı için seferber edilmektedir. Para, toplumsal geleneklerin aksine, ölçü, rehber ve en yüksek değer sayılmakta, büyülemekte ve kör etmekte." (Le Monde, 6 Eylül 1994) Yani saldırganlık ve karmaşayı körükleyen paranın padişahlığında, kapitalist talan en güçlü parametre haline gelmekte.

"YDD" vahşeti ile dünya nüfusunun en zengin beşte biri, en yoksul beşte birinin yüzde 0.5'ine karşın, tüm kaynakların yüzde 80'ine el koymaktadır. BM'nin açıklamalarına göre, gezegenimizde 800 milyon kişi eksik beslenmektedir. Kısa vadeli kârın büyüsüne kapılmış spekülatif yönelimler yükselirken, uzun süre pazara övgü düzenler bugün, zenginliği salt kişi başına düşen GSMH ile izah edememektedir... Avrupa ekonomileri ciddi bir durgunluğa doğru ilerliyor... 95'ten 96'ya uzanan eğilim, 1997'yi de etkisi altına alacak...

"YDD"nin "tüm iktidar küresel pazara" sloganıyla taçlanan küresel işlerliği ile toplum dışına itilen sahipsizlerin konumu, toplumsal dokuları yıpratıp, sarsarken, siyasal açıdan da "YDD" düzenlemelerini imha edecek patlatıcıyı da biriktirmekte. Tam bu noktada sıyrılıp gelen şeyler vardır. 1970'li yıllar sonrasıda, ilk defa büyük bir toplantıda bir araya gelen Avrupa Birliği ülkelerindeki 15 komünist partinin temsilcileri, Mayıs ayında Paris'te buluştu. Fransa Komünist Partisi Başkanı Robert Hue'nün davetlisi olarak Paris'te toplanan Avrupa komünistlerinin toplantıda, Mastricht sonrası Avrupa'nın sorunlarını ve neo-liberal saldırıyı tartıştılar. Komünist Parti temsilcileri, AB'nin liberal ekonomik modeline karşı çıkarken, "Sosyal Avrupa" kavramından uzaklaşıldığının altını çizdiler. 4000 Avrupalı komünistin katıldığı toplantıda, Avrupa'daki liberal ekonomik uygulamalardan ötürü 20 milyon insanın işsiz kaldığı belirtilirken, Avrupa'da emeğe saldırının tırmandığına dikkat çekildi.

Öte yandan Yunanistan Komünist Partisi (KKE), 22 Mayıs 1996 tarihinde Atina'da toplanan 15'inci Kongresi'nde konuşan KKE Genel Sekreteri Aleka Papariga, emperyalizme ve tekelciliğe karşı cephe oluşturulması çağrısında bulundu. Kongre çalışmalarının ana konusunu oluşturan cephenin temelini, Yunan işçileri, çiftçileri, şehirlerde yaşayan ortadireğin ve demokratik haklar için mücadele eden tüm grupların oluşturacağını belirten Papariga, Yunanistan Komünist Partisi'nin faaliyetlerini bu doğrultuda yürüteceğini açıkladı.

Özetle sermayenin uluslararası planda yeniden yapılanma sürecinde kazandığı özellikler, uluslararası sınıf mücadelesinin yeni bir tarihsel döneminin genel koşullarını oluşturuyor. "YDD"ye başkaldıran güçlerin tarihsel eylemi, dünya çapında artık-değer oranının düşürülmesini ve mali sermayenin küresel egemenliğini olanaksız hale getirebilecek bir politik gücü ortaya çıkarabilecek mi? "YDD" ile dünya kapitalizmi, tarihindeki en şiddetli çelikileri üretirken, sosyalist devrime geçmişteki sınırlılıklarını aşacak olan toplumsal ve enternasyonal bir zemin hazırlamaktadır.

Dünya tarihini durdurma, geri çevirme hayâli boşunadır. "YDD"nin neo-liberal saldırganlığı ile insanlığa karşı savaşı, gezegenimizde zafere ulaşamayacaktır. Bolivya'da Paraguay'da yoksulluğa, adaletsizliğe karşı direnen işçiler... Brezilya'da neo-liberal eğitim anlayışını protesto eden öğrenciler... Şili'de ticari bloklaşmaya karşı yolları kapayan çiftçiler. Costa Rica'da yeni çöplüklerin inşaasına karşı koyan çevreciler... "YDD"ye başkaldıran Fransız proleterleri ve Alman kardeşleri... Zapatistalar ve Botan'da dövüşenler... Gelecekteki yangını çıkartacak olan kıvılcımlardır... "YDD" efendilerinin "istikrar paketleri"ne veya "anti-kriz programları"na karşı sokaklara dökülen Alman işçileri ya da Fransa'da sosyal haklarına yönelen neo-liberal saldırıyı püskürtenler... Norveç'te taşeronlaşmaya karşı 72 yıl sonra veya Bulgaristan'da kamu kesimindeki tasfiyelere karşı greve çıkan işçiler "YDD"nin kaçınamayacağı sonun sinyalleridir.

Onur "Vekâletname"lerim...

İsmet Kemal KARADAYI

12 Eylül'ün gerici buyrukları ile Kadıköy Savcılığından Konya'lara bilmem kaçıncı "sürgün" olarak gönderildiğimde dönem 1981'lerin kışıydı. Öykü uzun ama önemli değil. Bu olay bana, 1982-1994 arası savunmanlık görevini getirmişti... O oniki yıl içinde en çok anımsadığım yerler, dost bildiğim kimi düşünür, sanatçı, yazar kişilerin "vekil"i olarak onları Yargı'da temsil etmelerim, savunmalarım olmuştur. Kar, kış, sıcak, soğuk, aranma, tartaklanma; beklemeler, bekletmemeler... O dostlardan kimileri, "neden para almıyorsun" dediklerinde yanıtım, "ee, sende ben kendimi savunuyorum, daha ne olsun" oluyordu. Hele hele Sıkıyönetim Mahkemeleri de mahkemeydi ha!..

Savunma ile, savunmanlığımla ilgili anıların, değinilerin bir bölümü, Çağımız ve Özgürlüklerimiz-Hukukun Gerçekleri (Gerçek Sanat Yayınları 1988) ile Adalet Diye Diye-Bir Savcının Anıları (Yön Yayınları 1993) adlı kitaplarımda var... Ben burada, bana güvenlerini esirgemeyen "dost bildik"leri (ki, dalgın davrandım; Aziz Nesin'i, daha başkalarını da savunmak isterdim...) az az "portre"lemeye çalışacağım.

Orhan Adli APAYDIN

Utanmazlık 12 Eylül'lerinin o utanç verici "Barış Davası"nda "sanık savunmanı" olma onurunu bana 1982'de Orhan Apaydın vermiş ve kazandırmıştı. Kardeş Burhan Apaydın'la yanyana... Onu ilk görüşmede askeri cezaevinin küçük bir koğuşunda bulmuştum. Henüz sayrılaşmamıştı, dipdiriydi. Daha sonraki Metris'te revirde imiş, görüştürülmemiştim. Duruşmalarda en önde oturuyordu. Gerçi Burhan bey gösterileri, bana konuşma fırsatını verdirmemişti ama, dilekçelerimle, uzun bir yazılı savunma ile görevimi yapmaya çalışmıştım... Dava öncesi, evinden yaptığı "ödül" muştusunu, dostluk coşkusunu unutmam...

Fazıl Hüsnü DAĞLARCA

Çok önceleri tanışıyorduk Fazıl Hüsnü Dağlarca ile. Yıl 1982... Bir gün Halitağa caddesi Ekşioğlu İşhanı'ndaki oğlum Haldun Necat Karadayı ile çalıştığımız büroya gelmişti. Ev sahibi ile, ev boşaltım davası yüzünden çatışması varmış. Ceza bölümüne ben, hukuk ve icra bölümüne oğlum baktığı için, iyice bir ilgilenmiş ve işi Haldun Karadayı'ya vermiştik. Ön sarf olarak da beş bin TL... Kısa bir süre sonra Dağlarca yine çıkagelmişti. Gerçi evsahibinin kafasını koltuğunun altına alıp keserle yaraladığını gazetelerden öğrenmiştik ama geliş o değildi. Uzunca iyi bir söyleşi oturumundan sonra, "işimi ben gördüm" demiş, geri istediği beşbin lirasıyla birilikte yüce şairimiz saygı içinde uğurlanmıştı... "Vekaletname" işlevi daha sonraki yıllarda birkaç küçük iş için gösterilip gösterilip geri çekilmiştir...

Arif İbrahim DAMAR

Yıl 1983... "Vietnam" şiirini bu kez de Adapazarı gazetesinde yayılamışlar. Damar hakkında dava açılmış. Cemal Süreyya'nın tanıştırdığı şair arkadaşımız bana gelmişti, yakınlıklarımız, rakılı çevreli oturumlarımız vardı. Davayı hemen üstlenmiştim... Önce Adapazarı, sonra Gölcük Askeri Mahkemesi yolculuk ve çalışmaları... Sonunda "beraat"ı almıştım. O gün İzmit'de Ruşen Hakkı ve Mert arkadaşla tanıştırmış, birlikte, kendimi savunurcasına koşuşturduğum bu olayı suyu bol rakılara boğmuştuk. Yapılanın altında kalmamak için bana küçük gelmiş "şort"lar armağan eden İbrahim Damar, Bozcaada Koreli'sinin karşısına yanlışlıkla aldığı ve benim hemşerilerimin zorladığı bir davadan dolayı "masum ve haklı" olduğumuz halde dedikodulu sorunlar çıkarmış, şurada burada olmadık anlatılarda bulunmuş, dostluğumuzu hırçın elleriyle sona erdirmiş, rastlantıyla bir araya geldiğimiz birkaç İstanbul dışı sanat etkinliklerinde ikimiz için şaşırtıcı bunalımlar yaratmıştır...

Hasan KIYAFET

Suç: Amerikan askerine hakaret!... Sonuç: "Amerikan askerine küfretmek suç teşkil etmez"

gerekçesiyle Bakırköy Ağır Ceza Mahkemesinden "beraat"!... Eski dost Kıyafet'i, hakkında dava açılıp yargılanmak üzereyken yakalamıştım. Yıl 1987 idi, dava öyle çok sürmemişti. Savcı ve Yargıçlar "adalet mensupları arasındaki iyiler"den idiler. Özellikle Başkan. Hasan Kıyafet'in kusuru var mı bilmem. Dava ve savunma ile ilgili olarak yayınlanan 1964 kitabında, savunmanlığımın tadını ve onurunu kazandırdıkları arasında saydığım o çok önemli "yazılı savunma"m yok. "Ya nazara, ya dalgınlara gelmiştir" diyor...

Talat Sait HALMAN

Adlarımızı biliyor, imzalarımızla tanışıyorduk. Kızkardeş'in Kurbağalıdere'de (Kadıköy) bir arsası varmış. Müteahhit oyunları, anlaşmazlıklar, şu bu... Vekaletname işe yaramış, umulanın üstünde satış ve para kazandırılmıştı... Ben, oğlumla birlikte para kazanamamıştım. Para almadığım "düşün ve sanat suçları"ndan sayılmamış bu iş için daha sonra aranmamıştım ki...

Osman Necati TOSUNER

Hırsız yakalamış, tutuklu. Davaya girmiştik ama mal yok... Eşinin epey tutarlı takıları vb... Bu sevgili dost, başlarına gelen "olay"dan sonra acaba kaç öykü çıkarmıştır diye düşünürken, bir de baktım boşanmış... Bana gelememişlerdi...

Vahap OKAY

"Vassıossun"lu bir dava. Varsın yazsın ama bu kez bir "dişli" savunmana rastlamış, o da dostumuz hakkında yüklüce "manevi tazminat" davası açmış... Yargıç iyiydi, kafadenkti, ucuz kurtulmuştuk... Seksenindeki genç Okay, "ahbap"lığın altında kalmamıştır...

Cemal SÜREYYA

Otuz kilo küçüklüğünü bildiğim, yüzotuz kilo iken kandırıldığı ya da inandırıldığı "sağcı"lar tarafından öldürüldüğüne inandığım oğul Memo Emrah Seber davası... Tabanca yakalatmış. Cemal'ın rengi kaçık, yazıhanemde... "Şimdi ne olacak" diyor. Yanıtım, "ne demek ne olacak diye, amcası onu savunacak" Gözleri yaşarıyor, ve Sek dergisinde İlhami Bekir Tez ile yanyana iki şiir. Biri yedi yaşında Memo Emrah'ın, öteki yetmiş yaşında İlhami Bekir'in... Birincisi "tabanca"lı şiir, ikincisi "barış"lı şiir. O sayfayı mahkemeye şiirsiz vermiştim. Ünlü bir şairin şiir yazan bu genç çocuğu "tabanca" bulundurmakta kötü niyetli değildi, yanılgılı bir heves dışında herhangi bir amacı olamazdı... Dört haftalık bir tutukluluktan sonra, babasına karşı bile yanlışlıklarını sürdüren "yeğen"im salıverilmiş, cezası da ertelenmişti... Öldürülüşünden sonraki "tazminat" davasına, Zühal Tekkanat istediği için bakmış, "davalı"yı "mahkum" ettirmiştim ama "kaçak"tan "tahsilat" bir türlü yapılamamıştı... Acıdır bende, hemşerim Cemal ile Memo, "acıben"lidir Elif...

Abdullah ESEN (Esenyel)

Anlaşmalı evlilik kadar, anlaşmalı boşanma da iyidir, doğrudur, güzeldir demiş, onları da "bir celsede" boşattırmıştım. Esenyel'in "mizah"tan başka "oyun" yazarı olduğunu da biliyordum...

Ali TÜMER - Cumhur AKSEL

Ahmet Karayiğit, Mehmet Yavuz ve İbrahim Aydın'la birlikte İstanbul 2 Nolu Askeri Mahkeme sanıkları. Yıl 1986. Ünlü 141-142 sanıkları... Tümer Savunman, Aksel Eczacı... Eylem, Ali Ergin Güran'ın Katkı dergisinden geliyor... Bıçak sırtından güç kurtulunmuş, sonuçta "beraat" alınmıştı... Onların bilgileri, zekaları, aydınlıkları, dostlukları beni hep gururlandırmıştır. Ne iyi etmiş de onların savunmanı olmuşum...

Egemen BERKÖZ

Bir trafik suçu işlemiş, öyle tanışmıştık. Üsküdar'da öyle bir Yargıç'da ki, o tür suçlarda onun "erteleme"si yok... Berköz dostun "müdür"lüğü sakıncada... Oh be! "Erteleme"yi aldığımızda...

Dursun AKÇAM

Çok öncelerden tanıştığımız Akçam da 12 Eylül "mağdur"u yok "maznun"larından ve kurtuluşu "yurt dışı"nda bulanlardan... Eh artık Almanya'lardan dönebilirdi, "Taş Çorbası" yazarı dostumuz TYS yönetimindeyken bulmuştu adresimi. Yazımış, anlaşmıştık. Kars Ankara İstanbul çizgisinde "Ağır Ceza"lı ve "yasak"lı üç dosyası var... Yazışmalar uğraklar... Dursun arkadaş ülkede "serbest ve rahat" durmuştu ama, o çalışmalar ve alınan iyi sonuçtan sonra ne uğramış, ne yazmış, ne de Cumhuriyet gazetesindeki teşekkür yazısında adımı anmıştı... Ne yapalım, "dostlar beni hatırlasın"

Osman ŞAHİN

Sporculuğuna yakışır gibi koşmuştu. "Bacanak Bekir Yıldız'ın başına gelen benim de başıma geldi" diyordu... Evlilikleri, artık kurtulma sınırından uzaklaşmış, hatta oldukça sakıncalı durumlar içine girmişti. Kurtuluş, evlenirken yapıldığı gibi boşanırken de uslu uslu ve anlaşarak "evet" demekti. Olmadı, zorlanmıştık. "Evler, eşyalar, çocuklar, tazmin" diyordu eşi. Neyse, iki yan da çok şey yitirmemişlerdi, "boşanma kararı"nı al-

dığımızda... Bana Şahin dostumdan "Torosların balı" bir türlü ulaşamamıştı ama çabasıyla "Adalet Diye Diye" adlı kitabım gün ışığına kavuşmuştu. Kendisine bol bol teşekkür edilmiştir...

Gülten ŞEŞEN - Nilüfer ALCAN

"Zabıta eksiktir, maksatlıdır, yönlendiricidir, yönetimin istekleri doğrultusunda işine gelen, davaya dayanak hazırlayan sözüm ona saptayış tuzakları hazırlamıştır; derneğin amaç maddesindeki deyim duyum ve anlamları yeterince, hatta hiç, kavramamıştır... İddia makamındaki uğraşdaşımız da ne yazık, o hep kapatıcı amaç ve tuzaklara geçerlilik tanımış, zabıta fezlekelerini aşamamış; savunma çalışmalarını, gerekçelerini gözardı ederek ya da onları hakça, tüzel tartışmalar, değerlendirmeler içine almayarak hazır iddianame'yi yinelemiştir; iddiası, suçlaması haksızdır, yanlıştır, çağdaş doğruların ve müvekkillerimin yurttaşlık, insanlık hak ve görevlerinin dışına hizmetlidir..." 10.4.1991 günlü, İstanbul 2 No.lu Devlet Güvenlik Mahkemesine verdiğim,TAYAD yöneticileri müvekkillerim Gülten Şeşen, Nilüfer Alcan, Sultan Çelik ve Zeynep Güngörmez ile ilgili "yazılı savunma"mdan aldım yukardaki tümceleri... O davada "beraat"a varılmış, TAYAD henüz kapatılmamıştı ama durmadan "dava" üretiliyordu. TAYAD dostlarıyla ÖZGÜR-DER kurucusu oluşum bir yıl sonradır...

Savunmanlığını severek yaptığım düşün sanat dostları arasında Behzat Ay, Sema Ündeğer, Süheyla Taşçıer, Afet Ilgaz, Aşık İhsani, İftade Kimi, Muammer Hacıoğlu, Zeynep Aliye, Bedrettin Aykın, Kemal Bayram Çukurkavaklı, Zühal Tekkanat, Muazzez Menemencioğlu da var... Ne ki ya "vekaletname"ler ve istekler yürürlüğe konmamış, ya izlemeden vazgeçilmiş ve "danışma-yazma" yardımlaşması alanlarında bırakılmıştır... Şuncasına değineyim: Behzat dostumun eşi Nermin arkadaş 1955'lerden bu yana eşimin arkadaşı "yenge"miz. Karşıma alamamıştım... Hacıoğlu'nun karşısında haklı olarak Alaaddin Bahçekapılı varmış, bunu geç öğrenmiş ve çok çok sıkılmıştım... Aşık İhsani anıları bende de çoktur. O da, ilçelerde düzenlediğim "halk ozanları" günlerinin Sarıcakız'ıyla anlaşamıyordu... "Arınmalar"ımı direnip yayınayan sevgili Çukurkavaklı dostuma sadece bir senet tahsilinde yardımım dokunmuştu; beni neşeli, rakılı ziyafetlere boğmuştu... Afet arkadaşım aynı zamanda sırdaşımdı. Ne var, ona tanıklık yapmamış, dava uğraşlarında ancak yol gösterebilmiştim. Taşçıer, onca Sisi'lerine, güzellemelerine karşın savunman arkadaşımla birlikte bizi atlatmasını bilmişti... Ündeğer'i uzaklaştıran yön, "ahz ü kabz" korkusu ve gereksizliğiydi... Zühal dost, her zaman anlayışlı, onurlu bir "müvekkil" ve Cemal'den gelen bir kardeşlik sığınıcısı olmuştur...

HOŞ GELDİN

Öyle korktum ki
gelmeyeceksin diye
açıldı kapım, rahatladım...
tam korkularıma yenilecekken, sen.
Hoş geldin, nasılsın.
Neden hiç bir ses duyamadım gelişinden.
Neden gülümsüyorsun...
hani sesli kahkahaların...
hani beni kıskandıran sesinin
dur, biraz yavaş, dediğim zamanları.
İlk kez bu gün
sesin senden küçük...
senden güçsüz.
Oysa sen her zaman
çok daha korkusuz...
çok daha sesli gelirdin.
Düşlerimi altüst ettin
neden.

Ayhan ERGÜN

Kaplan Kemal'in Maceraları

Kaan ARSLANOĞLU

Giriş

İnsancıl'da yayımlanan Kemal Kaplan imzalı bir yazıda Emek Partisi'nin Kültür politikası eleştirilmişti. Evrensel Kültür'ün Temmuz 1996 sayısında yazıya cevap verilmiş. Kemal Kaplan isminin takma isim olduğu önemi vurgulanarak... Bu kısacık yanıt yazısında tam altı kez, Kemal Kaplan'ın takma isim olduğu deşifre edilmiş. Anlayacağız Evrensel'ciler takma isme fena takmışlar ve bilebildiğim kadarıyla geleneksel tutumlarının aksine bunu ihbar etme gereksinimi duymuşlar.

Araştırdım. Kemal Kaplan diye bir yazar gerçekten varmış. Gerçek soyadını söyleyemeyeceğim; Kaplan Kemal adıyla bilinirmiş. Ona yapılan haksızlığı kınıyorum. Adını sakladığına göre bunun muhakkak kişisel, ruhsal, ilkesel ya da hukuksal bir nedeni vardır. Buna benzer nedenlerle pek çok yazar ismini gizlemiştir. Esas isimleri açıklamaya çalışmak ise, en azından kabalık olarak nitelendirilmiştir şimdiye dek.

Yine de Kaplan Kemal şanslı. Adının takma olduğu anlaşılınca Evrensel çevresi eleştirisini yanıtlama gereği duymuş. Oysa ben bu çevreyi kendi imzamla, en az üç kez açık açık, isim vererek eleştirmiştim; hiçbirine yanıt gelmemişti. Demek Evrensel çevresini eleştirip yanıt almak isteyenler, takma olduğu çabuk belli olacak isimler kullanmalı. Örneğin, Mahmut Sığır ya da Hasan Sıçan gibi. Bu ikincisini özellikle öneririm. Evrenselciler takma olduğunu hemen anlarlar ve bakın derler, arkasındaki kişilik ne denli sinsi ve utangaç...

Kaplan Kemal'in yazısını ve ona yanıtı dikkatle okudum. Birinci yazı felsefi temellere oturtulmuş, üzerinde çok düşünüldüğü belli bir yazı. Sosyalist ahlak sorunu, bunun Stalincilik ve bürokratik sosyalizm geleneğiyle ilişkisi konusu yabana atılamayacak çok temel konular. Doğrudan doğruya toplumculuğun temeli ve başarı şansıyla ilgili konular. Yanıt yazısında, bu konu içinde olmak üzere birçok ayağı yere basan saptamaya değinilmemiş bile. Yanıt yazısı birkaç beylik sıfatlandırmayla konuyu kapamanın telaşını gösteriyor. Kemal Kaplan'ın yazısı dedikoducuymuş, seviyesizmiş... Bu arkadaşların kullandıkları sözcüklerin anlamlarını bildiklerinden kuşkuluyum. Doğrudan doğruya somut olgulara dayanmak ve basit gibi görünen hataların felsefi köklerini incelemek hangi mantıkla dedikoduculuk ya da seviyesizlik olarak yorumlanır? Kaplan, Evrensel'in kültürcülerine kara çalıyormuş. Sosyalist bir yazarın Yapı Kredi'de kitabı basılıyorsa, bu burjuvazinin sorunuymuş. Kaplan, o kitapların içeriğini eleştirebilmeliymiş. Az sonra yine söz edeceğim; burada hemen içerik konusuna değineyim. Ben geleneksel solculuğu, sosyalizmi, o alışılageldik biçimleriyle savunmanın sola hiçbir yararı olmadığına, bu tür söylemlerin solu giderek küçülttüğüne inanıyorum. Zavallı Kaplan da zaten dönüp dolaşıp bunu anlatmaya çalışmış, ancak başarılı olamamış. Yanıtlayanlar hâlâ içeriği eleştir, içeriği, diyor. O içeriği kof görüyor Kaplan, eleştirmeye bile değmez görüyor bir yanıyla; asıl sorunları madde madde sıralıyor; daha ne desin. Biçim diye küçümsenen ise içeriğin başka bir yanı. Kaplan bir yana, benim sorunum Yapı-Kredi Yayınlarıyla değil. Medyada tekele karşı olmak, yayıncılıkta tekele karşı olmak, düşüncede despotizme, mali gücün zayıfı ezmesine, tüm kapitalist çıkar ilişkilerine, çıkara dayanan insan ilişkilerine temelden karşı olmak ve bunun mücadelesini vermek sorunu. Son kertede basit olan bu ilke sorunu karmaşıklaştırılıp kaçış yolları aranıyor. Ben emekten yanayım ama, kitabımı yayın tekelinde bastırıyorum, bundan ne çıkar demek, o yayın tekellerine karşı duran bazı güçler olmasa bir ölçüde masum, bir çıkış yolu sayılabilir. Ancak o yayın tekeli gücüyle sağı solu ezmeye başlamışsa, ona karşı direniş başlamışsa, burada bir ilke sorunu gündeme gelir. Şunu da söyleyeyim, bu konuda on ciltlik bir kitap yazsam ve sorunu tüm temelleriyle anlatsam, yine pek çoğunu ikna edemem. Çünkü insanlar önce davranırlar, sonra o davranışlarını bir şekilde haklılaştırırlar. Davranışlarda da genellikle çıkarlar belirleyicidir. Ben on ciltlik kitap yazsam, karşı taraf iki kelimeyle cevap verir; bunlar dedikodu... Medya ve yayıncılık tekeli okuyucu ve yazarlar açısından küçük çıkarlar, çıkar ilişkileri ağı, cahillik ve aptallık üzerinden iş görüyor. Buralarda birçok 'toplumcu, özgürlükçü' yazar, sanatçı görev alıyor; düşünce özgürlüğünü, toplumsal gelişimi savunuyor; da ne oluyor. Sonuç ne oluyor? Aptallık ve cahillik güçlenmeye devam ediyor. Yapı Kredi'yi,

İletişim'i, Yeni Yüzyıl'ı, Milliyet'i vb. büyük sermayenin bu alandaki yatırımını ittifak gücü olarak gören solcularımız, ülkede aydınlanmayı ilerletmeye başlasalar tüm tükürdüklerimi yalayacağım. Ülkede aydınlanma konusunda bir ufacık adım atsalar hepsinden özür dileyeceğim. Yazık ki böyle bir olasılık bulunmuyor. Şu zor şartlarda bakın kitaplar çıkıyor, bakın ne güzel makaleler yayımlanıyor, denecek. Bunlar beni pek az ilgilendiriyor. Çünkü çoğu göz boyama. Ülkede ışık azalıyor, mücadele etmenin, yazmanın, çizmenin, okumanın onurunu paylaşmak için yarışanlar, biraz de gerilemenin, erimenin onursuzluğunu paylaşsınlar.

Solda herkes başkasından farklı görünmek için bir söylem geliştirmiş. Evrenselcilerin özel söylemi de işçi sınıfını temel almak, işçi sınıfını temsil etmek... Daha önce de söyledim, gazeteleri yedi sekiz bin satan bir grubun işçi sınıfını temsil ettiği nasıl söylenebilir? Söylenebilir. İdeolojik anlamda işçi sınıfı temsil edilebilir; bu anlayışı kötüye kullanmamak koşuluyla... geçici kısa dönemler için. Demek ki burada asıl sorun niyet değil ideolojidir. O halde ideolojik bir eleştiri getiren Kaplan'a, işçi sınıfının partisi seni muhatap kabul etmez demek çocukça bir kaçıştır.

Politikadan anlamıyorum. Politika bana göre değil. Her insan kıyısından köşesinden doğrudan politikaya bulaşır; ancak iddialı ya da profesyonel anlamda politika yapsam, büyük bir olasılıkla başarısız olurdum. Politika tarihini iyi biliyorum. Politikada başarılı olanlar ayrıksılar dışında büyük çoğunluğuyla katı, acımasız kişiler. Politikada başarı insan hayatı üzerinden gerçekleşiyor, başarılı politikacı en yakın dostlarını, arkadaşlarını gözünü kırpmadan ölüme gönderebiliyor. Başarı için en insani temel ilkeleri çiğneyebiliyor, has insanları bir kenara atıp kısa dönemli taktikler için politik yağcıları yeğleyebiliyor. Solda da böyle bu. İnsancıl, ilkeli politikacılar, katılar, ilkesizler karşısında eziliyorlar, hatta yaşamlarından oluyorlar. Bunu anlamak için yalnızca SBKP tarihini incelemek yeter. Burada başarı, ahlak, insani ilke ve amaç gibi kavramların üstünde durmak gerekiyor. Çok emin değilim, fakat asıl amaç farklıysa eğer, yani toplumcular için asıl amaç yeni insanı yaratmaksa, bu yolda gelip geçici başarıların gerçek bir yararı bulunmuyor. Kısa dönemde başarı şansı az bile olsa temel ilkelerden vazgeçmemenin daha doğru olduğunu düşünüyorum. Sözlerimde çelişki varmış gibi görünebilir. Demin aydınlanma konusundaki başarısızlıklarından ötürü aydınlarımızı, solcularımızı eleştiriyordum. Ancak onlar hem başarısızlar, hem de temel insani değerlerden sürekli ödün veriyorlar. Yani ikisini de beceremiyorlar.

Ülkede Marksçı gelenek zayıflıyor, insani ve toplumcu değerler aşınıyor, sol küçülüyor. Çıkış için, küçülmeyi getiren ve getirecek olan anlayışlardan medet umuluyor yine. Kimisi Milliyetçiliğe, kimisi Aleviciliğe, kimisi laikçiliğe sarılıyor. Bunların hepsini birlikte savunan kalabalık bir aydın kuşağımız da mevcut, eksik olmasın. Aydınları küçümseyip işçi sınıfının, köylülüğün, halkın niteliğini gerçek dışı değerlendirenlerden değilim. Yukarda genel özelliğini belirttiğim aydınların ülkeye, halka yararları olmuş, hâlâ da olmakta. Ancak sözünü ettiğim bu çorbacı anlayışın, ondan medet uman siyasi yapılanmaların, kültür sayfacı tipi, demokrat sanatçı tipi, Leman tipi, Öküz tipi aydın muhalefetinin, o tırnak içindeki başarıyı bile elde edemeyeceği ortada. Bu tip muhalefet, en azından bozunmuş insan ilişkileriyle yumuşamış karınlarından yaralı. Ben yakın zamana dek, bu kısır aydıncılığın Evrensel çevresince dönüştürülebileceği gibi boş bir umut içindeydim. Umudum güçlü olmasa da onlarla uğraşmam bu aptalca kanıma dayanıyordu. O konuda çok eleştiri almıştım. Onlardan hâlâ bir şeyler ummakla eleştirilmiş, fakat bu eleştirilerden ders almamıştım. Şimdi şöyle düşünüyorum: Rahatsız olduğum şeylerin düzelmesi için mevcut yapılanmaların hiçbirinden hayır yok. Yepyeni kafalar gerekiyor, belki tümüyle yeni bir kuşak gerekiyor.

Söylediklerim yadırganabilir. Hekim hastanın ailesine, hastanızın iyileşme şansı yok, der. Hastanın sevenleri hekime bağırır çağırır, aldatıyorsun bizi; baksana bizim babamız, ya da anamız aslan gibi derler. Oysa filmleri hekimin elindedir hastanın. Örneğin beyin filmleri... Beyin tomografisi ve MR gibi iki çeşit gelişmiş teknoloji mevcut bu alanda. Hastanın ve yakınlarının benden, böyle bir istemi olmasa da filmlerine bakıyorum. Durum çok kötü. Bilgisiyarların hard diski için de Norton Disk Doctor diye bir program var. Bu program bilgisayarınızın beynini bölüm bölüm tümüyle gösteriyor size. Bizimkilerin hard diskine bakıyorum. Alanların çoğu bozuk. Bu disk, verileri okuyamaz. İstediğiniz işlemleri gereği gibi yapamaz. Disk değişmedikçe bu aygıt çalışmaz. Bu çok kesin. Soyut düşünemeyenler için açıklayayım: Benzetme yapıyorum. Elimde film yok! felsefe bilgisi, tarih bilgisi, ruh bilgisi var, bilim var.

Tüm bu bozukluğun, bulanıklığın içinde pırıl pırıl parlayan bir tek ben mi varım. Birçok aydın, ağır eleştiri yazılarını sonunda böyle bir imaya dayandırır. Böyle bir imaya başvurmuyorum. Ben pırıl pırıl parlamıyorum. İnsancıl da öyle. Ben yakındığım gerçekliği değiştiremem. Bana göre İnsancıl da değiştiremez. Ama kendim için konuşursam, ben en azından solcu aydınlarımızın şu an ki halinden tarifsiz ölçüde rahatsızım. Birileri bu gerçekliği değiştirmek için ayağa kalkarsa, ben elimden geldiğince onlara yardımcı olurum.

Evrenselciler'e göre bizim derdimiz haberlerimizin çıkmasıymış, kendimizden söz et-

tirmekmiş. Söylediğimin ve yaptıklarımın bilerek, isteyerek bunun tam tersi sonuçlara vardığı ortada. Peki Evrensel kültürcülerinin bu yorumu nereden kaynaklanıyor. Herkes dünyaya, başkalarına kendi mağarasının karanlığı içinden bakar, olgulara kendi ruh haline özgü anlamlar yükler. İşte bundan kaynaklanıyor.

Yazarlar, aydınlar arasında her gelişmemiş, her çiğ davranışı gözlemlediğimde böyle bir şeyle ilk kez karşılaşmış gibi sıkıntıya düşüyorum. Geçenlerde bir olay vesilesiyle Sinan Kutlu uyardı: Sıkıntımı görünce, ne bekliyordun, böyle bir şeyle ilk kez mi karşılaşıyorsun, dedi. İlk kez karşılaşmıyorum, dedim, binlercesini gördüm... Ama her karşılaştığımda yeni karşılaşmış gibi oluyorum, ütopyam daha ağır bir darbe alıyor.

Cezaevlerinde ölüme yatan güzel insanlar... Onları ve belki kendilerini ölüme gönderen başarı hastası anlayışlar. Ormanları yakan, hayvanları yok eden, doğayı bitiren insan soyu. Sömürücü sistemlerin, vahşetin yaratıcısı ve uygulayıcısı, milletlere, dinlere bölünmüş birbirini öldüren, kendini ve inandıklarını kutsal sanan insan denen az gelişmiş tür. Onun bir üyesi olan ben. Hepinizden umudu kestim. Yine de tek umut gerçekleşmesi imkânsız için mücadele etmekte. Belki tek gerçek başarı işte bunda...

Bu yazıyı hazırlamak için uğraşırken Kaplan Kemal'i tanıdım. Evrenselcilerin eleştirisinin bana hiç değilse bu yararı oldu. Kaplan Kemal'i hiç değilse birkaç macerasıyla sizlere de tanıtmak istiyorum.

Kaplan Kemal Barış Şenliğinde

Yalan söylemezdi Kemal. Başım çok ağrıyor, şenliğe gelecek halim yok; derken de şüphesiz gerçek durumunu yansıtıyordu. Sık sık gerçek olmayan bildirimlerde bulunan arkadaşı, bunu bahane olarak yorumladı ve Kemal'in aklına girmek için dil döktü. Doğru, her zaman yalan karşısında eziktir. O yüzden Kemal gerçeğinde direnemedi. Arkadaşının söylediği gerçekler kendi gerçeğini yoğurdu, yumuşattı, yalana benzetti: Birkaç sivil, adamın koluna giriyordu; sonra o adamdan bir daha haber alınamıyordu. Böylesi kayıpların sayıları yüzlü rakamlarla anlatılabiliyordu artık. Kan durmuyordu. Öldürülüp organları kesilen gerillalar, yargısız infazlar, faili belliler... Halk çocuğu askerlerden de birçok ölen vardı bu kirli savaşta. Bunları zaten biliyordu ve mazeretiyle ilişkisini yine de kuramıyordu ama, arkadaşının söylevi ağrısını artırdığından sonunda kabul etti Kemal.

Şenliğin yapılacağı salona varana dek sayısız güvenlik engeliyle karşılaştılar. Bir barikatta ayakkabılarının içine kadar arama, sonraki barikatta coplama işlemi uygulanıyor, bu sıra hiç bozulmuyordu. Yol üstünde ve kenarlarında daima bulunan taş, inşaat artığı, çerçöpü güvenlikçilere fırlatan kalabalıkla birlikte kâh koşarak kâh aniden durup normal vatandaş rolü yaparak sonunda kapıya ulaşabildiler. İçeriye girerken ağrıyan mbaşına karşın Kemal keyifliydi. Tek bir cop bile rastlamamıştı ona. Arkadaşı ise biri omuzunu, öbürü kafasını sıyıran iki hafif cop darbesiyle ucuz kurtulmuştu.

Barış şenliği başladı. Konuşmacıların sözü, okunan bildiriler, iletiler, alkışlarla, sloganlarla, coşkuyla sık sık kesiliyordu. Yaşasın Halkların Kardeşliği... Gözlerini yaşartan sloganların en başında geliyordu bu. Kendini kaptırmış bağırırken sık sık Vur Gerilla Vur Terkistan'ı Kur diye de bağırdını ayrımsadı ve durdu, oturdu yerine. Beş on dakika sonra verilen bir arada, arkadaşının kulağına kuşkulu kuşkulu sordu: Barıştan yana olanların, vur gerilla vur diye bağırması doğru bir tutum muydu acaba? İlk kez böyle bir soruyla karşılaşan arkadaşı şaşkınlıktan ne diyeceğini bilemedi; bir süre Kemal'in yüzüne öylece baktıktan sonra duymazlıktan geldi. Ancak Kemal aynı soruyu yineleyince düşündü, okuduğu makaleleri kafasında hızlı hızlı gözden geçirdi ve şu yanıtı verdi: Evet... Barışı en çok isteyen biziz; fakat bu barış ezilen halk için onurlu bir barış olmalı. Sosyalistlerin her zaman doğru düşündüklerini düşünen bir insandı Kemal. Bu yanıtla hemen ikna oldu ve tekrar herkesle birlikte bağırmaya başladı. Bu arada yüzlerini örtmüş bazı gençlerden oluşan gruplar salonun çeşitli yerlerinde bayrak ve pankart yarışı yapıyorlardı. Koşuşturma, çekişme, itişme kakışma gibi etkinliklerle süren bu yarışa iyice kendini kaptırdı Kemal. Gülmekten artık bağıramaz hale gelmişti. Bu arada gruplardan birinden kopan birkaç genç çatının demir kirişlerine tırmandılar ve orada dürülü duran Berkistan bayrağını aşağı sallandırıp, kalabalığın üstüne fırlattılar. Oleeey, diye bağırdı kitleyle birlikte Kemal. Yine de içine kuşku düşmüştü. Coşkunca alkışlayan arkadaşının kulağına, bunda biraz provokasyon yok mu sence, diye sordu. Evet provokasyon, fakat devrimci provokasyon, dedi arkadaşı. Devlet bu olayı kullanmaya kalkarsa gerçek provokasyon işte odur. Evet doğru, dedi Kemal aydınlanarak. Sosyalistlerin ne kadar doğru düşündüğüne değin inancı güçlüydü.

Bayrak yok edilince bu kez kürsü çevresinde konuşma sırasıyla ilgili kavga çıktı. Bir takım gruplar sille tokat sandalye birbirlerine girdiler. Gruplar bir yandan Yaşasın Halkların Kardeşliği... Barış İçin Birleştik Ezmek İçin Ant İçtik, gibi sloganları bağırıyor, bir yandan ölesiye yumruklaşıyordu. Tribündeki büyük kalabalık ise, Vur Gerilla Vur Terkistanı Kur marşıyla tempo tutuyordu. Bu arada nedendir bilinmez, ana kapı çevresinde panik başladı birden. Kitle bir anda lavabo deliğinden boşalan su gibi kapılara koşuştu. Sıkışıklıkta ezilenler oldu. Aynı esnada Vur gerilla

Marşı boşalan tribünlerde yankılanarak devam ediyor, ozanlar telaşla ses düzenlerini toplamaya çalışıyordu. Henüz sıraları gelmemiş, şiirlerini okuyamamış birkaç şair üzüntü ve düşkırıklığıyla donmuş, kapılarda sıkışan yığını izliyorlardı dalgın dalgın. Kemal ve arkadaşı kalabalıkla birlikte protokol kapısından fışkırarak bir anda dışarda buldular kendilerini. Yüzlerce güvenlikçi karşıladı onları. Bu adamların, iş, güvenlik işi oldu mu ne denli sıkı çalıştıkları bilinirdi. Çığlıklar, havada uçuşan sopalar, taşlar, silah patlamaları... Kafasına inen bir sopayla bir anda yerde yatar gördü Kemal bedenini. Bedenini yerden kaldırdı, kafasını tuttu. Ilık, kırmızı bir sıvı akıyordu başından; ne olduğunu anlayamadı. O anda yerde yatan bir yaşlı kadın gördü az ilerde... Kadın kalkmaya çalışıyor, fakat bir türlü doğrulamıyordu. Yerlerde gölleşen kırmızı sıvıdan ayağı mı kayıyordu; yoksa başından akan kırmızı sıvıdan ötürü çevresini mi göremiyordu; anlayamadı Kemal; fakat oraya gelişinin tek amacı sanki o yaşlı kadını yerden kaldırmakmış gibi bulanık bir bilinçle yardıma koştu. Kadının koluna yapıştı, yukarıya doğru çekmeye çalıştı. Yaklaşan bir güvenlikçiye rica etti. Yardım eder misin, şu kadıncağızı kaldıralım! Adam anlayamadı Kemal'in söylediğini. Birkaç saniyelik şaşkınlığının ardından yaşlı kadının kafasına elindeki copu patlattı; Kemal'e ise dokunmadı, bakmadı bile; kaçan birinin peşinden koştu. Kemal kadını bırakıp amaçsızca yürümeyi sürdürdü. Kaç dakika yürüyebilmişti, kestiremiyordu; başka bir güvenlik mensubu yandan yaklaştı ve kafasına ikinci darbeyi indirdi. Herhalde bu adamın görev kategorisine giriyorum, diye düşündü kendinden geçerken Kemal. Belki ilk sopayı vuran da aynı kişiydi.

Kendine gelir gibi olduğunda yerde yattığını ve birisinin durmadan böğrüne, karnına, göğsüne vurduğunu anlar gibi oldu. Onu döven adam, ulan hainler, bu vatanı neden bölmeye çalışıyorsunuz, diye bağırıyordu. Kemal ise yanıtlıyordu: Biz vatanı bölmek istemiyoruz, kimliğimizi ifade etmek istiyoruz. Sesi biraz yabancı geldi kendisine. Nitekim gözlerini açtığında, dövülenin o (yani kendisi) değil, üstünde yatan iri yarı bir adam olduğunu anladı. Kimliğimizi ifade etmek istiyoruz sözü çok somut anlamıyla kafasında canlandı. Adamı iterek üstünü açtı, doğruldu. Sayın görevli, size kimliğimi ifade etmek istiyorum, diyerek elini gömlek cebine attı, çıkardığı kartı başında dikilen eli sopalı adama uzattı. Ben Medyator Radyosu program danışmanıyım, diye inledi. Bu telefon kartı dankalak, diye bağırdı sopalı adam. Gözlüğünün gözünde olmadığını da anladı Kemal. Kartı adamın elinden kapıp burnuna yaklaştırdı, yanlışını anlayınca tekrar cebine el atıp doğru kartı çıkardı. Tutumunuz tamamen yanlış görevli bey, diye sesini yükseltti. Üstelik dili yanlış kullanıyorsunuz Dankalak değil dangalak... Dayak yiyenler dahil oradaki herkes yüksek sesle güldü buna. Görevlilerin başı, getirin şu salağı yanıma diye bağırdı. Salağı ve kartını şefin yanına getirdiler. Adam kartı ve önündeki suratı inceledi. İçeri alırsak başımızı ağrıtırlar belki bunun patronları, diye mırıldandı. Atın şunu aşağıya! Kapı açıldı. O an bir otobüste bulunduğunu ayrımsadı Kemal. Araba biraz yavaşlamıştı. Bir tekme geldi arkasına. Kaldırımda birkaç defa döndü. Bir köpek yanına koştu hızla, kokladı onu. Arabadan yiyecek çöpü atıldığını sanmıştı. İnsanlar ise uzaklaşarak geçiyorlardı yanından, adımlarını hızlandırırak. Güçlükle ayağa kalktı Kemal. Köpeğin kafasını okşarken, ooh, özgürlük, diye mırıldandı.

Her yanı ağrıyor, sızlıyordu. Çevresine bakındı. Tanıyamadı. İlk rastladığı kişiye, bir kadına sordu: Burası neresi? Kadın yanıtlamadan koşmaya başladı. Çevresine biraz daha baktı. Tanımıştı. Kadının arkasından semtin adını bağırdı. Kadın yine yanıtlamadı. Şanslıydı. Evine yakın bir yerdi burası. Yapılacak en akıllı şey eve gidip kendini biraz toparlamaktı. Yürüdü, yürüdü, yürüdükçe öfkesi kabardı. Apartmanına ulaşmıştı sonunda. Merdiveni çıkmaya başladı. İkinci bir şans: Alt katta oturan ustabaşıyla burun buruna geldi. Bu ne hal, ne oldu size, diye bağırdı adam. Sol eğilimli bir işçiydi komşusu. Ona içini boşaltabilirdi şimdi Kemal. Güvenlikçiler, diye hırıldadı. Beni bu hale getirdiler. Kudurmuşça saldırıyorlar artık... Evet, işi caniliğe döktüler gerçekten, diye doğruladı onu komşusu, acımayla bakarak. Fakat öbürleri de iyice sapıttılar. Bayrağımızı yere atıp çiğnemişler bugün. Ya ya, diye mırıldandı Kemal. Yukarıya seğirtmeye çalıştı. Yardıma ihtiyacınız var mı? Hastaneye götürelim ya da doktor çağıralım isterseniz. Teşekkür ederim, ben hallederim, dedi Kemal, yukardan.

Evine girdi. Banyoya gitti. Yaralarını gözden geçirdi. Hasteneye başvurmaya değmezdi. Kanı durmuştu hepsinin. Üstlerine tentürdiyot bastı, üç ağrı kesici hapı birlikte yuttu ve yatağına uzandı elbiseleriyle.

Karabasanlarla uyandığında vakit öğleye yaklaşıyordu. Her bir yanı daha çok ağrıyordu. Güçlükle kalkıp tuvalete ve banyoya gitti. Yıkandı. Canı çay istiyordu ama yapacak gücü kendinde bulamadı. Zorlukla giyinip dışarı çıktı. İlk gördüğü taksiye el etti. Radyoya doğru yola koyuldu. Taksicinin kaset çaları, Vur Asker Vur Eşkiyayı Kır, türküsünü çalıyordu. Çevrede bir gariplik sezdi. Her yan mavi beyazdı. Dün yere atılan Berkistan bayrağı ortalığı deniz gibi kaplamıştı. Her yapıdan, pencerelerden, balkonlardan, çatılardan, kapılardan birer mavi beyaz bayrak salanıyordu. Gelip geçen arabaların yanlarından bayraklar uçuşuyordu. Bindiği taksinin camlarına dört bir yandan bayrak yapıştırılmıştı.

Bugün bayram mı, yoksa darbe falan mı oldu diye sordu taksiciye. Değil abi, haberin yok mu, bölücü teröristler dün bayrağımızı indirdiler... Bu vatanı

parçalatmayız abi, öyle değil mi, dedi adam. Evet ile hayır arası anlamsız bir ünlemle yanıtladı Kemal.

Radyoya ulaştığında olabildiğince çabuk odasına koştu. Masasında arkadaşı oturuyordu. Onu görünce hem şaşaladı, hem biraz bozuldu, hem de sevindi adam. Biz seni artık bir daha geri dönemez zannediyorduk diye kekeledi. Arkadaşının niye kendi masasında oturduğunu soramadı Kemal. Karşısındaki koltuğa yığıldı ve dışardaki manzaranın nedeni sordu. Sana söylemiştim, diye yanıtladı masadaki. Gerçek bir provokasyona dönüştü olay. Adamlar partilerimize giriyorlar, yüzlerce kişiyi gözaltına alıyorlar. Öldürdüklerinin sayısı şimdiden yirmiyi geçti... Zaten zayıftık, diye inledi Kemal. Kitle desteğimiz azalıyordu gün be gün. Böyle olaylarla daha da azalıyor. Oysa parti liderlerimiz, ideologlarımız, köşe yazarlarımız, hatta sen... tam tersini söylemiyor muydunuz? Böyle şeylerin bizim tarafı güçlendireceğini anlatmıyor muydunuz? Evet öyle olacak zaten, diye yanıtladı arkadaşı, gayet kendinden emin. Kısa vadeli olumsuzlukları gözünde çok büyütüyorsun. Bildim bileli karamsar bir adamsın sen Kaplan, diye bir kahkaha attı. Hadi söyle bakalım, çay mı ısmarlayayım sana, sahve mi? Çay, diye yanıtladı Kemal. Gözleri yeniden parlamaya başlamıştı. Sosyalist arkadaşı hakikaten kafalı adamdı. Sosyalistler herşeyin en iyisini bilmeye devam ediyorlardı.

Patron artık gelmezsin diye seni işten çıkardı, diye bir açıklamada bulundu arkadaşı, önemsiz bir şeyden söz ediyormuşcasına. Yerine beni görevlendirdi. Kabullenmek zorunda kaldım. Akşam sen gelmeyince çok kızdı adam. Biz de senin bir kabahatinin olmadığını söyledik, yani durumu açıkladık. Öğrenince öfkesi yatıştı... Bozuldu Kemal, fakat belli etmedi. Çıkarları için öfkelenebilen bir insan gibi görünmek istemezdi. Önemli değil, dedi, yüzü bembeyaz, konuyu gerçekten önemsemiyormuş gibi bir süre başka şeylerden konuşup, tekrar aklına gelmiş gibi değindi bir ara; şimdi artık geldiğime göre, patronla konuşup, işimi geri alırım herhalde. İstersen birlikte konuşalım, dedi. Şu yakın zamanda bunu deneme, dedi arkadaşı. Ben onu biraz yumuşatırım, uygun zamanda gelir konuşursun. Ama bana yaptığı düpedüz haksızlık, diye isyan etti Kemal. Haklı olabilirsin, dedi arkadaşı. Ama iyi kötü burası da bir demokratik mevzi. İlişkileri kopma noktasına getirmemek gerek. Sabırlı ol. Çıkarcı, fırsatçı, yükselme meraklısı görünme. Narsist tavırlarda olma. Öyle değilsin, biliyorum; fakat davranışların nasıl yorumlanabileceğini de hesaba katmak lazım. Haklısın, dedi Kemal. İşin bu yönünü hiç düşünmemiştim...

Çayını içtikten sonra izin isteyip kalktı. Geçerken salonda ve kapıda gördüğü tüm arkadaşları çok iyi davranmışlardı ona. Hatta ben artık ayrılıyorum, dediğinde sekreter kız Nihal yanağından öpmüştü. Gözleri sulandı. Bunu göstermemek için asansörü kullanmayarak koşarak indi merdivenleri. İçi kıpır kıpırdı. Özgürlük güzel bir şeydi. Özgürlük mücadelesi daha da güzel. O da bu mücadelenin içindeydi. Bir sosyalist olarak, bir Marksist olarak... Arkadaşlarınca seviliyor, takdir görüyordu. Az önce arkadaşının radyosunda duyduğu Vur Gerilla Vur, Terkistan'ı Kur, marşını mırıldanıyordu bir yandan. Ozanın sesi takside dinlediği Vur Asker Vur Eşkiyayı Kır, şarkısını söyleyenin sesine ne de çok benziyordu! Sanki aynı kişiydi ikisi de... Evet, evet, aynı ozanın böyle de bir marşı olduğunu duymuştu.

Ablası yakınlarda oturuyordu. Ona gidip güzel bir kahvaltı çeker, sağdan soldan laflardı. Ağrıları da azalmıştı bu arada. Kestirme bir ara sokağa saptı.

Dur, dedi biri, önüne çıkarak. Bir değil, iki yeni yetmeydi yolunu kesen. Ne var, diye sordu. Hani, yakanda bayrak rozeti yok. Ne bayrağı diye diklendi Kemal. Bir de ne bayrağı diye soruyor. Peki söyle bakalım, göğsünde hangi renkten bayrak bulunması gerekiyor? Şey, diye kekeledi Kemal işin ciddiyetini anlayarak. İşte oradalar diye bağırdı arkasından bir ses. Arkasına döndüğünde kahveden çıkan otuz kırk kişilik bir gurubun kendisine doğru koştuklarını gördü. İki yeni yetme tabana kuvvet kaçıyorlardı. Grup hızla yanından geçerek köşeye doğru paldır küldür yaklaştı. İki kişilik başka bir grup onları karşıladı. Korkunç bir dövüş çıkmıştı. Bir süre kavgayı izledi Kemal. Gözlüğü olmadığından bulanık görüyordu arbedeyi. Yerdeki mazgala doğru ilerleyen kan dereciği dikkatini çekince yavaş yavaş oradan uzaklaştı. Kafalardan çıkan çatırtıların sesine, bağırışlar, haykırışlar, slogan sesleri karışıyordu.

Yaşasın Halkların Kardeşliği, diye mırıldandı Kemal. Herkes kendini ifade edebilmeli... Az önce ayrıldığı arkadaşı geldi aklına; adı... Adı neydi adamın? Gözünün önüne adamınkine benzer bir sürü yüz, aklına onunkine benzer bir sürü isim gelmişti. Hay allah kafa kalmamıştı artık. Her neyse; ona sorar, bu durumun da bir açıklamasını alırım,dedi içinden. Başının ağrısı geçmişti.

Ayhan ERGÜN

BİR SAKSILIK DÜNYA

Şiir

İnsancıl Yayınları

Afşar Timuçin "*Marx'ın dört cümlesini ezberleyen kendini Lenin sanmaya başlıyor.*"

Yılmaz ELMAS

Afşar Timuçin'i önceleri dergilerde çıkan yazılarıyla ve yapıtlarıyla tanıyıp izledim. Daha sonraları Türkiye Yazarlar Sendikası'nda ve **Düşün** dergisinde yakından tanıma olanağım oldu. Konuşmalarında ve davranışlarında içtenliği kendini hemen belli ediyor, alçakgönüllülüğü hemen anlaşılıyor. Göze çarpan en belirgin özelliği bu diyebiliriz.

İnsancıl dergisinin düzenlediği eğitim programlarında (Bulunmaz Kültür Merkezi'nde) Afşar Timuçin'i sürekli izler oldum. O, dünyadaki kültür sorunlarını, özellikle sanatın sorunlarını felsefi açıdan değerlendirmeyi ve görüşlerini açık ve yalın bir biçimde sunmayı bilen bir kişi, bir değer. Felsefenin çağlar boyu sürmüş olan gelişimini onun ağzından bir masal sıcaklığıyla izlemek pek güzel! Altmışa merdiven dayamış biri olarak öğrenmenin yaşı olmadığını Afşar Timuçin'in felsefe-estetik derslerinde ya da daha doğrusu söyleşilerinde daha iyi kavradım. Felsefeyi bilip kavramadan sanatsal üretimin nitelik açısından verimli kılınamayacağı bir gerçek.

Düzenlenen söyleşilerle ve kitap imza günlerine birlikte katıldığımız oldu. Felsefe, bilim, sanat konulu söyleşilerinde görüşlerini öğrenmek benim için büyük bir kazanç oldu. Ayrıca öğretmen sendikacılığı ve eğitim sorunları üzerinde düşüncelerini öğrenmek de.

İnsancıl dergisi okurları da, **Gerçek Sanat** dergisi okurları da, ne güzel, hemen her ay onun yazdıklarını okuyorlar, verdiği bilgilerden yararlanma olanağı buluyorlar.

Metin İlkin'in dediği gibi, günümüzde marksist açıdan felsefeyi çağdaş bir bakışla en iyi yorumlayan beyinlerden biri Afşar Timuçin. Yazılarıyla, ürünleriyle, söyleşileriyle, üniversitedeki dersleriyle yeni kuşaklara felsefeyi sevdiren, tanıtan, felsefenin bir sevinç kaynağı olduğunu kavratan Afşar Timuçin ülkemiz insanları için büyük bir kazanç.

Felsefi konulardaki başarısını romanlarında da sürdürüyor Afşar Timuçin. Kurgu ve anlatımdaki başarısını felsefeyi iyi kavramış olmasına ve dildeki ustalığına bağlayabiliriz.

Şimdi Afşar Timuçin'in yaşam öyküsüne bir göz atalım.

Afşar Timuçin 31 Ağustos 1939'da Akhisar'da doğdu. Babası iki üç yılda bir bir başka kente atanan bir demiryolu memuruydu. Ortaokula İslahiye'de başladı Afşar Timuçin. Adana'da Tepebağ ortaokulunu bitirdi ve Adana Erkek Lisesi'ne girdi. Lisenin ikinci ve üçüncü yıllarını İstanbul Erkek Lisesi'nde okudu. 1959-1960 dersyılında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde Fransız Dili ve Edebiyatı bölümünde okurken felsefeyle ilgilenmeye başladı, ertesi yıl Felsefe bölümünün derslerini de aldı. 1965'de fakülteyi bitirmek üzereyken Kanad'ya gitti, orada, Montreal kentinde Montreal Üniversitesi Felsefe Fakültesi'ni bitirdi.

197'de yurda dönen Afşar Timuçin, bir yandan Prof. Macit Gökberk'le doktora çalışmalarına İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde başlarken öte yandan Erzurum'da Atatürk Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde Fransızca okutmanı olarak görev yaptı. 1970'de **Descartes'çı bilgi kuramının temellendirilişi** adlı çalışmasıyla pekiyi dereceyle felsefe doktoru payesi aldı ve Erzurum'daki görevini bırakarak İstanbul'da çeşitli yayınevlerinde redaktörlük yaptı. Bu arada Eray Canberk'le Kavram Yayınları'nı kurdu, 1975'de yayımcılığı bırakarak öğretmenlik mesleğine döndü ve İstanbul Devlet Konservatuvarı'nda çeşitli kültür dersleri vermeye başladı. 29.4.1981 tarihinde "Üniversite doçenti" ünvanını aldı.

İstanbul Devlet Konservatuvarı Mimar Sinan Üniversitesi'ne bağlandıktan sonra Afşar Timuçin lisans ve yüksek lisans düzeyinde derslerini sürdürdü. 1992'de profesörlüğe yükseltildi. Şimdi Mimar Sinan Üniversitesi'ndeki bu görevini sürdürüyor.

Yıllardır yazı, şiir ve öykülerini Yelken, Ataç, Gençlik, Dönem, May, Papirüs, Yeni Gerçek, Yeni Edebiyat, Yeni Gazete, Cumhuriyet Gazetesi, Demokrat Gazetesi,Politika Gazetesi, Varlık, Soyut, Yeni Ufuklar, Milliyet Sanat, Yazko Edebiyat, İnsancıl, Gerçek Sanat, Evrensel gibi yayın organlarında yayımlayan Afşar Timuçin **Felsefe Dergisi**'ni aralıklı olarak on altı sayı çıkardı.

Afşar Timuçin'in şiir kitapları **Çöl** (1968-1990); **Destanlar** (Beş türk destanı: Tahir ile Zühre, Leyla ile Mecnun, Ferhat ile Şirin, Arzu ile Kamber, Güllü ile Hamza, 1969,1992); **Böyle söylenmeli bizim türkümüz** (1974, 1990), bu kitabın **Ayrılıkta söylenmiş bir yaz türküsü** bölümü 1970 TRT Şiir Başarı Ödülü'nü kazandı; **Savaşçı türküleri**_(1980.1990) ; **Boş beşik** (destan, 1981, 1990); **Ey benim güzel sevdalım**

(1984); Bu **sevda böyle gider** (1992); **Arınmalar** (1993); **Akşam türküleri** (1996).

İnceleme kitapları: **Descartes** (doktora tezi, 1972, 1976); **Aristoteles felsefesi** (1976); **Nazım Hikmet'in şiir** (1978, 1979, 1991, 1996), T.D.K.1979 eleştiri ödülü; **Descartes felsefesine giriş** (doçentlik tezi, 1980); **Gerçekçi düşüncenin kaynakları** (1984); **Niçin yapısalcılık değil** (1984); **Niçin varoluşçuluk değil** (1985); **Gerçekçi düşüncenin gelişimi** (1986); **Estetik** (1987, 1993); **Sevmekne güzel şeydir** (1991); **Gerçekçi düşünce gerçekçi sanat** (1992); **Düşünce tarihi** (1992); **Felsefe sözlüğü** (1994); **Felsefe bir sevinçtir** (1995).

Romanları: **Yarına başlamak** (1975, 1977); **Gece gelen eski dost** (1980, 1983, 1994); **Kıyılar durunca** (1983).

Öyküleri: **Denizli pencere** (1981, 1991); **Neden** bazı **akşamlar** (1985).

Afşar Timuçin ayrıca A.Kadir'le çeşitli ülke şairlerinden çeviriler yaptı (**Filistin şiiri; Vietnam şiiri; Portekiz sömürgeleri şiir**).

Sayın Afşar Timuçin, ilk şiiriniz hangi yıl nerede yayımlandı?

İlk şiirim **Yelken** dergisinde yayımlandı. 1958'di sanıyorum. Arkadaşlarımdan birinin ille şiirlerini dergilere yolla diye bastırması üzerine iki üç şiirimi **Yelken** dergisine göndermiştim. Dergiyi kimlerin çıkardığını da iyi bilmiyordum. Gönderdiğim şiirlerden biri yayımlandı. Derginin bir köşesine gel görüşelim diye not düşmüşlerdi. Şükran Kurdakul ağabeyimizle ve öbür arkadaşlarla tanışmamız böyle oldu. Ama ben şiirden önce öyküyle edebiyata adım attım. 1956'ydı sanıyorum. Fransızca öğretmenimiz derste üç arkadaşımızı tahtaya çağırdı. Afşar arkadaşınız için üç kere sağol deyin dedi. Ben ne olduğunu anlamadım. Sorduk söylemedi. Sonra teneffüste ben yeniden sordum. **Vatan** gazetesinde bir öykümün yayımlandığını söyledi. Ben şaşırdım, çünkü o öyküyü **Vatan**'a yayımlanacağını çokça umarak yollamış değildim. O gazetede her çarşamba profesyonel yazarların bir öyküsü yer alırdı, hevelilere ilk olarak yer veriyorlardı. Lise ikinci sınıftaydım. On yedi yaşımdaydım.

Felsefeye ilginiz nasıl başladı?

- Ben edebiyatı seviyordum. Annem eczacı olmamı istiyordu, o olmazsa hukukçu olmamı. O da haklıydı, artık bu sefillik, bu yarı aç yarı tok yaşam bitsin istiyordu. Ama ben gittim, Edebiyat Fakültesi'nin Fransız Dili ve Edebiyatı bölümüne yazıldım. O sıra bende bir şeylerin eksik olduğunu anladım. Bu eksik olan neydi? O zaman fakültenin yapısı gereği bir başka bölümden de ders almamız gerekiyordu. Galiba bende eksik olan felsefeydi, gittim Felsefe bölümünden iki sertifika birden aldım. En önce o sertifakaları bitirdim. Beni Fransız Dili ve Edebiyatı bölümüne asistan alacaklardı. Ben anlamıyordum neden beni istediklerini, bugün de anlamış değilim. Tam tamına bir serseri yaşamı sürdürüyordum. Burs çıkardılar, Paris'e gidecektim. Haydi biletini al diyorlardı. Hocam Süheyla Bayrav'ı burada saygıyla ve sevgiyle anarım. Ancak onlar benim çok zaman eve gidecek kadar param olmadığını bilmiyorlardı. Ben bugün yarın derken o iş kaldı. Sonra Montreal'e gittim. Şimdiki eşim, o zamanki arkadaşım bana bir bilet gönderince gittim. İstanbul'da fakülteyi bitirmek üzere olduğum için orada okumak gibi bir kaygım yoktu. Ancak ya öğrenci yazılırsın ya da burada kalamazsın dediler. Montreal'de felsefeyi bir daha sevdim. Oradaki eğitim papaz eğitimiydi ama doğrusu daha canlı, daha sağlıklıydı. Felsefeyi özellikle orada sevdim. Onların felsefesini değil ama, yalnızca felsefeyi.

- *İnsanlarımıza felsefe nasıl sevdirilir?*

- Yılların deneyimi içinde şunu anladım: insana zorla bir şey yaptıramazsınız, felsefeyi de sevdiremezsiniz. İyi eğitilmemiş tembel bilinçlerin felsefeyle ciddi bir bağlantıları olamaz. Bizler ancak gerçekten **bile isteye** felsefeye yönelmiş insanlara yardımcı olabiliriz. Bu çerçevede ilk işimiz onların kafasındaki felsefe korkusunu gidermek olacaktır. Bizde gittikçe akademik bir asıksuratlılığa bürünmüş olan felsefe insanları kendinden kaçırıyor. Felsefe denilince insanlar deli işi bir şeyler anlıyorlar. Felsefe yapmak anlaşılmaz bir şeylerle ilgilenmek olarak anlaşılıyor. Birinci işimiz felsefe korkusunu gidermekse, ikinci işimiz de anlaşılır bir dille felsefe yapmaktır. Felsefe anlaşılmazlaştıkça büyür ve onur kazanır inancını bırakmak gerekiyor. Bizden çok devletin yapacağı şeyler var bu konuda. Ortaokuldan başlayarak genç insanlara felsefenin temel kavramlarını öğretmek. Liseyi bitirmiş her genç felsefenin temel kavramlarını öğrenmiş olmalıdır. Devlet felsefe konusunda büyük bir yanılgı içinde. İyi bir felsefe eğitiminin toplumdışı insanlar yetiştireceğine inanıyor o. Oysa felsefe insanı tarihe ve topluma gerçek anlamda yerleştiren tek güçtür. Bunu nasıl anlatabiliriz ki?

Sanatta yerellikten evrenselliğe nasıl ulaşılabilir?

- **Yerel bilinç yerel sanat yapar, evrensel bilinç evrensel sanat yapar.** Bilinçlerin iyi kurulmuş olması, insanlık mirası üzerine kurulmuş olması çok önemli. Dünya çapında bilinçler olduğu gibi mahalle hatta sokak çapında bilinçler de vardır. Sanatta en yetkine, en kapsayıcıya ulaşmak en yetkin bilince erişmekle olasıdır. Bir kişi hangi yüzyılda yaşadığını, bir önceki yüzyılda neler olduğunu, insanın nereden gelip nereye gittiğini, düşüncenin ve yaşamın birbirini etkileyerek nasıl geliştiğini öğrenmeden sanatta evrensel değerler oluşturacak güce ulaşamaz. Nasıl Narx'ın üç cümlesini ezberlemekle Marx'çı olunamazsa, kabataslak üç beş bilgiyle de sanatçı olunamaz. Sanat bir insan araştırmasıdır, sanatçı insanı tanıyan,

bilen adamdır. Büyük sanatçıların tümü dünya çapında bir bilince ulaşmış olan kişilerdir. Dehanın sonsuz bir sabır olduğunu unutmayalım.

- Şiirle birlikte felsefe, deneme, öykü, roman alanlarında üretimlerinizle de tanınıyorsunuz, bunları nasıl başarıyla yürütebiliyorsunuz?

Biz azgelişmiş ülke aydınları çok çalışmak zorundayız. İleri ülkelerde üç saate elde edeceğinizi burada altı saatte elde edersiniz, çünkü ileri ülkelerdeki benzerlerinizden çok geridesinizdir. Ayrıca biz halk insanları daha da çok çaba göstermek zorundayızdır, çünkü kültür için gerekli koşullardan tümüyle yoksun büyümüşüzdür. Benim önümde iki yol vardı: ya ailenin umut kestiği bir serseri olarak yaşamımı sürdürecektim ve yavaş yavaş yokolmaya doğru gidecektim ya da canımı dişime takacaktım. İkinci yolu seçmede çok zor karar verdim ama kesin karar verdim. Sanatçı için de düşünür için de hatta bilim adamı için de sürekle masa başında kalmak gerekmez, önemli olan tüm zamanları düşünerek geçirmektir. Ben çok yalnız yaşayan bir arkadaşınızım, yalnızlığa o kadar alışmışımdır ki topluluk içinde son derece tedirgin olurum, birileriyle bir akşam geçirmek belli etmesem de benim için ölüm gibi bir şeydir. Ben gün yirmidört saat bir şeyler tasarlarım. Ders verirken rahatımdır, çünkü orada tek başınayımdır, karşımdaki insanların varlığı ilgilendirmez beni. O yüzden biri dikkatimi dağıtmaya kalkarsa çok kötü tepki gösterebilirim. Ancak beş kişi arasında tam bir tedirginimdir. Bu düzende çalışan biri için zaman bol bol yetecektir, hatta artacaktır. Dostlarımın dışında insanlar yorar beni.

Okularımızda felsefe dersleri ne durumda? Neler yapılabilinir?

- Okullarımızda felsefe dersi yok ki. Bilmem ki otuz kırk saat felsefe dersi yapmakla ne öğrenilebilir? Felsefe kitapları çok itici. Her biri soğuk ve sevimsiz. İçerdikleri bilgi tarihsel olmadığı için kargaşık. Kavram eğitimi diye bir şey sözkonusu değil. Kısacası, okullarımızda felsefe diye bir şey yok. O yüzden, dediğimiz gibi, Marx'ın dört cümlesini ezberleyen kendini Lenin sanmaya başlıyor. Doğaldır. Yakışır. Ayrıca, kimse gücenmesin, felsefe öğretmenlerinin çok iyi koşullarda yetişmiş olduğu inancında da değilim. Felsefe eğitimi okullarımızda bir hiçtir. Eğitimin bence baştan sona yeniden planlanması gerekiyor, bu arada elbet felsefe de enine boyuna tartışılacaktır. Tek başına felsefeyi iyileştirmeye çalışmakla bir şey elde edilebileceğine inanmıyorum. En iyi eğitim tarih bilgisine dayalı eğitimdir. Düşünce tarihini ortaokul birinci sınıftan başlayarak lise sona kadar, özellikle kavram açıklamalarını temel alarak sürdürmek gerekir. Konuya en eski uygarlıklardaki yaratıcı zekayı ya da sanatçı yönelimini özellikle ele almak, sonra yunan-latin uygarlıklarındaki sanat ve düşünce koşullarını gözden geçirmek, oradan Ortaçağ'daki düşünce biçimlerine geçmek, özellikle kilise babalarının düşünce biçimiyle skolastiklerin düşünce biçimi arasındaki ayrılığı göstermek, Rönesans'ın insancılığını geniş çerçevede, özellikle edebiyattaki gelişimleri çerçevesinde irdelemek, sonra Yeniçağ'ın aşamalarına geçmek. O yaşta çocuklar bunları anlar mı diyeceksiniz. Bir takım okullara gidebilmek için kafasını bir takım gereksiz bilgilere dolduran, doldurabilecek durumda olan bir genç insan bunları **a fortiori** anlar. Ben bunun deneyini yıllarca önce, hem de kaç yıl üstüste yaptım. Ahlak öğretiyordum. Ahlak derslerinde küçüklere eskiçağ filozoflarının, özellikle Demokritos'un özdeyişlerini açıklatırdım. Bir özdeyişi tahtaya yazardık. Diyelim şu özdeyiş: "Hayvanın iyisi beden yetkinliğinde kendini gösterir, insanın iyisi kişilik yapısının yüksekliğiyle belli olur." Burada özellikle "yetkinlik"in ve "kişilik"in ne olduğunu tartışmak gerekir. Bir özdeyişteki temel kavramları açtınız mı o özdeyişin anlamını açmış olursunuz, bu arada genç insanın bilincine iki sağlam kavram kazandırmış olursunuz. Başlarsınız önce "yetkin"i ya da "yetkinlik"i tartışmaya. Öğrenciler yaklaşım sağlamakta birbirleriyle yarıştıkça (bu bir hırs yarışı değil bir eğlence yarışıdır) Siz de bir yandan anlamın belirginleşmesi için bazı işaretler verirsiniz. Yetkinliğin anlamı belirince iş kişiliğin anlamına kalmıştır. Bu arada siz "fırsattan istifade" kişiliğin ne olduğunu, insanda kişiliğin hangi koşullarda oluştuğunu, kişiliksizliğin ne demek olduğunu, kişiliksiz bireylerin ne gibi sıkıntılara uğrayabileceğini anlatırsınız. Benim ahlak derslerim korkunç bir heyecan içinde geçerdi ve bu derslerde en ilgisiz öğrenci bile bir şeyler **üretmeye** çalışırdı. Ancak böyle bir eğitim elbette sabır ister. Yanlış söyleyeni azarlamayacağınız konusunda kendinize güveniyorsanız böyle bir eğitimi yaptırabilirsiniz. Şimdi lisans sınıfında yaptığım derslerden ben o yıllarda küçüklerle yaptığım derslerden aldığım hazzı alamıyorum. Karşınıza düşünmeye alışmamış ama erginlikten yetişkinliğe geçmekte olan biri geliyor, birileri geliyor. Bilgisizliklerinin ortaya dökülmemesine haklı olarak özen gösteren bu insanlar bilmeleri gereken ama yazık ki kendilerini aşan konularda dirençli bir ilgisizliği sürdürüyorlar. Adam ressam olacak, bu işin okuluna girmiş, ancak o güne kadar estetiğin hiçbir konusunu düşünmemiş. Estetiğe temel olacak olan düşünce tarihi bilgisi de hemen hemen yok denecek kadar az. Kendilerini Marx'çı sananlarda bir de yalan yanlış estetik görüşler oluşmuş oluyor, o daha beter. Kesinlikle hiç bir sonuç alamıyorsunuz. Yalnız sanat okuyanların değil, bütün okuyanların felsefe ya da düşünce tarihi kaynağından, bir de estetik kaynağından beslenmeleri gerekiyor. Ama çağdaş estetik hiçbir alanda henüz kurulmuş değil. Platon, Aristoteles, hatta Kant ve Hegel estetiğiyle çok bir yere gidemezsiniz bu zamanda. Kısacası, insanların ger-

çek anlamda çağdaş bir bilince ulaşabilmesi için yeni programlar gerekiyor, her şeyden önce de liselerde felsefe eğitiminin daha geniş ve daha tutarlı olması gerekiyor. Lise felsefe kitaplarında içeriğin yeni baştan tartışılması gerekiyor. Ortaokullarda Rönesans'a kadar insanın gelişim serüvenini, liselerde Rönesans'dan sonraki gelişim serüvenini geniş metin açıklamalarına dayanarak öğretmek yani altı yıl aralıksız düşünce dersi vermek çocuklarımızı düştükleri bu acınası umutsuzluk durumundan kurtarmak için çok önemli bir girişim olacaktır. Ayrıca bu dersleri verecek öğretmenlerin yetiştirilmesi için geniş çerçeveli bir eğitim programı uygulamasına geçilebilir. Devlet vergi vermeyenlerin üçte birini birazcık vergilendirebilse bu sorunların büyük bir bölümü çözülebilir. Yoksa bugünkü koşullar altında ortaokul ve lise eğitimi her anlamda yetersiz ve hatta tehlikeli insan yetiştirmeye ayarlanmıştır diyebiliriz. Her türlü hırsızlığı çok güzel becerirken hiçbir alanda üretici olamayışımızın koşullarını eğitimle kırabiliriz.

Telif konusunda düşünceleriniz?

Bir vakıfta gençlere seminer yapıyordum. Seminere katılan gençlerden biri bir gün "Kocaman kitaplar yazıyorsunuz, iyi kazanıyor olmalısınız!" dedi. "Çok iyi kazandığım üstümdeki pardesüden belli değil mi?" dedim ben de. Benim bugüne kadar kitaplarımdan aldığım para bir aileyi bir yarım ay geçindirmez. Zaten, kitaplarımdan birini olmadık bir yerde bulabilirsiniz ama onlardan üçünü bir arada bulamazsınız. İkisinin yeni baskısı varsa yirmi beşinin yoktur. Herhangi bir kitapçıya benim adımı söyleseniz "Kim dediniz?" diye şaşkınlık belirtileri gösterecektir. Yayımcıların büyük bir bölümü sermaye ilişkileri çerçevesinde kurulu düzenin gözünün içine bakarlar. O tür bir yayımcı, kurulu düzen karşısında aykırı duran, "garipler" topluluğundan olan bir yazarı yolunacak kaz olarak görür doğal olarak. Kurulu düzenin koruduğu bir yazar taslağına yapamayacağı şeyleri size sırıta sırıta yapar. O tür yayımcının, ayrıca, sizin kitlelere ulaşmanızı engellemek gibi bir görevi vardır sanki. Hamalın, dizgicinin, kağıtçının parasını verir, sizinkini konu bile etmez. Geçen yıl bitiyor dediği kitaptan, nasıl oluyorsa, bugün daha altı yüz tane vardır. Çok üstüne düşerseniz, utanmadan "Satmıyor kardeşim kitapların" diyecektir. Yaşam ve yayın koşulları böyle sürdükçe bizlerin yalnızca temiz süt emmiş yayımcıya gereksinimimiz var, bizi başka kimse kurtaramaz.

Türkiye Yazarlar Sendikası ve öbür yazar örgütleri konusunda düşünceleriniz?

Türkiye'de bu gibi örgütleri bir kişi çeker çevirir, öbürleri hık demekle yetinirler. Yazarlar Sendikası'nı Aziz Nesin bir ara canla başla yürütüyor, devletle yazarlar arasında bir sivil kültür bakanı gibi iş görüyordu. Onun yönetimi bırakmasından sonra sendikanın bir adı kaldı. Şimdi Ataol dostumuz gene canlandırdı bu örgütü. Ben uzaktan izliyorum, çünkü kuruluşuna katıldığım bu kuruluştan öğretmen olduğum gerekçesiyle 1980'den sonranın yasal düzenlemeleri çerçevesinde uzaklaştırıldım. Yazarlar Derneği ve PEN de kendi anlayışları çerçevesinde bir şeyler yapıyorlar, zaman zaman gösterdikleri protestocu tavır bile bence önemlidir.

- *İleriye dönük çalışmalarınız?*

Öncelikle on iki yıldır tezgahta bekleyen **Tepedeki Yalnızlık** adlı romanımı bitirmek istiyorum. Romanlarım ve öykü kitaplarım basılmadıkça roman ve öykü yazmaktan uzaklaştım. Oysa nasıl güzel bir tutkuyla başlamıştım işe. Yıllarımı Zeynep'i tanımaya ya da oluşturmaya harcadım, bunun için onun yaşadığı Eskişehir'de iki üç gün dolaştım. **Tepedeki Yalnızlık**'ın Zeynep'i bir yandan ete kemiğe büründükçe bir yandan ben bir bakıma her şeyi boşlarken onu da bir kıyıya attım. "Marifet iltifata tabidir" demiş eskiler. Varsın kurulu düzenin yapay koşullarda yarattığı ve bizim çocukken burnumuzu sıkarak içtiğimiz balıkyağını andıran romanlar milyarlarla konuşulsun. Şu ara hiçbir şey yapmak istemiyor canım. Ben bundan böyle daha çok zorlayamam koşulları. Bir şiir kitabım iki yıl bekledi, ben daha ne şiiri yazacakmışım?

- *Üniversite dışında söyleşi ve etkinlikleriniz hangi kurumlarda nasıl yürüyor?*

- Gerçekte her toplantıda sizi canla başla dinleyen, sizden bir şeyler öğrenmek isteyen kişilerin sayısı üçü beşi geçmez. Bunun için de saatlerinizi, günlerinizi bu işe ayırmanız doğru mu? Ülkede kitap okuma alışkanlığı yok, bu yüzden insanlar konferanslardan, panellerden, seminerlerden gerektiği gibi yararlanamıyorlar. Zaten kafadan atmadığına inandığınız konuşmacı sayısı da üçü beşi geçmez. Çoğu, bilgilerini gerçeklikten ya da tarihten değil de kendi kafasından derliyor. Bir de bu gibi toplantılarda kafa bulan sözde Marx'çı tipler türedi şimdi. Geçenlerde bunlardan biri bir toplantıda bana nasıl düşünmem gerektiğini anlattı, bunu anlatırken ağzında yarım kiloluk bir sakızı döndürüp duruyordu. "Pekiyi, öngördüğünüz gibi düşünürüz" deyince de kızdı, "Benimle alay mı ediyorsunuz?" dedi. Ne diyecektim? "Evladım biz bu konuları okuyup edip yaşama geçirmeye çalıştığımız günlerde sen ananın memesini emiyordun" diyemezdim ya. Evet, gençlerle de yakınlığımız bu kadar deyip çıkamayız. Bir şeyler yapmak gerekiyor. Ama ne? Babam zamanından kalma yaşam öğütçüsü kitaplar vitrinleri doldurmuşken, hala bir takım insanlar kurulu düzeni üfürükle yıkabileceğini sanırken, kahveler ve cafe'ler ilerici aydınlarla doluyken, bugün de bir takım kurnazlar ev hanımlarından büyük romancı yaratmak için tezgahları çalıştırıyorken bizler ne yapabiliriz bilmiyorum?

Başkaca söylemek istedikleriniz?

- Benim için söylediğiniz incelikli sözlere teşekkür ederim. Sağolun.

Sıfırdan Sonra

A.Aydın DOĞAN

Bu anlatacağım öykünün yapısı size farklı gelebilir: "Birdenbire oldu" diyebilirim. Ne oldu? diyeceksiniz biliyorum. Ne olduğunu anlatmaya çalışayım.

Yerdeki kayayı aldı, başka bir kayanın üzerine koydu. İş bulmaya çıkan Keloğlan'ın yazı yabanda oyalanması gibi. Sonra üç adım geri çekildi. Tekrar yerden taş aldı, sonra o üstüste koyduğu kayalara savurmaya başladı. Taşlar hedefine varıyor, "iyi" diyen bir yüz ifadesiyle işini durduruyor, yine başa dönüyor... Var gücünü kullanarak büyük kayayı altındaki ana kayanın üzerinden kaydırıp düşürmeye çalışıyordu. Peki bunu madem düşürecekti neden büyük zahmetlerle, güç harcayarak kaldırıp onun üzerine koymuştu? Bunun yanıtını düşünmek zor, belki saçma. Anladınız mı ne yapmak istediğini? Ben bunu anlamaya çalışıyorum. Üç numaralı makineyle tıraş edilmiş kara saçlı bu genç adamın bu dağbaşında ne aradığını, burada ne yapmak istediğini anlayamadım. Evet evet anlamadım. Gerçekten anlamadım.

Bilgisayarla ilk kez öyküyü yazmaya çalışırken, bitişik salonda bulunan açık televizyondan sabah haberlerinin menüsü geçiliyor. Anaç ile Doğraç partilerinin beklenen koalisyonunun oluşma çalışmalarının sürdüğünden sözediliyor. Koalisyon oluştu oluşacak gibilerden yorumlar yapıyor konuşmacı. Bayan "T" ile Esmerbay "M"nin bu iş için koşturduklarından yorulmuşlar, ama yorgunlukları hiç belli olmuyormuş, çünkü işin sonunda ikisinden birinin hazineyi ele geçirmesi sözkonusuymuş. Hazineyi ele geçirecek yanın ise hem kendi "dünyalıklarını" kurtaracaklarını hem savaşa daha iştahlı yatırım yapabileceklerinden söz ediliyor. Bir yandan kısa görüntülerle geçilen haberlerde ise şöyle deniyor: Güvenlik güçleriyle girdikleri silahlı çatışmada otuzüç ***dağdagezer****'in silahlarıyla birlikte ölü ele geçirildiği söyleniyor. Ülkeyi yönetenler her ne kadar, ciddi bir aktörün takındığı rol konsantrasyonu görüntüsü ile 'iyi niyetle, halk için çalıştıkları'nı söylüyorlarsa da, ülkeyi asıl kimlerin yönettiğini bilenler biliyordu. Gerçek sözleri ile gerçek yüzleri gizliydi. Televizyon uzun süren dakikalarda bu haberi geçiyor, görüntülerini veriyordu. Versin bakalım. Benim derdim onlarla değil, ben manyak kahramanımızın devinimlerini merak ediyorum.*

Sahne açıldığında yine o tek başına duruyordu. Gökyüzünü kara bir sis kaplamış, bulutların birbirine sürtüşmesiyle müthiş gürültüler duyuldu. Bu ani ses bile onu ürkütmedi. Sanki bütün bunları her an, her zaman olağan biçimde yaşıyordu. Yapmak istediğine iyice adapte olmuş olacak ki benim veya bir başkasının meraklı bakışları altında olması onu hiç mi hiç ilgilendirmiyordu. Ne varsa o yapmaya çalıştığı işin içinde saklıydı. Onun bu hareketlerini anlatmak belki saçma gelecek ama bir kez bulaştık. Anlatmadan geçip gidemem. Her eylemde bir hayır vardır der atalar. Bununkisinden hayır mı şer mi olacağını şimdiden bilmek kolay değil. (Bu öyküyü bilgisayarda yazan kişinin notu şöyle; "öykünün burasında ara vermiştim, aradan yaklaşık iki hafta geçti, bu arada öykümüzün kahramanın ne konumda olduğunu unuttum. Bu nedenle bıraktığım yerden aynı şekilde almam zor görünüyor. En iyisi şimdiki görünümünü alıp, gideceği yere kadar götürüp oracıkta bırakmak.")

Kökü toprakta olan kayanın rengi mordu. Üzerine yerleştirmeye çalıştığı kaya ise bir yanı yosunlanmış, içinde kırmızılar olan gri renkteydi. Bir fıçıya benzetilebilirdi. Hatta fıçı büyüklüğünde (hani şarap fıçılarını görmüşsünüzdür, onlar gibi). Bu kaya parçasını vargücünü kullanarak asıl büyük kayanın üstüne koymaya çalışırken epey zorlandı. Bu işi yaparken boyun damarları kıvrım kıvrım şişiyordu. Alnında ince yağlar gibi boncuk boncuk terler birikmiş, boyun çevresini saran giysisinin yakası suya batmış gibi ıslak ve yapış yapış olmuştu.

Bu işi bitirmesi ne işe yarayacağını düşünmek bile anlamsızdı. Çünkü bu adamın yaptığı şeyde mantık aramak, veya sonucun verimli bir işin uğraşı içinde olduğunu tahmin etmek de elbetteki aynı o derecede mantıksızdı belki de. Hani yağmurdan, veya kızgın güneşten korunmak için bir barınak yapıyor dense, neyle, hangi malzemeyle diye sormak gerekmez mi? Nerede görülmüş tek sütun halinde taşların üstüste konularak yapılmış barınak?

Bu işi bitirince geri çekilerek yaptığının sanki bir sanat eseriymiş gibi görünüşüne baktı. Sanki bitirdiği bir tablonun son kez incelemesini yapıyordu. Uzun uzun baktı. Alnına bileğini götürerek kolunun yenleriyle terlerini biraz olsun silerek gözlerinin daha iyi, ferah görmesini sağladı. "Hepsi bu" dercesine çıkarıp bir sigara yaktı. Artık şu

andan sonra yapması gerekenin hesabı içine girercesine gitti hemen üsüste koyduğu kayaların yanından başlayan uçurumun başına oturdu. Oturduğu yerden derinlere, uzaktan gelen eğri büğrü yolun ıssız görünümü içinde kendini dinlemeye başladı. Kafasının içinde nelerin dolaştığını tahmin etmek olanaksız. Ama bu adamın iyi şeyler düşünmediğini bilmek şimdiden sonra çok zor olmasa gerek. Bu yüksek dağbaşında kocaman iki kayayı üstüste koyuyor, sonra geçip hemen alt bölümde geçen anayolun başındaki uçurum yerde oturarak yolu gözlemeye başlıyor. Bunlar anlaşıldıktan sonra olacakların ne olacağını anlamamak çok safdillik olacaktı artık. Sigaranın dumanı buranın daha yüksekte olmasının belirtisi olan esintiden hemen dağılıyor, havaya karışıyordu. Bu arada kuşbakışı görülen bir yolcu otobüsü tır tır seslerle yolu boydanboya katederek geçip gitmişti. Beklediğinin bu otobüsün olmadığı anlaşılıyordu. Çünkü sigaradan son nefesi alıp izmaritini aşağıya doğru fırlatıp atarken dişlerinin arasında çıkan kısık bir sesten aşağıyukarı şunlar anlaşılmıştı: "Kanunlarınızı kendiniz koydunuz, kendiniz koyduğunuz bu kanunlara göre öldürdünüz. Her şeyi kendiniz yaptınız, kendiniz uyguladınız. Öldürdüğünüz onca insanın kendilerinden başka hiçkimseye zarar verdiğini kim gördü söyler misiniz? Bunu göreniniz var mı? Hep kendilerine yaptılar ne yaptılarsa. Açlığı yoksulluğu sizden aldılar, kötülüğü kendilerine yaptılar. Daha ne istiyorsunuz bu insanlardan. Konuşmalarına izin vermediniz, ne söylemek istediklerine kulak asmadan şimdiden kökünden kesmeye başladınız. Koca çınarı kökünden keser gibi acımasızca, vahşice harap ettiniz her şeyi. Evet ya, güçlü olan sizsiniz. Bu gücünüzü göstereceksiniz. Sizin için çok göstermelik bir olanak da çıkmış oldu. Bunu iyi kullanalım, diye haykıranlarınız da oldu. Yapacağınız her kötülüğü şiddetle yaptınız evet. Hiçbir şeyden çekinmeden korkmadan, meydan okurcasına. Bunların, bütün bunların kanunlarını da kendiniz yaptınız. Şimdi zamanıdır artık. Gücünüz karşısında güçsüz olanında başvuracağı şeylerin uygulamaya gireceği zaman geldi. 'Siz kimsiniz ha, söyler misiniz bana?! "- "Siz kimsiniz söyler misiniz bana"yı söylerken sesi bir volkan gibi patlayarak dağdan koparak aşağılara kadar yankı bulmuştu. Oturduğu yerden bir avuç kumlu topraktan alarak aşağıya savurdu. Kumlar gitti ama ince tozları geri gelip yüzüne yapıştı. Geri çekildi. Dar bir mekanda volta atan mahkumlar gibi bir o yana bir bu yana yürümeye başladı. Belki de bu her kimse, cezaevini iyi bilen, oradan yeni çıkan bir mahkumdu. Ama öyle bir görünümü vardı ki dışarıda da yaşamak onun için içerde yaşamaktan çok farklı bir şey değildi. Onun istediği bambaşka yanları olan, kafasının içinde süslediği, belki de çok inandığı bir yaşam biçimini oluşturmak için üzerine düşeni, düşmeyeni, evet düşmeyeni de canı gönülden yapmaktı. Şimdi, burada tek başına, deli dolu yaptığı şey de bunun basit bir göstergesi olabilirdi.

Şöyle göğsünü gerekek başını kaldırdı, derin derin gökyüzüne baktı. Şimdiye kadar gördüğünden daha güzel göründü gökyüzü. Öylesine bir derinlik taşıyordu ki, bu da ona sonsuza dek yaşama isteği verdi. Yaşamak için, yaşamı anlamlı kılmak için, güzellikleri içercesine kavramak için zaman zaman göğün mavi derinliklerine bakmalı, toprağa çıplak ayakla basmalı, otların, çakılların, hatta kayaların içinde yatıp yuvarlanmalı, topraktan fışkıran bereketten alıp yemelidir insan, doğayla beslenmenin gereklerinden biri hatta en önemlisi bu. Belki de o da bunun bilincindeydi ve yaptığı şeyin ne olup ne olmadığını biliyordu. Çünkü görünümünde, davranışında yıllarca dağlarda yaşayan, yada yaşamaya aday bir insanın güveni vardı. Düzenlediği kayasının arkasına geçti. Tam tepesinden bakarak, gözlerini hafif kısmış biçimde bir şeye nişan alır gibi kıpırtısız baktı. Eğitim görenlerin gez göz arpacık dedikleri nişan almanın kuralına göre bir gözleme. Sanki namlu hafif yana kaymış gibi, kollarıyla kayayı kucakladı, birazcık yerinden oynattı, istediği düzgünlüğü verdikten sonra yeniden tepesinden, yosunlu yanı tam burnunun dibine gelmişti, öylece bir daha baktı. Evet istediği biçimde bir sonuç olduğu kesindi. Ellerini birbirine vurarak ince tozları çırptı.

Yeniden uçurumun başına gitti. Oturdu. Ne zamana kadar oturacaktı bunu belki kendisi de bilmiyordu. Oturması gerekiyordu demek ki oturdu işte hepsi bu. Zaman yavaş yavaş akıp gidiyordu. Oturduğu yerden iyi gözetleyebildiği anayoldan tek tük araçlar geçiyordu. Derken bir araç konvoyu belirdi. Ardı arkası kesilmeyen bir araçlar zinciri. Kimisinin üzerine çadırlar çekilmişti. Onların ne taşıdığını o iyi biliyordu. Bunların durmadan bölgeye yeni silahlar götürdüğü söylenirdi. Bu silahlar başta *dağdagezer* olmak üzere, köyleri, ormanları, hayvanları, bitkileri yok etmek, yakıp yıkmak için kullanılırdı.

Yüzüne terler yürüdü. Onları gözlerken iki kaşının altındaki iki kara nokta, dürbün görevi yaparcasına keskin bakıyordu. Beklediği anın bu olduğu çevik, atak hareketlerinden anlaşılıyordu artık. Asıl hedeflediği araçların menzile girmesini beklerken birden "tamam!" dercesine bir topçunun nasıl ağır top makinasının arkasına seğirtişi varsa aynen öyle kendini hazırladığı o iki kayanın arkasına attı. Artık her şey saniyelerle yürüyordu. Çok kısa süren bir gözetleme daha yaptıktan sonra bir topu ateşler gibi kayanın önüne koyduğu küçük taş parçasını çekti, ardından bırakılması gereken kayayı güçlü biçimde itti, kaya durduğu yerden kurtulunca adeta mancınıktan fırlayan gülleler gibi iniyor. Daha önce hazırlanan bir sırığa çarpıyor, sırığın ucu ondan büyük bir kayayı harekete geçiriyor, birkaç hamle yol alındıktan sonra inişin

ucuna iki kol halinde üstüste yığılmış kayalar da devreye giriyorlar ve bu iniş, dağın tepesinde bir volkanın patlamasını anımsatan gürültüsüyle birlikte önüne saldığı lavları sürükleyerek ana yola büyük bir gümbürtüyle, hatta gökgürültüsünü andıran sesle birlikte iniyor. Herşeyin önceden planlandığı anlaşılıyordu, fakat bunu tek başına yaptığına inanmak güçtü. Eğer o yapmışsa, onun büyük bir düzen planlayıcısı olduğu kesindi. Bu uygulamanın bir zincirin halkaları gibi birbirine bağlanması olağanüstü bir gösteriye dönüşmüştü. Kaya parçaları adeta doğaüstü bir gücün elleriyle fırlatılır gibi araçların üstüne indiler. Belki binlerce kaya harekete geçmişti, böylece o iki kayanın tetik görevi yaptığı artık çok iyi anlaşılıyordu.

Araçlarda bulunanlar üzerlerine gelen yıkımın gürültüsünü duydular, kimileri anında frene bastı, ama iş işten geçmiş, olan olmuştu. En büyük kayalardan biri Cemse'nin üstüne gümbürtüyle oturunca araç ortasından çöktü. Ortasından çökünce aracın metalik sesiyle birlikte insan sesleri doğanın içinde birbirine karıştı. Şaşkın insanın paniği korkunç olur. Kimi araçların benzin deposu patlamış, alevler içinde kalmıştı. Üzeri branda beziyle kapatılmış bir uzun aracın isabet alması sonucu kısa tiz aralıklarla patlamalar oluştu, demek ki cephane taşıyan araçlardan birisiydi bu. Çünkü cephane patlaması başka şeye benzemez, üzerini kaplayan brandayı bölük pörçük etmişti. Bu arada askerler kısa komutlarla dağılmış, tehlikenin sel gibi üzerlerine aktığı dağın yamacına tırmanmaya başlamışlardı. Ellerindeki silahlar hiç durmadan ateş kusuyor, dağın zirvesine mermi salıyordu. Komutanlar şaşkın, ama gerekenin hemen yapılması için görevlerini ödünsüz olarak yapıyor, tepe noktasını belirlemeye çalışıyorlardı. Dürbünler, yaklaştırdıkları tepede canlıya benzer bir şeyi görüntüleyemememişlerdi. Bu olamaz, orada yüzlerce düşman vardı mutlaka, bu olanlar başka neyin göstergesiydi ki? "Pusu" dendi. "Tuzak" dendi, ardından tepeyi ele geçirme harekatı başlatıldı, fakat bu arada hayatını yitirenler yitirmişti. Hedef alınan tepenin ele geçirilmesi onların hayatını geri getirmeye yetmezdi. Üzerlerine bu gazabı yağdırana lanet edenler, donandıkları tüm levazımatla bu lanetlediklerini (henüz görmemişlerdi) ortadan yok etmeye çalışıyorlardı. Gözler kandan başka bir şey görmüyordu. Kesik kulak, burun, göz düşünenler vardı.

Düşünenler vardı, çünkü pis savaş insanı insanlıktan çıkarmış, birbirinin gözünü oyduruyordu. Üstelik kulak kesenler fazla para alırlardı. "Ulan bu dağda hepinizin kökünü kazıyacağız, erkekseniz kaçmayın!" diyordu kimileri. Kimileri bunları derken bir yandan da elindeki otomotik silahla düşmana benzettiği canlı cansız her şeye ateş ediyordu. Ateş ediyordu çünkü bu onun en kutsal göreviydi ve ölene dek gözünü kırpmadan yapacaktı. Savaş vardı ve bunun için para ve kan oluk gibi akıyordu. Savaşla beslenenler bu gidişi seviyorlardı, savaşın daha çok büyümesi için çabalıyorlardı. Dağa salınan öldürücüler de yükseklere çıkmak için çabalarken, oradaki doğa kokusu yitmiş, yerini kan, barut, benzin, yanık kokusu sarmıştı.

Bu kokuları alan tepedeki adam, öyle bir yere mevzilenmişti ki onlara görünmeden, her şeyi izlemişti. Damarlarında dolaşan kanın birden kaynadığını duyumsamaya başlamış, garip bir sevinç gösterisiyle topuklarını yere vurmuş, olduğu yerde zıplamış, kesik çığlık atmıştı.

Yere kapaklandı birden, alçak sürünmeyle çok daha iyi görebileceği yere çekildi. Bir coğrafya haritasına bakarcasına görüyordu. Dağa tırmananların tepeye yaklaşma hızını hesapladı; akşama kadar ancak ulaşabilirlerdi. Öyleyse biraz daha doya doya izlemenin hiçbir sakıncası yoktu. Aşağıdan gelen patlama sesleri onun için bir panayır şenliğini andırıyordu. Bu panayır şenliği sürerken, onun çenesi dibine gelen çakıl taşlarına dudakları değiyordu, çakılları öperek yine bir kısa emeklemeyle geri çekildi. Aşağıdan yaklaşanlar bir orduydu. Göz mevziinden çıkınca ayağa kalktı. Hareketsiz durarak, günlerini geçirdiği bu tepeye bir arkadaş gibi baktı, toprakla konuştu. Dedi ki: "Sıfırdan sonra... evet, elbet sıfırdan sonra artılar gelir." Yumruklarını sıkarak daha yüksek sesle "Gelecek, gelecek!" dedi. Ardından, karanlık basmadan yürüyüp gideceği dağ yollarına bakarak içten gelen uzun bir haykırışla: "Teeeeeyyy!.. Tey tey!..." çekti.

Tey çekti, ardından çekti gitti.

Kimdi bu?..

GÜZEL MATEMATİK
Şiirler
AliErsinGÜNÇE
Şiir Ülkesi Yayınları

Cengiz GÜNDOĞDU

4 Temmuz Perşembe

Birden heyecanlandım. Durup dururken değil. Türkiye ve **Ortadoğu Forumu Vakfı**'nın Kuruluş Bildirgesi'ni okudum da ondan. Tabii Kuruluş Bildirgesi'ni bütünüyle sağlıklı özetleyemem burda. Ama Vakfın temel amaçlarını özetle söyleyebilirim. İlkin şu. Avrupa-merkezli ideoloji, insanı, edilgin duruma getiriyor. Tarihi yapan sen değilsin diyor. Vakıf, önce buna karşı çıkıyor. İnsan, tarihin öznesi diyor.

Bu, son derece önemli. Şunun için. Tarihin öznesi olduğunu bilen... bunu kavrayan, bunu bilince çıkaran insan, ancak bu insan dönüştürebilir... değiştirebilir. Avrupa-merkezli ideolojik saldırının amacı için şöyle deniyor Bildirge'de."Bu saldırı, insan iradesinin hiçbir güce ve değere sahip olmadığı, insanların tarihin öznesi değil, edilgen, pasif bir 'yığın' olduğu, tarih yapmak gibi bir yeteneğin de mevcut olmadığı ve son tahlilde insanın iradi müdahalesinin hiçbir kıymet-i harbiyesinin bulunmadığı görüşünü yayma amacını taşıyor" Vakıf, ilk elde buna karşı çıkıyor.

Bizde uygarlık dendikte burjuvazi akla geliyor. Uygarlıkla burjuvazi özdeşleştirir. Vakfın Kuruluş Bildirgesi'nde şöyle deniyor " uygarlık son analizde tarih yapabilen insanlığın ortak ürünüyse, kaçınılmaz olarak anonimdir ve öyle olmak durumundadır. Dolayısıyla uygarlık tanımı çarpıtılıp, dejenere edilmiştir. O halde insanlık tarihinin yeniden yazılmaya ihtiyacı var."

Gerçekten de insanın, insani bir tarihe ihtiyacı var. Çünkü, Bildirge'de söyleniyor. "İçine itilmiş sayısız yabancılaşmanın gerisinde, kapitalizmin ihtiyacına göre üretilmiş "ısmarlama" bir tarih, toplum ve uygarlık anlayışı versiyonunun egemen kılınması yatıyor."

Brecht tarih konusunda şöyle der. "Burjuvazi, kendi devrimini ele alınca hakiki tarih biçimiyle yazar, ama başkalarını ve başka araçları kullanarak işini yürütme biçimindeki politikasını anlatırken pek ketumdur... Burjuva, tarihin en büyük ve en geniş kapsamlı savaşlarını yapmıştır ve aynı zamanda gerçek bir savaş alehytarıdır. Her yönetim savaşa girerken, bir ayyaşın bardağı kaldırırken yaptığı gibi "bu seferkinin sonuncu olduğunu" kesinlikle belirtir"

Tarihi, ayyaşın elinden almak gerekiyor.

Bildirge'de şöyle deniyor, "ezilen halkların özgürleşme çabası ve onların anti-emperyalist mücadelesi, dayatılan karanlığı ve gericiliği püskürtebilecek potansiyele sahiptir. Geriye potansiyeli bilince çıkarmak, olanaklarını araştırmak kalıyor. Zaten Türkiye ve Orta-Doğu Forumu ve Özgür Üniversite'nin varlık nedeni de budur."

Tabii burda bilimin, bilginin metalaşmasına da karşı çıkılıyor. Birçok konferanslarımda gördüm. Bilginin satılmasını... bilimin metalaşmasını doğal sanıyoruz. Alışmışız buna. Bu alışkanlık bilincimizi kelepçelemiş. Bir hekimin, bir bilgisayar mühendisinin, bir hukukçunun, bir muhasebecinin, bir yazarın, mesleğinden dolayı zengin olmasını... bilgisini satmasını hiç garipsemiyoruz.

Ben böyle dedikte hemen o soru, "Yaşamak için para gerekiyor. Aç mı kalalım" Tabii bu doğru. Kapitalist sistemde yaşıyoruz. Parasız bir bardak su vermezler insana. Bu bir olgu. Ama biz bu olgunun doğru olmadığını bilmeliyiz. Bunun doğru olmadığı bilince yazılmalı. Bilgisini satan rahatsız olmalı. Bilgisini satanı rahatsız etmeliyiz.

Vakıf "parayla bilim olmaz." Zaten Özgür Üniversite'ye gelenler, kendilerine "hayatımı nasıl kazanabilirim?" sorundan önce, "hayatımın anlamı ne olacak" sorunusun soranlardır" diyor.

Ne güzel değil mi şu soru. Hayatımın anlamı ne olacak. Bu sorudan... güzel sorudan sonra, eleştirel bilimle anlam araştırması başlamalı. Türkiye ve **Ortadoğu Forumu Vakfı**, bir anlamda bir bilincin edinildiği... bilinçli anlam araştırmasının yapılmasını amaçlayan bir kurum.

Geleceğin güzel dünyası böyle kuruluacak. Kültürel ya da siyasal örgütlenmelerle. Bilinçli akılların ortak çalışmalarıyla. Vakfın Bildirgesi'ni okurken bunun için heyecanlandım.

5 Temmuz Cuma

Bugün **Özgür Radyo**'da Sıvas kıyımıyla ilgili bir programa katılacağım. **Mezopatamya Kültür Merkezi**'ndeki panel tartışmalı oldu. Demokrasi gazetesinde yazan yazar Mehmet Metiner'in birçok görüşüne katılmadım. Tabii o da benim görüşlerime katılmadı. Burda bir noktaya değinmek istiyorum... hepsini anlatamam tabii. Jakobenliği eleştirdi Mehmet Metiner. Türkiye'de birçok kişi böyle düşünüyor. Jakobenliği eleştiriyor.

Önce şunu söyleyeyim. Ben Jakobenleri severim. Jakoben değilim. Ama iyi bir Jakoben olmak isterdim. Jakobenliğin şurası burası tartışılabilir.

İlke olarak Jakobenliğe karşı çıkılmasını doğru bulmam.

Panelde alevi rönesansından söz edildi. Bunun üstüne şunu söyledim. Alevi rönesansı olamaz. Hiçbir din, hiçbir mezhep, hiçbir ulus aydınamayı başlatamaz. Aydınlanma sınıf hareketidir. Bugün hem Türkiye'de, hem dünyada aydınlanmayı başlatacak tek sınıf, emeğini satarak yaşayan sınıftır. Bunun adına proleterya denir.

İyi ama proleterya bunu yapacak durumda değil dendi panelden sonra. Tabii, sorun ordan çıkıyor. Proleterya aydınlanmayı başlatamadığı için çekiyoruz bu sıkıntıları. Bakın güvenoyu için yine milletvekili transeferi başladı.

Parlamenterizm bu mu. Bu değil.

Kapitalist sınıfın toplumla bütün mantiki, tarihi bağları koptu. Proleterya toplumu yönetmekten aciz. Böyle toplumlarda kimlik adı altında yan ideolojiler türer. Din kökenli... ırk kökenli bu ideolojilerle kapitalist sınıf o karmaşada, bütün insani değerleri yerle bir ederek güya yönetime devam eder.

Böyle durumlarda sınıf bakış açısına sıkı sıkı tutunmak gerekir.

Yarın Bayrampaşa'dayım. ÖDP'nin Bayrampaşa'daki yerinde Sıvas'ı anlatacağım. Beni çağıran gençelere "Aman çocuklar, sonra sizi kovmasınlar partiden" dedim. Kovmazlarmış.

Neme gerek ben söyleyeyim de...Duydum. Partinin "üst düzey yöneticileri" pek kızıyorlarmış bana. Bir iki eleştirdim ya. Benim yüzümden şurda burda sorun çıkmasını istemem. Hem, ÖDP'in "üst düzey yöneticileri" boşuna kızmasın bana. Eleştirmem... hiç eleştirmem ÖDP'i, olur biter. Bayrampaşa'ya da gitmeyecektim. Hem bizi eleştiriyor, hem partimizi platform olarak kullanıyor derler diye. Ama gençleri kıramadım.

Dün gece noldu bakın. Oturmuş içki içiyordum. İçki yasak bana. Kesin yasak. Kim yasakladı. Kim olacak, hekimler. Hekimerin işi gücü yasaklamak değil mi. Tabii ben hekimleri dinlerken kıs kıs gülüyorum. Sen yasakla bakalım, seni dinleyen kim diyorum... Bir tarihte hekimin biri bana arkasını dönmüş şu yasak, bu yasak diye yasaklarını keyifle döktürüyordu. Dilimi çıkardım arkasından. Hemşire kıkırdak biriymiş, gördü, bir kahkaha attı. Ciddi suratlı hekim pek şaşırdı. Neyse... geçen gece içki içiyordum. Bir şarkı tutturmuştum, tabii içimden. Ben bütün şarkıları içimden söylerim. Birden gülmem tuttu. Dediler ya, ben **KAR-YA**'yı **İnsancıl**'ın platformu olarak kullanacakmışım. Buna güldüm. Nerden çıkardılar bunu. Elin ağzı torba değil, aklına geleni, nerden geliyorsa söylüyor. Ben, **KAR-YA**'yı platform olarak kullanacakmışım. Böyle düşünen gitsin aklını tuzlasın.. tuzlasın da kokmasın aklı.

İçimden söylediğim şarkıya geldikte "Dönülmez akşamın ufkundayız vakit çok geç" diyordum... bunu söylüyordum.

6 Temmuz Cumartesi

Dün **Özgür Radyo**'da **Pir Sultan Abdal Canlar Derneği** Genel Başkanı Behzat Karakuş'la Sıvas Kırımını konuştuk.

Önce şunu söyleyeyim. **Özgür Radyo Emekçileri** son derece kibar insanlar. Bizde kimi solcularda sallapatilik... samimiyet perdesi altında kabalık vardır. **Özgür Radyo** böyle değil. Bunun yanısıra **Özgür Radyo**, baştanbaşa tertemiz. Yerler... duvarlar... çaybardakları... kültablaları. İnsanların kibarlığı... temizlik esenlik veriyor insana.

Konuşmalara geldikte... Behzat Karakuş'u beğendim. Bir iki konuda anlaşamadık. Olsun. Karakuş ne istediğini bilen, kararlı bir insan. Sözü döndürüp dolaştırmıyor.

Şimdi bir konuda düşüncelerimi söylemek istiyorum. O konu, kimlik. Biliyorsunuz herkes kimliğini sonuna kadar yaşamak derdinde Türkiye'de. Bir mücadele sürüyor bu kimlik şçinde. Türkler, "Türklük üst kimliktir" diye kimliğini koruma peşinde. Türkler böyle dedikte Kürtler boş durur mu. "Türklüğün üst kimlik olduğu da nerden çıktı. Herkesin kimliği kendine" diyor. Müslümanlar da kimlik mücadelesinde. Tabii aleviler de. Çerkesler... Boşnaklar... Lazlar... herkes herkes kimlik peşinde.

Dün **Özgür Radyo**'da bu kimlik işi gündeme geldikte şunu söyledim. "İlkin şu bilinsin. Ben kimliksizim. Türk değilim, Kürt değilim, Çerkez değilim, müslüman değilim, sünni değilim, alevi değilim. Bu kimlikleri de yanlış bilinç durumu olarak görüyorum. İlle de kimlik aranıyorsa bu insan kimliği olmalı. Sözgelimi, okullarda din dersine karşı çıkmak için ille de alevi kimliği gerekmiyor."

Bir kez daha söylemeliyim. İnsanlar, toplumsal hayattaki konumlarına göre ayrılır. Nedir bu ayrım. Kapitalist, proleter, köylü, küçükburjuva, bürokrasi. Tarih, sınıflar mücadelesidir. Doğru bilinç durumu budur. Sözgelimi, proleteryanın, sunni, alevi, Türk, Kürt diye ayrılması yanlış bilinç durumudur.

Hem dünyaya, hem kendimize doğru bilinçle bakmalıyız. Türk, Kürt, alevi, sunni, olmayanların kavramlaştırılmasıdır. Olmayan kavramlarla sağlıklı, doğru bilinç oluşmaz. Biz olmayanları kavramlaştırmışız. Olmayan kimliklerin peşine düşmüşüz. Şahmeran varmışcasına şahmeran aramaya benzer bu. Hiç kimse müslümanlığı, Türklüğü, Kürtlüğü yaşayamaz. Yaşıyorum sanır.

İşte insansın. Nesnelsin. İlle de kimlik diyorsan, al sana doğru kimlik. İnsan olmak için mücadele et. İnsanlığını sonuna kadar yaşamak istiyorum de. Somut.. karşılığı olan mücadele bu. İnsani varoluşun gerçekleşmesi için sömürünün, eziyetin, yabancılaşmanın kaldırılması gerekir.

Türklük... Kürtlük... Müslümanlık... Sunnilik... Alevilik, Hıristiyanlık, Yunanlılık... Almanlık... bütün bunlar içi boş, hayatta karşılığı olmayan boş... uyduruk kavramlar. Bu boş kavramlar, uy-

duruk kavramlar yanlış bilinç oluşturuyor.

İşte doğru kavramlar. İnsan, proleterya, kapitalist, köylüler.

Doğru bilinçle yanlış bilince örnek vereyim. "Türk" kapitalisti "Japon" kapitalistle işbirliği yapıyor. Bu doğru bilinç. Ama "Türk" proleter, "Japon" proleteriyle "bırak o gavuru" der, işbirliği yapmaz. İşte yanlış bilinç.

Sözgelimi, Yunanistan'la savaş çıksa, Yunan kapitalistiyle Türk kapitalisti savaşmaz. Yunan proleteryasıyla Türk proleteryası savaşır.

Türkiye'de sunni kapitalistle alevi kapitalist çekişmez. Yoksullu sünniyle yoksul alevi çekişir.

Kapitalistler kadar bilinçlensek diyesim geliyor.

9 Temmuz Salı

Kavgalı... gürültü... dayaklı bir toplantı sonucu, Refah Yol Hükümeti güvenoyu aldı. Fatih Altaylı'yla Eyüp Aşık'a saldıran Büyük Birlik Partisi'nin başkanı Muhsin Yazıcıoğlu, "Müslümanlar iktidar oldu" demiş.

Şimdi soru şu. Bu noktaya nasıl geldik. Kapitalistler, Türkiye'de hiçbir sorunu çözemedi. Sağlık, adalet, eğitim, ekonomi... hiçbir sorun çözümlenmedi. İnsanca yaşamak isteyen halkın siyasal örgütlenmesini durdurmak... halkı uyuşturmak için din kullanıldı Türkiye'de... tabii milliyetçilerle birlikte. Türkiye'yi özgürleştirecek her hareketin önüne dinciler, milliyetçiler çıkartıldı. 12 Eylül Türkiye'de her türü özgürleşme... insanlaşma hareketini bastırdı. Bunun sonucu, Refah Partisi en büyük parti oldu.

Bunun yanında islamcılar, son derece önemli bir taktikle önce toplumsal örgütlenmeyi başardılar. Böylece toplumsal iktidarı ele geçirdiler. Bugün islamcıların, hem bürokraside, hem toplumda çok büyük yandaşları var. Hem siyasal iktidarı, hem toplumsal iktidarı ele geçiren islamcıların şimdiki hedefleri laik cumhuriyet. Tabii bunu hemen yapmayacaklar.

Laik cumhuriyet, insanın, uzun mücadelelerden sonra elde ettiği önemli... son derece önemli bir kazanım. Türkiye'de marksistler, insanlığın bu son derece önemli kazanımının anlamını bilemedi... kavrayamadı. Mustafa Kemal'e kızdıkları için... Mustafa Kemal'le laik cumhuriyet'i özdeşleştirdikleri için, laik cumhuriyete dört elle sarılmadılar. Gelişebilecek olaylar, laik cumhuriyet'in önemini, anlamını gösterecek marksistlere.

İşte Gülhane Parkı'nda bira içirtmiyormuş Refahlılar. Böylesi durumlar zaman zemin yoklamalarıyla bütün ülkede yaratılabilir. Toplu namaz çağrıları filan derken, kamuoyu baskısıyla İslami Cumhuriyet'in "esasları" hazırlanır. Türkiye'de kapitalistler bundan hiçbir biçimde rahatsız olmaz. İslamcı-milliyetçilerle derhal işbirliğine girer.

Yeni tarih yazımı bile gündeme gelebilir. Mustafa Kemal'in kötüleneceği... Osmanlı'nın yüceltileceği böyle bir tarih yazımına kimi marksistler de destek verebilir. Mustafa Kemal kötülenecek ya... oysa laik cumhuriyet kavramı yerlebir edilecek.

Şimdi böyle bir dönemin başlangıcındayız.

Şunu kabul etmeliyiz. Marksistler, boş tartışmaların burgacından çıkamadılar. Halkın sorunlarıyla ilgilenmediler. Basamak basamak verilmesi gereken mücadeleyi önemsemediler. Örgütlenemediler. Buna karşı Refah Partisi, taktik hata yapmadan... basamak basamak bir mücadele yöntemi uyguladı. Milimetrik çalıştılar.

Başardılar.

Sözgelimi, bütün marksistler, olanca güçleriyle **İnsancıl**'ı destekleseydi, **İnsancıl**, en azından 50 ilde örgütlenmiş, 50 bin satışlı bir dergi olurdu. Bundan ancak marksistler kazançlı çıkardı. Taktik sözünü sık sık kullanan, ama kesinlikle taktik mücadele bilmeyen marksistler armudun sapı var, üzümün çöpü var diye burgacın dışına çıkamadılar.

Tarih, bu durumdan marksistleri sorumlu tutacaktır.

10 Temmuz Çarşamba

Kimi eserler, tam zamanında çıkar. Temel Demirer'in **Yeni Dünya Düzeni ya da Düzensizliği** (Pelikan Yayınlar) böyle bir eser. Tam zamanında çıkmış bir eser.

Bütün dünya emperyalizmin kuşatmasında. Milimetrik dikkatle yaşanmazsa olup bitenleri anlamak mümkün değil. Sapla saman tam anlamıyla karıştırılmış durumda. Bütün dünyada... her köşede ideolojik bir mücadele sürüyor. Emperyalizm, bütün insani yaratımları kullanıyor, insana abanıyor... insanın bilincini dumura uğratıyor. Bu mücadele iş şu noktaya geldi. Reklamlar bir malın tanıtımı için yapılırdı eskiden. Şimdi öyle değil. Reklamlar yeni dünya düzeninin ideolojisini taşıyor.

Temel Demirer'in eseri, işte böylesine karmaşık görünen bir dönemde çıkıyor. Yazar, Yeni Dünya Düzenini şöyle tanımlıyor. "YDD küresel ölçekli toplumsal bir formasyondur. İktisadi, siyasal, toplumsal süreçleri bütünleştiren geniş süreci ve küresel hegemonya arayışlarının tırmanıp, demokrasinin hayalete dönüştüğü kesittir."

Milimetrik yaşayan... dünyayı... olanları iyi gözleyen Temel Demirer'in son derece önemli bir saptaması var. Yeni Dünya Düzeni "insanları, insan olmanın aidiyetinden koparıp, sürüleştirmektedir. Bu durum Kuzey'in (yani emperyalist metropollerin) sınırlarını 'siyasal gericiliği' çizdiği 'sivil demokratik normlar'ın biçimsel 'sus payı' da kriz dönemlerinde tırpalanan parlamenter manipülasyondur. Yani ücretli kölelik sisteminin 'demokrasi' çığırtkanlığı 'tek tip düşünce'yi etkinleştirmenin aracıdır."

Temel Demirer, bugün Türkiye'de oynanan demokrasicilik oyununu net biçimde açıklıyor. Burda şunu söylemek gerekiyor. Türkiye'de kapitalist sınıfı, bu sınıfın partileri, bilmedikleri için uygulamıyorlar demokrasiyi denir ya, durum bunun tam tersi. Kapitalist sınıf, bu sınıfın partileri, nasıl bir demokrasiyi Türkiye'de uygulamaları gerektiğini biliyorlar. Sınırlarını emperyalist metropollerin çizdiği, tek bir düşüncenin egemen kılınmak istendiği bir demokrasi bu. Çünkü ancak böyle bir demokraside ücretli kölelik iyice kökleştirilir, insan ancak böyle bir demokraside sürü derkesine düşürülür.

Demokrasi mücadelesi verilecekse bunun bilinmesi son derece önemli. Son dönemde katıldığım panellerde, kendilerine aydın diyen kimi kişiler, demokrasiyi bir eğitim sorunu olarak gördüklerini söylediler. Oysa, demokrasi, eğitim sorununun ötesinde bir sınıf sorunu. Bundan ötürü, demokrasi mücadelesi verilecekse, temel nokta eğitim değil. Temel nokta kapitalist sınıf. Çünkü demokrasiyi tektip düşüncenin etkinleştirilmesi aracı diye kullanan sınıf, kapitalist sınıf.

Temel Demirer, demokrasinin sınıf temelini pek güzel belirtiyor. Şöyle diyor "demokrasi, bugünkü kullanımıyla "halk egemenliği, temsili hükümet veya doğrudan katılımcı hükümet hatta cumhuriyetçi ya da anayasal hükümet, hukuk devleti" gibi farklı terimlerle ifade edilse de, nihayetinde bir sınıfın egemenlik örgütlenmesidir" Temel Demirer, bu saptamadan sonra Yeni Dünya Düzeni'nin demokrasi uygulamasını bir kez daha vurguluyor. "YDD'nin neo-liberal 'demokrasi'si, karar/katılımcı kollektif söz verme yerine, şartçı bir siyasal itaat'ı ikame etmektedir."

Peki, Yeni Dünya Düzeni nasıl bir insan istiyor. Temel Demirer, Yeni Dünya Düzeni'nin istediği insan için şöyle diyor.

"YDD düzenlenmesinin asli unsurlarından birisi geleceksizleştirme ise, öteki de insan(lık)ın sürüleştirilmesidir. Görülmek zorunda: YDD'li dünya kapitalizmin medyatik tüketim toplumu 'kültür (süzlüğ)ü sürüleştirilerek uyuyan/uyutulan insan(lık)ı yaratıyor."

Temel Demirer söylüyor. Sürüleştirilen insanı barbarlık dönemine ideolojik olarak hazırlıyor Yeni Dünya Düzeni. Temel Demirer'in bu saptaması son derece önemli. Bu ideolojik hazırlık, her alanda ciddiyetle sürdürülüyor. Söz gelimi sanatta... Türkiye'de Sanatta Star Sistemi'nin sanatçıları Selim İleri, Enis Batur, Orhan Pamuk, Adalet Ağaoğlu, Hulki Aktunç, Nedim Gürsel Yeni Dünya Düzeninin sanatçılığına "yükseliyor" Yeni Dünya Düzenin kuşatmasında uluslararası ödüllerle, insanlığın, tabii sürüleşen insanlığın sanatçıları diye gündemde tutuluyor.

Yazar, son derece trajik bir durumu şöyle anlatıyor. "YDD koşullarında insan olmak artık daha güç ve daha gereklidir. Bu nedenle insan olmak ya varoluş eyleminin kendisinidir ya hiçbir şey... İkilem nettir. Çünkü dünyayı barbarlığa mahkum eden kapitalizm, insanlığı yok etmektedir."

Kapitalizmin insanlığı yokediş sürecinde, sanatçı bana ne bütün bunlardan diyemez. Sanatçı, sanatını insan için yapmak zorunda.

Temel Demirer'in bu eserini pek sevdim. Öğrene öğrene okudum. Temel Demirer, hem Türkiye'yi hem dünyayı iyi kavrayan bilinciyle son derece önemli bir eser yaratmış. Önsözü yazan Hüseyin Aykol şöyle demiş. "YDD'yi öğrenmek isteyenler için Temel Demirer'in bu eseri bir kaynak eser olmaya adaydır. Kütüphanenizde bu esere lütfen bir yer açın!"

Aykol doğru söylüyor.

13 Temmuz Perşembe

Birkaç gündür hava çok sıcaktı... nem oranı da yüksekmiş. Korktum, nemli, sıcak havalarda başıma bir iş gelir diye. Dün akşam sularında rüzgar, bulutları getirdi. Hava serinledi. Bugün iyiyim. İyi olmam... havanın serinliği iyi. **Evrensel Kültür Yayın Kurulu**'na yanıt vereceğim de ondan iyi, iyi olmam.

Evrensel Kültür Dergisi'nin Temmuz sayısında **İnsancıl**'a Not adlı bir yazı çıktı. Derginin yazı kurulan baktım kimler diye... **Evrensel Kültür Sanat Edebiyat Dergisi**'nin Yayın Kurulu şu kişilerden oluşuyor. Tevfik Taş, Meral Gündoğdu, Sevim Kaya, Hakkı Özdal.

Tevfik Taş'la Meral Gündoğdu'yu tanırım. İkisini de severim. Sevim Kaya'yla, Hakkı Özdal'ı tanımıyorum. Evrensel_dergisine geldikte... sevdiğim... önemsediğim bir dergi Evrensel. Herkes okumalı **Evrensel Kültür Dergisini**. Bunları şunun için söylüyorum. **Evrensel Kültür Yayın Kurulu** keşke yalnızca Kemal Kaplan'a yanıt verseydi **İnsancıl**'ı hedef seçmeseydi, ben de bu yazıyı yazmasaydım. Sevdiğim insanların kırılmasını istemiyorum. Bu yüzden elden geldikçe yumuşak yumuşak yazacağım. Bunun için "Devrimci Ahlak ilkeleriyle uyuşmayan"lı sözlere bir tek yanıt vereceğim. Devrimci ahlakın ölçüsü **Evrensel Kültür** değil. **İnsancıl**'da değil. Ahlakçılığı bırakın. Herkesin ahlakı kendine. Sağa sola ahlak dersi vermeye kalkmayın. Bunun için bunu geçiyorum. Tartışılması gereken sorunlara geliyorum.

İlkin şu. Dün Temel Demirer'in eserini anlatırken bir alıntı yapmıştım. O alıntıyı tekrarlıyorum. "YDD düzenlemesinin asli unsurlarından birisi geleceksizleştirme ise, öteki de insan(lık)ın sürüleştirilmesidir." Sermayenin kültür hareketine girişmesinin nedeni bu... sürüleştirmeyi pekiştirmek... sürüleşmeyi modern insan ideolojisiyle gizlemek.

Şimdi sorun ne. Sorun şu. Bugün sosyalist kanatta mücadele edenlerin bu sorunda tavrı n'olmalı. **Evrensel Kültür Yayın Kurulu** bu konuda şöyle diyor. "Evrensel Kültür dergisi olarak, bu konuda görüşümüz açıktır. Sennur Sezer'in, Adnan Özyalçıner'in, Gülsüm Akyüz'ün, emekten, mü-

cadeleden yana, bizim kültürümüzü zenginleştiren eserlerini Yapı Kredi Bankası yayınlıyorsa, bu esas olarak burjuvazinin sorunudur ve onun canı sıkılmalıdır..." Burda hemen bir düzelme. Yapı Kredi, Sennur Sezer'in hiçbir eserini yayınlamadı. Bunu bilmiyor musun. Bu yazıyı yazarken Sennur Sezer'e bu konuyu neden sormadınız.

Hemen burda şunu söylemeliyim. Mayıs ayının sonunda **Çapa Tıp Fakültesi**'nde bir panel yapıldı. Bu panele ben, Tevfik Taş, Balaban bir de Mezopatamya Kültür Merkezi'nden şimdi adını unuttuğum bir delikanlı katıldık. O panelde sermayenin kültüre müdahalesi söz konusu oldu. Tevfik Taş, bu konuda sermayeyi eleştirdi. Yapı Kredi'de kitapları çıkanlardan birkaçının adını da söyledi. Adnan Özyalçıner'i unuttu. Bunun üstüne bir dinleyen "Adan Özyalçıner'de Yapı Kredi'den kitap çıkardı" dedikte Tevfik Taş, "Bu Yapı Kredi'nin, bu burjuvanın sorunudur" demedi. Bayağı eleştirdi Yapı Kredi'yi. Demek sonradan düşüncesini değiştirmiş Tevfik Taş. Olabilir.

Tabii Yapı Kredi'nin sorunu değil bu. Bu bizim sorunumuz. Bu emekten yana mücadele veren herkesin sorunu. **Evrensel Kültür** "Bizim değil" diye geçiştiremez bu sorunu. Bir yazar, bir kültür dergisi... bir Parti, sermayenin kültür kuşatmasını "Bu bizim sorunumuz değil" diyemez. Üstelik burda bir sorun daha var. Yapı Kredi Gülsüm Cengiz Akyüz'ün bir kitabını piyasadan topladı. Nasreddin Hoca'yı basmasına karşın, dağıtmadı. Bu durumda emekten yana mücadele veren yazarların... **Evrensel Kültür Dergisi**'nin, Emek Partisi'nin "Bu bizim sorunumuz değil, Yapı Kredi'nin... burjuvazinin sorunu" demesi ciddi bir yanılgıdır. Sansür bizim sorunumuz olmayacak da kimin sorunu olacak.

Bu sorunda emekten yana mücadele verenlerin, emeği sansürleyen, kitap toplatan kurumlara tavır almalı.

İnsancıl, işte bu tavrın dergisi.

Can sıkıntısına geldikte... Bizim canımız sıkılmayacakmış. Ne karışıyorsunuz canımızın sıkılıp sıkılmamasına. Adnan Özyalçıner'in kitabı Yapı Kredi'de çıktı diye sevinemem ben. Adnan Özyalçıner, **Yapı Kredi**'nin kitap önerisini geri çevirseydi, "siz şu şu eserleri sansürlediniz" deseydi, işte o zaman sevinirdim.

Bakın, size ne söyleyeceğim. Hiç kimse, öbür insan yokmuşcasına davranamaz bu dünyada. Herhangi bir işe girişirken öbür insanları da düşünmeliyiz. Ama görüyorum sizin böyle sorununuz da yok. Siz, "Biz naparsak yapalım, bunu tartışmayın. Bizi eleştirmeyin. Biz hep iyi yaparız. Siz de sevinin" diyorsunuz. Sağolun ama bu sevgi doğru bir sevgi değil. **Evrensel** gazetesini de çıkarırken böyle davranmadınız mı. Burjuva yazarlarını doldurdunuz gazeteye. "Biz gazeteyi böyle çıkarırız. Siz de beğeneceksiniz" dediniz. Bu tavrınızı hızla değiştirin. Herkes sizin yaptığınızı beğenmek zorunda değil. Ben yaptım olduyla durduğunuz yerde dönersiniz. Bir adım ileri gidemezsiniz. **Evrensel** gazetesini ne duruma getirdiniz. Oruç Aruoba'nın, Celal Üster'in ne işi vardı o gazetede. "Bu bizim sorunumuz" diyemezsiniz. Yazık değil mi onca emeğe. 150 bin satabilecek bir gazeteyi, 10 binden yukarı çıkaramadınız.

Neden.

Samimi eleştirileri dinlemediniz de ondan.

Bu dediklerime kızmayın. Dikkatle dinleyin beni. Ben sizin hasmınız değilim.

Şimdi devam ediyorum. **İnsancıl'a Not** adlı yazınızla beni ciddi bir sıkıntıdan kurtardınız. Her konferansımda soru geldi bana. Gülsüm Cengiz Akyüz, Adnan Özyalçıner niçin Yapı Kredi'den kitap çıkarıyorlar diye. Ne diyeceğimi bilemiyordum. Bundan böyle, yine öyle sorular gelirse, sizin yazınızdan o bölümü okuyacağım. O, **Evrensel Kültür**'ün değil, Yapı Kredi'nin sorunuymuş diyeceğim. Tabii, dinleyenler buna gülerse, gülmeyin diyemem.

Şunu da bilin. Sizin bu söyledikleriniz yanlış pratiğin doğru diye kuramsallaştırılmasıdır. Bunu yanlışın kuramsallaştırması denir. Siz yanlış bir olguyu, akla uydurmaya çalışıyorsunuz. Sorunu çözümlemiyorsunuz. Ama yanlış hesap Bağdat'dan döner. Sermayeyle oyun oynanmaz. Canı istediği zaman kitap toplatan... insanı sürüleştirmeyi hesaplayan bir bankadan emekten yana mücadele verenlerin kitap çıkarması yanlıştır. Çünkü bu sermayeye güven verir. Şöyle düşünür sermaye "Ben istediğim zaman istediğim kitabı basıyorum, bastığım kitabı toplatıyorum. Hiç tepki yok. O zaman ben istediğimi yapabiliim." Yapıyor da. Adnan Özyalçıner, Yapı Kredi'nin önerisini çevirseydi bu hepimiz için kazanım olurdu. Adnan Özyalçıner kitabını bastırdı diye kıyamet kopmaz dünyada. Bastırmasaydı kıyamet kopardı.

Sorun bir yazarın, bir şairin Yapı Kredi'den eser çıkarması değil. Sorun sermayenin harekatına karşı napmalı. Sermayenin alımlı önerilerine hayır diyebilmeliyiz. İşte **İnsancıl**'ın söylediği. Bu işin yanlışlığını kabul edin. Herkes yanlış yapabilir. Biz de yanlış yapıyoruz. Ama yanlışımızı kabul ediyoruz. **Evrensel**'deki arkadaşlarımız, Evrensel'in ilk çıkışının yanlış olduğunu kabul etmeli. Yapı Kredi'den kitap çıkarmanın yanlış olduğu kabul edilmeli. Hem Emek Partisi, hem Evrensel, hem Evrensel Kültür bu yanlış yükten kurtulur böylece.

İkinciye geldikte... Şöyle deniyor **Evrensel Kültür Yayın Kurulu**'nun yazısında "İnsancıl'ın bizce en büyük zaafı, sözde mücadele ettiği "star sistemi"ne karşı kendisine özgü bir "yıldız sistemi" kurmaya çalışması ve bunu gerçekleştirme yolunda ilerlemesidir." Yıldız sistemi" üstün nitelikli, seçkin büyük üstad tarafından belirlenen ilişkiler anlamına geliyor."

Burda anlatılan ben... Cengiz Gündoğdu. Öbürlerini tanımadığım için size söylüyorum... Meral Gündoğdu'yla, Tevfik Taş'a... **İnsancıl**'a... bana haksızlık yaparken içiniz sızlamadı mı. Üstelik, İnsancıl, sözde mücadele ediyormuş star sistemiyle. Bu yazının başka bir yerinde benim için

şöyle diyorsunuz. "Biz Cengiz Gündoğdu'nun mücadeleci, ödünsüz, keskin, hatta kimi zaman tümüyle sekter eleştirilerine saygı duyarız."

Şimdi size soru. Bir yerde sözde mücadele ettiğimi söylüyorsunuz, bir yerde saygı duyduğunuzu. Bu yazınızı, bitirdikten sonra okudunuz mu yeniden. Ne dediğinizi biliyor musunuz. Böyle iler tutar yeri olmayan yazılarla niye beni üzüyorsunuz. Beni eleştirin ama doğru dürüst yazılar yazın. Sevinirim. Genç arkadaşlarım ne güzel yazıyor derim.

Starlığa geldikte... Starlık bireysel bir uğraş değil. Sınıfla ilgili. Ben ağzımla kuş tutsam star olamam. Çünkü ideolojisini hasbelkader savunduğum proleterya kültür alanında derin bir uykuda. Ama sermayenin starlarına karşı, proleteryanın starı olmak isterdim. Üstelik starlık yakışır bana. Bunu kabul edin.

Üstadlığa geldikte... Yok üstad değilim... Üstad olsaydım, üstadlığı özenseydim, bunu söylerdim. Sözgelimi, benim için sekter diyorsunuz. Doğru. Ben sekter adamın biriyim. Bana uyduruk sıfatlar yüklemeyin. Ben ne olduğumu bilirim. Bunu da söylerim. Sizin, hem benle, hem **İnsancıl**'la psikolojik sorununuz var anlaşılan. Çünkü **İnsancıl**, "Büyük üstad"ın dergisi değil.

İnsancıl, bir senfoni orkestrası.

Emek Partisi kuruldu ya, Parti'yi **İnsancıl** okurlarına tanıtalım dedik. Sorular hazırladık. Bu soruları gönderdik. Gün kestik. Günü **İnsancıl**'da duyurduk. Meğersem **Emek Partisi** bu panele gelmeyecekmiş. Panele iki gün kala biz aradıkta öyle söylediler. İşte yine, öbür insanı düşünmeden alınan karar. Üstelik bu kararı **İnsancıl**'a bildirmiyorlar bile. Nezaketen bildirmeniz gerekmez mi bu kararınızı. Bakın bir davranışınızı eleştiriyorum. Neyi eleştirdiğimi biliyor musunuz... bunu anlatabiliyor muyum. **İnsancıl**'ın paneline gelmeyebilirsiniz. Burda sizi kesinlikle eleştiremem. Ama gelmeyeceğinizi bize bildirmeniz gerekir. Hadi bu bitti. Şimdi o soruları derginizde yanıtlayın diye göndermedik. Panelde yanıtlayın diye gönderdik. İşte yine yanlış bir davranış. O sorulardan birini bile dergide yanıt vermeniz nezaketsizliktir. Ben istediğim soruya, istediğim yerde yanıt veririm, ben istediğimi yaparım havası. Bu despotik tavrınızı geri çeviriyorum. Panele gelseydiniz, orda sarakaya alsaydınız beni. O sorular **İnsancıl**'la Evrensel Kültür tartışsın diye hazırlanmadı. **Emek Partisi**'ni okurlarımıza tanıtmak için hazırlandı. **Emek Partisi**'ne sorulan soruya Evrensel Kültür yanıt veriyor. Ne tuhaf bir durum.

Bunu, **Emek Partisi**'ne ciddi bir saygısızlık diye görüyorum. İşin tuhafı siz bu saygısızlığın farkında değilsiniz.

Biz, **Evrensel Kültür'e** soru sormadık. Emek Partisi'ne sorduk. Yanıtınız da yanıt olsa... siz cehalete destek veriyorsunuz. O soru yüzünden beni sarakaya almak yakışıyor mu size. Hele o nazik Meral Gündoğdu'ya "Sevgili Cengiz Abisini" böyle sarakaya almasını hiç yakıştıramadım.

Devam ediyorum. Üzüyorsunuz beni. Bilgisizliğiniz üzüyor beni. Siz elitizmle bilgi edinme... işini iyi yapma mücadelesini karıştırıyorsunuz. Elitizm kavramanın içlemini bilmiyorsunuz. Bakın, siz kimsiniz. Siz **Evrensel Kültür Dergisi**'nin yazı kurulusunuz. Siz ilkin... her şeyden önce neyi bileceksiniz. Türkçe'yi. İyi ama siz Türkçe bilmiyorsunuz. Hem Türkçe bilmeyeceksiniz, hem yazı kurulu üyeliği yapacaksınız. Olur mu kardeşim. Sözgelimi bozuk Türkçe'nize bir iki örnek. "bir eylem anlayışına sahip olduğu" denmez. Soru iletilmez... soru yöneltilmez. Soru sorulur. Yazıda bütün "ve"leriniz yanlış yerde. Hele Meral Gündoğdu'nun yazısı... evlere şenlik.

Bakın Evrensel Kültür'de Sennur Sezer var, Türkçe'yi iyi bilir. Adnan Özyalçıner var. Türkçe'yi iyi bilir. Kemal Özer var, Türkçe'yi iyi bilir. Yazı Kurulu üyeliğini onlar yapsın. Bırakın yazı kurulu üyeliğini. Tam burda Tevfik Taş'ın kaybolmasına geliyorum. Tevfik Taş kaybolmamış. **Evrensel**'de **Evrensel Kültür**'de yazıları çıkıyormuş. Ama ben **Evrensel**'i okumadığım için bunu bilmiyormuşum. Ne kadar tırıl bir savunma. Ben 25 yıldır yazı yazıyorum. Böyle bir hata yapar mıyım. Bunu düşünmüyorsunuz. Çoçuklar, kardeşlerim... **Evrensel Kültür**'ün yazı kurulu üyeleri, ben Tevfik Taş kayboldu derken fiziki anlamda söylemedim. Yazarlık açısından kayboldu dedim. Zaten **İnsancıl'a Not** yazısı da Tevfik Taş'ın kaybolduğunu gösteriyor. Buna cidden üzülüyorum. Beni dinleyin. Cehaleti savunmayın. Cahil işçiye yağ çekmeyin. Kuantum fiziğiyle, Vivaldi'yle satrançla alay etmeyin.

Evrensel Kültür Yayın Kurulu'na göre İnsancıl'ın bütün sorunu şuymuş. "Neden, İnsancıl'ın etkinlerine ilişkin haberler ve İnsancıl yazarlarının yazıları Evrensel'de yer almıyormuş" Bunu nasıl bulmuşlar biliyor musunuz. Arkadaşımızın yazısının son paragraflarını incelemişler. Şöyle deniyor. Aynen, "yazının özellikle son pargrafları incelendiğinde" ne inceleme... ne inceleme. Önce siz kendi yazınızı inceleyin onun bunun paragraflarını inceleyeceğinize. Bunu okuyan da sizi incelemeci sanacak. Şimdi diyelim bu dediğin doğru. **İnsancıl**'ın bütün sorunu bu. Peki, bu ayıp mı... suç mu... utanılacak bir sorun mu. Tabii İnsancıl'ın sorunu bu değil. Ben, size o sorunu anlatayım. **Cumhuriyet... Demokrasi... Evrensel** gazetelerinde **İnsancıl**'a set çekildiği doğru... Bu yüzden biz arkadaşlarla şu kararı aldık. Bu gazetelere İnsancıl'la ilgili hiçbir haber gönderilmeyecek. İnsancıl ayakdibi edilmeyecek. Biz bunu uyguladık. Sonra o arkadaş bizi eleştirdi. O gazetelerin yöneticileriyle konuşarak bu işin çözüleceğini söyledi. O arkadaşa şunu söyledim." Sen safsın. Onlar senin heyecanını anlamaz. Üstelik bunu "gazetelerine baskı" diye alırlar. Bu arkadaş beni dinlemedi. Bütün gazeteleri dolaştı, yöneticilerle konuştu. Tabii ben "büyük üstad" ola-

madığım için önleyemedim o arkadaşı. Siz, bu konuda o arkadaşı eleştirmekle iyi yaptınız. Durumu bilmediğiniz için o arkadaşın sorununu **İnsancıl**'ın sorunu sandınız.

İnsancıl'ın sorununu anlatayım size. **İnsancıl**, burnu büyük bir dergi. Etkinliklerinin duyurulması için hiç bir gazeteye recacı olmaz.

O saf arkadaşımız ciddi... samimi bir istekle İnsancıl haberlerinin **Evrensel**'de... **Cumhuriyet**'te... **Demokrasi**'de çıkmasını istedi. Uğraştı durdu. O uğraşırken ben hep kıs kıs güldüm. Sonunda bu işi başaramayacağını... **İnsancıl**'ın önündeki seti yıkamaycağını anladı. Hele sizin yazınızdan sonra samimi isteğinin nasıl yanlış değerlendirildiğini anlar da bundan sonra ricacı olmaz sizlere. Ama size şaştım. **Evrensel**'i **İnsancıl**'a karşı nasıl koruyorsunuz. Korumalısınız tabii. Şaşırmam şundan. Siz **Evrensel**'i Celal Başlangıç'tan, Celal Üster'den koruyacaktınız. Herhalde ağzınız sütten yandı, yoğurdu üfleyerek yiyorsunuz. **İnsancıl**, **Evrensel**'i ele geçirir filan diye düşünüyorsunuz anlaşılan. Böyle bir amacı yok **İnsancıl**'ın. Buna gücümüz de yetmez. Buna karakterimiz de uygun değildir.

Herkesin gazetesi kendine. Üzüntüm şu. Ben **Evrensel**'in 150 bin satan... pırıl pırıl bir haber gazetesi olmasını istedim. Size her türlü desteğe hazırdık. Bizleri çağırdığınız toplantıda da bunu söylemiştim. Dahası sizin arkadaşlarınız orda bana "gazete" demeyin "gazetemiz" deyin demişti. Sonra "gazetemizi" Celal Başlangıç'la, Celal Üster'e teslim ettiniz. Her şeyi yüzünüze gözünüze bulaştırdınız.

Bilmiyordunuz. Bilmediğiniz için yaptınız bütün bunları. Bilmiyorsunuz. Gazeteciliği bilmiyorsunuz gazete çıkarıyorsunuz. Türkçe bilmiyorsunuz Yazı Kurulu Üyeliği yapıyorsunuz. "Düzey kavramın işlemini bilmiyorsunuz, **İnsancıl**'daki yazıya düzeysiz diyorsunuz.

İnsancıl düzeysiz yazı yayınlamaz.

Şu takma ada geldikte. Neden sır tutmuyorsunuz. Sır tutması öğretilmedi mi size. Takma adla yazılan o yazının muhatabı olamazmış **Emek Partisi**. Soruyorum size. **Evrensel**'de Emek Partisi'ni öven Kemal Kaplan'da, **İnsancıl**'da yazan Kemal Kaplan farklı kişiler mi. Kemal Kaplan, **Evrensel**'de **Emek Partisi**'ni övdü. Kemal Kaplan'a "Biz takma adlı kişinin övgülerine muhatap olmayız, bu övgüyü ciddiye almayız" demediniz. Ciddiye aldınız, "muhatap" kabul ettiniz. Takma adlı kişinin yazısını yayınladınız. O kişi sizi eleştirince "Hayır. Senin adın takma, sen takma adlısın. Biz takma adlı kişinin eleştirisini muhatap almayız" diyorsunuz.

Takma adlının övgüsüne evet... aynı takma adlının eleştirine hayır. Aslanlar kaplanlar bile buz keser sizin bu dediklerinizden sonra. Ben de buz kesecektim, sırf sizin "muhatap" kelimeniz kızdırdı da beni ondan kurtardım. Türkçeyi bilen yazarlar çoktandır bu çirkin kelimeyi kullanmıyor.

Şunu bilin. Sizler, partinizin, derginizin bir tek görüşünü bile dillendirecek konumda değilsiniz. Türkiye'de marksistlerin zaafı bu. Eline kalem alan, kendini yazar, mikrofon tutan konuşmacı sanır kendini. Üzülüyorum buna.

Sevgili arkadaşlar, bu işler ciddidir... önemlidir. Yazı yazmasını öğrenin... konuşmasını öğrenin... tartışma sanatını öğrenin.

Dostluğa geldikte... "Evrensel Kültür dergisi olarak bugüne kadar dost gördüğümüz, bundan böyle de en sağlam temeller üzerinde dostluğumuz ve dayanışmamızı sürdürmeyi istediğimiz İnsancıl dergisi.." Tabii bizim... **İnsancıl**'ın bundan başka bir amacı yok. Ama bizim dostluğumuzda eleştiri vardır. Siz, bunu, kaldıramıyorsunuz. Siz, her işinizin beğenilmesini istiyorsunuz. Bırakın bunu Emek Partisi'ni tanıtmak için hazırlanan bir soruyu sarakaya alıyorsunuz. Bakın, ben Adnan Özyalçıner'e kızıyorum. Sevdiğim için. Adnan Özyalçıner gelmiş geçmiş en güzel öykücülerimizden. Böyle olmasaydı kitabınızın Yapı Kredi'de çıkmasına hiç aldırmazdım. Daha sız yoktunuz Gülsüm Cengiz Akyüz'ü tanıdığımda. Güzel şiirler yazan Akyüz, niçin Yapı Kredi'ye gidiyor. Siz basın Adnan Özyalçıner'in... Gülsüm Akyüz'ün kitaplarını. Yapı Kredi'ye göndermeyin. Esasta sizin hatanızdır bu. Meral Gündoğdu'ya geldikte... Kızım diye bakarım ona. Meral Gündoğdu niçin kötü yazılar yazsın.

Şunu bilin. Boş övgüler beklemeyin benden.

İşi bu noktaya siz getirdiniz. Bizim saf arkadaşımızın son derece masum yazısını yanlış değerlendirdiniz. Bir kişi yanıt vereceğine, yazı kurulundan **İnsancıl'a Not** diye yazı çıkardınız. İnsancıl emekten yana kültürün atardamarlarından biri. İnsancıl'ı, bu atardamarı zedelemeyin. **İnsancıl**'ın önemini anlamanız için yok olmak mı gerekiyor.

Bitirmeden önce... Benim birçok niteliğimi saymışsınız. Birini unutmuşsunuz, onu da ben söyleyeyim. Narsist biriyimdir ben. Kendimi pek beğenirim. Sizin yüzünüzden. Sizcileyin kişiler yüzünden oldu bu. Haklı çıkardınız beni. Hep. Celal Başlangıç'la... Celal Üsterli, Oruç Aruobalı, Orhan Pamuklu bir gazetenin yürümeyeceğini söyledim. Yürümedi. O saf arkadaşımıza haber için recacı olma, yanlış anlaşılır dedim. Yanlış anlaşıldı. Sizcileyin kişiler haklı çıkardı beni. Hep. Ben de sizin yüzünüzden narsist oldum.

Şimdi **Evrensel Yazı Kurulu**'na şunu söylüyorum. Son. Cehalete destek olmayın. En bilgili kişilerle bile toplanıp estetik ölçütler saptamayın. Dört kişi toplanıp bir kişiye yanıt vermeyin. Neyin sorun olup olmadığını iyi saptayın. Kaybolmamak için dilinizi düzeltin. Haklı çıkmak için ciddi sorunları sarakaya almayın. Haklı çıkmak için haksızlık yapmayın. **İnsancıl**'ı eleştirin. **İnsancıl**'da çıkan yazıları eleştirin. Ama **İnsancıl**'ı zedelemeyin.

Yapmayın dediklerimi yapabilirsiniz. İşte o zaman hayat sizi reddeder. İnanın, buna çok üzülürüm. Çünkü sizleri seviyorum. Ben dostlarımı yanlışlarıyla da severirn. Mücadelenize saygı du-

yuyorum. Size gelebilecek en küçük zararı, canevimde hisseden bir insanım ben.

Şunu da bilin. **İnsancıl**'ın ne sizden, ne gazetenizden hiçbir isteği yoktur. İçiniz rahat olsun.

Tam bu yazıyı bitirdim, bir baktım yine rüzgar geldi. Ne güzel. Birkaç gündür sıcaktan ötürü iyi değildim. Başıma bir iş gelecek diye korkuyordum. Şimdi iyiyim. Rüzgarı... yağmuru... hele bulutları seviyorum.

Bitirmiştim söyleyeceklerimi. Bir cigara yaktım. Aklıma konferanslarıma sataşmalarınız geldi. Konferanslarımda "alelacele karalanmış kağıtlarla yazılı soru ileten öğrencileri" azarlarmışım. Şimdi burda bir düzeltme gerekiyor. Katılanlar bilir, konferansa şöyle başlarım. "Sözümü istediğiniz zaman kesebilirsiniz. İstediğiniz zaman karşı görüşünüzü söyler, soru sorabilirsiniz." Haklı çıkmak için haksızlık yapıyor **Evrensel Kültür**. Ben bin kişiyle bile sözlü tartıştım. Beni benzer kişinin yapabileceği iş değildir bu. Kendimi beğendiğim, kendime güvendiğim için yaparım bunu. O sıra annemi de düşünürüm. "Kalk anacağım, bak oğulcuğun neler yapıyor" derim.

Gençleri bilgisizlikten ötürü azarladığım doğrudur. Her bir işi güzel yapmalıyız. Ben, insanın gülmesine... ağlamasına bile karışırım. Güzel gül... güzel ağla derim. Önemlidir bunlar. Benim konferanslarıma gülüşümü görmek için gelenler de var. Güzel gülerim de ondan.

Bunu biliyor muydunuz... güzel güldüğümü.

12 Temmuz Cuma

Geçen gün bir kitap okudum. Kitabın yazarı Cemşid Bender. Kitabın adı **Korku ve Cesaret-Kürt Tarihine Sataşanlar** (Berfin Yayınları) Kitabı okurken şunu düşündüm. Cemşid Bender'in Kürtler için söylediklerinin hemen hepsini Türkler için gençliğimde okudum. Sözgelimi, Cemşid Bender'e göre atı, Kürtler evcilleştirmişti, üstelik veterinerliğin temelini atmışlar.

Şimdi bunun insan bilincinde oluşturduğu çöküntüyü anlatacağım. Ben, Türklerin atı evcilleştirdiği bilgisiyle büyüdüm. Sonra kitap okumaya başladım ya, bir baktım atı İngilizler evcilleştirmiş... bitmedi Fransızlar'a göre atı evcilleştirenler Fransızlar.

Peki, bu atı kim evcilleştirdi.

Şimdi bir başka sorun. Önce bir alıntı. Alıntı aldığımız yazının yazarı Cemil Sena Ongun. Yazının yayınlandığı yer **Varlık**. Tarih 1 Nisan 1943. Yazının adı **Türk Ahlakının Sosyal ve Kişisel Prensipleri**. Yazı şöyle başlıyor. "Maarif Şurasında incelenen meselelerden biri, Türk ahlakının sosyal, kişisel prensipleridir. Bu prensipler, ya ulusumuzun buluncunda (vicdanında) yaygın bir halde mevcut olan değerlerdir yahut da tamamen ve yeniden icat edileceklerdir."

Cemil Sena, Türk ahlakının "icat edilemeyeceğini" çünkü bir Türk ahlakının olduğunu söylüyor. Cemil Sena'ya göre "Türk ulusunun özel bir ahlakı" varmış. Gerçi bütün bu ahlaki ilkeler "medeniyet dünyasının pozitif anlayışlı insanları arasında müşterek, değerlermiş ama "bunların bizden olan tarafı muhtevalarının zenginliği ve tatbikattaki" çeşitliliğiymiş.

Cemil Sena Türk ahlakına özgü 20 ilke saptıyor. Bu ilkelerden biri şöyle. Aynen. "Tenkit edilmeye razı olmak, hatalarımızı gösterenlere sevgi beslemek..."

İşte ben böyle büyüdüm. Sonra bütün bunların insani kazanımlar olduğunu anladım. Anladım ama nasıl, ciddi sarsıntılar geçirdim. Milliyetçilik böyledir. İnsani kazanımları kendi milletine yükler. Atı biz evcilleştirdik demiri biz bulduk... tekerleği biz icad ettik. Böylece insanın bilinci dondurulur... insan sağlıklı düşünemez... dondurulmuş bilinciyle ırkçı olur çıkar. Bugün Türk milliyetçiliğinin kökeninde işte böyle bir ideoloji var. Bu ideolojiden kurtulan kurtuldu. Kurtulamayan ırkçı oldu. Bunda Türk yazarlarının ciddi sorumluğu vardır.

Şimdi Cemşid Bender'e söylüyorum. Beni iyi dinle. Sen, ırkçı bir Kürt ideolojisi geliştiriyorsun. Sen, böylece Kürt halkının bilincini, bu kez tersten donduruyorsun. Böylece sen Kürtten başka herkese düşman... düşünemeyen bir Kürt kuşağı yetiştireceksin. İnsan için son derece zararlı senin yazdıkların. Sen bu yazdıklarınla ezilmiş Kürt halkının gözüne girebilirsin ama, yazar, göze girmek için yazmaz. Yazar, bilinç açmak için yazar. Senin bu yazdıklarından kurtulamayanlar birer Kürt ırkçısı olacak, atı biz evcilleştirdik, veterinerliğin temelini biz attık, demiri biz bulduk diye sağa sola saldıracak. Ama geleceğin insanı, inan bana, hem Türk ırkçılarını, hem seni rahmetle anmayacak.

16 Temmuz Salı

Dün Gebze'ye gittik... hapihaneye. Arkadaşlara görüş için. Ben, Ayşe Güzel, Berrin Taş. İlkin şunu söylemeliyim. Şimdi Türkiye'de her yerde tehlike var. Yazı yazmak... konferans vermek... yürüyüşe katılmak... hapishaneye gitmek. Dün polis, gazetecileri coplamış. Sorumlu bir insansan "olağanüstü kahramanlıklar" yapman gerekiyor. Hiç kimsenin "olağanüstü kahramanlıklar" yapmaya niyeti yok ama sistem, insanı kahramanca yaşamaya zorluyor.

Dün, Suna aras'ın başına gelenleri okudum. **Evrensel**'de Bayrampaşa'ya görüşe gidiyor. Polis, görüşten sonra hepsini gözaltına alıyor. Saatlerce hakeret ediyor... saatlerce eziyet ediyor.

Biz de sabah yola düştük. Gebze'ye gidiyoruz... hapishaneye... görüşe. Yolda bir gülme tuttu beni. Şu işe bak. Görüşe gidiyoruz diye kahraman olacağız neredeyse.

Kahramanlığı da hiç sevmem.

Gittik. Mustafa Topal'la, Ayhan Varol'la görüştük.

Hem Mustafa Topal, hem Ayhan Varol, güzel, babayiğit insanlar. Bu güzel insanlarla ne mi konuştuk. Onu da söyleyeyim. Felsefe... edebiyat.

Mustafa Topal açlık grevini bitirmiş. Ayhan Varol son günündeydi açlık grevinin.

Ayhan Varol eleştirdi beni. Tiyatro yazarlığını bırakmamı... **Kar-Ya**'dan istifa etmemi. Ayhan Varol haklı olabilir ama karakterim böyle. Son derece hassas bir tartı aygıtı düşünün. İşte benle ilişkiler böyle. **Kar-Ya**'dan örnek. Ben **Kar-Ya**'nın kuruluşuna, **Kar-Ya**'yı ele geçirmek için önayak olmadım. **Kar-Ya İnsancıl**'ın platformu olsun diye de önayak olmadım. Birileri böyle düşünürse hassas terazi altüst olur.

Tiyatro yazarlığı da böyle. Türlü ayak oyunları gördüm orda. Oyunlarım oynansın diye türlü ayak oyunlarına girişemem. Her yazarın ayakoyununa giriştiğini söylemiyorum. Ama genel görünüm bu. Ben böyle bir görüntüde olamam hiç ayakoyununa girişmesem bile.

Sözgelimi, **Evrensel**'e bundan böyle **İnsancıl**'dan tek haber gitmeyecek. Arkadaşlara söyledim. Ölüm haberimi bile bildirmeyin **Evrensel**'e. Şöyle düşünebilirler. "Adam, **Evrensel**'de haber olmak için öldü" **Evrensel Kültür**'de söylediler. **İnsancıl**'ın bütün sorunu **Evrensel**'de haber olmakmış.

Schiller şöyle der "Kim ermişse yüce mutluluğuna/Bir dost ile dost olmanın/Kim kazanmışsa yüreğini bir soylu kadının/Evet, kim bu yeryüzünde/Bir cana canım diyebilmişse/Gelsin katılsın sevincimize/Ama kim tadamamışsa bunu ömründe/Çekilsin gitsin aramızdan ağlayarak"

İşte benim ilkem. Bir dostla, dost olamayanlarla, bir cana, canım diyemeyenlerle keserim ilişkimi. Uzaklaştırırım çevremden.

Tiyatro mu... al senin olsun... kooperatif mi... al senin olsun. Gazete mi, al senin olsun. Ama şunu bil. Ben sana sevgimi, dostluğumu, canımı verecektim. Sen, bunları istemedin. Maddeye taptın. Al maddeni, sabah akşam tapın.

Neyse... dün biz "kahraman" olmadık. Görüşten ötürü başımıza bir iş gelmedi.

17 Temmuz Çarşamba

Dün Sennur Sezer'le Adnan Özyalçıner geldi. Sevindim. Ciddi, samimi bir esenlik duydum. Biliyorsunuz, bir arkadaşımız, **Evrensel**'i, **Evrensel Kültür**'ü, Adnan Özyalçıner'i, Sennuz Sezer'i, Gülsüm Akyüz'ü eleştirdi. Bu yazıya, **Evrensel**'den bir arkadaş yanıt verebilirdi. Böyle olmadı. **Evrensel Kültür**'ün deneysiz... acemi yayın kurulu toplanıyor, **İnsancıl**'a yanıt veriyor... **İnsancıl**'a "taciz ateşi" açıyor, böylece **İnsancıl**'la **Evrensel Kültür**, karşı karşıya getiriliyor. Buna gerek yoktu. "taciz ateşine" "Biz nöbetteyiz **İnsancıl**'a saldırmayın" anlamında "taciz ateşi"yle yanıt verdim, herhalde yanlışlarını anlarlarlar. Sennur Sezer'le Adnan Özyalçıner benim dostlarım. Biz onları eleştirebiliriz... onlar da bizi eleştirebilir... "taciz ateşi"yle değil.

Sennur Sezer'le Adnan Özyalçıner bize **Emek Partisi**'nin kapatılma davasıyla ilgili bilgi verdiler. Perşembe gecesi bir toplantı yapılacakmış. Mecidiyeköy Kültür Merkezi'nde. Tabii gideceğiz. Çünkü **Emek Partisi**'nin kapatılma davası son derece yanlış... son derece haksız.

Türkiye'de partileri Anayasa Mahkemesi kapatıyor. Anayasa Mahkemesi Başkanı Yekta Güngör Özden bir şair. Ben bu işe pek şaşırıyorum. Şairler ne diyor acaba.

Şair, parti kapatır mı.

19 Temmuz Cuma

Dün gece **Emek Partisi**'yle Dayanışma Toplantısı'na katıldım. Şunu söylemeliyim. İşçi sınıfı ideolojisiyle hareket eden bir parti, ilk kez böyle ciddi bir toplantı düzenliyor. Toplantının ciddiyeti şurdan belli. Asansörün önünde Emek Partili iki görevli gelenleri karşıladı. Bundan pek memnun kaldım.

Toplantıdaki konuşmacılara geldikte... **Emek Partisi** Genel Başkanı Levent Tüzel iyi bir konuşmacı. Hem kürsüye, hem salona egemen oldu. Sorunu, hiç uzatmadan güzel anlattı. Levent Tüzel'in konuşmasıyla sorun net bir şekilde anlaşıldı.

Öbür konuşmacılara geldikte... **Özgürlük ve Dayanışma Partisi** Merkez Yürütme Kurulu Üyesi Doğan Halis... **İşçi Partisi** İstanbul İl Başkanı Turan Özlü... Bu ikisinin konuşması son derece tırıldı. İkisi de konuşmasını bilmiyor. Burjuvazi solla hiç uğraşmasın. Bu ikisini her gün her kanalda televizyona çıkarsın, konuştursun, Türkiye'de tek bir solcu kalmaz. Zaten Rasih Nuri İleri, solun neden başarılı olamadığını kötü konuşmasıyla gösterdi. Rasih Nuri'den sonra iki bayan çıktı. Biri oğlu açlık grevinde, onu anlattı, destek istedi. O bayandan sonra bir bayan daha çıktı. Kimdir bilmiyorum. Bir konuştu, bunu televizyona çıkar, konuştur, hiç kimse açlık grevini desteklemez.

Şimdi ÖDP'le İP'e söylüyorum... Sizler böyle tırıl konuşmacılarla bir milim gidemezsiniz. Biriniz Merkez Yürütme Kurulu Üyesi, biriniz İl Başkanı. Sizler hangi birikiminizle oralara geldiniz, bilmiyorum. Ama konuşmalarınızda o birikimin pırıltılarını göremedim.

Şimdi napmak gerekiyor. ÖDP'le İP belli sayıda üyesine güzel konuşma dersi verdirtmeli. Toplantılarda bunlar konuşmalı. Kürsüye nasıl çıkılır... kürsüde nasıl durulur... söze nasıl başlanır... bir sorun nasıl anlatılır... konuşma nasıl bitirilir. Bütün bunlar tek tek öğretilmeli.

Bir partide herkesin iyi konuşması beklenemez. Ama sen, Merkez Yürütme Kurulu üyesi olmuşsan... sen İstanbul İl Başkanı olmuşsan güzel konuşmak zorundasın.

Herhangi bir konuda yandaş toplayacak kişiler de iyi konuşmacılardan seçilmeli. Yoksa haklı bir

dava berbat edilir. Açlık grevine destek için konuşan hanım bunun canlı bir örneği.

Geceyi Gülsen Tuncer sundu. Bakın Gülsen Tuncer son derece güzel konuşuyor. Konuşma dersi de verebilir. Emek Partisi'nin bu konuda sıkıntısı yok. Levent Tüzel güzel konuşuyor. Aydın Çubukçu, Kamil Tekin Sürek, Sennur Sezer, Adnan Özyalçıner, Mehmet Esatoğlu güzel konuşurlar. Etkili konuşurlar. Ama ÖDP'in, İP'in bu konuda sıkıntısı var.

Kürsünün gitgide önemsendiği bir dönemdeyiz. Bu yüzden kürsüye kim çıkacaksa güzel konuşmalı.

Orda ben de konuştum. Kısa. Konuşmadan sonra salonda rakı içiyordum. Bir çocuk geldi yanıma. On yaşında. "Sesiniz çok değişik" dedi. "Nasıl" dedim. "Sesiniz hem güzel... hem de hüzünlü. Hüzün var sesinizde" dedi. "Ya öyle mi" dedim. Gitti. Az sonra yine geldi. "Çok güzel konuştunuz. Ben de sizin gibi olmak istiyorum" dedi. Sonra gitti. Kalabalığın arasında kayboldu.

Keyifle rakımı yudumladım.

29 Temmuz Pazartesi

12 insan öldü ölüm orucunda. 12 insan öldükten sonra hapishanedekilerin de insan olduğunu anımsadı devlet. Gazetelerde bu ölümlerin Şevket Kazan'ın inadı yüzünden olduğu söyleniyor. Buna inanmıyorum. Hiç kimse inat yüzünden 12 insanın ölümüne yolaçamaz. Bence bu, devletin yıldırma... sindirme politikası.

Sorun çözümlenmedi. Sorun ertelendi.

Sık sık herkesin eleştirdiği kültür emekçileri bu sorunda, ciddi... samimi bir mücadele verdi. Kültür emekçileri ne gerekiyorsa onu yaptılar.

Günlerdir içimiz kan ağlaya ağlaya yaşadık. Kanlı... irinli bir ortamda insani mücadele verenlere destek için çırpındık durduk. Sistemin aylar süren yer sartınlarından sonra. Şimdi, yaralı, bereli, kırık dökük iç dünyamızı düzeltme mücadelesi vereceğiz.

30 Temmuz Salı

Türkiye'de şimdi toplumsal uzlaşmadan söz ediliyor. Tabii bu son derece gerekli, insanımız heder oluyor çünkü. Bence, Türkiye'de uzlaşma şu somut sorunlar üstünde olmalı. Çünkü sıkıntılar bence bu sorunlardan kaynaklanıyor.

1- Türkiye'de düşünmek... düşündüğünü dillendirmek çok tehlikeli. Düşünce özgürlüğünün önündeki bütün yasal engeller kaldırılmalı.

2- Türkiye'de siyasi, kültürel örgütlenme son derece zor. Örgütlenme özgürlüğünün önündeki bütün yasal engeller kaldırılmalı.

3- Polis, cumhuriyet polisi değil. Polis, ilerici hareketleri bastırmak, ezmek için örgütlenmiş. Bu örgütlenme değişmeli. Polis, cumhuriyet polisi olmalı. Polis, bütün insanlara güven vermeli. Polis, hiç kimseye haksızlık yapmamalı.

4- Türkiye'de yüzlerce insan kimliği belirsiz kişilerce öldürüldü. Türkiye İnsan Hakları Vakfı'nın işkence Dosyası'nda ad ad verilmiş. 1980'den 1985'e kadar 108 kişi kaybolmuş. Gözaltında ya da cezaevinde ölenler 460 kişi, 1989'dan 95 yılları arasında 4281 kişi işkence görmüş.

Kimliği belirsiz cinayetlerde öldürülenlerin sayısı şöyle. 1990-91 yıllarında 42, 1992 yılında 362, 1993 yılında 467, 1994 yılında 423 kişi.

Bir de örgüt infazları var. İnsan Hakları Vakfı'nın raporu, örgüt infazları için şöyle diyor. "Asker, polis, savcı, memur, öğretmen, belediye başkanı gibi kamu görevlileri, parti üyeleri, itirafçılar ve köy korucuları ile "ajanlık yaptıkları" ya da "devlet yanlısı olarak tanımlanan kişiler" Örgüt infazları 1993 yılında 341 kişi, 1994 yılında 218 kişi.

Şimdi bu cinayetler nerde işleniyor. Türkiye'de. Peki bu cinayetleri işleyenler yakalandı mı. Hayır. Bir teki bile yakalanmadı. Böyle devlet olur mu. Toplumsal uzlaşma için bu cinayetleri işleyenler tezelden yakalanmalı. Bu, Türkiye'yi ciddi bir şekilde rahatlatır.

5- Kürt sorunun çözümü için savaş yöntemleri uygulandı. Hem Kürtle Türk et tırnak deniyor, hem de tırnak sökercesine savaş yöntemi uygulanıyor. Böyle şey olur mu. Kürt sorunun çözümünde savaş yöntemi bırakılmalı, tezelden demokratik çözümler harekete geçirilmeli.

6- Türkiye'de bu ortamda şiddetli bir psikolojik savaş yürütülüyor. Çoşkun Kırca bizler için açıkca düşman diyor. Çocukları öldürülen yurttaşlar, "terörist anası", "şehit anası" diye birbirlerine karşı kinlendiriliyor. Psikolojik savaş yöntemini bilmeyen yurttaşlar birbirine düşman oluyor.

Psikolojik savaş yöntemi tezelden bırakılmalı.

7- Emniyet Müdürleri, başsavcılar, valiler seçimle işbaşına gelmeli. Böylece bu göreve gelen kişiler, en azından kendilerini halka karşı sorumlu hisseder.

8- Yargı hızla düzeltilmeli. Avukatlara, savcı kadar hak verilmeli mahkemelerde. Avukat, üstüne aldığı davayı yürütürken talepçi olmaktan çıkarılmalı. Davayla ilgili konularda geniş yetkileri olmalı avukatın.

9- Yurttaşların bütün insani hakları bütün örgütlere... özellikle devlete karşı ciddiyetle korunmalı.

10- Cehalete karşı ciddi bir mücadele başlatılmalı.

Bütün bunlar 30 gün içinde gerçekleştirilir. Bütün bunları gerçekleştirecek iktidar, insani tarihin yıldızlı sayfalarında yer alır.

Yoksa Türkiye'de sıkıntılar bitmez. Herkes bilsin bunu.

İNSANCIL'DAN YENİ BİR ESER DAHA

FİYATI:
250.000,-TL.

CENGİZ GÜNDOĞDU
AKANYILDIZ
öyküler

Bu öyküleri, karalık bir dönemde 1980-1987 yıllarında yazdım. Karanlık dönem devam ediyor. Her türlü insani etkinlik metalaştırıldı... insani değerler yerlebir edildi... aşk... kardeşlik... yolarkadaşlığı.

Kapitalist sınıf insanın, milyonlarca yılda mücadele ede ede kazandığı insani varoluşunu kırdı. Bu eserde işte o insanın serüvenlerini okuyacaksınız. Kaçgunda kendini yitiren... ya da insani varoluş için mücadele eden insanın serüvenlerini... Tanıdım mı bu insanları... belki. Belki de hepsini ben yaşadım... insanı... sizi.

Ben geleceğin güzel olacağına inanıyorum. İnsanı ezen... sömüren... insanın, insani varoluşunu kıran kapitalist sınıf silinip gidecek. İnsan, ışıltılı bilinciyle... eylemiyle, sınıfsız... sömürüsüz bir dünya kuracak. Bu kitap, o güzel dünya mücadelesinde bir akanyıldız. Karanlık atmosfere giren... karanlığı bir iki saniye aydınlattıktan sonra eriyen... hissedenlerin hemen gördüğü... Akanyıldız.

ARKADAŞ DAĞITIM
Tel: (212) 513 85 86
(212) 511 79 35
YÖN DAĞITIM
Tel: (212) 511 79 16
BİRLEŞİM YAYIM DAĞITIM
Tel: (212) 526 86 65
(212) 527 73 90

İNSANCIL YAYINLARI
Molla Fenari Sok.
Nadir Han No:40-42 Kat:5
Cağaloğlu/İSTANBUL
Tel:(212) 511 79 94-513 93 99

Bilim ve Ütopya

Türkiye'de bilim de var, ütopya da...

Tekelcilik, ülkemiz medyasında canavarlaşıyor. Bu ortamda *Bilim ve Ütopya*'nın özel bir yeri var. *Ütopya*'nın gerçekten de gerçek olabileceğini gösteren güzel bir kanıt...

İlhan Selçuk (Cumhuriyet 3.8.1995)

Magazine boğulduğumuz bir zamanda bu tür dergiler gerçekten önemli bir işlev yerine getiriyor. Herkese okumalarını öneririm *Bilim ve Ütopya*'yı. Vakit öldürmemiş olurlar.

Ahmet Oktay (Milliyet 20.4.1995)

Bu mecmuaya girmekle büyük mutluluk duydum. *Bilim ve Ütopya* umarım 50 seneler sürer.

Muazzez İlmiye Çığ (Sumerolog)

8-10 bin satıştan söz ediliyor, gerçekten büyük başarı. İmece usulü çalışmanın başarısıdır bu. *Bilim ve Ütopya* gerçekten çok önemli bir dergi.

Prof. Dr. Yaman Örs (Ank. Ünv. Tıp Fak.)

Hepimiz *Bilim ve Ütopya*'ya yardım edelim. *Bilim ve Ütopya* Türkiye'de bir bayrak olarak daha da yükseklere çıksın.

Prof. Dr. Eren Omay (İTÜ Uçak ve Uzay Bil. Fak.)

Bana ayrılan köşede dilediğim gibi, gönlümce yazıyorum. Bana Türkiye'de hiç kimse bu olanağı vermedi, kendi üniversitem de dahil.

Prof. Dr. Ahmet İnam (ODTÜ Felsefe Bölüm Bşk)

Bu Ütopya ne oluyor diye, üzerinde durdum. Umut anlamına geldiğini, insana geleceğe dönük bir umut, sevinç ve sevecenlik verdiğini gördüm. Bilim ve umudun yan yana olduğunu gördüm *Bilim ve Ütopya*'da.

Prof. Dr. Nihat Bozcuk (Hacettepe Ünv. Rektör Yard.)

Sayın Muazzez İlmiye Çığ *Bilim ve Ütopya*'daki yazılarıyla uykularımı kaçırdı. 74 bin Sumer tabletinden 70 bini okunmamış durumda. İnsanlık bu tabletleri okuyacak. Benim özlediğim Türkiye'de 100 bin tinerci, 100 bin malborocu, 300 bin uyuşturucu kullanan olacağına, 10 bin Sumerolog, 20 bin hititolog 5 bin Frigya araştırıcısı olmalı.

Dr. Doğu Perinçek (İşçi Partisi Genel Başkanı)

Abone koşulları: 6 Aylık 650.000 Yıllık 1.250.000
Avrupa ve Ortadoğu yıllık 60 DM,
Amerika ve Uzakdoğu yıllık 60 $
Abone bedeli için:
Ender Helvacıoğlu Türkiye İş Bankası İstanbul-Kızıltoprak Şubesi
TL. Hesap No: 1071 343539 Döviz Tevdiat Hs: 1071 3645336 Posta Çeki: 673654
Yazışma Adresi: Yol Sokak, Polat Celil Ağa İşhanı, Kat:5
Mecidiyeköy / İstanbul" **Tel:** (0212) 212 10 66 **Fax:** (0212) 288 48 05